

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาจ่างราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

สภานิติบัญญัติการ บิสรวิมลราชบัณฑิต

ปิยมหาราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

ปิยมหาราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

ราชบัณฑิตยสถาน บิสรวิมลราชบัณฑิต

ปิยมหาราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

ปิยมหาราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

ปิยมหาราชานุรักษ์ บิสรวิมลราชบัณฑิต

บรรณคดีฉะฉน

คำให้การชาวกรุงเก่า

เรื่องนี้ที่เรียกกันแต่ก่อนว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด”
ฉบับนี้แปลใหม่จากฉบับหลวงที่ได้มาจากเมืองพม่า

พระยาเจริญราชชน (มัน เถาหเสวฐ)

พิมพ์แรกในงานศพของ พ. พ. ผู้มารถ

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์ครั้งแรก

ที่โรงพิมพ์ไทย เผลพานยศเต

กรุงเทพฯ ๖

เลขที่ ๑๕,
๑๕๕
๑๕๕

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111005363641

คำนำ

หนังสือเรื่องนี้ หอพระสมุดวชิรญาณได้ค้นฉบับมาจากเมือง
พม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เหตุที่จะได้หนังสือเรื่องนี้นี้ เดิมคือ
เคอร์เฟรงเฟอเทอ บรรณารักษหอพระสมุดวชิรญาณ ได้ทราบความ
จากนายทอเซียนโก บรรณารักษหอสมุดของรัฐบาลอังกฤษที่เมือง
ร่างกุ้ง ว่ามีหนังสือพงษาวดารสยามเป็นภาษาพม่าอยู่ในหอสมุดนั้น
เรื่อง ๓ เป็นหนังสือเก่ายังไม่ได้เคยพิมพ์ ถ้ามานำหอพระสมุด
วชิรญาณจะต้องการหรือไม่ กรรมการจึงได้ให้แสดงความชอบใจไป
ยังนายทอเซียนโก แลขอให้เขาช่วยคัดหนังสือพงษาวดารฉบับนั้น
ส่งมาให้ เมื่อได้มาจึงให้มองค้อแปลออกเป็นภาษาไทย ถ้าเร็ว
ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านคำแปลก็มีความปลาบปลื้มใจแต่แรก
ด้วยสังเกตเห็นพงษาวดารที่ได้มาจากเมืองพม่าฉบับนี้ รูปเรื่องตะม้าย
คล้ายคลึงกับหนังสือที่เราเรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” มากที่
เดียว ข้าพเจ้าจึงได้ให้ถามไปยังนายทอเซียนโกว่า เขาทราบ
หรือไม่ว่าพงษาวดารสยามฉบับนี้ รัฐบาลอังกฤษได้มาจากไหน ได้
รับตอบมาว่า หนังสือเรื่องนี้รัฐบาลอังกฤษพบในหอหลวงในพระราช
วังของพระเจ้าแผ่นดินพม่าที่เมืองมันตะเล กรุงคเมืองพม่าได้เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๘ แลอธิบายต่อมาว่า หนังสือเรื่องนี้พวกขุนนางพม่า
ชี้แจงว่า พระเจ้าอังวะจะให้เรียบเรียงจากคำให้การของพวกไทยที่ได้ไป

เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา เมื่อได้ความตั้งนักไม้มัดซึ่งได้ยกไป
 เชื้อได้เป็นแน่ว่า หนังสือเรื่องนี้เป็นต้นเดิมของหนังสือซึ่งเรียกกันว่า
 “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ฉบับที่โตมาใหม่ คือ คัดจากฉบับหลวง
 ของพม่า เสียตายจริง ๆ ที่ไม่ได้หนังสือฉบับนี้มาทันทุกเกล้า ๆ ถวาย
 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเรื่องคำให้การ
 ขุนหลวงหาวัดเป็นหนังสือเรื่อง ๓ ซึ่งมีปัญหามาในโบราณคดีสโมสร
 แห่งรัชกาลที่ ๕ อันควรจะได้เรื่องราวให้ปรากฏในที่นี้ได้ •

เดิมหนังสือที่เรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” นั้นได้
 พิมพ์โรงพิมพ์หมอสัมปทเป็นครั้งแรก เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ระเบียบ
 เรื่องเรียงเป็น ๒ ตอน ตอนต้นแต่งพงษาวดารกรุงศรีอยุธยา
 ตั้งแต่พระเจ้าหงสาวดี (บุเรงนอง) ด้ได้เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระ
 มหินทราราช (สังเกตความที่กล่าวชนต้นเรื่องเช่น ๆ เห็นได้ว่าเรื่อง
 ข้างบนนั้นยังมีอยู่) แต่ขาดฉบับไปเสีย ต่อมาตอนกลางเรื่อง
 พงษาวดารยังขาดเล่ม ๖ สมุดไทยไปอีกเล่ม ๑ มาจับเอาเล่ม ๗)
 จบเพียงก่อนพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่เสียกรุง ตอนนั้นเล่ม ๘
 ว่าด้วยทำเนียบต่าง ๆ ตั้งขึ้นด้วยพรรณานามมีตำหนิกรุงศรีอยุธยา
 เป็นต้นว่าตลาดยี่ด้านเตอะไรต่าง ๆ ตลอดจนราชประเพณีอีก ๔ เล่ม
 สมุดไทย รวมทั้ง ๒ ตอนเป็นหนังสือ ๓๐ เล่มสมุดไทย (ด้วยขาด
 ฉบับเล่ม ๖ เสียเล่ม ๑) พิมพ์ดัดเล่มเดียวจบ หนังสือเรื่องคำให้การ
 ขุนหลวงหาวัดฉบับที่หมอสัมปทพิมพ์นั้น เมื่ออ่านดูด้วยความพิจารณา
 เห็นทางเนื้อเรื่องแต่ถ้อยคำวิปลาศผิดเพี้ยนมากนัก จึงเกิดเป็นปัญหา

ขึ้นในโบราณคดีสโมสร ข้าพเจ้าเองเป็นผู้นำบ้านหาชนกราบบังคมทูล
แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ตั้งโดยว่าหนังสือ
เรื่องนี้ จะเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นในเมืองไทย มีใช้คำของขุนหลวง
หาวัด (คือพระเจ้าอุทุมพรราชา ที่ได้รับรัชทายาทครองกรุงศรี
อยุธยาต่อแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์) ไปให้การแก่พม่า เหตุที่
ทำให้ดังได้ย่น

ข้อ ๑ คือ เรื่องราวทั้งพงษาวดารแต่ทำเนียบต่างๆ ที่เล่า
ในหนังสือคำให้การขุนหลวงหาวัดฉบับที่หม่อมสมิทธิพิพม์ เมื่อมาดบ
สวนกุหลาบนั้น รู้ได้เป็นแน่ว่า ผิดความจริงในที่สำคัญหลายแห่งมาก
ถ้าเป็นคำให้การขุนหลวงหาวัด พระองค์ย่อมทรงทราบราชการบ้าน
เมือง จะเล่าผิดอย่างนั้นไม่ได้

ข้อ ๒ ลักษณะตามคำให้การชาวต่างประเทศถึงการบ้านเมือง
นั้นๆ เป็นประเพณีที่มาแต่ก่อนเหมือนกันทุกประเทศ คือถ้าได้ชน
ต่างชาติมาไว้ในอำนาจก็ หรือแม้ชนชาติเดียวกันเองได้ ไปเมือง
ต่างประเทศใดมาก็ ถ้าเห็นว่าได้รู้เห็นการงานบ้านเมืองนั้นๆ ก็
เรียกตัวมาให้ข้าราชการซึ่งเป็นเจ้านายทั้งหลายๆ คนพร้อมกันเป็นทำนอง
กรรมการซักไซ้ไต่ถาม แลจดคำให้การไว้เป็นความรู้ในราชการ
ในเมืองไทยเราก็เคยถามคำให้การอย่างนี้ เช่นถามแม่ทัพนายกอง
พม่าที่เราจับตัวมาได้ เป็นต้น เรื่องพงษาวดารพม่าที่ปรากฏอยู่ใน
หนังสือพระราชพงษาวดาร โดยมากเราจะได้ด้วยกระบวนการตามคำให้การ
อย่างว่านี้ ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่ากรุงธนบุรีตลอดมาจนกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพม่าได้ไทยไป พระเจ้าอังวะก็จะต้องชำระราชการพม่าซึ่งรูปแบบแผน
ขนบธรรมเนียมเป็นกรรมการตามคำให้การท่านเองเดียวกัน แต่การตาม
คำให้การอย่างนี้ ผู้ถามกับผู้ตอบพูดไม่เข้าใจภาษาถิ่น ต้องใช้ตาม
แปลทั้งคำถามแต่คำตอบ แล้วแต่ถามจะแปลว่าอะไร เมื่อถามแปล
ได้ความอย่างไร ก็จัดลงเป็นภาษาพม่าอย่างเราจดคำให้การพม่าลง
เป็นภาษาไทย เพราะฉะนั้นข้อคำให้การขุนหลวงหาวัด ถ้ามีจริง
ต้นฉบับเดิมคงเป็นภาษาพม่ามิใช่ภาษาไทยที่หมอด้มีซเอามาพิมพ์

ข้อ ๓ ต้นฉบับคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น ถ้ามี คงจะมีอยู่ใน
หอหลวงเมืองพม่า ถ้าจะมีนอกจากฉบับหอหลวง ก็คงจะมีสำเนา
อยู่ในกระทรวงเสนาบดีที่ได้มีนำทตามคำให้การ เช่นกระทรวงมหาด
ไทยหรือกระทรวงกระดาโหมของพม่า ว่าอย่างมากจะมีไม่เกิน ๔-๕
ฉบับ ทำไมจึงจะเข้ามาได้ถึงเมืองไทย แต่มากดายเป็นภาษาไทย
อย่างวิปดาศเดอะเทอะเช่นหมอด้มีซพิมพ์ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงสงสัยได้ว่า
หนังสือที่เรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” นี้ น่าจะเป็นเรื่องราวที่
ชาวกรุงเก่าผู้มีอายุอยู่มาจน ในกรุงรัตนโกสินทร์ เรียบเรียง ขึ้นได้ ตามรู้
ตามเห็น ต่อมาเมื่อไม่รู้ใครแต่ง จึงไปเหมาให้เป็นคำให้การของ
ขุนหลวงหาวัดดุดอกกระมัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระ
บรมราชาธิบายในเรื่องนี้ว่า หนังสือเรื่องคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น
ฉบับเดิมจะได้มาอย่างไรแต่ได้มาเมื่อไรไม่ทรงทราบ แต่ฉบับหอหลวง
ของเรามีจริง ได้เคยทอดพระเนตรเห็นมาแต่ก่อน แต่ไม่เหมือนกับ

ฉบับที่หมอดมฺมิขพิมพ์ แดทรงทราบฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงเชื่อว่าเป็นหนังสือมีหลักฐาน ในพระราชนิพนธ์หลายแห่ง
ก็ในจากฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายพระเจ้า
แผ่นดินกรุงเก่าเป็นต้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงใช้พระนามพระเจ้าแผ่นดินตามที่เรียกในหนังสือคำให้การของขุน
หลวงหาวัดหลายพระองค์ หนังสือเรื่องนี้ทรงพระราชนิพนธ์ว่า ฉบับ
เดิมคงมีหลักฐานอยู่อย่างไรเป็นแน่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวจึงทรงเชื่อถือ แต่ฉบับที่หมอดมฺมิขพิมพ์ มีผู้ใดได้แทรก
แซงเพิ่มเติมจนเลอะเทอะเต็มที่เสียแล้ว สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้
พระราชทานพระบรมราชาธิบายเรื่องหนังสือคำให้การขุนหลวงหาวัดไว้
ดังนี้

ครั้นต่อมาถึงรัชกาลปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ หอพระสมุดวชิร
ญาณได้หนังสือเรื่องคำให้การขุนหลวงหาวัดที่เป็นตัว ฉบับหลวงมาเดิม
สมุดไทย ๓ ถายมือเขียนตัวจริงได้เป็นแนวว่าเขียนในรัชกาลที่ ๔ ชื่อ
เรื่องก็ไม่ได้เรียกว่า "คำให้การขุนหลวงหาวัด" เรียกว่า "พระ
ราชพงษาวดารแปลจากภาษารามัญ" ได้เอาหนังสือเล่มฉบับหลวง
ดัดฉบับที่หมอบรัดเลย์พิมพ์ ก็ปรากฏแน่นอนว่า ฉบับพิมพ์นั้น
ผู้ใดแทรกแซงข้อความตรง ตรงตามที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรับสั่ง
แต่ได้หลักฐานเนื่องในประวัติของหนังสือเรื่องนี้ยังไม่รู้ นอก๒ข้อ
คือ ข้อ ๑ ได้ความรู้ว่า หนังสือที่เรียกว่าคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น
ได้มีผู้แปลจากภาษาพม่าเป็นภาษารามัญไว้ด้วยกัน ๓ แล้ว เห็นจะเป็น

พวกพระมอญ^{๕๔}ไปเที่ยวเมืองหงสาวดี^{๕๕} ไปได้นับภาษารามัญ^{๕๖}มากว่า
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^{๕๗} ข้อ๒^{๕๘}หนึ่งข้อเรื่อง^{๕๙}นี้^{๖๐} ฟัง
แปลออกเป็นภาษาไทยเมื่อในรัชกาลที่ ๕^{๖๑} แต่การที่แปลน่าจะไม่ได้^{๖๒} มีผู้^{๖๓}
ตรวจสอบทางภาษาที่เรียบเรียงไว้^{๖๔} แม้ในฉบับหลวงจึงยังไม่เรียบร้อย

เมื่อได้นับเดิมภาษาพม่ามาแปลออกเป็นภาษาไทยในคราวนี้^{๖๕} ได้
ตอบกันทุก^{๖๖} ๓ ฉบับ^{๖๗}ก็เห็นได้ว่า^{๖๘} ฉบับภาษารามัญ^{๖๙}เกิดผิดพลาดจาก
ฉบับภาษาพม่าบ้าง แต่ฉบับที่หมอดมอญ^{๗๐}พิมพ์^{๗๑}นั้น^{๗๒} มีผู้^{๗๓}ค้นเอาเรื่อง
ราวต่าง ๆ^{๗๔} ซึ่งไม่มีในฉบับภาษาพม่า^{๗๕} แต่งปลอมลงไปไว้เป็นอันมาก
ทีเดียว^{๗๖} นับว่าเป็นตาชของบรรดาผู้^{๗๗}ศึกษาโบราณคดี^{๗๘}ที่ได้ฉบับพม่ามา^{๗๙}
จะได้เห็นหนึ่งข้อเรื่อง^{๘๐}นี้ว่า^{๘๑}จริงเป็นอย่างไร

หนึ่งข้อพงษาวดารตำนานแต่ทำเนียบของเก่า^{๘๒} ที่มีผู้แต่งปลอม^{๘๓}
แทรกแซงเจียนเจียนเรื่อง^{๘๔} ไม่ใช่แค่คำให้การขุนหลวงหาวัด^{๘๕}เรื่องเดียว^{๘๖}
ยังมีเรื่องอื่นอีก^{๘๗} บางทีเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่^{๘๘}ผู้แต่ง^{๘๙}หลอกดวงว่า^{๙๐}เป็นหนึ่งข้อ
เก่าได้มาจากคำหรับคำราของผู้นั้น^{๙๑}ผู้นั้น^{๙๒}ซึ่งไม่มีจริง^{๙๓} หนึ่งข้อหลอกดวง
ให้นับมีผู้พิมพ์^{๙๔}ขึ้นจำหน่ายหลายเรื่อง^{๙๕} จนถึงชำระต่างกันเมื่อใน
รัชกาลที่ ๕^{๙๖} ถ้าใครอยากทราบเรื่อง^{๙๗} จึงดูหนึ่งข้อราชกิจจานุเบกษา^{๙๘}
ฉบับวันที่ ๓๑ มีนาคม ร. ศ. ๑๓๘^{๙๙} แลฉบับวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ร. ศ. ๑๔๐^{๑๐๐}
ก็จะทราบความได้^{๑๐๑} โดยพิศดาร^{๑๐๒} ข้าพเจ้านำเรื่อง^{๑๐๓}นี้มาสาธกไว้^{๑๐๔} โดย
ประสงค์จะคัดค้านบรรดาผู้^{๑๐๕}ศึกษาโบราณคดี^{๑๐๖}ที่แต่งแต่งหาคำหรับคำรา
แต่พงษาวดารตำนานต่าง ๆ^{๑๐๗} อันเป็นหนึ่งข้อเก่า^{๑๐๘} ข้าพเจ้าขอคัดค้านว่า
ก่อนที่จะลง^{๑๐๙}เนื้อเรื่อง^{๑๑๐}หนึ่งข้อเรื่องใด^{๑๑๑} ควรสืบสวน^{๑๑๒}ที่มา^{๑๑๓}แต่พิจารณา

หนังสือขึ้นเสียก่อน ลักษณะที่จะพิจารณาหนังสือเก่ามีวิธีหลายอย่าง ถ้าฉบับเป็นหนังสือเขียน จะสังเกตได้ด้วยลายมือที่เขียน ประการ ๑ ดายมือครั้งรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ผิดกับครั้งรัชกาลที่ ๓ ดายมือครั้งรัชกาลที่ ๓ ผิดกับรัชกาลที่ ๔ ดายมือรัชกาลที่ ๔ ยังผิดกับในรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่เคยสังเกตอาจจะรู้ได้ว่าเป็นหนังสือเขียนในรัชกาลไหน อีกอย่าง ๑ อาจจะสังเกตอายุเรื่องได้ด้วยจำนวนที่แต่ง จำนวนที่แต่งหนังสือย่อมผิดกันตามสมัยเป็นชั้น ๆ ลงมา จำนวนหนังสือครั้งนครสุโขทัยเป็นราชธานี เช่นคดีจากฎกแดหนังสือไกรภูมิพระร่วง วิธีเดินความ แดใช้ศัพท์ ผิดกับหนังสือที่แต่งครั้งกรุงเก่า หนังสือที่แต่งครั้งกรุงเก่า ผิดกับหนังสือที่แต่งครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หนังสือที่แต่งครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ใน ๓ รัชกาลนั้น จำนวนยังผิดกับที่แต่งในรัชกาลที่ ๔ หนังสือที่แต่งในรัชกาลที่ ๔ ยังผิดกับในรัชกาลที่ ๕ ถ้าเป็นหนังสือแทรกแซงแปลงปลอมของเก่า จะจับได้ด้วยจำนวนไม่เสมอกัน อีกประการ ๑ ยังสังเกตอายุหนังสือได้ด้วยถ้อยคำที่ใช้ ในหนังสือนั้น เพราะถ้อยคำแปลของมีเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงมาเสมอๆ ยกตัวอย่างดังคำว่า ประปาหรือไพร่สนธิ์ ไทรเดช เหล่านี้ พบที่ใดต้องรู้ ได้ว่าเขียนลงไม่ก่อนรัชกาลที่ ๕ ด้วยคำเหล่านี้เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ผู้ศึกษาโบราณคดีต้องรู้จักสอบดูจนจึงจะไม่ถูกหลอกดวงให้หลงไปในทางที่ผิด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า ถ้าใครมีความอุตสาหะจะแต่งหนังสือเรื่องอะไรขึ้น

ควรจะบอกไว้ว่าตัวเป็นผู้แต่ง ถ้าไม่อยากจะบอกชื่อตัว ก็ควรจะ
 บอกเสียตรง ๆ ว่า เป็นหนังสือแต่งใหม่ หรือหากว่าถ้าผู้ใดเห็นหนังสือ
 เก่าเรื่องใดวิปลาศคลาดเคลื่อน พบหลักฐานข้อใดความเป็น
 อย่างอื่นกิต หรือแม้แต่จะคิดเห็นว่า ความจริงจะเป็นอย่างอื่นกิต
 ถ้าจะแก้ไข ก็ควรบอกไว้เสียว่าตัวคิดเห็นอย่างนั้น แก้ไข
 ด้วยเหตุอย่างนั้น ถึงความคิดของตนจะพลาดลงไปบ้าง ก็ไม่
 มีความเสียหาย ใครเลยจะไม่รู้จักพลาดพลั้ง ที่จริงผู้พิมพ์ความ
 ขุตาหะแต่งหนังสือขึ้นใหม่ หรือต่อบรรณกวีจตุราหนังสือเก่า ถ้า
 ทำโดยสุจริต แม้ที่สุดจะพลาดไปบ้าง ก็ยังควรจะได้รับ
 สรรเสริญด้วยเป็นผู้มีความขุตาหะ หากควรจะเอาความขุตาหะไปใช้
 ในทางทุจริต เช่นไปกิดแทรกแซงแปลงปลอมหนังสือเก่าไม่ พระองค์
 ทรงพระปรารภในเรื่องนี้ จึงโปรดให้เป็นหน้าที่อย่าง ๓ ของโบราณ
 คัดดีสโมสร ที่จะช่วยกันเลือกหาบรรดาหนังสืออันเกี่ยวเนื่องในโบราณ
 คัดดีที่เป็นฉบับดีมาตรวจสอบเสียก่อน แล้วจึงลงพิมพ์ ให้แพร่หลาย
 ได้พระราชทานพระราชบัญญัติกรมวังกรมทาบแก้วไว้สำหรับโบราณคัดดีสโมสร
 องค์ ๓ บรรดาหนังสือโบราณคัดดีพิมพ์ด้วยความรู้เห็นของโบราณ
 คัดดีสโมสร จึงได้ใช้รับพระราชบัญญัตินั้น เป็นสำคัญเครื่องหมาย
 ก็จะเห็นได้ในสมุดคัมภีร์

ต่อไปนี้จะอธิบายเฉพาะหนังสือฉบับเมืองพม่าที่ได้แปลแต่พิมพ์ใน
 เต็มนี้ เมื่อได้ตรวจสอบทราบประวัติดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ควร
 ลงเนื้อเห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้เป็นหนังสือซึ่งพระเจ้าอังวะ ที่ทรงพระ

นามในทางราชการของพม่าว่า พระเจ้าศิริปวรธรรมมหาราชชาลินนา
 ธิปดี ที่ไทยเราเรียกว่าพระเจ้ามังระ ผู้ที่ให้กรุงศรีอยุธยาได้ เมื่อ
 ปีกุน พ.ศ. ๒๓๓๐ มังระให้เรียบเรียงตามคำให้การของไทยที่ได้ไป
 คราวนั้น รวมทั้งพระเจ้าอู่ทุมพรที่เรียกว่า อุนหลวงหวัดด้วย ไม่ใช่
 คำให้การขุนหลวงหาวัดแต่พระองค์เดียว ที่ความข้อนี้ ได้ด้วย
 เกิดเรื่องราวที่เก่า บางแห่งเก่าแต่ยึดถวนถึ บางแห่งก็เก่าแต่ย่อ ๆ
 แต่ที่สุดบางเรื่องเก่าซ้ำกันเป็น ๒ จำนวนก็มี จึงเห็นได้ว่าเป็นคำให้การ
 หลายนคนด้วยกัน เมื่อจดคำให้การไปแล้ว พม่าเอาไปเรียบเรียง
 เข้าเรื่อง ข้างต้นว่าด้วยพงษาวดารไทยเริ่มต้นตั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จ
 มาประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ที่เขาบักวี่ ถ้าฉบับเรื่องต่อมาจนได้
 กรุงศรีอยุธยาแก่พม่า คือพงษาวดารมาว่าด้วยทำเนียบแต่ประเพณี
 ต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยา ตอนนั้นพม่าอยู่ข้างจะถามละเอียดดูละ
 มาก เห็นจะตั้งใจเอาความรู้ภูมิประเทศแถมขนบธรรมเนียมของไทย
 ให้ได้ให้หมด แต่ฉบับพม่าที่ได้มา วิชเรียบเรียงเรื่องตอนทำเนียบ
 คู่มือเขวสัดดับดับสนอยู่ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า หนังสือเรื่องนี้ต้นฉบับ
 เดิมในหอหลวงเมืองอังวะเห็นจะจารานหรือเขียนลงใบลานเรียงลำดับไว้
 ตอนทำเนียบนั้นใบลานจะเกิดพลัดลำดับกันในคราวใดคราวหนึ่ง ผู้ที่
 เอาเรียบเรียงกลับเข้าลำดับใหม่ ไม่ได้เอาใจได้ดัดแปลงเรื่องตาม
 สมควร หรือเป็นผู้หย่อนความรู้รู้อย่างไร เรียงเอาเข้าลำดับกลาด
 เกิดของเดิมไปหลายแห่ง แต่เมื่อมาแปลออกเป็นภาษาไทยพอจับ

เค้าได้ว่า ต้นเดิมเขาจะเรียงอย่างไร ข้าพเจ้าจึงให้เรียงลำดับ
ในตอนที่เขียนเสียใหม่ให้เรียบร้อย

ทีแรกจะเหตุเนื่องเรื่องคอนพงษ์ชาวดาร เข้าใจว่าคงจะเป็นคำให้การ
ตามที่พวกไทยจำได้คนละเล็กน้อย ช่วยกันปะติดปะต่อไม่ได้ มี
หนังสือพงษาวดารไทยคิดไปด้วย อีกประการ ๑ จะเป็นด้วยพวก
ไทยที่ถูกพม่าถาม ประสงค์จะรักษาเกียรติยศมิให้พม่าเข้าใจเหตุการณ์
อันใด ซึ่งจะเป็นเหตุให้หมิ่นประมาทชาติไทย ไม่ได้ตั้งใจจะแต่ง
เรื่องราวในพระราชพงษาวดาร แม้ที่จำได้ ให้แก่พม่าทุกอย่างไป
เรื่องพงษาวดารตามคำให้การนั้นจึงเกิดอนาคตนัก ส่วนทำเนียบต่าง ๆ
นั้น พม่าเห็นจะถามรายตัวไทยตามแต่ใครจะรู้การอย่างไรมาก เช่น
พระนามแต่จำนวนราชตระกูลก็ถามเจ้านาย แบบแผนราชการในแพท
ใดก็ตามข้าราชการในกรมนั้น ๆ ซึ่งได้ตัวไป มีชนผู้ทราบบอกได้
มากบ้าง ที่แปลแต่ผู้บอกได้แค่น้อย ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ตามรู้ตามเห็น
บ้าง ทำเนียบต่าง ๆ จึงไม่ถนัดเต็มอกกันทุกอย่าง ถึงกระนั้นคอน
ทำเนียบนี้มีข้อความต่าง ๆ ซึ่งยังมีได้ปรากฏแก่ชาวเราจนถึงหลายน
อย่าง จะเป็นเครื่องประกอบการศึกษาโบราณคดีสมัยกรุงเก่าตอนปลาย
ได้มาก นำเสียตายแต่ที่หนังสือเรื่องนี้เป็นภาษาพม่า เมื่อเขามาแปล
เป็นภาษาไทย กระบวนเนื้อเรื่องพอสอบสวนถึงเหตุเขากวามได้ มา
ลำบากอยู่ด้วยเรื่องเรียกชื่อ เพราะพม่าเขาชื่อไทยไปเขียนตามเสียง
พม่า จะแปลกลับออกเป็นภาษาไทยให้ถูกต้องยากไม่น้อยทีเดียว ฉบับ
ที่มองค้อแปลมา คอนพงษ์ชาวดารโวหารไทยยังไม่สนิทดี ข้าพเจ้าจึง

ให้นายพันตรีหัตถวงโยธารมณินเทศ (แจ่ม) คน ๓ นายแต่ง (เปรียญ) คน ๓ ช่วยกันตรวจแก้ถ้อยคำให้ดีขึ้น แต่ในตอนทำเนียบอันถ้วนแล้วแต่ด้วยเรื่องชื่อเสียง ผู้แปลจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ศัพท์ภาษาพม่าและภาษาไทย ข้าพเจ้าเที่ยวสืบหาผู้แปล ได้หัตถวงประพันธ์พัฒนการ (ศรี) เห็นพอจะทำได้ จึงให้หัตถวงประพันธ์พัฒนการแปลตอนทำเนียบนี้ใหม่อีกครั้ง ๑ สอดกับฉบับที่มองต่อแปล พระยาโบราณราชธานินทร์กับข้าพเจ้าช่วยกันตรวจด้วยอีกชน ๑ ถึงกระนั้นชื่อต่าง ๆ ตามที่พม่าจดไว้ ยังรู้ไม่ได้ว่าที่จริงจะเป็นอย่างไรในภาษาไทยก็ยังมีอยู่มาก บรรดาชื่อที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าให้คงไว้ตามอย่างพม่าจด ชื่อใดที่แปลออกหรือที่คาดว่าในภาษาไทยเป็นอย่างไร ก็แปลแต่ให้จดกำกับลงไว้ ไม่แก้ของเดิม ไว้ให้ผู้ศึกษาโบราณคดีมีโอกาสดูส่วนด้วยกันทั่วไป

แต่พระนามพระเจ้าแผ่นดินกรุงเก่า ตามที่ปรากฏในหนังสือพงสาวดารฉบับที่ได้นำแต่เมืองพม่า นั้นจะเป็นพระนามที่สมมติเรียกในราชการเมื่อล่วงรัชกาลแล้ว ดังข้าพเจ้ากล่าวไว้ในคำอธิบายพระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ตอนแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ นั้นมียาว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงอนุมัติตาม ได้ทรงแก้พระนามพระเจ้าแผ่นดินในชั้นหลัง ซึ่งหนังสือพระราชพงสาวดารยังเรียกพระนามอยู่ตามปากตลาด ไปตามหลักฐานที่ได้ในหนังสือเรื่องนิตายพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ก็เป็น สมเด็จพระรามาธิบดีศรี สมเด็จพระเพทราชา ก็เป็น สมเด็จพระราชา

ธิเบต^๑ ส้มเด็จพระเจ้า^๒ลือ แก่เป็น ส้มเด็จพระสุริเยนทราธิบดี^๓
 ส้มเด็จพระเจ้าท้ายสระ^๔ แก่เป็น ส้มเด็จพระภูมินทรราช^๕ ส้มเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์^๖ แก่เป็น ส้มเด็จพระมหาบรมราชา^๗ แต่เมื่อได้
 ฉบับพม่ามาแปลใหม่ครั้ง^๘นี้ ปรากฏพระนามคล้ายกับพระราชนิพนธ์
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๙ทรงแก้ไข ๒ แห่ง คือ ส้มเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์^{๑๐}ตามฉบับพม่าเรียก พระมหาธรรมราชา ส่วน
 ส้มเด็จพระมหาธรรมราชา^{๑๑}ที่เป็นพระชนก^{๑๒}ราชของส้มเด็จพระนเรศวร
 ตามฉบับพม่าเรียก พระธรรมราชา^{๑๓} ผิดกันอยู่ดังนี้

หนังสือเรื่อง^{๑๔}นี้ เมื่อได้ฉบับเดิมมาสอบส่วน^{๑๕}ถึงที่สุดแล้ว ได้
 ความเป็น^{๑๖}แน่ว่า เป็นพงษาวดารตอน ๓ เป็นทำเนียบตอน ๓ มิใช่มี
 แต่พงษาวดารอย่างเดียว จะเรียกว่าหนังสือพงษาวดารอย่างฉบับหลวง
 ในรัชกาลที่ ๔ ก็ไม่ตรง ครั้นจะเรียกว่าคำให้การขุนหลวงหาวัดอย่าง
 ที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน ก็ไม่ตรงอีก ด้วย^{๑๗}แน่ว่าเป็นคำให้การของ
 คนหลายคน มิใช่แต่ขุนหลวงหาวัดพระองค์เดียว กรรมการหอพระ
 ส้มุดจึงได้ตกลงให้เรียกชื่อหนังสือเรื่อง^{๑๘}นี้ว่า “คำให้การชาวกรุงเก่า”
 ส่วนการพิมพ์^{๑๙}นี้ เมื่อกรรมการกำลังปรารภที่จะพิมพ์หนังสือเรื่อง^{๒๐}นี้
 ให้แพร่หลาย พอพระยาเจริญราชชน (มัน) มาแจ้งความแก่กรรมการ
 ว่า มีประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกในงานศพ^{๒๑}ิม จ. จ. ภรรยาพระ
 เจริญราชชน (เท่ง) ผู้มารดา ขอให้กรรมการช่วยเลือกหาเรื่องหนังสือ
 ให้ แดพระยาเจริญราชชน^{๒๒}อยากจะได้เรื่องซึ่งเนื่องด้วยพงษาวดาร
 กรรมการจึงเห็นว่าสมควรจะให้พระยาเจริญราชชนพิมพ์หนังสือคำให้

การชาวกรุงเก่า^๕เป็นของแจกตามปรารภ^๕นา ด้วยเชื่อ^๕แน่ว่าเป็นหนังสือ
อันประกอบด้วย^๕สารประโยชน์^๕ แต่จะเป็นที่พอใจของบรรดาผู้^๕ที่จะได้
ไปอ่าน^๕ทักกัน แท้จริง^๕ตั้งแต่ ๒ ปี^๕ล่วงมาแล้ว ได้มี^๕ผู้นิยมใน
การพิมพ์หนังสือ^๕แจกเป็นของ^๕ชำด่วยในงานต่าง ๆ ขึ้นมากกว่า^๕แต่ก่อน
วิเศษ^๕พิมพ์หนังสือ^๕แจกอย่าง^๕นี้ เป็นที่พอใจ^๕กันทั่วไป^๕ทั้งผู้แจก^๕และผู้^๕ได้รับ
แต่เป็นความยินดี^๕ของกรรมการหอพระสมุด^๕ด้วยเป็นอันมาก เพราะ
หนังสือ^๕เก่าซึ่ง^๕เป็นหนังสือหายาก^๕อยาก^๕จะพิมพ์^๕ขึ้นไว้^๕ให้แพร่หลาย^๕ เพื่อ
รักษา^๕เรื่องไว้^๕มิให้สาบสูญ^๕มีอยู่^๕เป็นอันมาก หนังสือ^๕เหล่านี้^๕โดยมาก
ยาก^๕ที่จะพิมพ์^๕เป็นการจำหน้า^๕ขาย^๕ซื้อ เพราะยัง^๕ไม่มีความหวัง^๕ใจได้^๕ใน
เวลานี้^๕ว่าจะมี^๕ผู้ชอบ^๕จน^๕คุ้มกัน^๕ ทนของหอพระสมุด^๕เองก็^๕ไม่มี^๕มากมาย
เหลือ^๕เพื่อ^๕ต้องใช้^๕สร้อย^๕โดย^๕เข็ม^๕ค^๕แซม^๕อยู่^๕เสมอ ด้วยเหตุ^๕นี้ กรรมการ
หอพระสมุด^๕คิดว่า^๕ บรรดา^๕ผู้^๕ที่^๕มา^๕รับ^๕พิมพ์^๕หนังสือ^๕ให้^๕แพร่^๕หลาย^๕ เป็น
ผู้ที่^๕ได้^๕ทำ^๕คุณ^๕หลาย^๕ประการ^๕ คือ^๕ทำให้^๕เจริญ^๕ความ^๕รู้^๕เรื่อง^๕ชน^๕ประการ^๕ ๑
ช่วย^๕รักษา^๕หนังสือ^๕เก่า^๕ของ^๕บ้าน^๕เมือง^๕มิ^๕ให้^๕เป็น^๕อัน^๕คราย^๕หาย^๕สูญ^๕ประการ^๕ ๑
แต่^๕เป็น^๕ผู้^๕มี^๕คุณ^๕แก่^๕หอ^๕พระ^๕สมุด^๕ ที่ได้^๕ช่วย^๕รับ^๕ธุระ^๕ให้^๕สำเร็จ^๕การ^๕ใน^๕หน้าที่
ตาม^๕พระ^๕ราช^๕ประสงค์^๕ของ^๕พระ^๕บาท^๕สมเด็จพระ^๕จุล^๕จอม^๕เกล้า^๕เจ้า^๕อยู่^๕หัว^๕ ซึ่ง
ได้^๕ทรง^๕คง^๕หอ^๕พระ^๕สมุด^๕วิ^๕ริ^๕ญา^๕น^๕ขึ้น^๕เป็น^๕หอ^๕สมุด^๕สำหรับ^๕พระ^๕นคร^๕ เพื่อ
ประโยชน์^๕อื่น^๕นี้ แต่^๕สมเด็จพระ^๕ราช^๕ประสงค์^๕ของ^๕พระ^๕บาท^๕สมเด็จพระ^๕มง^๕กุฎ^๕
เกล้า^๕เจ้า^๕อยู่^๕หัว^๕ ซึ่ง^๕ได้^๕เสด็จ^๕ดำรง^๕พระ^๕เกียรติ^๕ยศ^๕เป็น^๕ส^๕ภา^๕นา^๕ย^๕ก^๕แรก^๕ของ
หอ^๕สมุด^๕สำหรับ^๕พระ^๕นคร^๕ ได้^๕ทรง^๕เป็น^๕พระ^๕ราช^๕ธุระ^๕ใน^๕การ^๕ที่จะ^๕พิมพ์^๕หนังสือ^๕
เก่า^๕เป็น^๕เดิม^๕มา ด้วย^๕เหตุ^๕เหตุ^๕ด้าน^๕การ^๕การ^๕หอ^๕พระ^๕สมุด^๕วิ^๕ริ^๕ญา^๕น^๕จึง^๕เต็ม^๕ใจ

(๓๕)

ที่จะช่วยเป็นธุระให้ส่งประสงค์ของบรรดาผู้ที่จะรับพิมพ์หนังสือเล่มต่อมา
การที่พระยาเจริญราชชนรับพิมพ์หนังสือเรื่องนี้เป็นของแจกในงาน
ศัพธ์ของคุณท่านอื่นผู้มารดา นับว่าบำเพ็ญการกุศลตักขิณานุประทาน
อันเกิดแต่ความกตัญญูที่ศฤงคารรวมเป็นมรดกแก่ผู้สมควรที่ท่าน
ทั้งหลาย บรรดาที่ได้อ่านหนังสือเรื่องนี้จะอนุโมทนาในการกุศลนั้น
ทั่วกัน .

อุภัยพงศ์พงศ์

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๔๕๗

สารบัญ
ภาคที่ ๑ ว่าด้วยพงษาวดาร

เรื่องพงษาวดารก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา	หน้า ๓
เรื่องพงษาวดารกรุงศรีอยุธยา	„ ๔๕

ภาคที่ ๒ ว่าด้วยตำนานแต่ทำเนียบ ต่าง ๆ

ลำดับกระษัตริย์	หน้า ๓๖๖
ตำนานของพระมหากษัตริย์แต่โบราณ	„ ๓๖๘
จดหมายเหตุรบพม่า	„ ๓๗๓
ชื่อเมือง	„ ๓๘๒
มหาเจดีย์ถ้ำผา	„ ๓๘๐
เรื่องพระพุทธรูปและพระพุทธรูป	„ ๓๘๒
แผนที่กรุงศรีอยุธยา	„ ๓๘๖
ชื่อพระอารามหลวง	„ ๓๙๐
พระราชวังหลวง	„ ๓๙๒

ปราสาทราชมนเฑียร	๑๑	๒๐๓
พระราชวังบวร	๑๑	๒๐๕
บาญชพระนามเจ้านาย	๑๑	๒๐๖
ชื่อขุนนางวังหลวง	๑๑	๒๐๗
เครื่องยศขุนนาง	๑๑	๒๒๖
รวางข้างคนชื้อข้างพระที่นั่งทรง	}	๑๑ ๒๒๗
เป็นพระคชาธาร		
ชื่อข้างพลายรวางใหญ่ซ้ายขวา	๑๑	๒๒๗/๑
ชื่อข้างฝั่งพระที่นั่งรวางใหญ่	๑๑	๒๓๓
ชื่อรวางม้าคน		
ม้าพระที่นั่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา	}	๑๑ ๒๓๖
สำหรับทรงตามนามวัน ๗ วัน		
รถพระที่นั่ง	๑๑	๒๓๗
ชื่อเรือพระที่นั่ง	๑๑	๒๔๐
ชื่อเรือขบวน	๑๑	๒๔๐
สมณศักดิ์	๑๑	๒๔๒
ชื่อขุนใหญ่	๑๑	๒๔๓

ราชประเพณีกรุงศรีอยุธยา

พระราชพิธีราชาภิเษก	๑๑	๒๔๔
พระราชพิธี ๓๒ ราชตามพระตำรา	๑๑	๒๔๗

ประเพณีเตี้ยออกแขกเมือง	๒๕๒
ประเพณีกระบวนแห่เตี้ยประพาศ	๒๕๔
ประเพณีตั้งการพระบรมศพ	๒๕๕
ประเพณีตั้งโกศพระราชมาร	๒๕๖
ว่าด้วยเกียรติยศกรมพระราชวังบวร	๒๕๗
ด้วยแต่อากร	๒๕๘
ในเขตรเมืองดพบุรี	๒๕๘
ภาษีอากร	๒๖๓
รายจ่ายพระราชทรัพย์	๒๖๒
ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน	๒๖๕

คำให้การ ชาว กรุงเก่า

ว่าด้วย เรื่อง ราช พงษาวดาร

ปาง เมื่อ ส้มเต๋จ พระบรมโอรสาธิราช จารีย์ ได้ ครีดี แก่ พระ
ปรมภิเชก สัมโพธิญาณ เปน องค์ พระ อรหันต์ สัมมา สัมพุทธเจ้า แล้ว
ได้ เสด็จ จาริกโปรด เณย์ สัตว์ ให้บรรลุ มรรค ผล มาโดย ลำดับ จน ถึง
ได้ เสด็จ มาทรง รับ พระเชตะวัน มหาวิหาร ซึ่ง อนาถบิณฑิก เภสัชกร สร้าง
ถวายใกล้ กรุง ธาวัถที มหา นคร ขณะ เมื่อ ทรง จำพรรษา อยู่ใน มหา
วิหาร นั้น วันหนึ่ง พระองค์ เสด็จ เข้า สู่ มหา กรุณา สัมมา บัติ ทรง เตือก
เตัง แดง เณย์ เสา พันธ์ อันควร จะ ได้ มรรค ผล ขรรณ วิเศษ มี ธรรมะ แด คีต
เป็น ต้น ทรง เห็น บรรพต น้อย แห่ง หนึ่ง เรียกว่า เขา ปกวี อยู่ใน แคว้น
แคว้น แดน โย นก ประเทศ ปราบกฎ ใน ข่าย คือ พระญาณ ทรง ทราบ ว่า
ภูมิ ตำเนา แห่ง เขา น้อย นั้น ใน อนาคตกาล เบื้อง หน้า ต่อไป จะเป็น ที่
ก่อ สร้าง บุญ กุศล ของ หมู่ มหาชน อัน มาแต่ ทิศานุทิศ หา ที่ ดี สุด
มิได้ จะเป็น ประโยชน์ แก่ เทพยดา มนุษย์ ทั้งไป พระ องค์ ทรง พิจารณา
เห็น เหตุ ดัง นั้น แล้ว จึง เสด็จ ด้วย พุทธ ปาฏิหาริย์ โดย ทาง นภา ทิศ พอ
จะ ถึง เขา ปกวี มหาเมฆ ก็ บรรดาน ให้ ฝน ห่าใหญ่ ตก ลง มา พระ
องค์ จึง เสด็จ ประทับ ขึ้น พัก พระอิริยาบถ อยู่ ที่ เงาม ฝน เจริง เขา นั้น ด้วย
เดช พระ พุทธา นาถา เมตต ฝน สัก หยาด หนึ่ง จะ ตก ต้อง พระ บวรกาย ของ
พระ องค์ หา มิได้ ท่อ ชาร น้ำ ฝน นั้น ไหล ลง ไป ยัง เจริง เขา ข้าง หนึ่ง ทง ดัน
เป็น มหัทธจรีย์ ใน ขณะ นั้น พระ องค์ จึง ทรง เปดัง พระ รัศมี หก ประการ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

ทรง อธิษฐาน ให้ ฉายา พระพุทธรูป ของ พระ องค์ ไป ประดิษฐาน คิ ด อยู่ กับ
เพิง ฉาน นั้น เพื่อ ให้ เทพดา มนุษย์ ทั้ง ปวง มา พบ เห็น เป็น ที่ บังเกิด ศรัทธา
เลื่อมใส ได้ นมัสการ ทำ ถักการ บูชา อย่า ให้ ฐิต เถื่อน ทำลาย หายสูญ
จง ดำรง อยู่ โดย จิร ฐิต กาล ให้ ผู้ มา นมัสการ ได้ เห็น พระ ฉาย ของ พระ
องค์ เสมอ ไป ครั้น ภาย หลัง ต่อ มา ค่ำบด นั้น จึง ได้ เรียก กัน ว่า พระ
พุทธราย แต่ พระ ฉาย ดับ ๆ มา จนถึง ใน บัด คุย นี ทุ ก วัน นี

ใน ค่ำบด นั้น พระ องค์ จัง เสด็จ ไป ยัง เขา สุวรรณ บรพต ทรง
ประทับ ยืน อยู่ ณ แผ่น ศิลา บน ยอด เขา นั้น ใน ขณะ นั้น มี นาย เนสาท
พราณ เนอ คน หนึ่ง ชื่อ ว่า สุจิต หนึ่ง เทียว พเนจร ต่ำ เนอ ใน บำ เป็น อาหาร
มาได้ เห็น ส้ม เต็ จ พระ พุทธ องค์ ผู้ เปรื่อง พระ ฉัพ พรณรังสี งาม โอภาส
ประกอบ ด้วย พระ ทวัก ดิง ช มหา บุรุษ ถักชน ไหญ่ ๓๒ ประการ แต่ พระ
อติศยานุพยัญชนะ พระ ถักชน น้อย ๆ มี ๘๐ ประการ งาม พิจิตร น่ำ
พิศวง หา ที่ จะ อุประมา มิ ได้ นาย พราณ ก็ บังเกิด ความ ศรัทธา เลื่อมใส
เป็น อัน มาก จึง น้อม กาย ลง ถวาย อภิวาท แต่ กระทำ ถักการ บูชา
ด้วย ดอก บุป ษชาติ ใน บำ แล้ว กราบ ทูล อาราธนา ขอ ให้ พระ พุทธ องค์
ทรง พระ กรุณา เหยียบ รอย พระ พุทธบาท ไว้ ณ แผ่น ศิลา เห็น ยอด เขา
สุวรรณ บรพต นั้น เพื่อ เป็น ที่ ให้ ว่า ที่ ถักการ บูชา ของ เทพดา มนุษย์
ดับ ไป ใน ภาย หน้า ดิน ถาด ข้ำ นาน ส้ม เต็ จ พระ ผู้ มี พระ ภาคย์ ก็ ทรง พระ
มหา กรุณา โปรด ประทาน เทศนา พระ ไตรย ธรรม คม แต่ คัด ห้า ทรง ทรมาน
นาย พราณ ให้ ตั้ง อยู่ ใน พระ ไตรย ธรรม คม แต่ คัด ห้า ได้ แล้ว จึง ทรง
เหยียบ รอย พระ พุทธ บาท เมือ ง ขวา ให้ ประดิษฐาน อยู่ เหนือ แผ่น

คิตานัน ช่น พระบาท นั้น อยู่ทาง ทิศ ๕ ควัน ออก ปลาย พระบาท นั้น
อยู่ทาง ทิศ ๕ ควัน ตก ยาว ๓ คอก กว้าง ๓ คอก กับ ๘ นิ้ว ดึก ๕ นิ้ว ใน
รอย พระพุทธรูป นั้น มี ตาม ลักษณะ ๓๐๘ ประการ ครอบ บริบูรณ์

ครั้น แล้ว พระ องค์ เสด็จ จาก เขา สุวรรณบรรพต ไปยัง ตำบลบ้าน
พ่อแฉ่งใน ช้าง ทิศ ๕ ควัน ตก ตำบล นั้น มี บึงใหญ่ แห่งหนึ่ง ใกล้ บึง นั้น
มี พฤษ ขาดิ ใหญ่ ต้น หนึ่ง มี กิ่ง ก้านใบ ช่น สมบูรณ์ สมเด็จพระพุทธรูป
ก็ ทรง กระทำ ปาฏิหาริย์ อยู่เหนือ ยอด พฤษ ขาดิ นั้น คือ ทรง หนึ่ง ทรง ใดยาคัน
ทรง พระ ดำเนิน จกรม แด ทรง ยืน บน ยอด กิ่งไม้ ใหญ่ มี พระ ขิรยาบ
ทั้ง ๕ เป็น ปกติ มิได้ ห้วนไหว ใน ขณะนั้น ฝ่าย พฤษ เทพดา ทั้งหลาย
ได้เห็น พระ ปาฏิหาริย์ ของ พระ องค์ เป็น มหัศจรรย์ ตั้ง นั้น ก็ บังเกิด ปรกติ
ได้นั้น เดี๋ยวนี้ ใน พระ คุณ ของ พระ องค์ จึง นำ ผล สมอ ๕ แผล ผล สมอไทย
อัน เป็น ของ เทพ โสธ มา กระทำ อภิวาท น้อม เข้าไป ถวาย แต่ พระพุทธรูป
ใน ขณะ นั้น พระ องค์ ทอด พระ เนตร เห็น พระ เด็ก ๕ คน อยู่ ใน ที่ ใกล้ ก็
ทรง แยม พระ โยษฐ ฝ่าย พระ ขานนทเทร พุทธ อนุชา เห็น พระ องค์ ทรง
แยม พระ โยษฐ ให้ ปรากฏ ตั้ง นั้น จึง กราบ ทูล ถาม ถึง เหตุ แห่ง การ แยม
พระ โยษฐ ว่า จะมี เป็น ประการใด สมเด็จพระสุวรรณเพชญ์ พุทธเจ้า จึง ตรัส
พยากรณ์ ว่า ไปใน อนาคตกาล เบื้อง หน้า พระ เด็ก ๕ คน จะได้ บังเกิด เป็น
กษัตริย์ ครอบ ราช สมบัติ ใน ประเทศ นี้ จะมี เดชะ นภาพ มาก แด
จะได้ ทำนุ บำรุง บพวลัญช อัน เป็น รอย พระ บาท กับ รูป ฉายา ปฏิมากร
ของเรา คดา คต สืบไป

ครั้น ถ่วง กาด นาน มา สมเด็จพระพุทธรูป องค์ เสด็จ ดับ ช่น ปรินิพ

พจน แล้ว พระพุทธศักราช ถววงได้ ๒๑๘ ปี จึงบังเกิด พระเจ้าศรีธรรมมา
 โลกราช ได้ครองราชสมบัติ ในกรุง ปาตลบุตร มหานคร พระองค์
 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล มี การสร้าง พระอาราม พระสถูปเจดีย์ แด่ ชุ
 บ่อ สระ เป็นต้น เป็นอันมาก พระองค์ ได้เสด็จ ประพาส ทวีปใน ดงกล
 ชมพู ทวีป ตราบเท่า ถึง เมือง สังขบุรี เสด็จ ขึ้นครองราชสมบัติ อยู่ใน
 เมืองนั้น ต่อไป พระองค์ มี มหิท ธิฤทธิเดชานุภาพ มาก ถ้า เสด็จ กว
 ภาระศรัย ทั่วหลาย ได้ ทรง บำรุง พระพุทธศาสนา ให้ ถาว รุ่งเรืองไป ทั่ว
 ดงกล ชมพู ทวีป ในคราว หนึ่ง พระองค์ ได้ ตรัส แก่ เตณา อำมาตย์ ราชมนตรี
 ทงปวง ของ พระองค์ ว่า พระองค์ ได้ มา บังเกิด เป็น ภาระศรัย ทงนี้ ด้วย
 บุญ บารมี กฤดา ธิการ ของ พระองค์ ตาม พระ พุทธทำนาย ซึ่งได้ ตรัส
 พยากรณ์ไว้ นั้น ทุกประการ . .

ครั้น พระพุทธศักราช ถววงได้ ๒๘๓ ปี พระเจ้าศรีธรรมมาโลกราช
 ก็เสด็จ สวรรคต

ในกาลนั้น มี ฤาษี คน หนึ่ง ชื่อว่า สุกตดา สร้างบรรณศาลา
 เปนที่ อาไศรย เจริญ ฌาน สมาบัติ อยู่ใน ที่ แห่ง หนึ่ง ข้าง ทิศ ทวัน ออก
 แห่ง เมือง สังขบุรี ข้าง ทิศ เหนือ แห่ง บรรณศาลา ฤาษี นั้น ออกไป มี สระ
 ไใหญ่ แห่ง หนึ่ง ประกอบด้วย เบญจ ปทุม ชาติ ๕ ประการ น้ำใน สระ นั้น
 มี สี เขียวใสสะอาด อยู่ มาวัน หนึ่ง สุกตดา ตาบศ เทียว เดินไป ตาม ขอบ สระ
 แดเห็น ดอกปทุมใหญ่ ดอก หนึ่ง ประมาณ เท่า บาตร พิกัดุ แปลก ประหลาด
 กว่า ดอก บัว ธรรมดา พระ สุกตดา ฤาษี จึง ลงไป ใน สระ เพื่อ จะ เต็จ ดอก
 ปทุม นั้น ครั้น เขาไปใกล้ ก็ แดเห็น कुमार ผู้ หนึ่ง มี รูป โฉมงาม กับ

เครื่อง ทิพย อาภรณ์ มี อยู่ใน ดอกประทุม อัน กำตั้ง แยม บาน อยู่ นั้น พระ
 ฤๅษี มีความยินดี จึง นำ กุมาร กับ เครื่องทิพย อาภรณ์ มา ยัง บรรณ
 ศาสดาที่ อาไศรย กระทำพิธี บวง สรวง เทพยดา ตั้ง ถัดยา ชีษฐานว่า ถ้า
 ข้าพเจ้า จะเลี้ยง กุมาร นี้ ได้ ขอให้ มี น้ำนมไหล ออก จาก องค์นี้ แห่ง
 ข้าพเจ้า เทอญ ใน ทันใด ชีร ชาราก็ไหล ออกจาก นม มือ แห่ง พระ ฤๅษี
 ด้วย อาณูภาพ แห่ง ถัดยา ชีษฐาน นั้น พระ ฤๅษี ก็ อภิบาล บำรุง เลี้ยง กุมาร
 นั้น มาจน เจริญวัยใหญ่ขึ้น ครั้น อยู่ มา พระ สฤตดา ตาบศ จึง ประราธ ว่า
 กุมาร ผู้นี้ ต่อไปใน ภาย หน้า จะ เป็น ผู้มี บุญญา ชิการ หรือหา บุญญา ศนา
 มิได้ประการใด ผู้เป็น เจ้าจึง ตั้ง ถัดย ชีษฐาน ขอ นิมิตร นั้น ต่อ เทพยดา
 ให้ เป็น เทวโคป สังหรณ์ ซึ่ง เรียก กัน ว่า เทวดา มาบอก เหตุให้ ครั้น
 พระผู้เป็น เจ้า จำวัด หดับไป ก็ นิมิตร นั้น ว่า ส้มเค็ญ อมรินทร์ราช
 เสด็จ ลง มา จาก ดาวดึงษ์ เทวโลก ตรัส บอก เหตุว่า กุมาร ที่ ท่าน ได้ ใน
 ดอก ประทุม นั้น เป็น ผู้มี บุญญา ชิการ อันยิ่งใหญ่ จะได้ เป็น บรม
 ฤษัตรีย์ ครอง ราช สัมบัติ ใน เมือง อินทปรัษฎ เมือง นั้น อยู่ ข้าง ทิศ ตะวัน
 ออก ของ เมือง สังขบุรี ท่าน จึง ไป สืบ เล่าหา ดู เทอญ จะได้ พบ
 ส้ม ดัง ประราธนา ครั้น รุ่งเช้า พระ ฤๅษี ตน จน ก็ จำ นิมิตร นั้นไว้ มี ใจ
 ยินดีนัก จึง พา กุมาร นั้นไป ทาง ทิศ ตะวัน ออก เทียว กัน หา เมือง ตาม
 สุนัน ก็ได้ พบ เมือง อินทปรัษฎ ส้ม ดัง ใน นิมิตร นั้น เมือง นั้น มี ปราง
 ปราสาท ราชวัง พร้อม ทั้ง เครื่อง ราช ประโยค บริ โภค สำหรับ ฤษัตรีย์
 ครบบริบูรณ์ ทุก ประการ พระ สฤตดา ตาบศ ก็ มี จิตร เกษม ดำนด ได้ มนต์
 ยิ่งนัก จึง จัดการ ราชกิจ แก่ กุมาร ผู้มี บุญญา ชิการ มาก นั้น เป็น บรม

กระษัตริย์ ครองราชสมบัติในกรุงอินทปรัษฎ์ ถวายพระนามว่าพระเจ้า
 ปทุม ตรียวงษ์ ครั้นแล้วพระญาติจึงเที่ยวบอกกล่าวข่าวร้องชาวชน
 บททั้งปวง อันอยู่รอบขอบเขตแดนนครอินทปรัษฎ์นั้น ให้ชัก
 ชวนกัน รวบรวมไพร่พลทั้งมา รกศชยานพาหนะทางบก แลนาวาพาหนะ
 ทางน้ำ เข้ามาถวายเพิ่มพูนพระบารมีพระเจ้าปทุม ตรียวงษ์ ขอเป็น
 ข้าแผ่นดินอยู่ในพระนครของพระองค์ พระนครอินทปรัษฎ์ก็เต็มไปด้วย
 ด้วยหมู่ข้ามาดยราชบุตร แลเชื้อชฎีคหบดี มีทรัพย์มั่งคั่ง อยู่เย็น
 เป็นสุขทั่วกันทั้งนั้น แล

ในกาลนั้น พระเจ้ากรุงจีนผู้ทรงพระนามว่า อูคิมาง ได้ครอบ
 ครองกรุงคันชาเรศร์ อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์ได้เสด็จออกไปประพาศ
 ถิ่นราชอุทยานพร้อมด้วยหมู่เสด็จามาตย์ราชบริพาร ทอดพระเนตร
 พรรณดอกไม้นานาชนิดอันมีต่าง ๆ ในขณะนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็น
 จีนหมากต้นหนึ่งมีดอกใหญ่เกินประมาณ จึงเสด็จเข้าไปใกล้ต้น
 ใหญ่นั้น ก็ทอดพระเนตรเห็นนางกุมารีผู้หนึ่งมีรูปโฉมงามบังเกิดอยู่ใน
 ดอกหมากนั้น ดูเป็นมหัศจรรย์ พระองค์มีพระทัยชื่นชมยินดี จึง
 ครัดสั่งให้นำนางกุมารีนั้นไปยังพระราชวัง โปรดให้พระอรรคมเหษีเลี้ยง
 เป็นพระราชธิดาบุญธรรม ทรงตั้งพระนามราชกุมารีนั้นว่า นางสร้อย
 ดอกหมาก พระองค์กับพระอรรคมเหษี ทรงพระสันทนาในพระราช
 ธิดาบุญธรรมนั้นเสมอด้วยพระราชธิดาอันได้มาแต่พระองค์ ครั้น
 พระราชธิดานั้นเจริญวัยวัฒนาการ มีพระชนม์พรรษาได้ ๓๕ ปี มี
 พระรูปลักษณะงามเจริญยิ่งอัน มีคฤหาสน์ตั้งอยู่ในประเทศธานี

ใหญ่ น้อย ว่า พระราชบิดา พระเจ้ากรุงจีน นั้น มีพระรูป ศีวีวิธาคังดงาม
 หานางอื่น จะเปรียบ เสมอ มีได้ เลี้ยง เฒ่า ล้อ ดรรชนี หนี ทราบ ไป ถึง
 พระเจ้า ปทุม ฤทัยวงศ์ ผู้ผ่าน พิภพ กรุง อินทปรัษฎ์ พระองค์ มี พระ ทพทัย
 ยินดี ด้วย พระ องค์ ได้ ราชอาภิเศก เปน เอก องค์ บรม กระษัตริย์ แล้ว ยัง
 มิได้ มี พระ อรรคมเหษี จึง ครัด ตั้ง ให้ ตก แต่ง พระ ราชธำสน์ ลงใน แผ่น
 สรุปรณบัตร ขอ พระ ราชบิดา พระเจ้า กรุง จีน มา อภิเศก เปน เอก อรรค
 มเหษี แต่ ให้ จัด ราชทูต อุปทูต ศรัทูต เชิญ พระ ราชธำสน์ กับ เครื่อง
 มงคล ราช บรรณาการ ไป ถวาย พระเจ้า กรุง คันทาเรศวร์ พอ ราชทูต ไป ถึง
 พระเจ้า กรุง จีน ก็ ให้ จัดการ รับ ราชธำสน์ แล ราชทูต กรุง อินทปรัษฎ์ โดย
 สัมควร แก่ ราช ประเพณี ราชทูต ได้ เข้า เฝ้า ถวาย พระ ราชธำสน์ ถวาย พระ
 เจ้า บุติมาง กรุง จีน ได้ ทราบ ใน พระ ราชธำสน์ ดัง นั้น ก็ มี พระ ไทย เปรม
 ปรีดี ปราโมทย์ จึง มี พระ ราชดำรัส แก่ ราชทูต ว่า พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์
 นี เปน เอกราช ของ ไทย เพราะ ฉนั้น ถ้า ประสงค์ จะ เปน สัมพันธมิตร ร่วม
 เชื้อ วงษ์ กับ เรา แล้ว ให้ พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ยก พยุหโยธาทัพ โดย
 สัมควร แก่ เกียรติยศ พระเจ้า แผ่นดิน เอกราช มา กระทำการ อภิเศก ที่ กรุง
 ของ เรา น เรา จึง จะ ยก ราชบิดา เรา ให้ ตาม สัมควร แก่ ราช ประเพณี
 ราชทูต จึง ถวาย บังคม ตา ถัดมา กราบ ทูล พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ตาม
 พระ ราช คำรัส ตั้ง พระเจ้า กรุง คันทาเรศวร์ ทุก ประการ

ครั้น พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ได้ ทราบ ทราบ ดัง นั้น ก็ ทรง พระ โสณ
 นต์ ยินดี จึง ครัด ตั้ง ให้ จัด กระบวน ทัพ เรือ ลำเนาใหญ่ น้อย พร้อม ด้วย
 พลกพล พด โยธา เปน อัน มาก ตั้ง เปน กระบวน พยุหโยธาทัพ เรือ พร้อม

ลัทธิทุกประการ จิตให้ มเหสี มาตาม หมาย หม่อมอยู่ ฝ่ายรักษา พระ นคร
 กรณ์ ถึง คฤหาสน์ มาตุภูมิ พระ องค์ ก็ เชิญ เจ็ดคน นาวา พยัคโยธาทัพ
 ออกจาก ท่า กรุง อินทปรัษฎ์ เจ็ดคน ออกสู่ พระมหาสมุทร ครั้น กองทัพ
 เรือ เดินทางไป ใน มหาสมุทร ได้หลายวัน พวกพล ทั้งปวง อืด หายาก น้ำ
 หาม น้ำจืด จะ บริโภคไม่ น้ำจืด ที่ จืด มาใน กองทัพ จาก กรุง อินทปรัษฎ์ นั้น
 สิ้นไป มี แต่ น้ำ เค็ม ทั้งนั้น พวกพล ค้ม กินหาได้ ไม่ ครั้น พระ เจ้า
 กรุง อินทปรัษฎ์ ได้ ทราบ ดัง นั้น ก็ ทรง คัง ดัศยา ชีษฐาน ยก พระ บาท
 เสด็จ ขวาท ของ พระ องค์ จุ่ม ลง ใน น้ำ เค็ม มหาสมุทร ด้วยเดช พระ บารมี
 บุญญาธิการ ของ พระ องค์ เป็นมหัศจรรย์ น้ำ เค็ม นั้น ก็ กลับ เป็น น้ำ จืด
 สดดี พวกพล ทั้ง กองทัพ ได้ รับ พระราชทาน อิ่ม น้ำ หาย อยาก แต่
 คัก คง ขนไว้ ใช้ กิน ต่อไป ให้ พอ แก่ คอง การ ท่อง ทั้ง กองทัพ

ครั้น ถึง กรุง คันธาระ แล้ว พระ องค์ จึง เข้าไป เฝ้า พระ เจ้า กรุง
 คันธาระ ถวาย เครื่องราชบรรณาการ ตาม ขัตติย ประเพณี ทูล ขอ
 พระราชธิดา พระเจ้ากรุง คันธาระ ทรง เห็นว่า พระเจ้ากรุง อินทปรัษฎ์
 เป็นผู้ มี บุญญาธิการ มาก ก็มี พระไทย โสมนัส ยินดี จึง ครัด ว่า เรา จะ
 อภิเชษฐาธิดาเรา ให้ เป็น คู่ บุญ บารมี ของ พระ องค์ ใน มงคลสถาน แต่
 จิตการ พิชัย ตาม ส้มคววร จึง ครัด ตั้ง วัตถุประสงค์ จารีย์ ฆราวาส ที่ อัน เป็น
 มงคล เลือกหา ภูมิประเทศ อัน เป็น ศิริ โขภุมม์ ได้ แล้ว ให้ ปดุง
 โรงราชพิชัยเตรียม การ ขัตติย มงคล ทั้งปวง พร้อม จึง ให้ พระ อรรคมเหสี
 แห่ง องค์ พระราชธิดา ด้วย เครื่อง ขลังการ สงรพากรณ์ เสร็จแล้ว ให้ ขัน
 ทรง ถูฉีกา กามุจน์ มี นาง สนม นาวา กำนัน นิกร นารี แท้ ห้อม เวด ด้อม

เป่น บริพา^๑ร เดี^๒ด^๓จ^๔ไป ถ^๕โรง^๖ราชพิ^๗ธี^๘ม^๙ก^{๑๐}ด^{๑๑}ต^{๑๒}ก^{๑๓}น ฝ่าย^{๑๔}นาง^{๑๕}พ^{๑๖}น^{๑๗}ก^{๑๘}งาน
ค^{๑๙}น^{๒๐}ค^{๒๑}ร^{๒๒}ก^{๒๓} บ^{๒๔}ร^{๒๕}ร^{๒๖}เ^{๒๗}ด^{๒๘}ง^{๒๙} เ^{๓๐}ก^{๓๑}ร^{๓๒}อง^{๓๓} ต^{๓๔}ด^{๓๕}ด^{๓๖}ด^{๓๗}ด^{๓๘} เ^{๓๙}มา^{๔๐} ป^{๔๑}ระ^{๔๒}โ^{๔๓}ค^{๔๔}ม^{๔๕}เ^{๔๖}ด^{๔๗}ย^{๔๘} ป^{๔๙}ระ^{๕๐}ด^{๕๑}ง^{๕๒} ฉ^{๕๓}น^{๕๔} ก^{๕๕}ก^{๕๖}ก^{๕๗}ก^{๕๘}อง^{๕๙} พ^{๖๐}ระ^{๖๑}เจ^{๖๒}า^{๖๓}
ค^{๖๔}น^{๖๕}ชา^{๖๖}เร^{๖๗}ศ^{๖๘}ร^{๖๙}ก^{๗๐} อ^{๗๑}ภ^{๗๒}ิ^{๗๓}เส^{๗๔}ก^{๗๕}พ^{๗๖}ระ^{๗๗}ราช^{๗๘}ช^{๗๙}ิต^{๘๐}า^{๘๑}ก^{๘๒}ับ^{๘๓} พ^{๘๔}ระ^{๘๕}เจ^{๘๖}า^{๘๗}ป^{๘๘}ทุ^{๘๙}ม^{๙๐} สุ^{๙๑}ริ^{๙๒}ย^{๙๓}ว^{๙๔}ง^{๙๕}ษ^{๙๖} ใน^{๙๗}โรง^{๙๘}ราช^{๙๙}
พิ^{๑๐๐}ธี^{๑๐๑} ตาม^{๑๐๒} พ^{๑๐๓}ระ^{๑๐๔}ราช^{๑๐๕} ป^{๑๐๖}ระ^{๑๐๗}เพ^{๑๐๘}ณ^{๑๐๙}ี^{๑๑๐} คร^{๑๑๑}น^{๑๑๒} เ^{๑๑๓}ด^{๑๑๔}ร^{๑๑๕}จ^{๑๑๖} การ^{๑๑๗} อ^{๑๑๘}ภ^{๑๑๙}ิ^{๑๒๐}เส^{๑๒๑}ก^{๑๒๒} เ^{๑๒๓}ด^{๑๒๔}ว^{๑๒๕} พ^{๑๒๖}ระ^{๑๒๗}เจ^{๑๒๘}า^{๑๒๙} อ^{๑๓๐}ภ^{๑๓๑}ิ^{๑๓๒}มา^{๑๓๓}ง^{๑๓๔}
ก^{๑๓๕}ร^{๑๓๖}ง^{๑๓๗} จ^{๑๓๘}ี^{๑๓๙}น^{๑๔๐} ก^{๑๔๑}็^{๑๔๒}ท^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}ง^{๑๔๕} ช^{๑๔๖}ัก^{๑๔๗}ช^{๑๔๘}ว^{๑๔๙}น^{๑๕๐}ให้^{๑๕๑} พ^{๑๕๒}ระ^{๑๕๓}เจ^{๑๕๔}า^{๑๕๕} อ^{๑๕๖}ิน^{๑๕๗}ท^{๑๕๘}ป^{๑๕๙}ร^{๑๖๐}ั^{๑๖๑}ฐ^{๑๖๒} ป^{๑๖๓}ระ^{๑๖๔}ท^{๑๖๕}บ^{๑๖๖}อยู่^{๑๖๗} ณ^{๑๖๘}ว^{๑๖๙}ง^{๑๗๐}ที่^{๑๗๑} อ^{๑๗๒}ภ^{๑๗๓}ิ^{๑๗๔}เส^{๑๗๕}ก^{๑๗๖}
น^{๑๗๗}น^{๑๗๘}ถึง^{๑๗๙} ๗^{๑๘๐} เด^{๑๘๑}เ^{๑๘๒}อ^{๑๘๓}น^{๑๘๔}

ครั้นอยู่มาเวลาวันหนึ่ง พระเจ้าปทุม ตีรวางษ์ ทรง พระดำริว่า เรา
มาอยู่ในกรุงคันธาระครัน หลายเดือนแล้ว ควรจะคิด กลับคืนไป กรอบ
ครอง พระนคร ของ เรา ดังแต่ก่อน พระองค์จึง เข้าไป ทูล ถา พระเจ้า
คันธาระครัน ๗ ก็ ทรง อนุญาต พระองค์จึง พา นาง สร้อยดอก หมาย ถง
ผู้เสนา พระที่นั่ง พร้อม ด้วย นาง สนม นารี ราช บริวาร แวดล้อม เด็ดจ
ยก พย โยธา ทัพ เรือ กลับไป โดย ทาง มหาสมุทร ครั้น ถึง พระนคร แล้ว
จึง ตรัสสั่ง ให้ ตั้ง โรงราชพิชั ทำการ อภิเษกสม โภช พระมเหสี สร้อยดอก หมาย
อีกครั้ง หนึ่ง ดังแต่ก่อน มา พระเจ้ากรุงจีน กับ พระเจ้ากรุง
อินทปรัษฎ จึงได้ เป็น สัมพันธมิตร มี ทาง พระราชไมตรี ค่อ กัน ถิ่น มา
ถิ่น กาด ข้าง นาน

อยู่มา พระเจ้าปทุมตรีวิมล^๑ผู้ผ่านพิภพ กรุงอินทปรัญ^๒นี้ มีพระราชโอรส ๓ พระราชธิดา ๓ กับ พระนางตรีชัยดอกหมากพระอรรคมเหษี คือ พระราชโอรส ๔ พระราชธิดา ๓ รวมเป็น ๗ พระองค์ด้วยกัน

พระเชษฐ ราชโอรส พระองค์ใหม่ ทรงพระนามว่า พระปฐม कुमार
พระราชโอรส องค์ที่ ๒ ทรงพระนามว่า ดิลก कुमार พระราชโอรส

องค์ที่ ๓ ทรงพระนามว่า สุริยทกุมาร พระราชโอรสองค์ที่ ๕ ทรง
พระนามว่า อนชา กุมาร

พระราชบิดา ๓ พระองค์นั้น พระองค์ใหญ่ที่ ๓ ทรงพระนาม
ว่า พระประทุมเทว องค์ที่ ๒ ทรงพระนามว่า ศิริมาตา องค์ที่ ๓
ทรงพระนามว่า สุวรรณเมณี ครั้นถึงเวลาสมควร พระเจ้ากรุงอินทปรัษฎ
จึงทรงสถาปนาพระราชโอรสองค์ใหญ่ขึ้นเป็น พระมหาอุปราช พระ
ราชทานเครื่องทิพยธารณย์ ที่เทพยเจ้าประสิทธิ์ไว้แก่พระองค์มาใน
ดอกประทุมแต่แรกนั้น ให้ทรงเป็นเครื่องราชาภรณ์ เครื่องทิพย
อลงการ อันบังเกิดสำหรับบุญญาธิการของพระองค์นั้น พระราชโอรส
แต่พระราชบิดาได้ประคับเป็นพระเกียรติยศสืบต่อกันไปในภายหน้า
ทั้ง ๗ พระองค์ พระเจ้าปฐมสุริยวงษ์โปรดด้วยพระสุธารสด้วยน้ำ
อันมาแต่สระเมืองเทพบุรี สระใหญ่นั้นมีน้ำเขียวได้สะอาด มีด้วย
น้ำตกถวายเป็นเวนกันตามฤดูเดือนปีที่กำหนดซึ่งมิได้ขาด

พระเจ้าปฐมสุริยวงษ์ ครองราชสมบัติมาในกรุงอินทปรัษฎโดย
ศักราช ๑๖๖๖ จนเสด็จสวรรคต พระชนม์ได้ ๕๗ พรรษา แรกได้
ราชสมบัติ พระชนม์ ๓๕ พรรษา อยู่ในราชสมบัติได้ ๕๓ พรรษา พระ
องค์ประสูติธวัน พงศ์ บดี

เชื้อวงศ์ของพระองค์ได้ครองราชสมบัติสืบต่อมารวม ๓๕ พระองค์
หนึ่งโสมบุรี เมืองพิไชย เมืองพิจิตรปราการ (วิเชียรปราการ
คือ กำแพงเพชร) เมืองทมิฬไพบี เมืองท่ง ๕ ที่กล่าวมานี้ เชื้อพระวงศ์
ของพระเจ้าปฐมสุริยวงษ์ เป็นผู้สร้างขึ้นไว้

จุลศักราช ๕๓๖ ปี พระเจ้าสุริยราชาซึ่ง เป็นเชื้อ พระวงศ์ ของ พระเจ้า ปฐม สุริยวงษ์ ได้ทรง ตก แต่ง ซ่อม แปลง เมือง พิษณุโลก ปรากฏขึ้นใหม่ ครอง ราช สัมบัติ ต่อไป มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า ศิริสุทธาราชเทวี มี พระราชโอรส องค์ หนึ่ง ด้วย พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า จันทกุมาร พระเจ้า สุริยราชา เมื่อ แรก ได้ ราช สัมบัติ พระชนม์ ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ใน ราช สัมบัติ ๕๗ พรรษา เสด็จ เสด็จสวรรคต พระชนม์ ได้ ๕๗ พรรษา พระ องค์ ประสูติ ณ วัน จันทร์

จุลศักราช ๕๗๐ ปี พระเจ้าจันทกุมารราชโอรส ได้ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า จันทราชา พระองค์ ทรง ถวาย เมือง ศรีอยุธยา ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ ต่อไป มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า สุริยาเทวี พระ องค์ เสด็จ หน้า ถิ่น เมือง ลพบุรี พลเมือง ชาว เมือง ลพบุรี เป็น ล่วงหน้า เสด็จ อยู่มา วัน หนึ่ง พระองค์ เสด็จ ไป ประพาศ บำ พริ้ม ด้วย พลโยธา ทวย หาร เป็น อัน มาก ได้ ทอด พระเนตร เห็น นาง กุมารี คน หนึ่ง มี รูปโฉม ถิ่น งาม ยิ่ง กว่า นาง มนุษย์ ทั้ง หลาย พระองค์ มี ความ เสนหา เฝ้า โนม แด ได้ ร่วม อภิรมย์ ด้วย นาง นั้น ครั้น แล้ว พระองค์ ก็ มี พระไทย ปฏิพัทธ์ ผูก พันธุ์ ครั้น ชอนจะ พา นาง ไปสู่ พระราชวัง จะ ดั่ง ใจ เป็น เอก อรรคมเหษี นาง จึง ทูล ว่า ข้า พระองค์ มิใช่ เป็น หญิง มนุษย์ เป็น เชื้อ ชาติ นาง นาค กุมารี แปลง ภาย ขึ้น มา เที่ยง ใน เมือง มนุษย์ จะ ตาม เสด็จ พระองค์ ไป มิ ได้ ถ้า ข้า พระองค์ ได้ อยู่ ร่วม หมู นาง ดันม นาง ราชบริวาริกา ของ พระองค์ ใน พระราชวัง ข้า พระองค์ ไกร ขเคือง ผู้ใด ขึ้น มา แล้ว ก็ จะ ชน พิษ คาม วิไล ย นาค มนุษย์ เฝ้า นั้น

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

จะทนพิษของข้าพระบาทมิได้ จะพากันตายเสียจึ่ง เพราะฉะนั้น
 ข้าพระบาทจะขอบังคับตาพระองค์ กลับไปยังเมืองนาค ทูลดังนี้
 แล้วนางนาคกุมารนั้น ก็หายไ้จากสถานที่นั้น กลับไปสู่นาคพิภพ พระ
 เจ้าจันทราชา ทรงเสียตายนางนาคกุมารยิ่งนัก ก็เสด็จกลับคืนเข้าสู่
 พระราชวัง ครั้นอยู่มานางนาคกุมารนั้น มีครรภ์ถ้วนกำหนด ทศมาศแล้ว
 จึ่งขึ้นมายังเมืองมนุษย์ ตกฟองไว้ในที่ไร่ข่อยแห่งหนึ่ง ฟองนั้น
 โตประมาณเท่าผลมะพร้าวห้าว ครั้นแล้วนางนาคกุมาร ก็กลับคืนไปสู่นาค
 พิบพดังเก่า

ในขณะนั้น ยายกับตาต้องสามี ภรรยาผู้เป็นเจ้าของไร่ข่อย
 พากันออกไปดูแต่รักษาไร่ เห็นฟองนาคโตแปลกประหลาดดังนี้
 ก็ยังไม่แจ้งว่าเป็นฟองสิ่งไร จึ่งนำฟองนั้นไปเก็บรักษาไว้ในบ้าน
 ครั้นอยู่ไม่นาน ฟองนั้นครบกำหนดก็แตกออกเป็นกุมาร มีรูปโฉม
 ลักษณะงามหาผู้ใดมิได้ ยายตาได้เห็นดังนั้นก็มีความดีใจว่าได้
 บุตร บุญกรรม รักใคร่กุมารนั้นเป็นอันมาก จึ่งหามันมาเลี้ยง
 เป็นเบาะเมาะให้กุมารนั้นนอน แต่กุมารนั้นหาชอบนอนบนเบาะเมาะ
 โดยปกติไม่ มักร้องให้เลื้อยกายขึ้นไปเสียด้านบนแห่งที่นอน ยาย
 ตาเห็นประหลาดดังนี้จึงไปไต่ถามโหราจารย์ว่า ชากาของกุมาร
 เป็นดังนี้ จะร้ายดีประการใด โหราจารย์จึงทำนายว่า กุมารนี้เป็น
 ผู้มีบุญ จะเป็นเชื้อชาติเทพยดา หรือพระยานาคเป็นแน่ ถ้าท่านปรารถนา
 จะให้กุมารนี้หลับนอนเป็นปกติ จงตัดต้นไม้ไผ่ที่ขึ้นบนคอไม้
 มาถ่านเป็นเชื้ออ่อนป้อนให้นอน แต่ผ้าห่มนอนนั้นให้ตั้งเฉยยันต์อาคม

เสียก่อน แล้วจึงให้ห่ม ยาย ตาก็กระทำตาม คำแนะนำของโหราจารย์นั้น
ทุกประการ ตั้งแต่บัดนั้น มา กุมาร นั้นก็รู้นอนโดยปกติ มิได้รับ กวน
ตั้งแต่ก่อน ครั้นอยู่มา กุมาร นั้นเจริญวัยวัฒนาการ จนมีอายุได้ ๑๕ ปี
มีรูปกาย ผ่องใสได้ภาพ แต่มิชอบภาพมาก จะออกปากกล่าวถึงสิ่ง
ใดให้เป็นอย่างไร ก็มักให้เป็นไปตามคำกล่าว ดังนั้น ยาย ตาก็มีความ
เห็นหาข้อบวร บุญ ชรรณยิ่งนัก จึงให้นามว่าพระร่วง

ครั้นอยู่มา กิตติศัพท์อันนี้ ทราบเข้าไปถึง พระเจ้าจันทราชา ผู้ครอง
กรุงศรีอยุธยา ก็มีพระไทยพิศวง จึงทรงพระดำริเห็นว่า กุมาร ผู้นั้น
เห็นจะเป็น บุตร นาง นาค กุมารี่ มาตก ฟองไว้ ให้เป็นแน่ ถ้าเป็นเช่น
นั้นแล้ว กุมาร นั้นก็ คือ เป็นโอรส ของ เรา เองโดยแท้ เมื่อพระองค์
ทรงพระดำริห์ ดังนี้แล้ว จึงตรัสสั่ง ราชบุรุษให้ไปหา ยาย ตา เจ้า ของ
ไว้ อ้าย ให้พา กุมาร นั้น เข้า มา เฝ้า พระองค์

แต่ เรื่องนี้จดหมายเหตุ อีกฉบับหนึ่ง กล่าวว่า อยู่มา คราวหนึ่ง พระองค์
ให้ตั้ง การ ราช พิธี สร้าง ปราสาทราชมนเฑียร ในขณะนั้น พวก ราษฎร ชาว
บ้านในเมือง นอกเมือง พวกกันแตกตื่น เข้ามาตูลงงาน พระราชพิธี ฝ่าย ยาย ตา ก็
พาพระร่วง บุตร บุญ ชรรณนั้น เข้า มาตูลงงาน พระราชพิธี ในเวลานั้นด้วย พระ
ร่วงได้ ออกปากพูดในท่ามกลางฝูงชนว่า เราเป็นผู้รักษาที่นี่ พอ
พูดขาดคำลง เจ้าปราสาทนั้น ก็โชน เขน ห้วนไหวนั่งที่นอน ลี้ถานทวนไป ฝ่าย
เสนาอำมาตย์ ได้เห็น เหตุ มหัศจรรย์ดังนี้ จึงนำความขึ้น ทูล
พระเจ้า ศรีอยุธยา พระองค์ ได้ ทรง พง ตั้ง นั้น ก็มี ความพิศวง จึง
ตรัสสั่งให้หา ยาย ตา ให้พา กุมาร นั้น เข้า มา เฝ้า จึงมี พระราชโองการ

ตรัสถาม ข่าย ตา ทั้ง สอง ว่า กุมาร^๕ นี้ ได้ มา แด่ ไหน ข่าย ตา ทั้ง สอง
จึง กราบ บังคม ทูล ให้ ทรง ทราบ ความ ตาม เหตุ ที่ได้ กุมาร^๕ นั้น มา ตั้งแต่
ต้น จน ปลาย พระเจ้า ศุโขทัย ได้ ทรง พัง ตั้ง นั้น ก็ เจ้า พระไทย ทรง เชื้อ
แน่ ว่า กุมาร^๕ นี้ เป็น บุตร นาง นาค กุมาร^๕ นั้น คือ เป็น พระโอรส ของ พระองค์
โดยแท้ ด้วย อำนาจ ความ เมตตา กรุณา ของ บิดา อัน เคย มี แก่ บุตร ขึ้น
ชั้น สันดาน มา แด่ บุรพชาติ ปาง ก่อน นั้น บรรดา ให้ พระองค์ ทรง พระ
เสนาหา แต่ พระโอรส^๕ ใน บังคับ ชาศ^๕ นี้ จึง ให้ รับ พระร่วง^๕ นั้น เสด็จ ไว้ เป็น
ราชโอรส ของ พระองค์ ใน พระราชวัง แต่ พระราชทาน ทรัพย์^๕ ตั้ง ของ เป็น
รางวัล แก่ ข่าย ตา ทั้ง สอง เป็น อัน มาก

ครั้น อยู่ มา พระอรรคมเหษี^๕ ใหญ่ ของ พระเจ้า กรุง ศุโขทัย ประสูติ
พระราชโอรส องค์ หนึ่ง สิ้น เด็จ พระราช บิดา พระราชทาน พระนาม ว่า พระร่วง
เหมือน กัน แต่ พระราชโอรส^๕ องค์ ใหญ่ ซึ่ง ประสูติ จาก นาง นาค นั้น
มี บุญญาธิการ ศักดานุภาพ เป็น อัน มาก ถ้า พระองค์ ๕ พระหัตถ์^๕ ตรัส ต้าป
มนุษย์ แด่ สัตว์ ไต ๆ เช่น ผู้คน แด่ ช้าง ม้า โค กระบือ ว่า ให้ กลาย เป็น
หิน หรือ ให้ เป็น สิ่ง อัน ไต ก็ กลับ กลาย แด่ เป็น ไป ตาม รับ ตั้ง^๕ ตั้ง
วัน หนึ่ง พระองค์ ตรัส ตั้ง ว่า ให้ ต้นไม้ ทั้ง ปวง เป็น ผล ต้นไม้ นั้น ก็ เป็น ผล
ตาม รับ ตั้ง แต่ ตรัส ว่า ให้ ก้าง ปลา เป็น ปลา มี ชีวิต ไป ตาม เดิม ก็
เป็น ไป ได้ ตาม รับ ตั้ง ของ พระองค์ ด้วย อำนาจ วิชา บารมี อัน แก่ กัด
ที่ พระองค์ ได้ สร้าง ส้มอบรมมา แด่ หวัง จึง บรรดา ให้ เป็น ไป ได้ ตั้ง นั้น
เป็น มหัศจรรย์ นัก

ครั้น อยู่ มา พระร่วง ราชโอรส^๕ พระองค์ ใหญ่ จึง กราบ ทูลถาม

สมเด็จพระ ราช บิดา ว่า ทุก วัน^{นี้} พระองค์ ยัง ต้อง ส่ง น้ำ แก่ เมือง
อินทปรัษฎ์ อยู่ หรือ พระ ราช บิดา จึง ตรัส บอก ว่า เรา ยัง ต้อง ส่ง
ด้วย น้ำ แก่ เขา อยู่ เสมอ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ จึง กราบ ทูล ห้าม ว่า
ตั้งแต่วัน^{นี้} ไป ขอ พระองค์ อย่าได้ ส่ง ด้วย น้ำ แก่ เมือง อินทปรัษฎ์ ต่อ
ไป อีก เลย ถ้า พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ให้ยก กอง ทัพ มาทำ ย้าย แก่บ้าน
เมือง ของ พระองค์ เปน ประการใด ข้า พระองค์ จะ อาษา ผู้ รับ เขาไชย ชะนะ
ให้จงได้ • มิต้องให้ พระองค์ แดไฟร พลได้ ความ เดือดร้อน พระเจ้า
กรุง ศรีไทย ก็ ทรง เชื่อ ตาม คำทูล ของ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ ด้วย
ได้ ทรง เห็น อภินิหาร อัน เปน อัศจรรย์ ต่าง ๆ มา แต่ หดัง แล้ว

ฝ่าย พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ครั้น ได้ ทราบ ว่า พระเจ้า กรุง ศรีไทย
ตั้ง เมือง ไม่ ส่ง ด้วย น้ำ ตั้งแต่ ก่อน จึง ตรัส ตั้ง พระราช โอรส ผู้ เปน
พระ มหา อุปราช ว่า พระเจ้า จันท ราช าส เมือง ศรีไทย เคย ส่ง ด้วย น้ำ ให้
แก่ เมือง เรา ดับ ต่อ กัน มา หดาย ชั่ว ผู้ ครอง เมือง แล้ว บัด^{นี้} มา
แปร ภักตร์ ไม่ ยอม ส่ง ด้วย น้ำ ให้ แก่ เรา เห็น จะ คิด ต่อ ผู้ กับ เรา เจ้า
จง ยก พยุหโยธา ทัพ ไป ตี เมือง ศรีไทย ให้ มี ไชย ชะนะ แก่ พระเจ้า จันท ราช าส จง ได้
พระ มหา อุปราช ถึอ รับ ตั้ง พระราช บิดา แล้ว ก็ กรั ทา พยุหโยธา ทัพ ออก
จาก กรุง อินทปรัษฎ์ ไป ถึง เมือง ศรีไทย ก็ ยก พล เข้า ประชิด ต้อม เมือง ไว้

ฝ่าย พระเจ้า จันท ราช าส ก็ แต่ง ให้ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ ยก พล
นิกร กอง ทัพ ออก มา กระทำ ยุทธสงคราม กับ กอง ทัพ กรุง อินทปรัษฎ์ ทั้ง
สอง ฝ่าย ได้ กระทำ ยุทธนาการ ต่อ กัน โดย ลำบาก ฝ่าย มหา อุปราช พระ
ราช โอรส พระเจ้า อินทปรัษฎ์ ทาน ถ้า ถึง พระ รวง ราช โอรส พระเจ้า กรุง

ศุโขไทยมิได้ ก็แตกหนี กลับไปขึ้นพระนคร กราบทูลถามเด็จพระ
พระราชบิดาว่า ข้าศึกมีกำลังเข้มแข็งนัก จึงต้องแตกพ่ายถอยมา
จะขอรับพระราชอาญาแล้วแต่จะโปรด

ฝ่ายพระเจ้ากรุงอินทปรัษฎ์ ได้ทรงเห็นพระมหาอุปราชราชโอรส
แตกพ่ายทัพหนีกลับมา ทูลขอจะรับพระราชอาญาดังนี้ พระองค์
ทรงเห็นว่า พระราชบุตรของพระองค์ยังอ่อนแก่การทัพศึกอยู่ ก็
ทรงพระเมตตาพระราชทานโทษให้ จึงคิดว่า พระเจ้าจันทราชาผู้ครอง
เมืองศุโขไทยนั้นก็เป้นพระญาติพระวงศ์ของเราเองมิใช่ผู้อื่น ถ้าเขา
ไม่สู้จักจะส่งด้วยน้ำให้แก่เราแล้วก็ตามเถิด ตั้งแต่บัดนี้ไปเราอย่าไปรบ
กวนแย่งทำสงครามกับเขาอีกเลย พระองค์จึงคิดตั้งให้เลือกเมือง
อื่น เป้นเมืองส่งด้วยน้ำแก่พระองค์ต่อไป

พระเจ้าอินทปรัษฎ์ผู้สืบพระวงศ์พระเจ้าปทุมธวัชวงศ์นั้น ได้
ครองราชสมบัติในกรุงอินทปรัษฎ์ต่อมา ครั้นพระชนม์ได้ ๕๕ พรรษา
ก็เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๓๐ พรรษา เมื่อแรกได้ราชสมบัตินั้น
พระชนม์ ๒๕ พรรษา ฤกษ์กราช ๕๖๒

ฝ่ายพระเจ้าจันทราชาผู้ครองกรุงศรีอยุธยา เมื่อแรกได้ราชสมบัติ
มีพระชนมายุ ๓๐ พรรษา ครองราชสมบัติได้ ๓๐ พรรษา รวม
พระชนมายุ ๖๐ พรรษา ถ้วน ก็เสด็จสวรรคต ในศักราช ๕๗๖

ในปีนั้น พระร่วงพระราชโอรสองค์ใหญ่ได้เสด็จขึ้นครองราช
สมบัติแทนสมเด็จพระราชบิดาต่อไป พระองค์ได้เสด็จไปสร้างเมือง
สวรรคโลกขึ้นใหม่ แลครองราชสมบัติในเมืองนั้น ในขณะนั้น
พระอรรคมเหษีใหญ่ของพระองค์ผู้ทรงพระนามว่า ศรีจันทาท้าว
ประสูติพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สวรรณเทวี

ครั้นอยู่มา สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า ภูมิตำแน
งซึ่งทิศใต้เมืองศรีอยุธยา นั้นพื้นภูมิภาคเรียบราบ เป็นไชยภูมิที่แห่งหนึ่ง
สมควรจะสร้างสระใหญ่ลงไว้ให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนทั่วไป จึง
ทรงสั่งให้ขุดสระใหญ่โดยรอบจุรัศมีกำหนด ๓๕ วา ให้ช่างก่ออิฐ
เป็นซุ้มครอบมรดังสระ แลบนหลังซุ้มนั้น ก่อพระเจดีย์องค์หนึ่ง
เรียกว่าพระมหาธาตุ ในสระใหญ่นี้ให้ปลูกบัวเบญจพรรณ ครั้น
แล้วพระองค์ทรงตั้งพระสัตยาธิษฐานว่า ขออย่าให้น้ำในสระนั้นแห้ง
แลอย่าให้คันบัวเบญจพรรณนั้นตาย ให้มีอยู่เสมอเป็นนิรันดร์ไป
แลพระองค์ได้ทรงนำเมล็ดมขามมาโปรยรอบตามขอบเขตสระ ทรง
พระสัตยาธิษฐานว่า ให้มขามนี้ขึ้นมาเป็นคันมีผลเมล็ดพร้อมบริบูรณ์
บางคันเมื่อมีผลเป็นฝักให้มันแก่เนื้อ เมล็ดมขามที่หล่นตกลงไปในสระ

นั้น ให้ก่ลาย เปน เต่า ปลา มัจฉา ชาติ แดให้บินไปได้ ทรง พระยชิษฐาน
แล้ว ก็ ทรง ปลุกไว้ รอบ สระ นั้น ปลา แดเต่า ก็ เปนไป ตาม พระยศยชิษฐาน
นั้น ทุก ประการ แล้ว พระองค์ ให้สร้าง เติบียง รอบ สระ นั้น มี ทั้ง ค่ำดา
แด ชง บัก ครอบ ครอบ ครั้น ชุด สระ ดำไว้แล้ว ก็ให้ทำมหรพรมฉดของ
สระ ทรงบำเพ็ญ พระราชกุศล ต่าง ๆ เปนอัน มาก

ใน ครอง นั้น มี ชาย หนุ่ม คน หนึ่ง ชื่อ มะกะโท เปน เชื้อ ชาติ มอญ เปน
บุตร ชาว บ้าน ซึ่ง ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ ใน ตำบล ตะเกาะวน แขวง เมือง มุตะมะ ใน
รามัญ ประเทศ ได้เข้ามา เปนข้า้ ด้วยมิกัตติใน ส้มเด็จพระร่วงเจ้า พระองค์
ทรงโปรด ปวาน ชบเลี้ยง มะกะโทผู้นั้น เปน คน มี วาสนา ประคบ
ด้วยคุณ ส้มบัตติ ๓ ประการ คือ มีรูปโฉม ลักษณะ ดี เปนที่ ชอบ รัก แก่ชน
ทั่วไป ๓ มีสติปัญญาดี ๓ มีความ กตัญญู กตเวที รู้คุณ ท่านผู้มีคุณ ๓

อยู่มา วัน หนึ่ง มะกะโท กับ พรหม พวก แด ข้า ทาษา ใช้ รอย รวม
ประมาณ ๓๐ คน ให้หาบ สิ่ง ของ สิ้น ค่ำมา เทียว ค่ำชาย มะกะโท เปน
นายคุม ลูก หาบ ครั้น มาถึง เชิง เขา นวรัตนศิริ เด็ก คนใช้ คน หนึ่ง
ของ มะกะโท บ่วยตง มะกะโท จึงให้คน เหล่านั้น ช่วยกัน หาม เด็ก ที่ บ่วย
นั้นขึ้นไป พัก รักษาตัว อยู่บน ยอด เขา ใน เวลานั้น ไม่ใช้ เทศกาล ฤดูแล้ง
บรรดาน ฝน ตก พายุ ร้อง เปน อัน มาก ใน พื้นดิน นั้น อล้นบาดฉ่ำ ถูกปลาย
ไม้คาน ของ มะกะโท แตก แต่ง ขอกไป แต่หา ถูก ผู้คน เปน อันตรายไม่
เมื่อ มะกะโท ได้ยิน พายุ ฝน ดัง มา ดังนั้น จึง แดไป ใน อากาศ เห็น แสง พายุ
เปน ปวดาฬ ราชมณเฑียร ประดับ ด้วย ราชวัณนิตร ของ มะกะโท
คิด เห็น ประหลาดในใจ แต่ยัง หา รู้ว่าร้าย แดดี เปน ประการใดไม่ จึง

คุม ลูก หาบ กับ พรรคพวก ออก จาก ตำบล นั้น มา ถึง บ้าน แห่ง หนึ่ง มะกะโท
จึง เข้า พัก อาศัย ใน บ้าน นั้น พร้อม ด้วย พรรค พวก ของ ตน ตาม พวก
ชาว บ้าน ว่า ใน ตำบล นั้น มี โหราจารย์ ผู้ ทาย นิมิตร ร้าย ค่ำ บ้าง หรือ
ไม่ พวก ชาว บ้าน บอก ว่า โหราจารย์ ผู้ เต็ม ไร ทาย นิมิตร ร้าย ค่ำ มี
อยู่ จึง ช่วย พา มะกะโท ไป ให้ ถึง เว้น โหราจารย์ มะกะโท ก็ ให้ หน
เคารพ ท่าน โหราจารย์ ผู้ เต็ม ไร แล้ว จึง เต่า นิมิตร ให้ พัง ตั้ง แต่ ต้น แต่
ตาม เหตุผล ร้าย ค่ำ จะ มี เป็น ประการใด ฝ่าย โหราจารย์ ผู้ เต็ม ไร ได้ พัง
เต่า นิมิตร ตั้ง นั้น ก็ รู้ เหตุ ทั้ง ปวง แต่ รู้ ว่า ชาย หนุ่ม ผู้ นั้น เป็น คน มี วาสนา
จะได้ เป็นใหญ่ ใน ภาย นาน จึง บอก ว่า นิมิตร ที่ ได้ เห็น นั้น เป็น ศิริสวัสดิ์
มงคล ใหญ่ หลด ยิ่ง นัก ท่าน จง นำ เงิน ทอง มา กอง ตั้ง ให้ สูง เต็ม ๑๐ เท่า
จอม ปดวก เป็น การ คำนับ บูชา คุร เรา ก่อน เรา จึง จะ ทำ นาย
ให้แก่ ท่าน ได้ ถ้า ท่าน ทำ สัก การ บูชา คำนับ คุร เรา ก่อน ตั้ง นั้น แล้ว เรา
ก็จะ พยากรณ์ ทัก ทาย นิมิตร ของ ท่าน ให้ ท่าน ได้ ดี เป็น ใหญ่ ให้ เห็น คุณ
ได้ โดย เร็ว ถ้า ท่าน ไม่ นำ เงิน ทอง มา บูชา คุร เรา ตั้ง ว่า นั้น แล้ว เรา
ก็ไม่ อาจ ทำ นาย ให้ แก่ ท่าน ได้ มะกะโท ได้ พัง ตั้ง นั้น ก็ คิด ว่า สิ่ง ของ
สิน ค่ำ ที่ เรา นำ มา ขาย สรวง นี ถึง จะ ขาย ตั้ง แล้ว จะ รวม เงิน ทั้ง ทุน
แต่ ถ้า ไร ให้ ได้ เงิน ทอง สูง เต็ม ๑๐ เท่า จอม ปดวก นั้น ก็มี ได้ ทำ ฉะนั้น
ก็ เรา จึง จะ ได้ เงิน ทอง มา กอง ให้ สูง เต็ม ๑๐ เท่า จอม ปดวก เต่า มะกะโท
คิด ไป ก็ เห็น ช่าง จึง ถอย แหวน ใน นิ้ว มือ ของ ตน ไป ตั้ง ตั้ง เห็น ยอด
จอม ปดวก แห่ง หนึ่ง แล้ว จึง บอก แก่ โหราจารย์ ว่า ข้าพเจ้า ได้ บูชา คำนับ
คุร ท่าน ด้วย ทอง เต็ม ๑๐ เท่า จอม ปดวก แล้ว ขอ ท่าน ได้ เมตตา ช่วย ทาย

คำให้การชาวกรุงเก่า

นิมิตรให้ข้าพเจ้าเกิด ฝ่ายโหราจารย์ได้เห็น ดั่งนั้น ก็คิดว่า บรูษ
หม่ม ๒๕ เป็น คน มี ๒๖ บัญญาเฉียบแหลม ดั้นไป เบื้อง น้ำ คง จะได้ เป็นใหญ่
เป็นแน่ จึง ทำนาย ตาม นิมิตร นั้น ให้ มะกะโท ว่า ใน เวลา ไม่ ช้า นาน
ท่าน จะได้ เป็น เจ้า บ้าน ผ่าน เมือง ใหญ่ โด มี อานุภาพ มาก เพราะ ฉะนั้น
ท่าน อย่า ทำ การ ค้า ขาย เลย จง ขุด สำ ให้ ทำ ราชการ เกิด จะได้ เป็น ใหญ่
มี ยศ กักตึง รุ่งเรือง เมื่อ ท่าน ได้ เป็น ใหญ่ แล้ว อย่า ลืม เรา มะกะโท
กับ ทั้ง พรหม พวก ได้ พัง คำ ทำนาย ดั่ง นั้น ก็ ดีใจ ลง กราบ ให้ ขอบ คุณ
โหราจารย์ เป็น อัน มาก จึง กล่าวว่า ถ้า ข้าพเจ้า ได้ ตี เป็น ใหญ่ เหมือน คำ
ทำนาย ของ ท่าน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ตอบ แทน คุณ ท่าน ให้ จง นัก หา
ถ้ำ คุณ ของ ท่าน ไม่ ว่า แล้ว ก็ คำนับ ตา โหราจารย์ คุม ตู หาบ ไป ขาย
สินค้า ใน เมือง สุโขทัย ครั้น ขาย ของ สิ้น แล้ว จึง พา พรหม พวก
บ่าวไพร่ ไป ฝาก ไว้ กับ ชาว บ้าน ที่ รู้ จัก ชอบ กัน ครั้น แล้ว มะกะโท จึง
หา ช่อง เข้า ไป พึ่ง พัก ฝาก ตัว อยู่ กับ นาย ข้าง พระ ที่ นั้ง โรง ใน ซึ่ง เป็น
มณฑล คเชนทร์ ตัว ไปรด ของ ส้ม เต็ม พระ รวง เจ้า ช่วย ดู แล รักษา เก็บ
กวาด มุข ข้าง ด้าน โรง ให้ สะอาด อยู่ เสมอ นาย ข้าง ก็ มี ความ เมตตา รักใคร่
ใช้ ส่วย มะกะโท สันทิต อยู่ ทุก วัน

ฝ่าย ส้ม เต็ม พระ รวง เจ้า ก็ เสด็จ ไป ทอด พระ เนตร ข้าง พระ ที่ นั้ง
ของ พระ องค์ อยู่ เอง ๆ ไม่ ไหว้ ขาด วัน หนึ่ง พระ องค์ เสด็จ ไป ทอด
พระ เนตร ข้าง พระ ที่ นั้ง ทรง เห็น โรง ข้าง บัด กวาด สะอาด เรียบ ร้อย ตี
จึง ตรัส ทาน นาย ข้าง ว่า ใคร มา ช่วย ท่าน แล้ว กวาด โรง ข้าง ให้ สะอาด
เรียบ ร้อย ดั่ง นี้ นาย ข้าง จึง กราบ ทูล ว่า มี มอญ นั้ย คน หนึ่ง มา พึ่ง

พักอยู่กับข้าพระบาท ช่วยมัดกวาดล้างชำระโรงให้สะอาด อยู่เด่ม
พระองค์ได้ทรงฟังดังนั้นก็ชอบพระทัย จึงตรัสสั่งว่า ท่านจงเลี้ยง
มอญน้อยนั้นไว้ให้ดีเถิด

อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปทอดพระเนตรช้าง
พระที่นั่ง ณ โรงใน ตามเคย ทรงประทับบนพระที่นั่งใกล้ช่องพระแกล
บ้วนพระโอษฐ์ลงไป ที่แผ่นดินทอดพระเนตรเห็นเบี่ยงตัวหนึ่งตกอยู่
จึงตรัสเรียกมະกะไท่ว่า มอญน้อยเจ้าจงมาดูเบี่ยงนี้ มະกะไท่จึงคลาน
เข้าไปกราบถวายบังคม แล้วก็เก็บเบี่ยงนั้นไว้ มีความดีใจว่าได้พระ
ราชทานเบี่ยงตัวหนึ่ง แล้วก็หมอบเฝ้าอยู่กับหน้าพระที่นั่ง จนสมเด็จพระ
พระร่วงเจ้าเสด็จกลับ

ฝ่ายมະกะไท่มีความยินดีที่ได้รับพระราชทานเบี่ยง ๆ หนึ่ง จึง
คิดว่าตั้งแต่ขึ้นไปเราจะตั้งใจคิดทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ เพื่อ
ให้ได้ความชอบยิ่งขึ้น แต่เบี่ยงที่เราได้รับพระราชทานนี้ จะทำ
เป็นประการใดดี จึงตรึกตรองเห็นช่องว่า จะขอเมล็ดพรรณผักกาด
มาปลูกไว้จึงจะควร มະกะไท่จึงนำเบี่ยงนั้นไปขอเมล็ดพรรณผักกาด
ที่ตลาด หญิงแม่ค้าผู้ขายเมล็ดพรรณผักกาดจึงบอกว่า เบี่ยง ๆ เดียว
นั้นเราไม่รู้จะขายให้อย่างไรได้ มະกะไท่จึงว่า ขอจุ่มนิ้วมือลงแต่
นิ้วเดียวพอติดเมล็ดได้เถิดน้อยท่านนี้ หญิงแม่ค้าผู้ขายเมล็ดพรรณ
ผักกาดก็ยอมให้ มະกะไท่จึงจุ่มนิ้วมือให้ชุ่มด้วยเหงะในปากเดี่ยวก่อน
แล้วจึงจุ่มนิ้วลงในกระบุงเมล็ดพรรณผักกาด ๆ ก็ติดนิ้วมือขึ้นมาเป็น
อันมาก หญิงแม่ค้าเห็นดังนั้นก็ชมว่า มอญน้อยนี้ฉลาดมีความคิด

เฉียบแหลมดี มะกะโท จึงตั้ง เบี้ย ๆ เดียว นั้น ให้ แก่ หญิง แม่ ค้า แล้ว
ก็นำ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด นั้น มา จึง ขุด ฟัน ดิน ข้าง โรง ช้าง อัน เป็น ที่ ว้าง
เปล่า ประถม มุตร ช้าง ให้ เป็น เชื้อ บริหาร ปลุก เพาะ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด
ลงใน ที่ พน ใหม่ นั้น ไม่ ชำ นาน ผักกาด นั้น ก็ ชน งอก ออก กอ กาบ งด
งาม ตาม กัน

ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง ถึง กำหนด ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า จะ เสด็จ มา
ทอด พระ เนตร ช้าง ที่ โรง มะกะโท จึง ถอน ต้น ผักกาด ที่ ปลุก ไว้ ตั้ง
น้ำ ชำระ ให้ สะอาด แล้ว หา ภาชนะ มา รอง เตรียม ไว้ เป็น ของ ถวาย พอ
ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า เสด็จ มา ประทับ บน พระ ที่ นั้ง ใน โรง ช้าง แล้ว มะกะโท
ก็นำ ถาด ผักกาด เข้า ไป ตั้ง ถวาย ต่อ หน้า พระ ที่ นั้ง จึง มี รับ ตั้ง ถาม ว่า
มอญ น้อย ได้ ผักกาด ที่ ไหน มา ให้ เรา มะกะโท จึง กราบ ทูล ว่า เบี้ย ๆ
หนึ่ง ที่ โปรด พระ ราชทาน ข้า พระ พุทธเจ้า ๆ ไป ซื้อ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด มา
ปลุก ไว้ จึง ได้นำ มา ถวาย ใน ครอง นี้ พระ องค์ มี รับ ตั้ง ถาม ว่า เบี้ย ๆ
เดียว เท่า นั้น ขอ กัน ได้ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด เท่าไร มะกะโท ก็ กราบ ทูล
ให้ ทรง ทราบ ความ ตั้งแต่ ต้น จน ที่ สุด ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า ได้ ทรง พัง
ดังนั้น ก็ ตรัส ตรัส เสร็จ ว่า มอญ น้อย นี้ มี บัญญา ฉลาด เฉียบ แหลม ดี
ควร จะ ชู เบื้อง ไว้ จึง ตรัส แก่ นาย ข้าง ว่า เรา จะ ขอ มอญ น้อย นี้
เข้าไป ใช้ ราชการ ข้าง ใน จึง โปรด ให้ มะกะโท เข้า ไป รับ ราชการ เป็น พวก
พิเศษ เครื่อง ต้น อยู่ ใน พระ ราชวัง ครั้น อยู่ มา มะกะโท ทำ ราชการ ดี มี
ความ ชอบ จึง โปรด เติบ นขึ้น ให้ เป็น กรมวัง

แต่ ใน พงษาวดาร ฝ่าย รามัญ นั้น ว่า ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า โปรด

เจ็ดหม มะกะโท้ เปน ชุน วัง มี ตำแหน่ง ใน กรมวัง นั้น เอง

ครั้น อยู่ มา เกิด ขบถ กำเริบ ขึ้น ใน หัวเมือง ขอบ ขันฑ์ เตมา ดั้ม เต็จ
พระ รวง เจ้า จะ เต็จ กรั ทา ทัพ ไป ปราบ ปราบ พวก ขบถ ด้วย พระ องค์
เอง จึง ตรั้ ตั้ง ให้ มะกะโท้ ผู้ เปน กรมวัง อยู่ เฝ้า รักษา พระ นคร แล้ว
พระ องค์ ก็ เต็จ ยก พยุห โยธา ทัพ ไป ยัง เมือง นอก แดน อยู่ ภาย หลัง นาง
สุวรรณ เทวี พระราช ธิดา ของ สมเด็จ พระ รวง เจ้า กับ มะกะโท้ นั้น ซึ่ง
เคย เปน คู่ บุพเพ สันนิวศ์ กัน มา แต่ บุรพชาติ ปาง ก่อน พะเหิน ให้ เห็น กัน
แล้ว ก็ มี ความ ปฏิพัธ ผูก พัน บังเกิด ความ เสนหา รัก โกร้ กัน มะกะโท้
ก็ ชอบ รัก โกร้ กับ พระราช ธิดา นั้น ฝ่าย ข้าราชการ ทั้ง ปวง ใน กรมวัง ได้
รู้ เหตุ ก็ มี ความ กสัว เกรง ต่อ มะกะโท้ ผู้ เปน กรมวัง ด้วย เห็น สมเด็จ
พระ รวง เจ้า ทรง โปรด ปราบ มะกะโท้ อยู่ เปน อัน มาก จึง หา มี ผู้ใด จะ
ว่ากล่าว ชน ได้ ไม่ ฝ่าย มะกะโท้ จึง คิด ปรึกษา กับ นาง สุวรรณ เทวี
พระราช ธิดา ว่า จะ อยู่ ชั่ว ฉัน มิได้ ด้วย กสัว พระราช ธาญา สมเด็จ
พระ รวง เจ้า จำ เรา จะ พากันหนี ไป เตี้ย ก่อน อย่า ให้ ทน พระ องค์
เต็จ กลับ มา พระราช ธิดา ก็ เห็น ด้วย จึง รวบรวม ทพย ถึง ของ
แก้ว แหวน เงิน ทอง ได้ เปน อัน มาก มะกะโท้ ก็ เกิดย ก่อสม ผู้คน คำ ทาษ
ได้ ๓๐๐ คนเศษ จึง พา พระราช ธิดา ชน ช้าง พัง คัว หงษ์ หนี ออก จาก
เมือง ศรีไทย ไป โดย ทาง ด้าน กระมอ กระตกร ริม ไป ทั้ง กลาง วัน แด กลาง
คืน ฝ่าย เสนา อำมาตย์ รู้ ว่า มะกะโท้ พา พระราช ธิดา หนี ไป ดัง นั้น ก็
พากัน ติดตาม จะ จับตัว มะกะโท้ แต่ คิด ตาม ไป หา ทน ไม่ ด้วย
มะกะโท้ พา พระราช ธิดา กับ ผู้คน หนี ข้าม ด้าน ดง พน แดน ไป เตี้ย ได้

แล้ว เสด็จอำมาตย์เหล่านั้น ก็พากันกลับมา คอยท่าจะฟังพระราช
โองการ ครั้นถึงของสมเด็จพระร่วงเจ้าต่อไป

ฝ่ายมະกะโท พาทหารราช ขิดา กับผู้คนไป ถึงบ้านตะเกาะดอน ซึ่ง
เป็นบ้านเดิมของตน แล้ว ก็จัดให้พระราช ขิดา นั้น ชยู่เป็นคู่ แด
ผู้คน ที่ไป ทั้ง ๓๐๐ คนเศษ ก็จัดให้มีที่ชยู่อาศัยรวม ทำกิน เป็นคู่
พร้อมเพรียงกัน

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้า ทรงทราบ บาราม พวกชนชั้น ก้าวเรือนให้ส่ง
ราบคาบ ทรงจัดบ้าน เมือง ปลายแดน ให้เป็นปรกติ เรียบร้อย แล้ว ก็
เสด็จ ยก พยุหโยธา ทัพ กัดบ ยิง พระ นคร . เสด็จอำมาตย์ ท่งปวง จึงนำ
ความ เรื่อง มະกะโท ตักพา พระราช ขิดา นั้น ไป แดได้ไป คิด ตามจับ จน
สุดแดน หาทันไม่ ชน กราบ ทูล ให้ ทรงทราบ ทุกประการ สมเด็จพระ
ร่วงเจ้า ก็ หา ได้ทรง พระพิโรธ แก่ มະกะโท ไม่ จึง ครัด ว่า เรา รุมา
แต่เดิม แล้ว ว่า มอญ น้อย คน นั้น มี ตักษณ ตี นานไป ภาย น่าจะ มี บุญ
ได้ เป็นใหญ่ เรา จึง มี ใจ รักใคร่ เหมือน บุตร ถ้า เรา จะ ต่อ แ่ง ให้
เป็น อัครราช หรือ จะ ให้ ยก กอง ทัพ ไป คิด ตาม จับ มา ถง ราช ทัศน์
อย่างไร ก็ จะ ทำ ได้ ทุก ประการ แต่ จะ เป็น เกรกรรม แก่ เรา แด เลี้ย
เกียรติยศ ของ บ้าน เมือง เป็น ที่ อปรยศ แก่ นานา ประเทศ ซึ่ง มอญ น้อย
พา ขิดา เรา ไป ถ้า ตัก ตวั ชน เป็น ใหญ่ ได้ เมื่อใด แล้ว ก็ คง จะ ต่อ แ่ง
ให้ ขิดา เรา เป็น ใหญ่ ยิ่ง ขึ้น จะ เป็น เกียรติยศ แก่ บ้าน เมือง ทั้ง ต้อง ฝ่าย
หนึ่ง บุพเพตน์นิวาต แห่ง ขิดา เรา กับ มอญ น้อย นั้น ก็ ได้ อบรม มา ด้วย
กัน แต่ปางก่อน แล้ว จึง พะเนน ให้ มา มี จิตร ปฏิพัทธ ต่อ กัน ดังนี้ เพราะ

เหตุ^{นี้} เราจำเเน จะ ช่วย พร แก่ มอญ น้อย แด ชิดาเรา อย่า ให้ มี
ไภย อันตราย ถึงใด ให้ เกิด ความ ศิริสุข สวัสดิ์ ด้วย กัน เกิด

ซึ่ง พระองค์ มิได้ ทรง พระ โกรธ แก่ มะกะโท แด กตบ ทรง อำนวย
พระ พร ให้ ไป ทั้ง ^{นี้} ด้วย อำนาจ บุญ บารมี ของ มะกะโท จะ ได้ เป็น
กระษัตริย์ ใหญ่ ใน รามัญ ประเทศ ต่อไป

ทั้ง แด มะกะโท พา พระราช ชิดา ของ ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า กรุง
ศุโขไทย ไปอยู่ บ้าน ตะเกาะ ดูน อัน เปน บ้าน เดิม ของ คน ดัง ^{นี้} แด
มะกะโท ก็ มี สง่า ราศี เกิด ศิริ มงคล ยิ่ง ขึ้น ด้วย นาง ^{นี้} เปน ราช ชิดา
ของ กระษัตริย์ ^{นี้} มี ราช อิศริยยศ ใหญ่ ยิ่ง พวก ชาว บ้าน ชาว เมือง ก็ กตวั
เกรง นับถือ รักใคร่ มะกะโท แด พระราช ชิดา ^{นี้} เสมอ กัน ต่างคน พากัน
เชิด มา สดงามภักดี ฝาก คำ เปน พร รศ พวก ข้า ไทย ให้ ใช้ สร้อย มาก ^{ขึ้น}
ทุก ที่ จน นับ ได้ เปน คน หดาย พัน หดาย หมื่น ฝ่าย มะกะโท เปน ผู้ มี
ปัญญา เนติยว ฉลาด ทั้ง อง อาจ กต่าหาญ รู้ เจรจา ห้วน ล้อม ผูก ไมตรี
แด ช่วย ปลด ปลดอง ทุก ขั รอน ของ ชน ทั้ง บริบูรณ์ ด้วย ทรัพย์ ส้มบค
จึง เปน ที่ นับถือ แก่ ชน ทั่วไป ครั้น มะกะโท เห็น ผู้คน นับถือ รักใคร่ คน
มาก ^{ขึ้น} แด จึง ประกาศ เกตย ถ่อม คน ทั้ง ฝ่าย เห็นอ ฝ่าย ได้ ใน รามัญ
ประเทศ ให้ ร่วม สำนึกดี พร้อม เปรียง นาใจ เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน
เข้า มา อยู่ ใต้ อำนาจ คน ทั้ง ^{นี้} แด ก็ คง ตัว ชน เปน กระษัตริย์ ครอง
ราช ส้มบค ใน เมือง มตะมะ ชน ทั้งปวง ก็ ยินดี ถวาย พร ไชย มงคล แก่
กระษัตริย์ ใหม่ ทั้ง ^{นี้} แด พระ เจ้า มะกะโท ยัง หา ได้ ราชากิเชก เณติม
พระนาม ไม่

คำให้การชาวกรุงเก่า

ครั้น ชัยบุมา พระเจ้า มะกะโท ทรง วรรดิ ถึง พระเดช พระคุณ ของ
 สมเด็จพระร่วง เจ้า กรุง ศุโขทัย จึงให้ แต่ง พระราช ลำดับ ตั้งใน สู่พรรณ
 บัทร เตจิก เครื่อง มงคต ราช บรรณาการ เปน อัน มาก แต่งให้ อำมาตย์
 ผู้หนึ่ง ชื่อ ว่า โดกกี เปน ราชทูต จำ ทูล พระราช ลำดับ กับ เครื่อง มงคต
 ราช บรรณาการ พร้อม ด้วย พวก พต พาหนะ เข้าไป ถวาย สมเด็จพระ ร่วง
 เจ้า ณ กรุง ศุโขทัย ครั้น ราชทูต ไป ถึง แล้ว เสนา อำมาตย์ ฝ่าย กรุง ศุโข
 ไไทย จึง นำ ความ ขึ้น กราบ ทูล สมเด็จพระ ร่วง เจ้า ก็ โปรด ให้ อำมาตย์
 นำ ราชทูต เมือง มุตะมะ เจ้า เฝ้า ราชทูต ก็ เชิญ พระราช ลำดับ กับ เครื่อง
 มงคต ราช บรรณาการ เข้าไป ถวาย นำ พระ ที่ นั่ง จึง มี รับ สิ่ง ให้ อ่าน ใน
 ดัชนี พระราช ลำดับ นั้น ว่า “ข้า พระบาท ผู้ชื่อ ว่า มะกะโท เปน ข้า
 สวามิภักดิ์ ได้ พระบาท มุติการ ของ พระองค์ ผู้เป็น พระ มหา กระษัตริย์
 ผ่าน พิกพ กรุง ศุโขทัย พร้อม ด้วย พระราช ธิดา ของ พระองค์ ขอโอน
 ยุคมงคเคียร เกด้า กราบ ถวาย บังคม มา แพบ พระ ยุคต บาท บงกช มาศ
 ของ พระองค์ ซึ่ง ทรง พระ มหา กรุณา สุข เสด็จ ข้า พระบาท ทั้ง สอง ให้ มี
 ความ ร่มเย็น เปน สุข พระเดช พระคุณ ปก บัง อยู่ เห็น เกด้า ข้า พระองค์
 ทั้ง สอง หา ที่ จะ เปรียบ ให้ ดีน สุด มิได้ ด้วย พะเป็น บพเพ ดันนิวาส
 แห่ง ข้า พระบาท ทั้ง สอง มา ดล บรรดาน ให้ มี ปฏิพัทธ จิตร ต่อ กัน ข้า
 พระองค์ ได้ เสด็จ ถวาย พระราช อาญา พา พระราช ธิดา ของ พระองค์ มา
 โทษานูโทษ มี แก่ ข้า พระองค์ เปน ต้น เกด้า ๆ แต่ บัด นี้ ด้วย เสด็จ พระ
 บารมี บรม เสด็จ อนุภาพ ของ พระองค์ ปก แผ่ อยู่ เห็น เกด้า ๆ ข้า พระองค์ ทั้ง
 สอง ชน ทั้งปวง จึง ยินดี พร้อม กัน อันเชิญ ข้า พระ องค์ ชน เปน กระษัตริย์

ครอง ราชสมบัติ ใน เมือง มุตะมะ เป็นใหญ่ ใน รามัญ ประเทศ ทั่วไป เพราะ ๕ ข้า พระองค์ ขอ พระราชทาน โทษานุโทษ ซึ่งมี ผิด มา แต่ หัก ขอ พระบารมี ของ พระองค์ เป็น ที่ ทิ้ง ดับไป ขอได้ ทรง ประสงค์ พระ ราชทาน นาม กับ เครื่อง ราช กุฎภัณฑ์ ๕ ประการ แก่ ข้า พระองค์ ผู้ เป็น รัชสมัย ครอง ราช สมบัติ ใหม่ เพื่อ เป็น ถวัลย์ ไชย มงคล แก่ ข้า พระองค์ ทั้ง สอง ดับ ไป . เมือง มุตะมะ นี้ จะ ได้ เป็น ถัปรณ ปกพิ แผ่น เดียว กัน กับ กรุง ศรี โทไทย อยู่ ได้ พระ เตชา นุภาพ ของ พระองค์ ดับ ต่อ ไป จน ตลอด กัลปาวสาน ”

ครั้น สิ้น เ็จ พระ ร่วง เจ้า ได้ ทรง ทราบ ความ ใน พระราช คำสั่ง ดังนี้ แล้ว ก็ มี พระไทย ยินดี จึง ตรัส สรรเสริญ ว่า มะกะไท น้อย นั้น เรา ได้ ทำ นาย ไว้ แล้ว ว่า ดับ ไป จะ มี บุญญา ธิการ บัด นี้ ได้ เป็น รัชสมัย ครอง รามัญ ประเทศ แล้ว ต่อ ไป ภาย นาน ออกจาก เรา ผู้ เดียว แล้ว จะ ทำ รัชสมัย อื่น มี บุญ ยิ่ง กว่า มะกะไท นี้ มิ ได้ พระองค์ จึง ทรง ตั้ง พระ นาม ให้ แก่ มะกะไท ว่า พระเจ้า วาวิหุ (พำ รัง) กับ พระ ราชทาน เครื่อง ราช กุฎภัณฑ์ ๕ ประการ สำหรับ รัชสมัย ก็ คือ พระ ขรรค์ ๓ ฉัตร ๓ พระมหา มงกุฏ ๓ ถ้อง พระบาท ทอง ๓ พัด วาดวิชนี ๓ รวม เป็น ๕ ประการ จึง โปรด พระราชทาน พระ ราโชวาท ไป แก่ ราชทูต ว่า ให้ เจ้า แผ่นดิน มุตะมะ อยู่ใน ทศพิช ราชธรรม บำรุง ปกครอง แผ่นดิน โดย ยุติธรรม ให้ ตั้งใจ รักใคร่ ราษฎร พลเมือง ดุจดัง บุตร ใน อุทร แล ทรง ประสงค์ พระ พร ว่า ให้ เจ้า แผ่นดิน มุตะมะ ปราศ จาก โทษ อันตราย ทั้ง

ภายนอกภายใน ให้ครองราชสมบัติเป็นสุขเจริญสืบไปดังนี้ กาด
นาน เทอญ

ราชทูตก็กราบถวายบังคมลาสมเด็จพระร่วงเจ้า กลับไป
กราบทูลพระเจ้าแผ่นดินมอญให้ทราบทุกประการ แลถวายเครื่อง
ราชกกุธภัณฑ์ทั้ง ๕ ประการ พระเจ้ามังระไท้ก็ทรงพระโสมนัสยินดี
ขอบพระเดชพระคุณสมเด็จพระร่วงเจ้าหาที่ส่งมิได้ จึงมีพระภักตร์
เนืองมาตรงทิศกรุงสุโขทัย กราบถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้า
ด้วยความระลึกบุญพระคุณของพระองค์ อันยังเหลือต้นไม้มียี่สิบ
ต้น

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้าผู้ผ่านพิภพกรุงสุโขทัย ได้ครอง
ราชสมบัติเป็นสุขมาช้านาน เมื่อแรกได้ราชสมบัตินี้มีพระชนม
ได้ ๓๕ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๕๐ พรรษา รวมพระชนมายุ ๘๕
พรรษา ก็เสด็จสวรรคต

ในปีนั้น พระดื้อซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระมารดาขึ้นครองราช
สมบัติ แทนสมเด็จพระเชษฐาธิราชต่อไป พระองค์เสด็จไปครอง
เมืองนครสวรรค์บุรี มีพระมเหสีทรงพระนามว่า สุชาเทวี พระดื้อ
องค์นี้เมื่อแรกได้ราชสมบัติมีพระชนม ๓๐ พรรษา ครองราชสมบัติ
ได้ ๔๕ พรรษา เสด็จสวรรคต รวมพระชนมายุ ๗๕ พรรษา พระองค์
ประสูติวันจันทร์

ในครั้งนั้น พระนครสวรรค์บุรีว่างกระษัตริย์ครอบครองอยู่
ถึง ๕๐ ปี ถึงคราว ๖๖๓ ปี จึงมีอภัยวงษ์องค์หนึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์

ของ พระ ถักรรค ครอง ราช ถักรรค ในเมือง นคร ถักรรค บรู มี พระ มะเหสี
ทรง พระ นาม ว่า ถักรรคาเทวี ครอง ราชถักรรค ได้ ๕๐ พรรษา เมื่อ
แรกได้ ราชถักรรค มี พระชนม์ ๑๕ พรรษา รวม พระชน มายุ ๖๕ พรรษา
แต่ได้ ถักรรค พระองค์ ประสูติวัน เดียว

ขณะ เมื่อ พระองค์ ยัง มี ได้ เด็ดจ ถักรรค นั้น มี พวก ทำไม้ พวก
หนึ่ง กุม กัน ไป ตัด ไม้ อยู่น ในป่า แขวง เมือง นคร ถักรรค นาย กอง
ตัดไม้ จด ให้ คน ผู้หนึ่ง อยู่น ภูเขารักษา ที่ ชุม รุม สำหรับ หุง เข้าต้ม แกง
ไว้ ทำ พวก กัน ที่ ไป ตัด ไม้ นั้น จำเพาะ จด เด็ดออก ได้ คน ผู้มี บุญ ผู้หนึ่ง
ซึ่ง จะได้ เป็น กระษัตริย์ ครอง ราช ถักรรค ต่อไป ให้ อยู่น ภูเขารักษา ที่ พัก ใน
เวลานั้น พวก ตัด ไม้ ทั้งปวง ก็ ไป ตัด ไม้ อยู่น ภูเขารักษา น้อย อยู่น ในป่า
ครั้น ถึง เวลา ผู้รักษา ชุม รุม ที่ พัก กับ คน ใช้ช่วย การ ด้วย จึง หุง เข้า
ไว้ ทำ พวก ตัด ไม้ ราย หม้อ เข้าไป ทลาย เตาไฟ ครั้น หม้อ เข้า เหล่านั้น
เดือด พุ่ง ขึ้น พร้อม กัน ในขณะนั้น จะ หา ไม้ จำ คน หม้อ เข้า ที่ โทน
ไม้ กัน จึง คว้า ได้ ไม้ งวด ตำ ท่อนหนึ่ง อยู่น ใน ที่ใกล้ ๆ มา คน เข้า หม้อหนึ่ง
เขาก็ ตำ ไป ต้นทั้ง หม้อ ผู้รักษา ที่ พัก สำคัญ ว่า ไม้ คน เข้า เป็น ไม้ รก ครั้น
เห็น เข้า ตำ ไป ทั้ง หม้อ ดังนั้น แล้ว ก็ เกรง พวก ตัด ไม้ จะ ว่า กล่าว ตี เคียน
ได้ จึง กด เข้า ตำ ใน หม้อ นั้น มากิน เสีย เสง เหมก ทั้ง หม้อ ครั้น กัน
แล้ว ก็ รู้ ดี คน ว่า มี กำลัง ถายชน เป็น หนัก หนา ตูจ ทั้ง มี กำลัง ได้
หลาย ช่าง ช่าง จึง ต้อง พัก ถอน คัน ยาวใหญ่ ๆ คัน ยาว เหล่า นั้น
ทนทาน กำลัง ไม้ ได้ ก็ โดน หัก ลง มา กัน ถอน ถอน คัน ยาวใหญ่ ๆ ลง
มา แขวง หม้อ เข้า หม้อ แลง ไว้ กับ กิ่ง กะท เป็น ภาชนะ ๆ ถัดมา กัน จึง

คำให้การชาวกรุงเก่า

ปล่อยให้ ยอดไม้ ยาง นั้น ให้ กัดกิน ตั้ง ขึ้น อยู่ตาม เถา ทย ถึง เวลา กิน อาหาร
 พวก คัด ฟันไม้ เหล่า นั้น พา กัน กัดกิน มา จะ กิน เข้า หา เห็น หม้อ เข้า หม้อ
 แกลง ไม้ จึง แทะ ขึ้นไป บน ยอดค ยาง เห็น หม้อ เข้า หม้อ แกลง แว่น อยู่
 สดับ สดลั่น กัน เป็น การ แปลก ประหลาด ตั้ง นั้น ต่าง สำคัญ ว่า โสมต
 บา หรือ รุกขเทวดา แกล้ง นำ ขึ้นไป ซ่อนไว้ จึง ตาม ผู้เฒ่า ที่ ชุม รุม ว่า เหตุ
 ผลิต อย่างไร จึง เป็น ดัง นั้น คน ผู้เฒ่า ที่ อยู่ จึง บอกว่า ถ้า ท่าน ทิ้งปวง
 หิว เข้าแล้ว เรา จะ หยิบ หม้อ เข้า หม้อ แกลง มา ให้ ว่า แล้ว จึง โน้ม น้อม
 ต้น ยาง ให้ ยอดอ่อน ลง มา ถึง มือ หยิบ หม้อ เข้า หม้อ แกลง ให้ แก่ พวก
 คัดไม้ เหล่า นั้น ต่าง คน ต่าง เห็น ผู้ นั้น มี กำลัง มาก ก็ มีความ ชักจรรย์
 ใจ ยังไม่ รู้ว่า กำลัง ของ ผู้ นั้น เกิด ขึ้น ด้วย อย่างไร บ้าง ว่า ผู้ นั้น จะ
 เป็นบุญ ตัว พบ ด้ายแทง ปฤษณา ได้ กิน ว่าน ยา มหา กำลัง ของ พระ มหา
 ฤาษี ที่ ศักดิ์ สิทธิ์ หรือ ได้ กิน น้ำ สรงา มฤตย ของ พระ อินทร์ สิ้น ไรศ จึง
 เกิด เรี่ยวแรง ยิ่ง กว่า แรงช้าง ดัง ที่ พวก ชาว บ้าน นอก บอก เจ้า หลอก
 ดวง กัน มา แต่ ก่อน ๆ นั้น ก็ ไม่ แจ้ง แต่ เห็น คน ผู้ นั้น มี แรง มาก เกิน
 กว่า แรง มนุษย์ ทิ้งปวง เป็น ชักจรรย์ ตั้ง นั้น แล้ว ก็ ย่ำ เอง เกรง กัด
 กันไป สิ้น แต่ ไม่ สึก ซุง ไม่ เล้า ต้นยาว ๆ ใหญ่ ๆ ที่ พวก คัดไม้ คัด
 ฟัน ลงไว้ เท่าใด ผู้ ที่ ได้ กิน เข้า ด้วย ยางไม้ งว ดำนั้น ก็ ดำแดง กำลัง ช่วย
 จับ โยน กว้าง ทั้ง ลงไป ให้ ถึง ทำน้ำ ทั้ง สิ้น หา ต้อง ใช้ นุด ตาก ด้วย แรง
 ช้าง แด แรงคน แรง กระบือ ไม่ เคย ระยะทาง ที่ กว้าง ทั้งไม้ ใน บ่า สูง ไป
 ถึง ทำน้ำ นั้น ประมาณ ห้า หัก เกิน ไม่ ตก ถึง ทำหมต แล้ว พวก
 คัดไม้ ก็ ช่วย กัน ผูก เป็น แพ ต่าง ๆ คน ทิ้งปวง จึง ยก ให้ คน ผู้ ได้ กิน ยา

ไม่จวนตัวนั้น เปนหัวหน้า คนแพะไม่ต้องลงมายังเมือง นคร สวรรค์บุรี
 ในขณะนั้น ฤๅษีครีษณะผู้ครองเมือง นคร สวรรค์บุรี เสด็จ สวรรคต
 แล้ว ยังห้ามเชื้อพระวงศ์องค์อื่นได้ครองราชสมบัติแทนไม่ พอ
 บุญญาธิการของบุรุษผู้ใดกินไม่จวนตัวนั้นเป็นยานั้นมาถึง คนทั้งปวง
 กัดัวเกรงกำลังวังชาไปสิ้น เสด็จอำมาตย์จึงเชิญบุรุษผู้หนึ่งขึ้นเป็น
 ฤๅษีครีษณะผู้ครองราชสมบัติในพระนคร สวรรค์บุรีไป ทรงพระนามว่า
 พระญาโคตรตะบอง พระญาโคตรตะบององค์นี้ มีบุญญาธิการ ทรง
 อานุภาพมาก แต่มีพระกำลังมากกว่าคนทั้งปวง ศทาสที่พระองค์
 ทรงถือกันเป็นเหล็กโตเท่าตำบาศ พระองค์ ครั้นแก่เสด็จอำมาตย์อยู่
 เสมอว่า “มนุษย์ในชมพูทวีปนี้ไม่มีผู้ใดจะต่อสู้กับเราได้ เรา
 มิได้คิดผู้ใด เว้นไว้แต่มนุษย์ซึ่งเหาะมาได้ทางอากาศเท่านั้น เรา
 จึงจะกลัว”

ในขณะนั้นเกิดแผ่นดินไหวอยู่เสมอ พระองค์จึงมีรับสั่งให้หา
 โหราจารย์เข้ามาทำนายว่าแผ่นดินไหวทั้งนี้ จะเป็นเหตุร้ายดี
 ประการใด โหราจารย์จึงพยากรณ์ถวายว่า บัดนี้ผู้มีบุญมาบังเกิด
 อยู่ในครรภ์มารดา จึงบรรดาให้แผ่นดินไหวทั้งนี้ พระญาโคตร
 ตะบองได้ทรงฟังดังนั้น ก็เกรงว่าผู้มีบุญบังเกิดขึ้นแล้วจะชิงราช
 สมบัติของพระองค์ จึงครั้นตั้งให้จับสัตว์ที่มีครรภ์มาประหารชีวิต
 เสียสิ้น แต่หญิงที่มีบุญมาบังเกิดอยู่ในครรภ์นั้น ด้วยเดชบุญ
 บารมีของบุตรให้มารดาหนีรอดไปได้

ครั้นอยู่มาหญิงนั้นมีครรภ์ถ้วนกำหนดทักษ์มาศแล้ว ก็ประสูติ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

บุตรผู้มีบุญ - ในขณะที่เห็นกับบังเกิดแผ่นดินไหว เป็นมหัศจรรย์อีก
 พระญาโคตรตะบอง จึงตรัสถาม ไทราจารย์อีกเถาว่า แผ่นดินไหวอีก
 หง นจะมีเหตุร้ายใดเป็นประการใด ไทราจารย์จึงพยากรณ์ถวายว่า
 บดินกุมาร ที่มีบุญนั้น ประจักษ์จากกรรม มารดาแล้ว แผ่นดินจึง
 ไหว เป็นมหัศจรรย์ดังนี้ ครั้นพระองค์ได้ทราบดังนั้น จึงตรัสสั่งให้
 จับเด็กทารก ซึ่งนอนอยู่ในเบาะในเบตนั้น มาคลอดเพ็งเดี่ยวขึ้น
 ในเวตานั้นกุมาร ที่มีบุญนั้นก็ถูกจับไปด้วย พวกเฝ้าเด็กจึงนำ
 ไปคลอดเพ็งที่บ้านชำนอกเมือง พร้อมด้วยเด็กทารกชาวบ้าน
 หงปวง แต่กุมารผู้มีบุญนั้นเพ็งหาได้ใหม่ หงตัวไม่ เป็นแต่
 ถูกเปลวเพ็งถวกลเขาตามมือแต่เท่าเท่านั้น ดันรนก็ตั้งเกิดออก ออก
 ไปพันเพ็งได้ พวกคนเฝ้าหาได้จึงแยกเห็นไม่ จึงนายผู้รักษา
 บ้านชำนอกไปพบที่นำกุมารนั้น มาซ่อนเลี้ยงรักษาไว้ไม่ให้คนภายนอกรู้
 แต่กุมารนั้นเป็นคนพิการ ครั้นเติบโตใหญ่ขึ้น จะทำมาหากินสิ่งใดก็ไม่
 ถนัด จนเจริญวัยมีอายุได้ ๓๕ ปี เมื่อกุมารนั้นจะถึงที่มีบุญญา
 ธิการได้เป็นพระษัตริย์มีศักดิ์านภาพมาก จึงร้อนถึงสมเด็จพระอินทรา
 ธิราชลงมาตลใจพวกชายหญิงชาวบ้าน เมืองนครสวรรค์ ทั้งใน เมือง
 นอกเมืองให้รู้ทั่วกัน ต่างพูดโจษกันเสียงดังถึงเชิงแซ่ไปว่าจะมีผู้
 มีบุญใหม่ขึ้นมาทางอากาศ ขึ้นผ่านพิภพเมืองเรา พวก
 ราษฎรพดเมืองบางแห่งพูดโจษกันว่า ผู้มีบุญจะมาทางทิศตะวันออก
 โดยทางอากาศในวันนี้เป็นแน่ เพราะฉะนั้น พวกพดเมืองทั้งในเมือง
 นอกเมือง จึงพากันแตกตื่นขี้มูก หุงเทียนไปคอยดูผู้มีบุญอยู่ในที่

กว้าง กตาง พระ นคร ฝ่าย กุมาร ผู้พิการ ด้วยไฟ ลวก นั้นก็ อุดดำห์ ไป ดู ผู้มี
บุญ กับ คน ท่งปวง ด้วย ครั้น กุมาร นั้น เดินไป ถึง ต้นโพใหญ่ จวน จะ ถึงเมือง
ใน ขณะ นั้น สมเด็จ อมรินทราธิราช จึง นฤมิตร เพศ เป็น มนุษย์ ผู้ เฒ่า
จูงม้า มี เครื่อง ขาน ผูก ครบ ตัว ๓ กับ ห่อ เข้า ทิพย์ ๓ ห่อ ขวด น้ำมัน ๓
ขวด เครื่องอาภรณ์ สำหรับ กระษัตริย์ ๓ ห่อ อันมพร้อม กับทั้ง พระขรรควุธ
ด้วย มา มอบให้แก่ กุมาร พิการ นั้น รัชชาไว้ จึง ตั้ง ว่า ถ้า หิว เข้า เมื่อใด
จง แก่ ห่อ เข้า นั้น ออกกินเถิด ครั้น แล้ว สมเด็จ ท้าว สหัสไนย เทวราช ก็ อัน
ครุฑ หายไป จาก สถานที่ นั้น ฝ่าย กุมาร พิการ นั้น นั่ง คอย ทำ อยู่ ช้า นาน
ไม่เห็น ผู้ เฒ่า ที่ ฝาก ของ นั้น กลับ มา พอ ถึง เวลา หิว เข้า ก็ แก่ ห่อ เข้า
นั้น ออกกิน ตาม คำ ผู้ เฒ่า เจ้า ของ ตั้งไว้ ครั้น ได้ กิน อาหาร ทิพย์ อัน มี
ไอศวรรค์ คั่ง นั้น แล้ว ก็ รู้สึก มี กำลัง เป็น ศุภกาย ศุภจิตร เกิด กำลัง
ศติ บุญญา ความ คิด แปลก ชวน กว่าเก่า จึง หยิบ ขวด น้ำมัน มาริน ออก
ทาทั่ว ร่างกาย รอยบาด แผล ที่ไฟไหม้ ลวก ตาม มือ แทะ ทำให้ ขัด ข้อ ตำ
แลโรคภัยในกาย ก็ หายไป สิ้นในทันที กลับ มี สติ สำนึก พรณ ผ่องใส
งดงาม แปลกตา ของ ตน ขึ้น เมื่อ เห็น ปราภฏ ดัง นั้น กุมาร นั้น ก็ นึก
ในใจ ว่า ผู้ มี บุญ ที่ จะ มา นั้น เห็น จะ เป็น ตัวเราเอง กระมัง จึง แก่
ห่อ อาภรณ์ นั้น ออก เห็น ผ้า นุ่ง ห่ม แด เครื่อง ประดับ ต่าง ๆ อัน งดงาม จึง
แต่ง ตัว นุ่ง ห่ม แด ประดับ เครื่อง อาภรณ์ ของ กระษัตริย์ เห็น พระขรรควุธ
เสร็จ แล้ว ก็ ขน ขมา แท้จริง มา นน หา ใช้ มา ตาม ธรรมดา ของ มนุษย์ ไม่
เป็น มา เทวดา ก็ พา เหาะ ขึ้นไป ใน อากาศ เห็น พระนคร สวรรค์บุรี

ใน ขณะนั้น พระญาโคตร ตะบอง ทอด พระเนตร เห็น ผู้มี บุญ ชีมี
 เหาะ มา ทาง นภาภาค ดังนั้น ก็ ส่งผู้ ทอด พระไทย กัด จึง ตรัส ว่า ถ้า
 เรา คว่าง ตะบอง เหล็ก ไป ตก ลง ใน ที่ ตำบล ไค เรา ก็ จะ ตาม ตะบอง ไป
 สร้าง เมือง ลง ใน ที่ ตำบล นั้น จึง คว่าง ตะบอง เหล็ก ไป โดย เต็ม กำลัง
 ใน ทาง ทิศ ตะวัน ออก ตะบอง เหล็ก นั้น ไป ตก ลง ถูก ช้าง ตาย ถึง ล้าน ตัว
 เพราะ ฉนั้น จึง ได้ เรียก ที่ ตำบล นั้น ว่า ล้าน ช้าง พระญาโคตร ตะบอง จึง
 ทิ้ง พระนคร สวรรค์ บุรี นั้น ไป สร้าง นคร ลง ที่ ตำบล ล้าน ช้าง เรียก ว่า
 เมือง ล้าน ช้าง ภายหลัง จึง ชนกัน นาม ว่า นคร ศรีสัตนาคนหุต

ครั้น อยู่ มา มี อำมาตย์ ถวาย ม้า หนึ่ง ชื่อ ว่า แสน หัง เข้า แยัง ชิง ราช
 สัมบัติ ได้ พระญาโคตร ตะบอง นั้น เมื่อแรก ได้ ราช สัมบัติ มี พระชนม์ ๒๖ พรรษา
 อยู่ใน ราช สัมบัติ ๖๓ พรรษา รวม พระชนม์ ๘๙ พรรษา เสด็จ สวรรค์
 พระองค์ ประสูติ วัน เสาร์

ส่วน มงกุฎ แด่ พระขรรค์ นั้น ได้ หล่อ ประดับ กับ พระรูป หล่อ ของ
 พระองค์ ไว้ พระรูป หล่อ นั้น มี ปรางค์ อยู่ มา จน ถึง กรุง เทพมหานคร
 บวร ทวาราวดี ศรีอยุธยา เสีย แก่ พม่า

ฝ่าย พระนคร สวรรค์ บุรี นั้น พระเจ้า ภาณุ กับ ผู้ ผ่าน พิภพ เสด็จ
 สวรรค์ แล้ว (พระเจ้า ภาณุ กับ นั้น เห็น จะ เปน พระยา แกรง คือ ที่
 เรียก พระนาม ใน ภายหลัง ตาม ฉบับ พงษาวดาร เห็น ว่า พระเจ้า สีน ธิพ
 ธิมรินทร์ นั้น) จึง พระยา ถ้าย นำ ผง ซึ่ง เปน มหา เสนาบดี ได้ ขน ครอง
 ราช สัมบัติ ใน พระนคร สวรรค์ บุรี ค่อย ไป ทวง พระนาม ว่า พระเจ้า
 ถ้าย นำ ผง มี พระบรมคัมภีร์ ทวง พระนาม ว่า ดาราราชเทวี มี

พระราชโอรสองค์หนึ่งด้วย พระอรรคมเหษี มีพระนามว่า สุธรรมราชกุมาร
พระเจ้าท้ายน้ำฝั่งพระองค์นี้ มีพระบุญญาภิหารเป็นอันมาก ถ้า
พระองค์จะเสด็จประพาสไปในที่ตำบลใดอันเป็นโชตเชินเนินหาดดินดอน
ก็ตั้งจะเสด็จโดยทางชลมารคไม่ได้ พระองค์ทรงชี้พระหัตถ์ไป
ในที่ตำบลใด ตำบลนั้นก็กลับกลายเป็นน้ำไหลไปทั้งสิ้น ดุจดัง
ฉายน้ำผึ้งไหลเป็นมหัศจรรย์ พระองค์เสด็จไปประพาสตำบลใดก็
โปรดทรงแพขนดไปทุกครั้งทุกคราว แพขนดของพระองค์ก็ต้องลอย
ไปตามน้ำไหลได้โดยสะดวก จะได้คิดชักน้ำอันแห่งหนึ่งแห่งใดหามิได้
ครั้นพระราชโอรสสุธรรมราชกุมารของพระองค์ ทรงเจริญวัยวัฒนาการ
ขึ้นแล้ว พระองค์จึงทรงโปรดให้เป็นพระมหาอุปราช ทรงพระนามว่า
พระสุธรรมราชา

พระเจ้าท้ายน้ำฝั่งเมื่อแรกได้ราชสมบัติ มีพระชนม์ ๓๕ พรรษา
อยู่ในราชสมบัติได้ ๓๐ พรรษา รวมพระชนมายุ ๔๕ พรรษา เสด็จ
สวรรคต

ในขณะนั้น พระสุธรรมราชา มหาอุปราช ผู้เป็นพระราชโอรสขึ้น
ครองราชสมบัติในพระนคร สวรรค์บุรี ต่อไป ทรงพระนามว่า พระเจ้า
สุธรรมราชา มีพระอรรคมเหษี ทรงพระนามว่า ทวีปราชเทวี พระ
ราชวงศ์แต่พระญาติของพระองค์สืบเชื้อสายมาแต่ฝ่ายอำมาตย์โดยมาก
ครั้นอยู่มาพระองค์เสด็จไปสร้างพระนคร อยู่ณเมืองพิศณุโลก
เมืองนี้มีแม่น้ำผ่านกลางพระนคร ประกอบด้วยพรณมัจฉาชาติแต่
ขนิษฐาหารบริบูรณ์ และมีบ่อสระน้ำต้นานน้ำเย็นเป็นที่สนุกเป็นอันมาก

พระเจ้าสุธรรมราชา ทรง พระราชศรัทธา บิณฑก พระราชทรัพย์ ให้ช่างหล่อพระพุทธรูป ปฏิมากร ๒ องค์ องค์หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พระพุทธชินราช องค์หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พระพุทธชินสีห์ แต่ ทรง สร้าง พระอาราม ขนถ้อง อาราม โปรดให้ อาราธนา พระสงฆ์ ผู้ เป็น พระเถระ รู้ พระปริยัติธรรม ไตรปิฎก มา เป็น เจ้า อาราม ให้บอก กล่าว พระปริยัติธรรม แก่ พระภิกษุ สามเณร เต่าเหียน เป็น ชายุ พระพุทธเจ้าเสนา สืบไป

พระองค์ ทรง บำรุง พระพุทธ เจ้าเสนา มี การ ปฏิบัติธรรม พระอาราม พระสถูปเจดีย์ วิหาร เป็น ต้น บำเพ็ญ พระราชกุศล ถิ่น พระราชทรัพย์ เป็น อัน มาก

พระเจ้าสุธรรมราชา เมื่อ แรกได้ ราชสมบัติ มี พระชน มายุ ๓๕ พรรษา อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ พรรษา รวม พระชน มายุ ๕๐ พรรษา เสด็จ สวรรคต พระองค์ ประสูติ วัน เสาร์

ใน ลำดับ นั้น เชื้อ พระวงศ์ ของ พระเจ้า ปฐมสุริยวงษ์ ขัน ครอบ ราชสมบัติ ใน เมือง พระพิศณุโลก ต่อไป ทรง พระนาม ว่า พระเจ้าพิศณุ ราชา มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า อินทวดีเทวี มี พระอนุชาองค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พิษยราชา คือ พิไชยราชา พระเจ้าพิศณุราชา เสด็จไป สร้าง พระนคร พิจิตร บวร มี รับ ตั้งให้ นายจิตร กรรม ช่างวาด เขียน รูปภาพ แลสด ดาย ต่างๆ ที่ ฝ่ายนี้ กำแพง พระราชวัง ขึ้นใน แลชั้น นอก เป็น ฝีมือ ประณีตงาม อย่าง ยิ่ง จึง สัมมุติ เรียก นาม เมือง นั้น ว่า พระนคร พิจิตรบุรี คือ หมาย เหตุว่า เป็น เมือง งาม ด้วย ดาย รูปภาพ เขียน ต่าง ๆ

พระเจ้าพิศณุ ราช ครอบ ราชสมบัติ ได้ ๓๐ พรรษา เมื่อ แรกได้ ราช

สมเด็จพระชนมายุ ๒๐ พรรษา รวมพระชนม์ ๕๐ พรรษา เสด็จสวรรคต
พระองค์ ประสูติ ณ เถา

ในลำดับนั้น พระพิชัยราชา ผู้เป็นพระอนุชาธิราชได้ครองราชสมบัติ
ทรงพระนามว่า พระเจ้าพิไชยราชา มีพระอรรคมเหสี ทรงพระนามว่า
ศิริกัญญาราชเทวี มีพระราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระ
ศรีสังข์ ครั้นต่อมาพระเจ้าพิไชยราชา เสด็จประพาศไปพร้อมด้วยหมู่
ราชบริพารโยธา ทวยหารทั้งปวง ทรงเลือกหาที่ไชยภูมิจะสร้างพระ
นครใหม่ให้สมควรกับพระนามของพระองค์ ครั้นได้ที่ไชยภูมิดีแล้ว
ก็ทรงสร้างพระนครขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า พระนครพิชัยบุรี (เข้าใจกันว่า
จะเป็นเพ็ชรบุรี) พระองค์เสด็จประทับดำรงพระไทยอยู่ในพระนครนั้น

• • พระเจ้าพิไชยราชาเมื่อแรกได้ราชสมบัติ มีพระชนม์ ๒๕ พรรษา
อยู่ในราชสมบัติ ๔๐ พรรษา รวมพระชนม์ ๖๕ พรรษา เสด็จสวรรคต
พระองค์ ประสูติ ณ เถา

จึงเสนาอำมาตย์ทั้งปวงเชิญพระศรีสังข์ พระราชโอรส ขึ้นครอง
ราชสมบัติต่อไป ทรงพระนามว่า พระเจ้าศรีสังข์ มีพระมเหสี ๒ พระองค์
พระมเหสีใหญ่ ทรงพระนามว่า สุชาวดีเทวี พระมเหสีน้อย ทรงพระ
นามว่า สุวรรณ บัพพตา

พระมเหสีใหญ่มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ พระราชโอรสองค์ใหญ่
ทรงพระนามว่า พระเชษฐกุมาร พระราชโอรสองค์น้อย ทรงพระนามว่า
พระสุนทรราชา พระราชโอรสของพระองค์นี้ มีลักษณะพระรูปโฉมงาม
ดม้ายคล้ายกัน ภายหลังพระเชษฐกุมาร พระราชโอรสองค์ใหญ่ สิ้น

พระชนม์ล่วงไป

ฝ่ายพระมเหสีน้อยก็มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ องค์หนึ่งทรงพระนามว่า อริยวงษา องค์หนึ่งทรงพระนามว่า อนุราช อยู่มาวันหนึ่ง สุนทรราชาพระราชโอรส กราบถวายบังคมลาพระราชบิดา พาพลโยธาทวยหาร เปนอันมาก เสด็จไปประพาศ บำตาม ลำราญ พระไทย เสด็จล่องแดนไป จนถึงป่าแห่งหนึ่ง โกล้เขตรแคว้นแดน เมืองกัมพูชา ป่านั้นมีต้นไม้ ชน เปนพุ่มพง มีกิ่งก้านใบ เขียวเหลือง ห่ม แต่แต่โกล้คุดงษ์ ถ้วย คอ ชน นกยูง มีช้าง ถิ่นา เงิน ประหลาดตัวหนึ่ง อยู่ในบ้านพระราชโอรส สุนทรราชาให้คล้องจับ ช้าง ถิ่นา ประหลาดนั้นได้ พาพวกพล เสด็จกลับมา ชนเผ่า กราบ ทูลพระราช บิดา ถวาย ช้าง ถิ่นา ประหลาดนั้น

ครั้นอยู่มา พระเจ้าศรีสังข์ศรีธรรมาธิราช พระครูโหราจารย์ว่า "สืบไปเบื้องหน้าบ้าน เมืองจะอยู่เย็น เปนสุข หรือจะเกิดทุกข์ ชุก เข็ญ เปนประการใด พระครูโหราจารย์จึง กราบทูลว่า ชาตา เมืองจะ ต้องย้ายพระนครไป ๓ แห่ง บ้านเมืองจึงจะยังยืนถาวร มั่นคง เปนปรกติดี พระองค์ได้ทรงฟังดังนั้น จึงเสด็จไป สรร้างซ่อมแปลง พระนครสุวรรณบุรี แล้วเสด็จประทับ อยู่ใน พระนคร นั้น โดยสุข ลำราญ พระไทย

พระเจ้าศรีสังข์ศรีธรรมาธิราช ราชสมบัติ พระชนม์ ๓๕ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๓๕ พรรษา รวมพระชนมายุ ๕๐ พรรษา เสด็จสวรรคต

ในลำดับนั้น พระสุนทรราชา ราชโอรสได้ขึ้นครองราชสมบัติในพระนครสุวรรณบุรี ต่อไป ทรงพระนามว่า พระเจ้าสุนทรราชา มีพระบรมมเหสี ทรงพระนามว่า จันทาเทวี

อยู่มาพระองค์ ครุฑ ตั้งให้ พระครูโหราจารย์ คำนวณดวงพระชาตา
ของพระองค์ แต่ให้ ทำนาย พระเคราะห์ดีร้ายด้วย พระโหราจารย์จึง
คำนวณ พระชาตา ถวาย พยากรณ์ว่า เกณฑ์ พระชาตา ของพระองค์ มี พระ
เคราะห์ จะ ต้อง เด็ดจ สวรรคตด้วย ยาพิษ ถ้า พระองค์ จะ เด็ดดา พระเคราะห์
ให้มี พระชนม์ ยืด ยืน นาน แต่ให้มี พระเชษฐา อนุภาพ แม่ ไผ่ คัดไป แล้ว
ขอให้ พระองค์ ทำ พระราชพิธี เด็ดดา พระเคราะห์ร้ายรับ พระเคราะห์ดี แล้ว
ยก พยุหโยธาทัพ เด็ดจ ประพาศไป เล็ดอก หา ญี่ อำเนอ อัน เปน ไชย มงคล
สร้าง พระ นครใหม่ ลงใน ที่นั้น เด็ดจ ประทับ อยู่ ก็ จะ เค็ดอน คดาบ พระ
เคราะห์ พระองค์ จึง ครุฑ ตั้งให้ ตั้ง พระราช พิธี กระทำตาม พระโหร ทูต
เด็จ แล้ว ก็ เด็ดจ ยก พยุหโยธา ทัพ ออก จาก พระ นคร เทียว ประพาศ
เล็ดอก หา ที่ ไชย ญี่ จะ สร้าง เมือง ถึง บ้าน พวก พราน เนื้อ แห่ง หนึ่ง ทอด
พระ เนตร เห็น คำบถ นั้น เปน ที่ ไชย ญี่ ดี จึง ครุฑ ตั้งให้ กอง ทัพ คุณโยธา
ทวยหาร เข้า ต่ บ้าน นั้น ให้ แศก เปน ถุกช ไชยมงคล แต่อย่า ให้ ราษฎร
ชาว บ้าน บวย เจ็บ ต้ม คาย ได้ เปน อัน ชาติ พวก กอง ทัพ ของ พระองค์ ก็
จับ ทหาร ให้ ร้อง เข้า ต่ บ้าน พราน พวก พราน ใน บ้าน นั้น ต่าง แศก หนี ไป สั้น
ครั้น พระองค์ ได้ ไชย ชำระ เปน ราชากฤษ แล้ว ก็ ให้ สร้าง พระ นคร ลง
ใน คำบถ บ้าน นั้น จึง ครุฑ ตั้งให้ ไป เทียว บำว ร้อง คิต ตาม พวก พราน เนื้อ
ทั้ง ปวง นั้น กลับ มา พระ ราชทาน เงิน ทอง เล็ด ผ้า เปน อัน มาก ทั่ว กัน
ทุก คน แต่ โปรด ให้ เล็ดอก คำบถ ยก พระ ราชทาน ที่ คิน เปน กรรม ชาติ
แก่ พวก พราน บ้าน หนึ่ง บ้าน นั้น จึง มี ชื่อ เรียก ว่า บ้าน พราน เนื้อ ดับ มา
ยังมี ปรากฏ อยู่ จน เฒ่า ทุก วัน

ครั้น พระองค์ สร้าง พระนคร เสร็จ แล้ว จึงทรง ตั้งนามเมือง นั้นว่า พระนครไชยนาทบุรี ภายหลัง ต่อมา ชน ทั้งปวง เรียก พระนาม ของ พระองค์ เปน ชื่อของ พระนาม บางที เรียก พระนาม ว่า พระเจ้า สุรินทราชา บางคราว เรียก พระนาม ของ พระองค์ ว่า พระเจ้าไชยนาท ตาม นาม พระนคร นั้น

อยู่มา วันหนึ่ง พระองค์ ครดิ ตาม พระครูโหราจารย์ อีก ครั้ง หนึ่งว่า พระชาติตา ของ พระองค์ ต่อไป จะ เปน ประการใดบ้าง ให้ ทำนาย ตาม คำรา โดยจริง พระครูโหราจารย์ ก็ ถวาย คำพยากรณ์ ยืนยัน อยู่ตาม ที่ ทำนาย ถวาย มาแต่ก่อน ว่า พระองค์ จะ เสด็จ สวรรคต ด้วย เถว ยยาพิษ พระองค์ ทรง พระดำริให้ ว่า พวก โหรได้ ทำนาย เรา ถึง ๒ ครั้ง แล้ว จึง มีรับสั่ง ให้ พวกวิเศษ ชาว เครื่อง ต้น เจือ ยาพิษ ให้ พระองค์ เถว ยที่ ละ เด็ก ละ น้อย เพื่อ จะ ให้ พระ เภราระ หัก ของ พระองค์ บั้น เทา ลง เพราะ เหตุ พระองค์ เถว ยยาพิษ เถมอ ดังนี้ จึงไม่ มี พระราชโอรส

พระเจ้าสุรินทราชาพระองค์นี้ ครองราชสมบัติได้ ๓๗ พรรษา เมื่อแรกได้ราชสมบัติมีพระชนม์ ๓๕ พรรษา รวมพระชนม์ ๕๓ พรรษา เสด็จสวรรคต พระองค์ ประสูติร วัน พฤหัสบดี

ในลำดับนั้น พระสุริยวงษา ซึ่งเป็น พระอนุชาต่าง พระมารดา ได้ ครองราชสมบัติใน พระนครไชยนาท ต่อไป พระองค์ มี พระมเหสี ทรง พระนาม ว่า ปทุม วดี

ใน ขณะ นั้น อนุชา कुमार ซึ่งเป็น พระอนุชา เสด็จ เข้า เฝ้า พระเชษฐา ธิราช มิได้ ขาด อยู่มา อนุชา कुमार พระอนุชา ถอบ รัก สนิท สัก ถึงวาศ กับ

นาง ปทุม วดี มเหสี ของ พระเชษฐา ธิราช ภาย หลัง จึง พา พระ มเหสี นั้น
หนี ไป ครั้น พระ เจ้า สุริย วงษา ได้ ทราบ ก็ ทรง พระ พิโรธ จึง มี รับ ตั้ง
ให้ ข้าราชการ ทั้ง ฝ่าย ตำรวจ แด ทหาร คุม พด ออก ติดตาม จับ พระ อนุชา
กับ พระ มเหสี ให้ จง ได้ ข้าราชการ ทั้ง สอง กรม ติดตาม ไป ไม่ทัน ก็ กลับ
มา กราบ ทูล ให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ

ครั้น อยู่ มา พระ อนุชา ผู้ เป็น พระ อนุชา พา พระ มเหสี ปทุม วดี หนี ไป
นั้น ต้อง ล้ม พก พด ได้ มาก แล้ว จึง ยก พด เข้า มา แย่งชิง ราช สัมบัติ ได้
จับ พระ เชษฐา ธิราช จำ เร็จ โทษ เสีย

พระ เจ้า สุริย วงษา ครอง ราช สัมบัติ ได้ ๓๒ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราช
สัมบัติ มี พระ ชนม์ ๒๕ พรรษา รวม พระ ชนม์ ๕๗ พรรษา ได้ เจ็ด จักรวรรค
พระองค์ ประสูติ วัน จันทร์

ใน ลำดับ นั้น พระ อนุชา ผู้ เป็น พระ อนุชา ได้ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ
พระองค์ ได้ เจ็ด ไป ก่อ สร้าง ซ่อม แปร แต่ง พระ นคร ถึง หบุรี แล้ว ด้วย สวรรคต ธิปัต
อยู่ กับ พระ ปทุม วดี ซึ่ง เป็น พระ พี่ สะใภ้ มา ก่อน แต่ พระ องค์ หา ได้ ตั้ง
แต่ง ขึ้น เป็น พระ มเหสี ใหญ่ ไม่ ให้ เป็น แต่ พระ สนม เอก อรรคนารี เท่า
นั้น ฝ่าย ขุนนาง ข้าราชการ ทั้ง ปวง จึง กราบ ทูล ขอ ให้ พระ องค์ ทรง ตั้ง
พระ ปทุม วดี เป็น ตำแหน่ง พระ มเหสี ใหญ่ อีก ฝ่าย หนึ่ง แต่ พระ เจ้า อนุชา
ไม่ ยอม ตาม คำ ขอ ของ ขุนนาง ทั้ง ปวง ครั้น ว่า เรา จะ ยก พระ ปทุม วดี ขึ้น
เป็น มเหสี ใหญ่ อีก ฝ่าย หนึ่ง ไม่ได้ เพราะ เหตุ ว่า ขรรคตา สัตว์ ไม่ ก่อ ย
จะ ทั้ง นิสสัย เดิม ของ ตน ถ้า ขึ้น ยก ขึ้น ให้ เป็น พระ มเหสี ใหญ่ อีก ฝ่าย

หนึ่ง ตั้งนั้นแล้ว เกรง จะ เป็นไป เหมือน อย่าง ครัง พระ เชษฐา ชีราช ของ
เรา แต่ พระองค์ ทรง ระวัง ถึง อุปการ คุณ ของ พระ ปทุม วดี ว่า มี คุณ
ช้อย กับ พระองค์ เป็น หิตาย ครัง พระองค์ จึง ยก ด้วย อากร เป็น อันมาก จาก
หัวเมือง ต่าง ๆ พระราชทาน แก่ พระ ปทุม วดี โดย สัมควร

ครัน อยู่มา พระ อินท ฤๅชา เทวี ซึ่ง เป็น พระ มเหสี ใหญ่ แต่ เดิม
ของ พระองค์ ประสูติ พระ ราช โอรส องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า อินท
ราชา ครัน ทรง พระ เจริญ ไวย ขึ้น พระราช บิดา จึง สถาปนา ขึ้น เป็น
พระ มหา อุปราช

พระเจ้า อนุราช พระองค์ นี้ มี บุญญา ธิการ เป็น พระ ตั้จ บารมี ทรง
อธิษฐาน ให้ เป็น ไป ได้ ตาม พระไทย ประสงค์ แต่ บาง สิ่ง บาง ส่วน เช่น ใน
บาง ครัง บาง คราว พระองค์ ทรง ห้าม ฝน ให้ หยุด ได้ แด บรรดา ฝน ให้ ตก
ได้ ครัน อยู่มา พระองค์ เกิด มี พระไทย โดภ เจตนา มาก ขึ้น มี รับ ตั้ง
ให้ เก็บ รับ เงิน ทอง ของ ราษฎร เสีย หมด ทั้ง ดั้น ห้าม มิ ให้ ราษฎร มี เงิน
ทอง ไร้ยอด มากกว่า พระราช บัญญัติ ที่ ตั้ง ไว้ แด ให้ เก็บ เงิน ภาษี อากร
ทั้งปวง ทวี มาก ขึ้น ผิด จาก ราช ประเพณี แด โบราณ พระองค์ ให้ สร้าง
คลัง มหา สัมบัติ ใหญ่ โต แน่น หนา ให้ นำ เงิน ทอง ที่ เก็บ รับ มา ได้ จาก
ราษฎร ทั้งปวง นั้น เข้า เก็บ ไว้ ใน คลัง มหา สัมบัติ ทั้ง ดั้น พระองค์ เสด็จ
ไป ทอด พระ เนตร เงิน ทอง สิ่ง ของ ที่ คลัง มหา สัมบัติ นั้น ทุก ๆ วัน มิ ได้ ขาด
ทรง ประทับ ดำราญ อิม พระไทย ไป ด้วย เงิน ทอง ใน คลัง มหา สัมบัติ นั้น แด
ตรัส ว่า พระองค์ ทรง รักษา อุโบสถ คีต ณ ที่ นั้น เพราะ เหตุ นั้น ราษฎร
พด เมือง ทั้งปวง เห็น พระ จริต กิริยา อาการ ของ พระองค์ ผิด แปลก ไป

กว่ากระษัตริย์อื่น ๆ ซึ่ง มี มาแต่ หัง จึงเรียก พระ นาม ของ พระองค์ ว่า
พระเจ้าโตก มหา สมบัติ พระองค์ ครอง ราช สมบัติ มา ได้ ๓๕ พรรษา
ก็ เสด็จ สวรรคต เมื่อ แรก ได้ ราช สมบัติ พระ ชนม์ ๒๐ พรรษา รวม
พระชนม์ ๕๕ พรรษา พระองค์ ประสูติ วัณ อังคาร

ต่อไปนี้ มี กระษัตริย์ ๘ พระองค์ ครอง ราช สมบัติ โดย ลำดับ กัน
แต่ ไม่มี ความ พิศดาร

๑ ใน ลำดับ นั้น พระ รามเสว ได้ ขึ้น ครอง ราช สมบัติ

๒ ครั้น พระ รามเสว สวรรคต แล้ว พระ ราช โอรส ของ พระองค์ ทรง
พระ นาม ว่า บรม ราชา ได้ ขึ้น ครอง ราช สมบัติ

๓ ครั้น พระ บรม ราชา สวรรคต แล้ว มหา จักรวรรดิ ซึ่งเป็น
พระ ราช โอรส ของ พระองค์ ได้ ครอง ราช สมบัติ

๔ ครั้น เมื่อ พระเจ้า มหา จักรวรรดิ สวรรคต แล้ว พระ โพิสาร
ผู้เป็น พระ ราช โอรส ของ พระองค์ ได้ ครอง ราช สมบัติ

๕ เมื่อ พระเจ้า โพิสาร สวรรคต แล้ว ใน ลำดับ นั้น พระเจ้า เอก
ราชา ซึ่งเป็น พระ ราช วงษ์ อื่น ได้ ขึ้น ครอง ราช สมบัติ

๖ เมื่อ พระเจ้า เอก ราชา สวรรคต แล้ว พระ ธนุชา ของ พระองค์ ทรง
พระนาม ว่า บรม ติโตก ได้ ครอง ราช สมบัติ

๗ ครั้น พระเจ้า บรม ติโตก สวรรคต แล้ว เชื้อ พระ วงษ์ ของ พระ
องค์ ได้ ขึ้น ครอง ราช สมบัติ ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า ศิริ ภูปราช

๘ เมื่อ พระเจ้า ศิริ ภูปราช สวรรคต แล้ว พระ ราช โอรส ของ
พระองค์ ได้ ขึ้น ครอง ราช สมบัติ ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า ชาติ ราชา

ตาม พงษาวดาร ฉบับ เดิม เมื่อ รัชสมัย ทั้ง ๘ พระองค์ ได้ ครอง
ราชสมบัติโดย ลำดับ กัน ไม่มีจำนวน พระชนมายุ แต่ไม่มีจำนวน
พรรษา ที่ ได้ ครอง ราชสมบัติ ไม่ปรากฏ พระนาม พระ อรรค มเหสี พระ
ราชบุตร พระราช นัดดา แต่ ข้อความ ก็ หาได้ มี พิศดาร อย่างไรไม่

ใน ลำดับ นั้น ต่อ มา เมื่อ พระ วงษ์ ของ พระเจ้า ชาติราชา ได้ ครอง
ราชสมบัติใน พระ นคร ถึง หนึ่ง ต่อ ไป ทรงพระนาม ว่า พระ อินทราชา

อยู่ มา พระองค์ ทรง เห็น ว่า พระ มเหสี ของ พระองค์ ไม่ มี พระ ราช
โอรส จึง ทรง สถาปนา พระ ธนุชา ของ พระองค์ ผู้ ทรง พระนาม ว่า พระ
อู่ทอง ขึ้น เป็น พระ มหา อุปราช

ครั้น อยู่มา พระ อินทราชา เสด็จ ไป สร้าง ซ่อม แปลง เมือง เพ็ชร
บุรี เป็น พระ นคร หลวง ประทับ อยู่ เป็น ที่ สำราญ พระไทย ต่อ ไป พระ
มเหสี ของ พระองค์ ผู้ ทรง พระนาม ว่า มณี มาตา มี พระ ครรภ์ ประสูติ
พระ ราชโอรส องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า อู่ทอง พ้อง ค้อง กับ พระนาม
ของ พระ มหาอุปราช ผู้ เป็น พระเจ้า อาว ซึ่งมี พระนาม ดัง นั้น เพราะ ว่า เมื่อ
เวลา ประสูติ นั้น พระ ราช วงษา นุ วงษ์ แด่ พระ ญาติ ทั้งปวง มี ความ
ชื่น ชม ยินดี ที่ พระองค์ ได้ พระ ราชโอรส ด้วย แต่ ก่อน หมาย ว่า พระองค์ จะ
ไม่ มี พระ ราช บุตร แล้ว จึง นำ อู่ทอง ชันทอง อ่างทอง แต่ มี อู่ทอง
โดย มาก มา ถวาย เป็น ของ ทำขวัญ พระ ราชกุมาร ด้วย ความ
ชื่นชม ทั้ง กัน

ครั้น อยู่มา เป็น วัน ปวารณา ออก พรรษา ใน เดือน ๓๓ พระ อินทราชา
เสด็จ ไป พระ ราชทาน พระ กฐิน แก่ พระสงฆ์ ใน อุทาม ต่าง ๆ แล ทรง

บำเพ็ญ พระราช กุศล มี ทรง บริจาค ทาน เปน คັນ เปน ชันมาก

พอ ถึง ฤดู แด้ง นรรคา เดิน สดวก สบาย แก่ ชน ทั้งปวง แล้ว พระ
องค์จึง ยกโยธา พลากร พร้อม ด้วย นิกร ฝ่ายใน ทั้ง พระ มเหสี แต่ หม่อม
นาฏ ราชนารี บริวาร เสด็จ ขึ้นไป นมัสการ พระ พุทธบาท ฌยอด เขา สุวรรณ
บรรพต ใน แดน เมือง ดพบุรี เปน การ ศุข ดำราญ พระราช หลไทย แด
สนุกใจ เบิกบาน แก่ พตโยธา ทวยหาร ในการ ชม นก ชมไม้ ในไทรวัน
ทั่ว กัน พระองค์ เสด็จ ประทับ แรม อยู่ ที่ พลับพลา ค่าย หลวงโกธ บรีเวณ
พระ พุทธบาท นั้น ถึง เจ็ด วัน เจ็ด คืน ใน ครั้ง นั้น พระองค์ ทรง บริจาค พระ
ราช ทรัพย์ พระ ราช ทาน แก่ ราษฎร ทั้งปวง เปน เงิน เพื่อง เงิน สดดี เงิน บาท
แด เข้าปลาอาหาร เปน ชันมาก ทรง บำเพ็ญ พระ ราช กุศล เปน อติเรกทาน
แล้ว เสด็จ กลับ คืน ยัง พระ นคร

พระองค์ ครอง ราช สัมบัติ มาได้ ๓๕ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราช สัมบัติ
พระ ชนม์ ๒๐ พรรษา รวม พระ ชนม์ ๕๕ พรรษา เสด็จ สวรรคต
พระองค์ ประสูติร วันจันทร์

ใน ขณะ นั้น พระ อู่ทอง ราช โอรส มี พระ ชนมายุ ๑๖ พรรษา
ได้ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ ใน พระ นคร เพ็ชรบุรี ค่อยไป ทรง พระนาม ว่า พระ
เจ้า อู่ทอง ตาม พระนาม เดิม พระองค์ มี พระ มเหสี ทรง พระนาม ว่า
กุมมาวดี เทวี

อยู่ มา ใน เวลารাত্রี หนึ่ง พระเจ้า อู่ทอง ทรง พระ สุนนิมิตร ว่า
มี เทพยดา องค์ หนึ่ง มา แจ้ง เหตุ ต่อ พระองค์ ว่า ใน ทาง ทิศ อุดร แต่ พระ
ราช ธานี ไป เปน ระยะ ทาง ประมาณ ๕๐๐ เส้น คือ โยชน หนึ่ง กับ

๓๐๐ เต็ม ใน ตำบล นั้น มี ทรัพย์สิน แผ่นดิน ทั้ง แก้ว แหวน เงิน ทอง มุก มง
 เปน อันมาก หามี เจ้าของไม่ เปน ทรัพย์สิน มี อยู่ใน แผ่นดิน ของ พระ
 มหา กระษัตริย์ ก็ เปน ของ พระองค์ ทรงตั้ง ขอ เชิญ พระองค์ เสด็จไป ทอด
 พระเนตร ให้คน ชุด แด ชน เข้า มา ไว้ ใน พระ คตัง หาดวง พระองค์ จะ ได้ ใช้
 ใน ราชการ แด ทรง บำเพ็ญ ทาน เปน การ พระ ราช กุศล สืบไป ครั้น
 พระองค์ เสด็จ บรรทม ชัน ก็ ทรง ระลึก ตาม พระ สุนัน ว่า เปน เทวดา ปลั่ง ทรณ
 เทพดา มา บอก ทรัพย์สิน ให้ ทรง น ก็ เปน พระ ราช ฐาน ของ พระองค์ ซึ่ง
 ได้ ทรง สร้าง บุญ นิธิ ไว้ แด ปาง ก่อน มา อำนวย ผลิต พระองค์ จึง เสด็จ
 ไป ใน ที่ ตำบล นั้น พร้อม ด้วย หมู่มาก มา ดย ราช บริวาร มี รับ ตั้ง ให้คน ชุด
 ได้ ทรัพย์สิน แผ่นดิน ทั้ง แก้ว แหวน เงิน ทอง เปน อันมาก สืบ ตาม เทพดา
 บอก เถ่า ใน พระ สุนัน นั้น ทุก ประการ ทรัพย์สิน แผ่นดิน ที่ ชุด ได้ ใน เวลานั้น
 ต้อง บรรทุก เกวียน ถึง ๓๐๐ เต็ม ชน เข้า มา ไว้ ใน พระ คตัง มหา สัมปัต
 แด พระองค์ ทรง บริจาค บำเพ็ญ ทาน การ พระ ราช กุศล เปน อันมาก ทรง
 อุทิศ ผลิต พระ ราช กุศล ไป ยัง เทพดา ผู้ มา บอก เถ่า แด เถ่า เทพ นิกร
 ทวี ทิศานุทิศ แด ทรง กระทำ บัณฑิต ทาน แม่ ผลิต พระ ราช กุศล แก่ สรรพสัตว์
 ทั่วไป ใน สังกต จักรวาล

ครั้น อยู่มา ใน พระ นคร เพ็ชรบุรี มี อุบัต ภัย บังเกิด ขึ้น
 ๓ ประการ คือ เข้า ปลตา อาหาร แพง พวก ประชา ราษฎร ขอด หยาก ขัด ดัน ๓
 ผู้คน แด ช้าง ม้า โค กระบือ เปน โรค บัวย ใช้ ๓ ทั้ง มนุษย์ แด สัตว์ พินาศ
 ดัน ตาย ลง โดย มาก ๓ เมื่อ เกิด ภัย พิบัติ ขึ้น ดัง นั้น ราษฎร ชาว พระ นคร
 เพ็ชรบุรี ก็ เปน ทุกข์ เดือดร้อน ไม่ เปน อัน จะ ทำ มา หา ถิน บ้าง ๓

หนีไปจากภูมิดำเนาของตน มีอยู่เนือง ๆ พระเจ้าอยู่ทองทรงเห็น
 โภยอันบังเกิดขึ้นดังนั้น ก็ทรงพระดำริห์ว่า เมืองเพชรบุรีนี้จะไม่เป็น
 ที่ศุขสบายเสียแล้ว จำจะไปเที่ยวหาที่ไชยภูมิที่ดีสร้างพระนครอยู่ใหม่
 จึงจะสมควร จึงมีพระราชโองการตรัสตั้งเสนาอำมาตย์ผู้มีสติปัญญา
 ให้คุมคนเที่ยวเสาะแสวงเลือกหาที่จะสร้างพระนครใหม่ แต่ให้คนตำหรับ
 ตำราของโบราณแต่เก่าก่อนมาตรวจดู พวกเสนาพฤตมาตย์จึง
 กราบทูลว่า มีตำราเก่าเป็นพระพุทธรูปทำนายนับหนึ่ง มีใจความว่า
 ในสมัยพระพุทธรูปองค์นี้มีพระชนม์อยู่ ครั้นหนึ่งพระองค์ทรงกระทำ
 ปาฏิหาริย์เสด็จจากพระเชตะวันมหาวิหารมาโดยทางนภาภาค ถึงเขา
 บัฏภูอันเป็นภูเขาน้อยแห่งหนึ่งอยู่ในแดนดินโยนกประเทศ พอเป็น
 เวลาฝนตกท่าใหญ่ พระองค์เสด็จเข้าประทับที่เพิงผาเชิงเขาบัฏภูนั้น
 เมื่อดินมิได้ตกต้องพระกายของพระองค์ ดักหยาดหนึ่ง ครั้นฝน
 เหลือตกหายแล้ว พระองค์ทรงแปลงพระรัศมี ๖ ประการงามช่วงโชติ
 รุ่งเรือง ทรงอธิฐานพระนายแห่งพระบวรรูปกายอันบังเกิดแต่พระ
 ชรรณกายของพระองค์ ไปประดิษฐานติดอยู่ที่แผ่นเพิงผาแห่งเขา
 บัฏภูนั้น มิให้ลบละลายหายสูญด้วยเพลิงแดดน้ำอย่างหนึ่งอย่างใด
 ให้สถิตย์จำรงอยู่สืบกาลนาน ด้วยอำนาจพระพุทธรูปจิษฐาน เพื่อ
 เทพดามนุษย์ซึ่งเป็นเวณียะเผ่าพันธุ์ แต่เป็นพุทธบริษัทอันจะบังเกิด
 มาณภายหน้า ได้พบเห็นเป็นที่บังเกิดโสมนัสศรัทธาเลื่อมใสจะได้เป็น
 ที่ชักชวนกันมานมัสการกระทำสักการบูชา เป็นบุญกุศลวิริยาผลา
 นิสัยให้บังเกิดในสุคติทั่วกัน จนทั้งหลายจึงได้เรียกเขาบัฏภูนั้นว่า

พระพุทธรูป ยังมี ปรากฏ ขึ้น มา จน คราบ เท่า ทุก วัน

ข้าง ทิศเหนือ แห่งเขา บัดวัน ไป มี แม่น้ำ แห่งหนึ่ง ทาง ทิศเหนือ แม่น้ำ
นั้น มี ภูเขาหนึ่ง เรียกว่า เขาสุวรรณบรรพต มี พรานคนหนึ่งชื่อว่า ด้งพันธุ
หาใคร่อยู่ ที่ภูเขานั้นเป็นกิจ ครั้นได้เจ้พระพุทธรูปที่เสด็จมาถึงเขาสุวรรณ
บรรพต ก็ทรง เปล่ง พระ รัศมี อัน เป็น ออพรรณ รังสี รุ่งเรืองงาม ยิ่งนัก
ด้งพันธุพราน เห็นได้ เห็น ดัง นั้น ก็ เต็มใจ บังเกิด ปิติ โสมนัส หา ที่ สุด
มิได้ จึง ปล่อย ทราน ถวาย นมัสการ ด้วย เบญจางค ประดิษฐ์ แต่เก็บ
ดอกไม้ น้ำ มา กระทำ ลักการบูชา แล้ว ทราน ทูล อาราธนา ขอให้พระ
พุทธรูป ทรง พระ กรุณา เหยียบ รอย พระพุทธรูปไว้ เห็น ยอดเขา
สุวรรณ บรรพต นั้น เพื่อ เป็น ที่นมัสการ กระทำ ลักการบูชา ของ เทพดา
มนุษย์ ขึ้นไป ใน ภาย น้า ต้น กาล ช้า นาน ได้ เจ้ พระพุทธรูป ก็ ทรง พระ
กรุณา แก่ นายพราน นั้น จึง ฝัน พระ ภักตร์ ไป ทาง ทิศ ตก ทรง
เหยียบ รอย พระ พุทธรูป เบื้อง ขวา ให้ เป็น พระ บท วลัยธรูป ปรากฏ อยู่ใน
แผ่น ศิลา เห็น ยอดเขา สุวรรณ บรรพต นั้น ภายหลัง มา จึง เรียก ภูเขา
นั้นว่า เขาพระพุทธรูป แต่ เรียก พระ บท วลัยธรูป นั้นว่า รอยพระ
พุทธรูป ขึ้น ๆ มา จนถึง ใน ทุก วัน

ครั้น แล้ว พระพุทธรูป เสด็จ จาก เขา สุวรรณ บรรพต ไป ทาง ทิศ
ตกเฉียงใต้ถึง บ้าง แห่งหนึ่ง ใน ที่ โกล้ง บ้าง นั้น มี หนอง น้ำใหญ่ แห่ง
หนึ่ง เรียกว่า หนองโสน ใน ที่ โกล้ง หนอง นั้น มี คอไม้ ใหญ่ คอหนึ่ง พระ
พุทธรูป ก็ ทรง เสด็จ ประทับ อยู่บน คอไม้ นั้น (หนอง โสน นั้นใน ภาษา
พม่าเรียกว่า พ้อไซ) ใน ขณะ นั้น เทพดา แด พนมได้ นำ ผด ด้ม

ทิพย์ มา ถวาย พระ พุท ของค้ เป็น ทิพย์ โขสธ พระ พุท ของค้ ก็ ทรง รับ มา
 ด้วย ให้เกิด บุญญ กิริยา นิสังข ผล แก่ เทพยดา แด พรหม ผู้ เลื่อมใส
 ใน พระคุณ ใน ขณะ นั้น พระ พุท ของค้ ทอด พระเนตร เห็น มด เด็ก ตัว หนึ่ง
 ไต่ อยู่ ใน ที่ โถง คอไม้ นั้น จึง ทรง แยม พระ โขษฐ ให้ ปราบ ฎ ฝ่าย พระ
 อานนทเถร ผู้ เป็น พุท อนุชา จึง ทูล ถาม ถึง เหตุ แห่ง การ แยม พระ
 โขษฐ นั้น ดมเด็จ พระ พุท ของค้ จึง ตรัส พยากร ว่า มด เด็ก ตัว นั้น ไป
 ใน อนาคต กาล เบื้อง หน้า จะได้ บังเกิด เป็น กระษัตริย์ มี ศักดา านุภาพ มาก
 จะ สร้าง ราชธานี อยู่ ณ ตำบล หนองไธสนี้ ให้ เป็น บ้าน เมือง ศุข สัมบูรณ์
 จะ บำรุง รอย บท วตัญญู แห่ง เรา ตถก คต ซึ่ง ได้ เหยียบ ไว้ บน ยอด เขา
 สวรรณ บรรพต นั้น ให้ รุ่งเรือง เจริญ เป็น ที่ ให้ไว้ ที่ บูชา ของ เทพยดา
 มนุษย์ สืบไป ใน ภาย หน้า ดั้น กาดนาน

พระเจ้า อยู่ ท้อง ไต้ ทรง พัง เสนา พฤตมา มาตย์ ทูล ถวาย ตาม เรื่อง
 ราว พระ พุท ทำนาย ดัง นั้น ก็ ทรง พระโสมนัส ยินดี ยิ่ง นัก จึง ตรัส ว่า
 ตัว เรา เอง เห็น จะ ด้วย พระ พุท พยากร แล้ว จึง ตรัส สั่ง ให้ เกรียม
 พหุโยธา เสนา มาตย์ กวาด ต้อน ราษฎร ชาย หญิง ขพพ ออก จาก พระ
 นคร เพ็ชรบุรี เด็ดใจ ไป หา ที่ ไซย งาม สร้าง พระ นคร อยู่ ใหม่ ครั้น
 เด็ดใจ ถึง เขา พระ พุทบาท พระ องค์ ทรง พระ ราช ศัรทรา เลื่อมใส เด็ดใจ
 ซึ่ง ทรง กระทำ อภิวัต ถวาย เครื่อง สักการ บูชา พระ บท วตัญญู ของ ดมเด็จ
 พระ พุท ของค้ บน ยอด เขา สวรรณบรรพต พร้อม ด้วย พด นิภาย ท่ง ฝ่าย น้า
 ฝ่าย ใน ถ้วน มี จิตร เลื่อมใส ชื่น ชม โสมนัส ได้ นมัสการ ทำ สักการ

บุชา พระพุทธบาท ท้าว กั้น ทั้ง เจ็ด ครั้น แล้ว พระเจ้าอยู่ทอง เสด็จ ประทับ
 แรม ณ พลับพลา ค่าย หลวง ไกล บริเวณ พระพุทธบาท นั้น จึง ตรัส สั่ง
 เสด็จ อำมาตย์ ให้ แยก ย้าย กัน ไป เทียว ค้น หา พนของ โฉน ให้ พบ จึง ได้
 พบ เสด็จ อำมาตย์ ถวาย บังคม ถา พากัน แยก ย้าย เทียว ค้น ตรวจ หา ไป ก็
 ได้ มา บรรจบ พบ พนของ โฉน พร้อม กัน ใน ที่ ไม่ ได้ ไกล พนของ นั้น มี แม่ น้ำ
 สาย หนึ่ง ประกอบ ด้วย พรต ณ มัจฉา ชาติ บริบูรณ์ พวก เสด็จ อำมาตย์
 เหล่า นั้น ก็ รับ กลับ ไป กราบ ทูล ตาม ซึ่ง ได้ พบ พนของ โฉน ให้ พระองค์ ทรง
 ทราบ ทุก ประการ พระเจ้าอยู่ทอง ได้ ทรง พัง ดังนั้น ก็ ตี พระไทย ยิ่ง นัก
 จึง ยก พต นิกาย วัช เสด็จ มา ถึง ตำบต พนของ โฉน ประทับ พัก พด อยู่ใน
 ที่ ไกล ผัง แม่ น้ำ นั้น ใน ขณะ นั้น นั้ เทพดา ซึ่ง พิทักษ์ รักษา อยู่ใน ตำ
 แม่ น้ำ ที่ ก่อ วุ่น จึง บรรดาน คิดใจ ปลด กด คด ถึง ใหญ่ ตัว หนึ่ง ใน แม่ น้ำ
 นั้น ให้ กระโดด ขึ้น มา บน ผัง วัง ด้วย เหยิง อัน ดัง ตาม เพศ ของ ปลด
 แด ใน ทันใด นั้น ซึ่ง ไชโย หนึ่ง ซึ่งมี มา ใน กอง ทัพ หลวง ไม่ มี ผู้ใด
 เฆาะ ตี เลย พอ เห็น ซึ่ง นั้น บรรดาน ให้ มี เหยิง ดั้น ดัง ชน เอง เหยิง
 ซึ่ง กับ เหยิง ปลด นั้น ดัง ประชาน ชน เป็น เหยิง เดียว กัน ตูฯ จำเนียง
 คน ผู้ใด บอก ว่า ตำบต นี้ เป็น ที่ สสมควร สร้าง พระ นคร จำเนียง นี้ ให้ ได้ ยิน
 ทราบ ถนัด ใน พระ โสคร พระเจ้าอยู่ทอง หมู เสด็จ อำมาตย์ ข้าราชการ แด
 ไพร่ พด ทั้งปวง ก็ ได้ ยิน ประจักษ์ ทว ไป พระเจ้าอยู่ทอง ได้ ทรง สดับ ศัพท์
 นิมิตร อัน เป็น อัจฉรย์ ดัง นั้น ก็ ตี พระไทย นัก จึง ทรง พระราช ดำริ หั ว่า
 เทพดา จะ ให้ เรา สร้าง พระ นคร ดัง ใน ที่ นี้ จึง แสร้ง บรรดาน ให้ ปลด ผุด
 ชน มา วัง แด บรรดาน ซึ่ง ไชโย ให้ ดั้น ดัง ชน เอง เป็น เหยิง ประชาน กัน

เหมือน เทพดา จะบอกให้ รู้ แก่ โศคร เรา แต่ให้ ไพร่ พด ทั้งปวงได้ยิน
 ท่วงกันดังนี้ เป็น โชคไชย นิมิตร มงคล อัน ประเสริฐ เรา จะ สร้าง พระ นคร
 ลงใน ตำบล จังหวัดนี้ ตาม เทพดา บอก เหตุ จึง จะ สมควร พระเจ้า
 อู่ทองได้เสด็จ ประทับ อยู่ ใน ที่ โกลด่ง แม่น้ำ ที่ ปลา กระโดด ขึ้น มา ร้อง
 ประสาธน์ กับ เลี้ยง ช้าง ใน ภาย หลัง ตำบล นั้น จึง ได้ เรียก ว่า บ้าน ช้าง
 ปรางค์ ขึ้น มา จน ทราบ เท่า ทุก วันนี้

ใน ขณะ นั้น พระเจ้า อู่ทอง จึง ทรง ตั้ง พระ ด้ยยา ธิษฐาน ว่า พระ
 องค์ จะ เจริญ พระ บารมี ขว้าง พระ แสง ขรรค์ ของ พระองค์ ไป ถ้า พระ แสง
 ขรรค์ นั้น ตก ลง บัด อยู่ ใน ที่ ไต พระองค์ จะ สร้าง พระ นคร จะ ตั้ง ปรางค์ ปราสาท
 ราชวัง ลง ใน ที่ พระ แสง ขรรค์ ตก ลง บัด อยู่ นั้น ครั้น พระองค์ เจริญ ทาย
 พระ บารมี แล้ว จึง ทรง ขว้าง พระ แสง ขรรค์ ไป พระ แสง ขรรค์ ก็ ไป ตก ลง
 บัด อยู่ ที่ ตำบล หนอง โสอน พระองค์ จึง เสด็จ ตาม พระ แสง ขรรค์ ของ
 พระองค์ ไป พร้อม ด้วย เล่นา อำมาตย์ พล นิกร ครั้น ทรง เห็น พระ แสง
 ขรรค์ ของ พระองค์ แล้ว ก็ เสด็จ ทอด พระ เนตร ที่ ไชยภูมิ อัน จะ สร้าง
 พระ ราช วัง

ใน ขณะ นั้น เทพดา อารักษ์ ซึ่ง ตั้ง สถิตย์ รักษา อยู่ ใน ตำบล จังหวัด
 หนอง โสอน นั้น มี จิตร ยินดี จะ ช่วย เชิด ชู พระ บัญญา บารมี แด่ พระ วิริย
 บารมี ของ พระเจ้า อู่ทอง ให้ เป็น พระ เดชา นุภาพ ปรางค์ แก่ คน ทั้งปวง จึง
 สั่ง ทรน บรพตาน พวก พด ใน กองทัพ ทั้ง ขึ้น ให้ ร้อง บอก เหตุ ปรางค์ ขึ้น ว่า
 ถ้า ผู้ ไต จะ สร้าง พระ นคร ลง ใน ตำบล หนอง โสอน นี้ แล้ว ผู้ นั้น ต้อง มี ฤทธิ
 เทช ถิ่น เท่ง ได้ แล ยิ่ง ชู ศักร ไป ชู ศักร กลับ มา ทำ เอง ไม่ ต้อง ใช้ คน

ไป เก็บ เลี้ยง ร้อง สิ้งหวด^{๕๖} เกิดขึ้นในหมู่ พวกพล ทิ้งปวง ดังนั้น พระเจ้า
 อู่ทองได้ทราบ เลี้ยง สิ้งหวด^{๕๗} แต่ คน ทิ้งหลาย ดังนั้น ก็ ทรง เข้า พระไทย
 ว่า จำเนียร พวก พล ร้อง ซน^{๕๘} ดังนั้น ก็ เป็น เหตุ ด้วย เทพยดา บรรดาน
 จะให้ คน ทิ้ง หลาย เห็น ขานภาพ แห่ง เรา พระองค์ จึง ทรง ประกาศ ว่า
 เรา^{๕๙} คือ เป็น มด เด็ก ที่ ส้มเต๋จ พระ พุทของ^{๖๐} ก ทรง พยากรณ์ไว้ เราได้ มา
 เป็น พระเจ้า แผ่นดินมี ขานภาพ มาก เหล็ก เรา ก็ ถิ่นได้ ถูก ศร เรายัง
 ไปให้ กัดมา หา เรา เองได้ ไม่ต้องให้ ใครไป เก็บ พระองค์ ทรง
 ประกาศ แล้ว จึง ครี^{๖๑} สิ้ง พวก วิเศษ ชาว พระ เครื่อง คัน ให้ กราง เหล็ก
 แห่งหนึ่ง ออก คำให้ เหล็ก เป็น ผง กรของ ไทย เดื่อยด^{๖๒} แล้ว ไล่ คด^{๖๓} ลงใน
 เครื่อง พระ กระยา หาร พระองค์ เสด็จ พระ สุธชา โภชน์ ปน ผง เหล็ก นั้น
 ให้ ปรากฏ แก่ คน ทิ้งปวง ว่า พระองค์ เสด็จ เหล็กได้ทุก ๆ เวลา ผง เหล็ก
 นั้น กัดมี โขฮารศ ขร่อย ให้ พระองค์ เสด็จ พระ กระยา หาร ได้ มาก
 ดุจดั่ง พระองค์ ได้ เสด็จ ทิพย สุธชา โภชน์ ของ เทพยดา แด ผง เหล็ก ที่
 พระองค์ เสด็จ นั้น กัดมี เป็น พระ โอสถ วิเศษ ให้ พระองค์ มี พระ ฌี^{๖๔} วรรณ
 งาม ม่องได้ ขึ้น กว่าเก่า หาก มี พระ ไรศใน พระ กาย เมียต เมียนไม้ แด
 พระองค์ เสด็จ ลง ประทับ ณ พระ คำหนัก น้ำ ทรง แผลง ศร ยิงไป ทาง เห็น
 น้ำ ถูก ศร ตก ลงใน แม่น้ำ แล้ว ถอย ลง มา พระองค์ ทรง ถิ่นไว้ ด้วย
 คัน ศร ถูก ศร ก็ ถิ่น ถอย เข้า มา หา สู้ แดง ศร ที่ พระองค์ ทรง ถิ่น
 อยู่ ใน พระหัตถ์ ไม่ต้อง ครี^{๖๕} ใช้ ราชบุรุษ คนใดให้ ไป เก็บ ถูก ศร นั้น เดย
 คน ทิ้งปวงได้ เห็น พระ ปรีชา ฉลาด ของ พระองค์ ที่ ทรง กระทำให้ ต้อง
 กับ เลี้ยง ร้อง ของ พวก พล ซน เป็น เทพย สิ้งหวด^{๖๖} บรรดานให้ ร้อง ขึ้น

ตั้งนั้น ต่างคนต่าง จรรโลงพระ บัญญา บารมี แด่ พระวิริย บารมี ของ
 พระองค์ เที่ยง แซ่ซ้อง กึก ก้อง ทั่วไปใน หมู่ กอง พล นิการ ว่า ส้มเค็ญ
 พระเจ้า อยู่ หัว ของ เรา มี พระ บุญญา ภินิหาร เป็น อัน มาก ทรง พระ ปรีชา
 เยี่ยม แห่ม ส้มควรวะ สร้าง กรุง ลงใน ที่นี้ อัน เป็น ที่ ต้อง ด้วย พระ
 พุทธ ทำนวย จะได้ บำรุง พระ พุทธ ลำดนาให้ถาวร รุ่ง เรือง ดิบไป บ้าน
 เมือง จะได้ เป็น ศุข เกษม ผ่านค้ำไป สิ้น กาล ช้า นาน จน ตลอด กัดปาวผ่าน
 ไพร่ พ้า ประชา กร จะ ได้ พัง พระ บรม โศภิ สัมภาร อยู่ เย็น เป็น ศุข จน
 ตลอด ครอบ เท้า บุตร หาดาน เหน่น ไม่ มี ไกย พาด มา ข้ำ ยี่ เบียด เบียน ได้
 เมื่อ พระเจ้า อยู่ ทอง ได้ ที่ ไชย ภูมิ ดี แด่ ได้ โชคไชย มงคล นิมิตร แด่
 ศัพท เทพย สังหรณ์ อัน เป็น ศิริ สวัสดิ์ ดี ต่าง ๆ ดัง กล่าว มา ใน ข้าง ต้น
 นั้น แล้ว พระองค์ ก็ สร้าง พระ นคร ลงใน ที่ ตำบล หนองไธสนั้น

ขณะ เมื่อ สร้าง พระ นคร พระองค์ ให้ ข้าง ลง มือ จักรการ สร้าง พระ
 ราชวัง เป็น ที่ เดี๋ยว ประทับ ก่อน ให้ ไพร่ ทราหมณ์ ตั้ง การ พระราช พิธี
 บูชา เทพยตาตาม ตำรา ให้ สร้าง พระ มหาปราสาท ๓ องค์ เสด็จ
 ปราสาท ทุก ๆ ต้น นั้น ให้ ตั้ง วงเวียน กัน เช่น รูป สังข์ ทักขิณาวัญ อัน เวียน
 แต่ ซ้ายไป ขวา ให้ วง อีฐี ๘ แผ่น เรียง กัน ไป ตาม เสด็จ ปราสาท ทุก ๆ
 ต้น บน อีฐี ทั้ง ๘ แผ่น นั้น ตั้ง พาน ทอง มี หย้า แพรก ทั้ง ๘ พาน
 เป็นการ เติง ทาย ตาม แบบ พิธี ทราหมณ์ เมื่อ ยก เสด็จ พระ มหาปราสาท
 ๓ องค์ ลง หุตม์ แต่ ยก เกรียง บน พระ มหาปราสาท ขึ้น ได้ เป็น หลาย วัน
 แล้ว หย้า แพรก เติง ทาย ใน พาน ทอง ทั้ง ๘ พาน นั้น คน มี ได้ ประพรม
 น้ำ บำรุง ก็ ยัง ตั้ง ขึ้น เป็น ปกติ ตาม เดิม เป็น ที่ มุ่งหมาย เติง ทาย

กัน ว่า พระ นคร ที่ สร้าง ใหม่ นี้ จะ รุ่งเรือง สุกใส เปน หุ่ ดับไป ใน กาย น้า
 สั้น กาล ช้านาน การ ก่อ สร้าง พระ ราชวัง ขึ้น ใน มี ตำหนัก ใหญ่ น้อย
 ทั้ง คลัง เงิน คลัง ทอง คลัง สรรพสิ่ง ของ สิบสอง พระคลัง ด้าน นอก มี
 ทั้ง โรงช้าง โรงม้า แต่ ก่อ กำแพง รอบ พระ นคร มี บัณเฑาะว์ คุ ประตู
 หอ รบ ครบ การ บัอง กันไฟรี แต่ สร้าง ส่วน ราช อุทยาน อัน ละครการ ด้วย
 ผลไม้ ส่วน ขวัญ มี พรรณ ดอกไม้ ต่าง ๆ ขุด สระ ขุด บ่อ ให้ มี น้ำ ใส ไหล อยู่
 ไม่ ขาด สาย ทาง ทิศ ตะวัน ออก แต่ ทิศ ตะวัน ตก แห่ง พระ นคร ให้ ปราม
 ภูมิภาค เรียบราบ เต็มอ เปน อันดี แต่ ให้ สร้าง ถนน หน ทาง หาดทราย สาย
 คน เดินไป มา บรรจบ ถึง กันได้ แต่ ให้ สร้าง ศาล เทพารักษ์ เปน ศาล ใหญ่
 แห่ง หนึ่ง ใน ท่าม กลาง พระ นคร ครั้น การ สร้าง พระ นคร เปน การ ฝ่าย
 ราชอาณาจักร ได้ ตั้ง ตั้ง เปน หลักฐาน แล้ว พระ องค์ จึง ให้ สร้าง พระ อาราม
 ต่าง ๆ เปน การ ทนบำรุง พระ พุทธ ศาสนา ฝ่าย พุทธจักร ให้ ข้าราชการ
 พระ สังฆราช ผู้รู้ พระ ปริยัติธรรม แดก ฉาน มา อยู่ ใน พระ อาราม หาดวง
 คำบต วัด ทำ ทราย แห่ง หนึ่ง ให้ เปน ประทาน สังฆี แต่ บอก กล่าว ตั้ง สอน
 พระ ปริยัติธรรม ไตรปิฎก แก่ พระ ภิกษุ สังฆี ทั้งปวง เพื่อให้ เปน ขาญ พระ
 พุทธศาสนา ถาวร สืบไป คำบต วัด ทำ ทราย นั้น อยู่ ข้าง ทิศ ตะวัน ออก แห่ง
 พระ นคร แต่ ให้ สร้าง อาราม หาดวง อีก แห่ง หนึ่ง ณ คำบต จรเข้ ใน ข้าง
 ทิศ ตะวัน ตก แห่ง พระ นคร พระ องค์ ทรง สร้าง พระ พุทธปรารงค์ พระ สถูป
 เจดีย์ พระ พุทธ รูป ปฎิมากร ประดิษฐานไว้ ใน พระ อุโบสถ แต่ วิหาร
 ใน อาราม ต่าง ๆ เปน อัน มาก

ครั้น การ สร้าง พระ นคร ฝ่าย ราช อาณาจักร แต่ การ สร้าง อาราม

ต่าง ๆ ฝ่ายพุทธจักร จำเริญ ดงพร้อม กัน แล้ว พระองค์ จึง ทรง ตั้ง
นาม พระ นคร ให้เรียกว่า กรุง เทพมหานคร บวร ทวารวดี ศรี อยุธยา
มหาดิลกบวรรัตนราชธานีบุรีรมย์ ตั้ง ณ นั้น เสด็จ อำมาตย์ ประชาชน
แต่ สมณ ชี พราหมณ์ ก็ ได้ อยู่เย็น เป็นสุข ถ้วน ทัว กัน ใน กรุง ที่
สร้างใหม่ ใน ตำบล หนองโสน นั้น ประกาศจาก โภยพิบัติ คือ เข้า พง แด
อิหวิาศกะโรค เป็น ต้น ฝูงชน พตเมือง รู้ ทำมา หากิน มี การ กสิกรรม
ทำไร่นา ทำ พณิชยกรรม แด เปลี่ยน คำ ขาย ทำ การ ช่าง หัตถกรรม
เป็น ต้น ว่า จัก ถิ่น ทำ หม้อไห คู่มือ โอง ไซ้ ได้ เข้า ได้ น้ำ มาก มล ช่อ ขาย
แก่ กัน พวก ราษฎร ก็มี ทพย ธิณ มั่ง คั่ง เจริญ สุข สมบูรณ์ ชน ทุก ที่
พระ เจ้า อู่ทอง ได้ ครอง ราชสมบัติ เป็น พระเจ้าแผ่นดิน ใหญ่ ใน สยาม
ประเทศ แล้ว แต่ ยัง หา ได้ ทรง รับ บรม ราชภิเชก จาก พราหมณ์ พืช
แท้ ไม่ พระองค์ ทรง พระราช ดำริห์ จะ ทรง รับ บรม ราชภิเชก จาก
พวก เมา พันธุ์ พราหมณ์ เติม ใน แผ่นดิน มัชฌิม ประเทศ จึง มี พระ
ราช โองการ ตรัส ตั้ง ให้ อาลักษณ์ จารึก พระราช คำสั่ง ลง ใน แผ่น สรุพรรณ บัตร
แด่ ราชทูต ให้ คู่มือ เครื่อง ราชบรรณาการ ไป ถวาย พระเจ้า กรุง พาราณสี ขอ
พราหมณ์ ราช พืช ที่ เป็น เมา พงษ์ พราหมณ์ แท้ มา ทำ การ ราชภิเชก
ของ พระองค์

ครั้น อำมาตย์ ราชทูต เจริญ พระราช คำสั่ง ดง เรือ ลำเนา ไป ถึง กรุง
พาราณสี ใน แผ่นดิน มัชฌิม ประเทศ นั้น แล้ว พระเจ้า กรุง พาราณสี ก็ โปรด
ตั้ง ให้ จัดการ รับ รอง ราชทูต กรุง ศรี อยุธยา โดย สมควร แก่ พระ เกียรติยศ
ทั้ง สอง พระ นคร ราชทูต ได้ เข้า เมา พระเจ้า พาราณสี ถวาย พระราช คำสั่ง

แต่เครื่องราชบรรณาการ จึงมีรับสั่งให้อ่านในพระราชสำนักนั้นว่า
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของกรุงศรีอยุธยา เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ใน
สยามประเทศ มีพระมด เจดร์จันฉะ ผูกพันในอันรัฐมิตรภาพ คือ
กรุงพาราณสีราชธานี ขอเจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุง
พาราณสี ผู้จากรอยู่ในทศพิศราชธรรมอันมหาประเสริฐ ด้วยบัน
กรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นมิตรของพระองค์ประสงค์จะใคร่ได้พราหมณ์
ผู้รู้ราชพิธี ๘ คน อันเป็นเผ่าพงษ์พราหมณ์แท้แต่อุกโตสุชาติ มา
กระทำการราชพิธีราชาภิเษก ให้เป็นศิริสวัสดิพิพัฒน์มงคล แต่เป็น
แบบอย่างราชประเพณีไว้ในประเทศสยาม ขึ้นไปภายหน้าดินกาด
ช้านาน กรุงพาราณสีกับกรุงศรีอยุธยาทั้งสองราชธานี จะได้เป็น
ไมตรีต่อกันสืบไปในอนาคตกาล จนตลอดกิตติอายุ

ครั้นพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทราบในราชสำนักดังนั้นแล้ว ก็มี
พระไทยยินดีที่จะเป็นไมตรีกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงตรัสสั่ง
ให้จัดเครื่องราชบรรณาการตอบแทน แลจัดพวกพราหมณ์ราชพิธี
๘ คน มอบให้ราชทูตนำเข้ามาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ราชทูต
ก็กราบถวายบังคมลาพระเจ้าพาราณสี พาพราหมณ์ลงสู่ลำภาถัด
เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา จึงนำพราหมณ์ราชพิธีทั้ง ๘ คน เข้าเฝ้า
พระเจ้าอยู่หัว กราบถวายบังคม ถวายเครื่องราชบรรณาการตอบแทน
พิททูตขอราชการให้ทรงทราบทุกประการ พระเจ้าอยู่หัวก็มีพระไทย
ยินดี จึงโปรดพระราชนานเครื่องอุปโภคบริโภคนั้นที่อยู่นั้น
พราหมณ์ทั้ง ๘ คน ครั้นถึงกำหนดการราชาภิเษก จึงโปรดให้

พราหมณ์ แท้ทั้ง ๘ คน ซึ่ง มาแต่ กรุง พาราณสี นั้น จัด การ ราช พิธี
ราชาภิเษก ถวาย พระองค์ ให้ ถูกลง ตาม ราช ประเพณี ใน มัชฌิม ประเทศ
นั้น ทุก ประการ

ครั้น พระองค์ ได้ ทรง รับ ราชาภิเษก จาก พราหมณ์ โดย พระราช
สวดที่ มงคล แล้ว ก็มี พระ หฤทัย ยินดี ทรง บำรุง ปกครอง พระราช
อาณาจักร แต่ บำรุง ฝ่าย พุทธจักร ให้ ไพร่ฟ้า ประชา ราษฎร แล
สมณชีพราหมณ์ มีความ อยู่เย็น เป็น สุข ทั้ง กัน

ใน ลำดับ นั้น พระองค์ ทรง ระลึก ถึง พระ พุทธบาท ของ สมเด็จพระ
บรมโลก นาถ ฉวยต เขา สุวรรณ บรรพต นั้น ว่า เป็น พระ มหา
เจดีย์ เป็น ที่ บูชานัยสถาน อัน สำคัญ แห่ง หนึ่งใน ประเทศ สยาม ซึ่ง จะ
เป็นที่ กระทำ ตักการ บูชา ของ เทพยศ มนุษย์ จะ ให้ เกิด บุญญาธิสังฆ์ หา
ที่ สิ้น สุด มิได้ จึง ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ เป็น อัน มาก ปฏิสังขรณ์
ซ่อม แปลง มณฑป พระ พุทธบาท ให้ คง รั้ง บัด ทอง งาม เรือง ร่องอร่าม
แล สร้าง ศาลาโรง ชนม แล ศาลา ราย รอบ บริเวณ ให้ เป็น ที่ พัก
อาศรัย แห่ง คน ไป มา นมัสการ ครั้น การ สร้าง ซ่อม แปลง เสร็จ แล้ว
พระองค์ จึง เสด็จ พร้อม ด้วย โยธา ทวย หาร ทั้ง พระ สนม นาง ราช บริวาร
ขึ้นไป นมัสการ พระ พุทธบาท แล้ว เสด็จ ประทับ แรม ณ พลับพลา ค่าย หลวง
ใกล้ บริเวณ พระ พุทธบาท ให้ มี มหรम्म ฉลอง การ ปฏิสังขรณ์ ต่าง ๆ
ที่ พระองค์ ได้ ทรง ให้ ซ่อม แปลง พระ พุทธบาท ใน ครั้ง นี้ ทรง บริจาค

บำเพ็ญ ทาน การ พระราช กุศล อัน พระราช ทรมณ์ เป็น อัน มาก แล้ว เสด็จ
กลับ ยัง พระ นคร

อยู่มา ส้มณ พราหมณาจารย์ แด่เสนา พฤตมาตย์ มี ส้มเก็จ
พระ สังฆราช เป็น ประธาน พร้อม ปะชา ราษฎร เห็น ว่า พระเจ้า ชู่ทอง
ได้ ครอง ครอง ราช สัมบัติ ตั้ง อยู่ ใน ทศพิชราช ธรรมเป็น อัน ดี ทรง ทน
บำรุง พระราช วงษา นุวงศ์ แด่เสนา อมาตย์ จักรการ แด่ ส้มณ พราหมณ
ราษฎร ให้ อยู่เย็น เป็น สุข ทุก กัน มี พระ เสด็จ พระ คุณ แก่บ้าน เมือง หา
ที่ สัก มิได้ จึง พร้อมใจ กัน ถวายพระนาม ใหม่ ว่า พระเจ้า รามา ชิบดี ศรี
สุริยปทุมสุริยวงษ์ พระเจ้า กรุง เทพ มหา นครบวร ทวารวดี พระองค์ มี พระ
เกียรติยศ เตือง ถือ ขจร แผ่ ไป ใน ทิศานุทิศ บัณฑิต ครั้น ครั้น เกรง กัด
พระ เสด็จ นุภาพ ไม่ สามารถ จะ มา ย้าย ขอบ ขันตี่ มา ของ พระองค์ ได้

พระองค์ ดำรง ราช สัมบัติ มา ได้ ๔๕ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราช สัมบัติ
พระชนม์ ๑๕ พรรษา ครั้น พระชนม์ ได้ ๖๐ พรรษา เสด็จ สวรรคต

ใน ลำดับ นั้น ต่อไป พระราช บุตร พระราช นัดดา เชื้อ พระ
ราช วงษ์ ของ พระเจ้า ชู่ทอง รามา ชิบดี ได้ ครอง ราช สัมบัติ ใน กรุง เทพ
ทวารวดี เป็น ลำดับ ไป หลาย พระองค์ จนถึง พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ หนึ่ง
ทรง พระนาม ว่า พระพันวงษา ภาษาพม่า เรียกว่า พระเจ้า วาตะถ่อง
แปลว่า ลำดิ่ง พัน หนึ่ง พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ หนึ่ง มี พระราช ปวัติ พิศดาร
แต่ ก้าวได้ โดย เอก เทศ พระองค์ มี พระมเหสี ทรง พระนาม ว่า สุริยวงษา
เทวี มี พระ ราชโอรส องค์ หนึ่ง ด้วย พระมเหสี มี พระนาม ว่า พระ
บรมกุมาร

ผู้เป็นขุนนาง ข้าหลวงเดิมคน ถิ่นท้าวพระไทย ให้เด็กจัดหาทหาร
ที่มีฝีมือกล้าศึกสงคราม เข้ามาถวาย

พระหมื่นศรีจึงกราบทูลว่า ในทหารไทยในเวลานี้ผู้ใดจะเป็น
ทหารเอก ยอดดีไปกว่าขุนแผนนั้นไม่มี ด้วยขุนแผนเป็นผู้รู้เวท
มนต์ เชี่ยวชาญใจกล้าหาญ เป็นยอดเด่นมาแต่มีใจกตัญญู กตเวที
รู้พระเดชพระคุณเจ้าท้าวเปรียบได้ยาก บัดนี้ขุนแผนเป็นโทษ
ต้องรับพระราชอาญาจำอยู่ ณคุก ถ้าโปรดให้ขุนแผนเป็นทัพนำ
ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ในครั้งนั้นคงจะมีชัยชนะโดยง่าย ไม่ต้อง
ให้ร้อนถึงทัพหลวง แต่ทัพหลังเพียงปานใด ดมเด็จพระพันวษา
ก็ทรงระลึกได้ถึงขุนแผน ด้วยทรงทราบว่าเป็นทหารมีฝีมือมาแต่ก่อน
จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ขุนแผนพ้นโทษ มีรับสั่งให้พระหมื่นศรีนำ
ขุนแผนเข้ามาเฝ้าโดยเร็ว พระหมื่นศรีได้รับสั่งแล้ว ก็ไปบอก
นครบาลให้ถอดขุนแผนจากเรือนจำ นำตัวเข้ามาหมอบเฝ้าถวาย
บังคมค่อนำพระที่นั่งในท้องพระโรง - ในขณะนั้น ดมเด็จพระพันวษา
จึงมีพระราชโองการตรัสถามขุนแผนว่า แ่ยายขุนแผนเองจะ
อาษาถูกยกขึ้นไปตีนครเชียงใหม่ปราบปรามเจ้าโยนก อันชพาลให้เห็น
ฝีมือทหารไทย รับนางคันทมาให้กูจะได้หรือมิได้ประการใด ขุนแผน
จึงกราบบังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นข้าทหารชีวิตอยู่ไม่ได้เฝ้า
พระบาทของพระองค์ผู้ทรงพระเดชพระคุณปกเกล้าฯ มาแต่บู แต่บิดา
ข้าพระองค์ขอรับอาษาขึ้นไปตีนครเชียงใหม่ ปราบเจ้าโยนกให้
กตเวทเกรงพระเดชานุภาพของพระองค์ รับราชฉिताพระเจ้าตามช้าง

คืน มา ถวาย จึงได้ ถ้าต้นคร เชียงใหม่ ไม่ได้ แล้ว ขอ ถวาย ชีวศิริ ถมได้
 พระ พินชา ได้ ทรง พัง ชน แขน กราบ ทูล รับ อาษา แขง แรง ดัง นั้น ก็ ดี
 พระไทย นัก จึงโปรด ตั้งให้ ชน แขน เป็น แม่ทัพ ถิธ ขาญา สิทธิ คุม
 กอง ทัพ ทหารไทย ยก ขึ้นไป ต้นคร เชียงใหม่ ชน แขน จึง กราบ ถวาย
 บังคม ลา ยก กอง ทัพ ขึ้นไป ถึง เมือง พิ จิตร จึง แวะ เข้าหา พระพิจิตร
 เจ้า เมือง ขอ ให้ ส่ง ตาม เวทย์ วิเศษ กับ ม้า วิเศษ ที่ ฝาก ไว้ แต่ ก่อน คืน มา
 ให้ จะ ไป ใช้ ใน การ รบ คัด ตาม วิเศษ ของ ชน แขน นั้น ใน ภาย หลัง
 ค่อ ๆ มา มี ผู้ เรียก ว่า ตาม ทัพ พัน มี ฤทธิ์ เดช นัก ม้า วิเศษ นั้น เรียก ว่า
 ม้า ดี หมอก ขัน ชี เข้า ถึง กรุง ราม ทดบ หัด ขำ คัก ได้ แล้ว ค่อย ว่อง
 ไวกนัก ชน แขน ได้ ตาม เวทย์ วิเศษ แต่ ม้า วิเศษ แล้ว ก็ ลา เจ้า เมือง พิ จิตร
 รับ ยก ขึ้นไป ถึง แดน นคร เชียงใหม่ ฝ่าย เจ้า นคร เชียงใหม่ รู้ ว่า กอง ทัพ
 กรุง ศรี อยุธยา ยก ขึ้น มา จึง แต่ง กอง ทัพ ให้ ยก ออก มา ตั้ง บ้าน ทาน
 ชน แขน แม่ทัพ ก็ ขัน พด ทหาร ไทย เข้า ค่อ ดี พด ดาว ยวน เชียงใหม่ โดย
 ลำมารก กอง ทัพ เชียงใหม่ ก็ แยก พาย แพ้ หัน กลับ เข้า เมือง จะ บัด
 ประคุด งเขื่อน ก็ ไม่ทัน ชน แขน ก็ ยก คัด ตาม รบ รุก บุก บั่น เข้า เมือง ได้
 ได้ ฆ่า พัน พด ดาว ต้ม ตาย ลง เปน อัน มาก ฝ่าย เจ้า นคร เชียงใหม่ เห็น
 ขำ คัก เข้า เมือง ได้ ก็ ตกใจ ไม่ มี ขวัญ จึง ขัน ม้า หัน ออก นอก เมือง ไป
 ชน แขน จึง คุม ทหาร เข้า ต้อม วง ให้ จับ อรรค ดำรุ เทว มเหสี พระเจ้า
 เชียงใหม่ กับ ราช ชิดา อัน มี นาม ว่า เจ้า แว่น พ้า ทอง กับ นาง สนม น้อย
 ใหญ่ ของ พระเจ้า นคร เชียงใหม่ ได้ รวบ รวบรวม ไว้ พร้อม ค่อย กัน แต่ ให้ เชิญ
 นาง สร้อย ทอ ราช ชิดา พระเจ้า นคร ลาน ข้าง ก็ เจ้า นคร เชียงใหม่ ไป

แย่งชิงมาได้ ให้ชกมาจากหอคำ จึงเชิญนางสร้อยทองพระราช
 ธิดา พระเจ้าหลานช้าง กับมเหสีราชธิดา พระเจ้านครเชียงใหม่ที่จับ
 ไว้ได้ เด็กกองทัพกลับลงมาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แด
 กราบทูลขอราชการทัพที่มีไชยขำนั้น ให้ทรงทราบทุกประการ
 สมเด็จพระพันวษาก็มีพระไทยยินดีนัก จึงทรงพระดำริห์ถึงทศพิช
 ราชธรรมดรัสว่า ซึ่งเจ้านครเชียงใหม่ผู้มอของทัพไทยมิได้หนีออก
 จากเมืองไป ทั้งเมืองให้ว่างเปล่าไว้ไม่มีเจ้าปกครองดังนั้นไม่ควร
 สมณชีพรามณีนราชธูรจะได้ความเดือดร้อน จึงทรงตั้งบำมาตย์
 ผู้ใหญ่ ให้เป็นข้าหลวงขึ้นไปเกลี้ยกล่อมราชธูรพลเมืองเชียงใหม่
 ไม่ให้แตกตื่นวุ่นวาย ให้เสนาข้าราชการชาวเชียงใหม่ขึ้นไปติดตาม
 เชิญพระเจ้านครเชียงใหม่ กลับเข้ามาครอบครองบ้านเมืองอยู่เป็น
 ปกติตามเดิมดังเก่า

ในขณะนั้น พระองค์จึงทรงโปรดพระราชทานบำเหน็จรางวัล
 เปนต้นว่าเงินทอง ตั้งของเครื่องอุปโภคบริโภค แก่ขุนแผนผู้เป็น
 แม่ทัพ แด่นายทัพนายกองตลอดจนพลโยธาทวยหาร ผู้ไปรบศึก
 มีไชยขำมาในครั้งนั้นเป็นอันมาก ครั้นแล้วพระองค์จึงทรงตั้ง
 นางสร้อยทองราชธิดา พระเจ้าศรีสัตนาคนหุตหลานช้าง เป็นพระ
 มเหสีซ้าย แด่ทั้งนางแว่นฟ้าของราชธิดาเจ้านครเชียงใหม่เป็นพระสนม
 เขก แต่มเหสีเจ้านครเชียงใหม่ผู้เป็นมารดานางแว่นฟ้าของพระสนม
 เขกนั้น โปรดแต่งข้าหลวงพร้อมด้วยพวกพลพาขึ้นไปส่งต่อพระเจ้า
 นครเชียงใหม่ โดยพระไทยทรงพระกรุณา ฝ่ายข้าคนชายหญิง

ชาว นคร ถาน ช้าง แด ชาว นคร เชียงใหม่ นั้น ก็ ทรง โปรด ให้ ตั้ง ทำ มา

หา กิน อยู่ ตาม ภูมิ ตำเนา ใน กรุง ศรี อโยธยา

ครั้น อยู่ มา

สมเด็จพระ พันทวีฯ ทรง พระ ดำริห์ ตาม ตำรา ราช

นิติศาสตร์ ซึ่ง มีความ ว่า ราช ประเพณี ของ พระ มหา ธรรมชฎี มี ๗

ประการ ซึ่ง ธรรมชฎี ใน พระ นครโต โยง สัมพันธมิตร ทาง พระราชไมตรี

กับ พระ เจ้า แผ่น ดิน ใน ประเทศ หนึ่ง ประเทศใด ก็ ย่อม ให้ บ้าน เมือง เกิด

ความ สุข เจริญ นับ เป็น ข้อ หนึ่ง ใน ราช ประเพณี ๗ ประการ นั้น บัด นี้

สมควร กรุง ศรี อโยธยา จะ กระทำ สัมพันธมิตร ทาง พระราชไมตรี กับ

ประเทศ พม่า ด้วย เป็น แผ่น ดินใหญ่ ทวย ราษฎร ไป มา ค้า ขาย ถึง กัน

เป็น ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง ทั้ง สอง ฝ่าย ทรง พระราช ดำริห์ ตั้ง นี้ แล้ว จึง

ทรง ตั้ง ให้ อาลักษณ์ แต่ง พระราช คำสั่ง จัก เกรืองราช บรรณาการ แด

แต่ง ราชทูต อุปทูต มี พล ทหาร ๕๐๐ คน คุณ กำกับ ราชทูต กับ เกรือง

ราช บรรณาการ ไป ยัง กรุง รัตน ประังวะ ประเทศ พม่า ใน จุลศักราช ๙๕๒ ปี

ครั้น ราชทูต ไป ถึง กรุง อังวะ แล้ว พระเจ้า แผ่น ดิน พม่า ก็ มี รับ ตั้ง

ให้ จัด การ รับ รอง ราชคำสั่ง แด ราชทูต โดย สมควร แก่ เกียรติยศ ทั้ง ต้อง

ประเทศ ราชทูต กรุง ศรี อโยธยา ได้ เข้า เฝ้า ถวาย พระราช คำสั่ง แด

เกรืองราช บรรณาการ แก่ พระเจ้า กรุง พม่า จึง มี รับ ตั้ง ให้ ข่าน ใน พระ

ราชคำสั่ง นั้น ว่า “สมเด็จพระ พันทวีฯ พระเจ้า แผ่นดินสยาม ผู้ครอง กรุง เทพ

ทวารวดีศรี อโยธยา มี กระมล จิตร ยินดี ต่อ กรุง รัตน ประังวะ จึง แต่ง

ราชทูต คุณ เกรืองราช บรรณาการ มา เจริญ ทาง พระราชไมตรี ต่อ พระเจ้า

กรุง รัตน ประังวะ ประเทศ พม่า เพื่อ มุ่งหมาย ให้ กรุง ศรี อโยธยา กับ

กรุงรัตนประอังวะ ตั้งอยู่ในสัมพันธมิตรสนิท เสนอภาพต่อกันโดยนั้น
มหามิตร ราชบุตร พานิช ทั้งสอง พระนคร จะได้ไปมาค้าขายถึงกัน
ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองทั้งสองฝ่าย สองพระนครจะได้มี
กำลังบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป จนตลอด
กัลปาวสาน” พระเจ้ากรุงรัตนประอังวะ ผู้ครองประเทศพม่า ได้
ทราบในพระราชดำรัสดังนี้ ก็มีพระไทยยินดีนัก จึงตรัสปราโมทย์
ถามถึงข่าวทุกข้อแก่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระอรรคมเหสี พระ
ราชบุตร พระราชธิดา เสด็จขึ้นมุขมนตรีตลอดลงไปถึงราชบุตร พลหมื่น
ทั้งนั้น ราชทูตก็กราบทูลว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทั้ง พระอรรค
มเหสี พระราชบุตร พระราชธิดา ทรงพระเจริญสุขอยู่เช่น แด
เสนาอำมาตย์กับทั้งราชบุตร ทูตชอบชันทัดมา ก็เป็นสุขอยู่ทั้งนั้น ด้วย
พระเดชานุภาพของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ทรงธรรม ปกแผ่ให้ชน
ทั้งปวงเป็นสุขพร้อมเพรียงกัน

พระเจ้ากรุงพม่าได้ทรงฟังราชทูตกราบทูลดังนี้ ก็มีพระไทย
ชื่นชมยินดี จึงโปรดพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่ราชทูตเป็นอันมาก
แต่ให้เลี้ยงดูราชทูตโดยสมควร ราชทูตก็กราบทูลลาออกจากที่เฝ้า
มาพักอยู่ยังที่สำนัก

เครื่องราชบรรณาการพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถวายพระเจ้า
อังวะในครั้งนั้น มีจำนวนดังนี้ พานทอง พานเงิน & ถ้วย พาน
เท้าเป็นรูปครุฑประดับพลอยสองแถว พระสุวรรณภิงคาร คือพระคาน้ำ
ทองฝาประดับพลอย ชันทองคำประดับพลอย แพร่ม้วน กำมะหยัสด

พระบัญชาทรงต่าง ๆ

ในเวลาวันหนึ่ง เจ้าพนักงาน นำราชทูตไทยเข้าเฝ้าพระเจ้าอังวะ
อีก จึงมีรับสั่งถามราชทูตว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ครัดตั้งมา
ด้วยกิจดังใด ชักบ้าง หรือไม่ว่า ให้ราชทูตทูลไปเถิด ราชทูตได้พระ
โองการดังนี้แล้ว จึงกราบทูลพระเจ้าอังวะว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
มีรับสั่งมา ให้กราบทูลว่า พระองค์มีพระราชประสงค์ เครื่องดนตรี
พม่า แต่เครื่องดนตรีต่าง ๆ กับครุดนตรี แลครุตร พระเจ้าอังวะ
ก็โปรดให้ช่างจัด ทำเครื่องดนตรี เครื่องดนตรี แลให้เลือกครุตร
ครุเครื่องดนตรี มอบให้ราชทูต แลให้แต่งพระราชสาส์นตอบมโน
ความว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนปุระอังวะ ผู้ครองประเทศพม่า
มีพระหฤทัยยินดีต่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ยิ่งนัก จึงมุ่งหมาย
สัมพันธไมตรีทางพระราชไมตรี ทั้งสองพระนคร ให้มีคอกันนั้น คง
ถาวรจนตลอดกิตติยวสานนั้น กรุงรัตนปุระอังวะได้รับโดยความโล่งนัย
ยิ่งนัก ครั้นบัดนี้ไปขอให้กรุงศรีอยุธยา กับกรุงรัตนปุระอังวะ
เป็นสุวรรณบัลลังก์ แผ่นเดียวกัน โดยฉันทามิตรสันติสันติสุข คือกัน
สืบไป จีรฐิติกาลนานชั่วฟ้าดิน เทอญ

แล้วโปรดสั่งให้จัดเครื่องราชบรรณาการตอบแทน คือ พระบัญชา
ทรงถวายทองต่าง ๆ อย่างดีที่สุกในประเทศพม่า กับเครื่องราชูปโภค
หลายอย่าง ถ้วนประคองด้วยทองคำเพชรทับทิม แลเม็ดเพชรทับทิม
อย่างดีอีกเป็นอันมาก แต่งให้ราชทูตพม่าเชิญพระราชสาส์นคม

คำให้การชาวกรุงเก่า

เครื่องราชบรรณาการ คอยแทน มาพร้อม กับ ราชทูตไทย ราชทูตกรุงศรีอยุธยา กับ ราชทูตพม่า กราบ ถวาย บังคม ตา พระเจ้า อังวะ พร้อม กัน ราชทูตไทย พา ราชทูต พม่า มา ถึง กรุง ศรีอยุธยา นำ ราชทูต พม่า เข้าเฝ้า พระเจ้า อยุ่หัว พระ พันวษา กราบ ถวาย บังคม ถวาย พระราช ถาดัน แด่เครื่องราชบรรณาการ เครื่อง ดน ตระ เครื่อง ดน คร ทง คร ดน ตระ แด่ ครุ ดน คร พร้อม กัน แด่ กราบ ทูล ขอ ราชการ ทงปวง ให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ได้ กราบ ความ ตาม พระราช ถาดัน คอยของ พระเจ้า กรุง พม่า ตั้ง นั้น แด่ กับ พระราช หลุไทย ยืนต้นัก จึง ครัส ตั้งให้ เสด็จ ดู ราชทูต พม่า โดย ส้มควร แก่ เกียรติยศ ทง ต่อ งฝ่าย แด่โปรด พระราช ทาน เครื่อง ขุบโศกบริโศก แก่ ราชทูต พม่า เปน อัน มาก แด่ให้ ตั้ง ราชทูต พม่า กลับ คืนไป ยัง ประเทศ ของ ตน โดย ศุข สวัสดิ์

ทั้ง แด่ นน ประเทศ พม่า กับ ประเทศ เขมร มี ทาง พระราชไมตรี เปน สัมพันธ มหา มิตร ค่อ กัน พ่อค้า พาณิช ไป มา ค้า ขาย ถึง กัน มีความ นมึ ถือ รักใคร่ กับ คนไทย ไม่ ทะเลาะวิวาท ค่อ กัน บ้าน เมือง ทง ต้อง ฝ่าย ก็ เปน ศุข ดีบ มา

ฝ่าย ขุนแผน ซึ่ง เปน ทหาร เอก ยอด ตั มี ชื่อ เสด็จ ปราบกฎ ใน กรุง ศรีอยุธยา ใน ครัง นั้น เมื่อ คิด เห็น ว่า ตน แก่ ชรา แล้ว จึง นำตาม เวท วิเศษ ของ ตน เข้า ถวาย ส้มเด็จ พระ พันวษา เพื่อ เปน พระแสง ทรงดำหรับ พระเจ้า แผ่นดิน ต่ต่อไป พระองค์ ทรง รับไว้ เปน พระแสง ทรง ดำหรับพระองค์ แด่วจึง ทรง ประสิทธิ์ ประสาท นาม ว่า พระแสง ปราบ ตัทร แด่ทรง ตั้ง นาม พระแสง ขรรค์ แต่ ครัง พระญา แกรง นั้น ว่า พระขรรค์ ไชย ศรี

โปรดให้มหาดเล็ก เชิญตามเสด็จ ข้าย ขวามี่ รับสั่งให้เชิญ พระรูป
พระญา แกรก กับ มงกุฏ ของ พระญาแกรก เข้าไว้ใน หอพระ ที่ นมัสการในพระ
ราชวัง พระรูป พระญา แกรก กับ มงกุฏ ทรงยังมีปรากฏ อยู่ จน คราบ
เท่า ทุก วัน นี้

พระเจ้า พันธนา ครอง ราช สัมบัติ มาได้ ๒๕ พรรษา เมื่อแรก
ได้ราช สัมบัติ พระชนม์ ๑๕ พรรษา รวมพระชนมายุ ๔๐ พรรษา
เสด็จ สวรรคต

ใน ลำดับ นั้น พระบรมกุมาร ซึ่ง เป็น พระราชโอรส ได้ขึ้นครอง
ราช สัมบัติต่อไป ทรงพระนามว่า พระปรเมศวร พระองค์มีพระ
มเหสีสอง องค์ พระมเหสี ขวามี่ พระนามว่า จิตร์วดี พระมเหสี ข้าย
มีพระนามว่า ศรี สุตตา จันทร์

พระมเหสี ขวามี่ พระราชโอรสสอง องค์ พระราชโอรส องค์
ใหญ่ ทรงพระนามว่า พระเพ็ชร พระราชโอรส องค์ น้อย ทรงพระนาม ว่า
พระไชย พระองค์ ทรงพระกรุณา แก่ พระมเหสี สองพระองค์ น้อยนัก แก่ พระ
องค์ ทรงโปรด ศรี สุตตา จันทร์ พระมเหสี ข้ายยิ่ง กว่า พระมเหสี ขวามี่ รับ
สั่งให้พระมเหสี ข้าย ศรี สุตตา จันทร์ เฝ้าอยู่ข้าง พระที่มิได้ขาด ราชการ
ในฝ่ายหน้าฝ่ายในต่าง ๆ ถ้า ศรี สุตตา จันทร์ มเหสี ข้าย เพิกทอด คดีงาน
อย่างไร แล้ว ก็ ทรง เชื้อ พง พง สัน

ขณะ เมื่อ พระองค์ บรรทม นอน คอย มี นาย มหาดเล็ก คน หวัง
ซ้าย นายบุญ ศรี มา ร้อง ถ้ำ ขับ ก่อชม เต็มอ ทุก ๆ เวลา พระองค์ จึง
จะ บรรทม หลับได้ อยู่มา วันหนึ่ง ศรี สุตตา จันทร์ มี กิเลส เล่นหาสนุก พิน

๒๖๖-๖๖๖

ต่อ นายบุญ ศรี จึงมอบ กระทำ ขึ้น นายบุญ ศรี ๕ ขัน ๕ ขัน
 อยู่มา ศรี สุดาจันทร์ ก็กราบ พนมพระ ปร เหมศวร ขอ ให้ตั้ง นายบุญ ศรี เป็น
 เจ้าบัต กรรม วงษ์ ว่า เป็น ผู้มีความ ซื่อ จั ความ กตัญญู ต่อ ราชการ จะ เป็น
 ที่ ไว้ วาง พระไทย ใน ราชการ ได้ พระองค์ ก็ ทรง เชื้อ ศรี สุดาจันทร์ จึง
 โปรด ตั้ง นายบุญ ศรี เป็น ขุน เสนอนเรศ (ขุน ชินราช) เจ้าบัต กระตรอง
 วงษ์ พระราช ทาน เกวียง ขลุ่ โลก บริ โลก เป็น เครื่อง ยศ สำหรับ เจ้าบัต
 พร้อม ทุก ประการ

ครั้น นั้น ขุน ชินราช ได้ ว่า ราชการ ดีทัช ชาติ ใน พระราช วงษ์ ทง ต้น
 มี คน ย่ำ เกรง นึก พระปร เหมศวร กรอง ราช ถ่มบัต มา ได้ ๒๓ พรรษา
 เมื่อ แรก ได้ ราช ถ่มบัต พระชนม์ ๓๕ พรรษา รวม พระชนม์ ๓๘ พรรษา
 เสด็จ สวรรคต พระองค์ ประสูติ วน จันทร

เมื่อ พระ ปร เหมศวร สวรรคต แล้ว ท้าว ศรี สุดาจันทร์ กับ ขุน ชินราช
 ก็ มี อำนาจ บังคับ บัญชา ดีทัช ชาติ ราชการ บ้าน เมือง ทง ปวง ไม่มี ใคร
 คัดค้าน ได้

วัน หนึ่ง ท้าว ศรี สุดาจันทร์ คิด กับ ขุน ชินราช จะ ยก ขุน ชินราช ขึ้น
 เป็น พระเจ้าแผ่นดิน จึง ตั้ง ให้ พระราช วงษา นุวงศ์ แด ษำ ราชการ ผู้ใหญ่
 ผู้น้อย ทง ปวง เข้า ไป เฝ้า ใน พระราช วงษ์ แล้ว ปลุกษา ว่า พระราช ถ่มบัต ของ
 เรา สวรรคต แล้ว ยัง ไม่ มี พระเจ้าแผ่นดิน ปกครอง บ้าน เมือง เมื่อ
 พระองค์ ยัง มี พระชนม์ อยู่ ได้ ทรง ตั้ง แต่ง ให้ ขุน ชินราช เป็น เจ้าบัต บังคับ
 บัญชา การ ต่าง พระเนตร พระกรรม ของ พระองค์ เรา เห็น ว่า ขุน ชินราช
 นี้ สามารถ จะ ปกครอง บ้าน เมือง ได้ ท่าน ทง ปวง จะ เห็น ประการ ได้ บันดา

พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้าราชการ ทั้งปวง เกรง อาญา ท้าว ศรี สุตา จันทร
ก็ พา กัน หนึ่ง อยู่ มี รั้ว ที่ จะ คัด คั้น ประการ ไต ท้าว ศรี สุตา จันทร ก็ ให้ พระ
ราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้าราชการ ทั้งปวง ถอน หน้า กระทำ ถัด ยี่ ส้า บาท ต่อ
ขุน ชินราช แล้ว ยก ขุน ชินราช ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ส่วน ตน ก็ ดำรง
อยู่ใน ตำแหน่ง ขรรคมเหษี ขุน ชินราช ก็ ให้ พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ขา
ราชการ ทั้งปวง คง ตำแหน่ง เดิม เหมือน เมื่อ ครั้ง พระปรเมศวร ยัง เสด็จ ดำรง
พระชนม์ อยู่ แต่ พระราช โอรส ของ พระปรเมศวร ๒ พระองค์ คือ พระ
เทียร องค์ ๑ พระไชย องค์ ๑ นั้น ขุน ชินราช มิ ได้ ยก ย่อง ประการ ไต
แต่ นั้น มา ขุน ชินราช ก็ บังคับ บัญชา การ ดี ทั้ง ขาด ตาม ขำ เกอใจ บันดา
พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้าราชการ ทั้งปวง พา กัน ได้ ความ เดือด ร้อน ต่าง ๆ
คิด จะ ไหว้ กำจัด ขุน ชินราช อยู่ เป็น นิคัย แต่ ยัง ไม่ มี ใคร เปน คั้น คิด ที่ จะ
กำจัด ได้ ก็ สงบ อยู่

เมื่อ ขุน ชินราช ได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน แล้ว ก็ ให้ เอา พงษาวดาร
เก่า ๆ สำหรับ บ้าน เมือง เผาไฟ เสีย บ้าง ทิ้ง นา เสีย บ้าง ด้วย เหตุ นั้น
พงษาวดารเก่า ๆ จึง ขาด เปน ตอน ๆ แต่ นั้น มา

ต่อมา พระยา กลาโหม พระ พิเลียง พระ เทียร ผู้ เป็น พระราช โอรส
ผู้ ใหญ่ ของ พระปรเมศวร จึง ปลุก ษา กับ พระ พิเรนทร เทพ ว่า บัด นี้
บ้าน เมือง เกิด ความ เดือด ร้อน ต่าง ๆ เพราะ ศรี สุตา จันทร ไป ถอบ ถัก
รักใคร่ กับ ขุน ชินราช ยก ขุน ชินราช ขึ้น มี ครอบ ถู คำ ขึ้น เป็น พระเจ้า
แผ่นดิน ไม่ มี ความ ละอาย เชอ เพื่อ คับ พระเจ้า อยู่ หวัง ซึ่ง เสด็จ สวรรคต
แล้ว ควร พวก เรา ซึ่ง เปน ข้าน ใน โศก นาถ ของ ขุน พระบาท จะ ช่วย กัน

คิดกำจัด ขุนชินราชเสีย แล้วยกพระเทียรราชโอรสเจ้านายของเรา
ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงจะสืบว่ากตัญญู กตเวที เมื่อพระยา
กตาโหมปรึกษา ณ พระพิเรนทรเทพ ก็เห็นชอบด้วย

วันหนึ่ง พระยา กตา โหม จึง ปรึกษา กับ พระ พิเรนทร เทพ ว่า เรา
จะพากันไปเลี้ยงเตียนดู ว่าใครจะมีบุญควรครองบ้านเมืองได้ พระ
พิเรนทร เทพ ก็ เห็น ชอบ ด้วย จึง พากัน ถอย เข้าไปใน วิหาร พระ ศรี
ธรรม์เพชญ์ ในพระราชวัง จุติ เตียนเลี้ยง ทาย แทน พระ เทียร เดิม ๓ แทน ขุน
ชินราช เดิม ๓ แล้วอธิษฐานว่า ถ้าพระเทียรซึ่งเป็นพระราชโอรสเจ้านาย
ของข้าพเจ้าจะมีบุญญาธิการสมควรครองบ้านเมือง แลจะมีไชยชนะ
แก่ขุนชินราชไซ้ ขอให้เพี้ยงเตียนเลี้ยง ทาย ของ พระ เทียร รุ่งเรืองงามดี
ถ้าพระองค์ท่านหาบุญมิได้จะพ่ายแพ้แก่ขุนชินราชแล้ว ขอให้เตียน
เลี้ยง ทาย นั้น ตับ ก้อน เตียน ขุนชินราช ตั้งนี้ ครั้นอธิษฐานแล้ว ก็จุติ
เตียนทั้ง ๓ เดิม พร้อมกัน สักครู่หนึ่ง ก็เกิดอัศจรรย์ ดำแดงเหตุที่พระ
เทียรจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เตียนของขุนชินราชก็ดับเองเหมือน
คนดับ ส่วนเตียนของพระเทียรนั้นรุ่งเรืองเป็นปกติอยู่ พระยา
กตาโหมกับพระพิเรนทรเทพเห็นดังนั้นก็มี ความยินดี จึงพูดกันว่า
การที่เราคิดกันนี้จะสำเร็จเป็นแน่ แต่ขึ้นมา พระยา กตา โหม กับ พระ
พิเรนทร เทพ ก็เกลี้ยกล่อมข้าราชการให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้เป็น
อันมาก คอยหาโอกาสที่จะกำจัดขุนชินราชอยู่

มาวันหนึ่ง พระยา กตา โหม จึง เข้าไป เฝ้า ขุนชินราช แล้วทูลว่า บัดนี้
ได้ทราบว่ามีช้างเผือกตัวหนึ่งงดงาม สมควรเป็นราชพาหนะ เทียว

อยู่ในป่าแขวงเมืองธรรมาบุรีข้างทิศเหนือ ขอเชิญพระองค์เสด็จโดย
ทางชลมารคไปจับช้างเผือกนั้นเกิด ขุนชินราชไม่รู้กลอุบายก็รับ
คำพระยา กตาโหม ๆ เห็นได้ของที่ตระเตรียม ขบวนเรือจัดให้มหาดเล็ก
แต่ตำรวจที่เป็นคนสนิทของตนตามเสด็จ จึงให้ตามไปห่าง ๆ แล้ว
จัดให้คนสนิทของตน เตรียมเครื่องค้ำศตราวุธลงเรือไปชุมนุมคอยอยู่
ที่ทางขุนชินราชจะไป ตั้งว่า ถ้าเรือขุนชินราชไปถึงที่ชุมนุมแล้ว ท่าน
ทั้งหลายจงจับฆ่าเสียให้ได้ ครั้นเตรียมเสร็จแล้ว ก็เชิญเสด็จขุน
ชินราชลงสู่เรือพระที่นั่ง ส่วนพระยา กตาโหม กับพระพิเรนทรเทพก็ลง
เรือตามไปข้างหลัง ครั้นเรือขุนชินราชไปถึงเรือที่พระยา กตาโหม
ให้ชุมนุมอยู่ พวกเรือที่ชุมนุมอยู่เห็นได้ที ก็พายเรือตรงเข้าไปที่เรือ
ขุนชินราช ๆ เห็นดังนั้นก็ตกใจจึงถามว่า เหตุใดพวกเหล่านี้จึงบังอาจ
ถือศัสตราวุธเข้ามาใกล้เรือเราดังนี้ พวกที่ชุมนุมอยู่ก็ตอบว่า ท่าน
ไม่รู้หรือ ซึ่งพวกเรา มาคอยอยู่ดังนี้ ประสงค์จะจับตัวท่านฆ่าเสีย
ให้สิ้นชีวิตว่า แล้วก็กรูกันขึ้นบนเรือขุนชินราช เขาคาบฟันขุน
ชินราชคาบอยู่ในเรือนั้น ขุนชินราชได้ราชสมบัติเมื่ออายุ ๒๐ ปี อยู่ใน
ราชสมบัติ ๒ ปี เมื่อคายอายุได้ ๒๒ ปี ขุนชินราชเกิดวันจันทร์
ระกุดอำมาตย์

เมื่อพระยา กตาโหมเป็นต้นคิดกำจัดขุนชินราชได้แล้ว จึงพร้อม
กันยกพระเกียรติขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เวदानุ พระเกียรติ พระชนมพรรษา
ได้ ๑๐ ปี พระยา กตาโหมเห็นว่ายังทรงพระเยาว์นัก จะบังคับ
บัญชาการแผ่นดินไม่ได้ เวदानุออกขุนนาง พระยา กตาโหม จึงให้พระ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

เพี้ยร นั้น บน ตัก แดว บังคับ บัญชา ราชการ แทน คือ เมื่อ พระ เพี้ยร
มี พระ ชนม์ พรรษา ได้ ๓ ปี จึง ทำ ราชการ มิได้ ถวาย พระนาม ว่า พระ
มหาจักรวรรดิ ๆ มี พระมเหสี ทรง พระนาม ว่า พระมหา เทวี ๆ มี พระราช
ธิดา พระองค์ ๑ ทรง พระนาม ว่า พระบรม ดิลก มี พระราชโอรส องค์ ๑
ทรง พระนาม ว่า พระมหินทร แต่ พระไชย ผู้ เป็น พระอนุชา ชีราช ของ
พระ มหา จักรวรรดิ นั้น พระ มหา จักรวรรดิ ทรง พระกรุณา ให้อำมาตย์
ไทย ใน กิจ การ บ้าน เมือง ทั้งปวง จึงโปรด ให้ พระไชย ไป ครอง เมือง
พิศณุโลก ชื่อนาน พระนาม ใหม่ ว่า พระธรรมราชา เวลานั้น มี พระเจ้า
แผ่นดิน ๒ พระองค์ คือ พระ มหา จักรวรรดิ พระองค์ ๑ พระ ธรรมราชา
พระองค์ ๑ ดังนี้ พระ ธรรมราชา นั้น มี พระบรม มเหสี ทรง พระนาม ว่า
พระบรม เทวี ๆ มี พระราชธิดา องค์ ๑ มี พระนาม ว่า ดุจวรรณ กิตยา
มี พระราชโอรส ๒ พระองค์ มี พระนาม ว่า พระนเรศวร องค์ ๑ พระ
เอกาทศรฐ องค์ ๑

ฝ่าย พระ มหา จักรวรรดิ ซึ่ง ครอง กรุง ศรีอยุธยา นั้น เมื่อ พระ
มหินทร ราชโอรส ทรง พระเจริญ ขึ้น มี พระราชประสงค์ จะ ให้ พระมหินทร
ครอง ราชสมบัติ จึง ทรง ตั้ง พระมหินทร ไว้ ในตำแหน่ง รัชทายาท ข้อ
ความ อัน นั้น ทราบ ไป ถึง พระ ธรรมราชา ๆ ก็ น้อย พระไทย ว่า พระ
เชษฐา ไม่ ยก บ่อของ พระองค์ จึง ตั้ง เมือง เอา พระ มหา จักรวรรดิ มิได้
เดชะ จึง มา เฝ้า เสด็จ

พระ มหา จักรวรรดิ มี บุญญา ชีการ มาก ได้ ช้างเผือก ถึง ๗ ช้าง
คือ ช้างเผือก พลาย ๔ ช้าง ช้าง บรม นันทน์ ๑ ช้าง นันตจักรพาพ ๑

อัญชนกชา ๓ มหาชนดาร์ ๓ ช้างเผือกพัง ๓ ช้าง ชีบทพิทวิณ ๓
ศิริโยยรา ๓ รัตนคชินทรา ๓

กิตติศัพท์ที่พระมหาจักรพรรดิได้ช้างเผือกถึง ๗ ช้างนั้นปรากฏ
ไปในนานาประเทศ พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีมีพระราชประสงค์จะ
ใคร่ได้ช้างเผือกบ้าง จึงรับสั่งให้พวกอาลักษณ์จากพระราชสำนักใน
พระสุพรรณบุรีเป็นอักษร ๓ ตัว ๆ ๓ ความว่า ต้องการช้างเผือกตัว ๓
ความว่า เชือกตัว ๓ ความว่า ถ้าไม่ให้จะเอาเชือกผูกจับเอา ๓ ครั้น
จากแล้ว จึงให้ราชทูตเชิญพระราชสำนักไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
พระมหาจักรพรรดิทรงทราบพระราชสำนักของพระเจ้าหงสาวดีดังนั้น ก็
ทรงพระพิโรธ จึงรับสั่งให้อาลักษณ์จากพระราชสำนักตอบเป็น
อักษร ๓ ตัวบ้าง ตัว ๓ ความว่า ถ้าขอทานแล้วจะให้ ตัว ๓ ความว่า
ไม่กลัว ตัว ๓ ความว่า เราผูกจับก็เปน ครั้นเสร็จแล้วจึง
ให้ราชทูตหงสาวดีนำไปถวายพระเจ้าหงสาวดี ๆ ก็ทรงพระพิโรธ จึง
ให้จัดทัพบกมีจำนวนพล ๕๐๐,๐๐๐ เสด็จยกกองทัพมาทางเมืองระแหง
ถึงตำบลหนองพะนี้ พวกกองด่านลาดตระเวนได้ความว่า พระเจ้า
หงสาวดีเสด็จยกกองทัพใหญ่มาดังนั้น จึงบอกเข้ามาราบทุกพระมหา
จักรพรรดิ ๆ ก็ตระเตรียมพยุหโยธาเป็นอันมาก แล้วเสด็จขึ้น
สู่ช้างมหาพิไชยนาถ ดำรงที่จอมพล เสด็จยกออกไปตั้งรับทัพ
พระเจ้าหงสาวดีที่ทุ่งมโนรมย์ เมื่อ ๒ ทัพประทะกันแล้ว ได้รบ
พุ่งกันเป็นสามารถ พลทั้ง ๒ ฝ่ายล้มตายในครั้งรบเป็นอันมาก ยัง

ไม่แพ้ ไม่ชนะ กัน

พระเจ้าหงษาวดี จึงทรงพระดำริห์ว่า ซึ่งเราขกทัพมารบคราวนี้
 พดทหารทั้ง ๒ ฝ่ายก็ล้มตายเป็นอันมาก ถ้าเราจะรบพุ่งเขี้ยวขับ
 กันไปอย่างนั้นอีก แม้ถึงจะได้ราชสมบัติ ผู้คนก็พินาศหาประโยชน์
 ไม่ได้ อย่าเลยเราจะคิดอุบายรบกันแค่ต้องต่อต้องเกิด ทรงพระดำริห์
 ณั้แล้ว จึงให้ข้าตักษณ์จากุณ เป็นพระราชดำณั้ ใจความว่า เรา
 ทั้ง ๒ เป็นกระษัตริย์อันประเสริฐเหมือนกัน ซึ่งมาทำสงครามกัน
 คราวนี้ ก็หวังจะขยายอำนาจ แม้พระราชอาณาจักรให้กว้างขวาง
 เป็นพระเกียรติยศด้วย กัน แต่เรามาคิดสังหารไพร่พลที่มาพดอย
 ตายเสียมากกว่ามาก บัดนี้เรามีประสงค์จะใคร่รบกันแต่จำกั้ ขอ
 เชิญพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาชอกมาสนข้างกันกับเรา จะได้เป็น
 เกียรติยศสืบไปในภายหน้า เมื่อจากเสร็จแล้ว ก็ให้ทูตนำไปถวายพระ
 มหาจักรพรรดิ ๆ ได้ทรงทราบพระราชดำณั้ของพระเจ้าหงษาวดีดังนั้น
 ก็ทรงยินดี จึงรับสั่งว่า ซึ่งพระเจ้าหงษาวดี ทรงพระดำริห์เช่นนี้สมควร
 นัก ธรรมเนียมเป็นกระษัตริย์ บัดนี้ได้ทรงฝึกหัดในยุทธวิธีทั้ง ๒ อย่าง
 คือ สนข้างอย่าง ๓ ซึ่งมารำทวนอย่าง ๓ เมื่อรบสั่งดังนั้นแล้ว ก็ให้
 ข้าตักษณ์จากุณ พระราชดำณั้ นี้ความเช่นเดียวกัน ตอบไปให้พระเจ้า
 หงษาวดี ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ทรงทำสัญญาแก่กันว่า ให้ออกทำยุทธหัตถ์ใน
 วันที่ ๗ ตั้งแต่วันนี้ไป ถ้าฝ่ายใดไม่ออกทำยุทธหัตถ์ ฝ่ายนั้นแพ้ เมื่อ
 สัญญากันแล้ว พระมหาจักรพรรดิก็ยกทัพกลับคืนเข้าพระนคร แล้ว
 ให้ปรนข้างม้าให้มั่งคั่งดัง พระเจ้าหงษาวดีก็เสด็จกลับพดัมพลา

ให้ปรนข้าง มาให้มั่งกำลัง เหมือนกัน

ครั้นถึงวันที่ ๗ ครบสัญญาที่นัดกันไว้ พระเจ้าหงสาวดี ก็ทรง
ข้าง พระที่นั่ง ยกพลทหาร เด็ดๆ ออกมารอ ท่าที่ทุ่งมโนรมย์ (ทุ่ง
มโนรมย์นี้ อักษรพม่าเขียนว่า มโนรมมา)

ข้าง ฝ่ายกรุงศรีอยุธยา เมื่อถึงวันที่ ๗ พระมหาจักรพรรดิ ทรง
พระประชวร มาก เด็ดๆ ออกชนข้างไม่ได้ บันดาลชนชาวพระนคร
เมื่อได้ทราบ ว่าพระเจ้าแผ่นดิน ทรงประชวร ตั้งนั้นก็พากันตกใจ กัด
บ้านเมืองจะเสียแก่ข้าศึก ฝ่ายพระมหาเทวีผู้เป็นพระอรรคมเหษี
พระมหาจักรพรรดิ จึงให้ประชุม พระราชวงษานุวงศ์ แลข้าราชการ ทบวง
ทรงปรึกษาว่า บัดนี้ถึงวันสัญญาที่จะทำยุทธหัตถีแล้ว พระราช
ดำริของเรา ก็ทรงพระประชวรมาก พระราชโอรส ก็ยังทรงพระเยาว์นัก
จะหาใคร ออกทำยุทธหัตถี ต่อสู้กับข้าศึก แทนพระราชดำริแห่งเราได้
ถ้าไม่ออกไปทำยุทธหัตถี ตามสัญญาในวันนี้ ก็จะต้องยอมเสียราชสมบัติ
ให้แก่ข้าศึก ตามสัญญา ท่านทั้งปวงจะคิดอ่านประการใด ขณะนั้น
พระบรมบิดก ซึ่ง เป็นพระราชธิดามีพระชันษาได้ ๑๖ ปี จึงกราบทูลว่า
พระราชบิดาได้ทรงทำสัญญาไว้กับพระเจ้าหงสาวดี แน่นหนามาก ถ้า
ไม่ออกไปทำยุทธหัตถีในวันนี้ ก็จำจะต้องยกราชสมบัติให้แก่เขา ตาม
สัญญา คราวนี้ไม่มีใครที่จะออกต่อสู้อยู่กับข้าศึกแล้ว กระหม่อมฉัน
จะขอรับอาสาออกไปชนข้างกับพระเจ้าหงสาวดี ขอองพระเดชพระคุณ
สมเด็จพระราชบิดา ถึงแม้กระหม่อมฉันจะเสียชีวิตในท่ามกลางข้าศึก
ก็มีได้คิดอาไธยจะไว้ชื่อให้ปรากฏในแผ่นดินชั่วกัลปาวสาน

เมื่อ พระ บรม ดิถก กราบ ทูล ดึง^๕น พระ มหา เทว^๕ก็ ทรง ห้าม ปราบ
ด้วย ความ ดินหาอา^๕โดย เป็น หลาย ครั้ง พระ บรม ดิถก ก็ไม่ พัง พระ
มหา เทว^๕ก็ จำต้อง ทรง อนุญาต

พระ บรม ดิถก ก็ ทรง เกร^๕ของ พิไชย ยุทธ อย่าง พระ มหา อุปราช เจริญ
แล้ว ก็ เข้าไป เฝ้า ถ่มเต^๕จ พระราช บิดา มารดา ถ่มเต^๕จ พระราช บิดา
มารดา ก็ รับสั่ง ว่า พระราช ชิดา ของ เราน^๕ แด อาจ จะเป็น ผู้ช่วย ทุกข์ ของ
ราษฎร ทั้งปวงได้ แล้ว จึง พระราช ทาน พรว่า เจ้า จะ ออกไป ทำ ยุทธ
หัตถ์ กับ ข้าศึกใน คราว นี^๕ จึงมีไชยชนะ แก่ ถิ่น^๕คร หมู่ บั^๕จจามิตร ขอให้ข้าศึก
พ่าย แพ^๕ แก่ บุญ บารมี อย่าให้ต่อสู้ กับ เจ้าได้ เจ้า จง รม^๕ดิ ระวัง
ตัวอย่าได้ประมาท ดึง^๕น

พระบรมดิถก ราชชิดา รับ พระพร ของ ถ่มเต^๕จ พระราช บิดา มารดา แล้ว
ก็ ถวายบังคม ลา ออกมา ทรง ช้าง คัน บรม นิท^๕พันต์ เว^๕दान ช้าง คัน
บรม นิท^๕พันต์ กำ^๕ดั่ง คด^๕งมัน อยู่ด้วย พระ บรม ดิถก ก็ ยก พธ ออกไป ที่
ทุ่งมโนรมย์ ครัน กองทัพ มาถึง พร้อม กัน ทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็ ยก ชิง
ขึ้น เป็น สัญญา แล้ว ต่าง ก็ เข้า ทำ ยุทธหัตถ์ ชน ช้าง กัน พระบรม
ดิถก เป็น ถิ่น^๕ครไม่ชำนาญ การ ชัย ชี พระคชาธาร ก็ เตี้ย^๕ที่ แก่ พระเจ้า หงษาดี
ช้าง คัน บรม นิท^๕พันต์ เบน ท้ายให้ทำ แก่ พระเจ้า หงษาดี พระเจ้า หงษา
วดี ที่ ก็ ทรง พระแสง จ้าว ฟัน ถก พระบรม ดิถก ตก จาก ช้าง ทรง พระ
บรม ดิถก ร้องได้ คำ เตี้ย^๕วก็ ถิ่น^๕พระชนม์ พระเจ้า หงษาดี ได้ ทรง พัง เตี้ย^๕
จึง ทราบ ชัด ว่า เป็น ถิ่น^๕คร ปดอม ออกมา ทำ ยุทธหัตถ์ กับ พระองค์ ก็ เตี้ย^๕
พระไทย ทั้ง ถวาย แก่ โพร^๕พธ ทั้งปวง จึง คร^๕สไน ที่ ประชุม ว่า คร^๕งน

เราเสีย ที่ เสีย แล้ว ด้วย เราไม่ พิจารณาให้ แน่ นอน หลง ทำ
 ยุทธนาการ กับ ลี้ศรี ให้ เสีย เสีย เกียรติยศ กิตติศัพท์ จะ ลือ ษา ปราภฏ ไป
 ชั่ว กิตปาวสาน ว่าเราเป็นคน ชดาดจึง มา ทำ ยุทธนาการ ตั้ง รม กับ ลี้ศรี
 เมื่อพระเจ้า หงษาอดี ครัสต์ ดั่ง นั้น แล้ว ก็ให้ รวบ รวบรวม ผู้คน ช้าง ม้า ยกทัพ
 กลับ คืน พระ นคร

ฝ่าย นาย ทัพ นาย กอง ช้าง กรุงศรี อโยธยา ก็ เชิญ พระศัพ พระบรมติดก
 กลับ เข้าพระ นคร นำ ความ ที่ พระบรม ติดก ชน ช้าง เสีย ที่ พระเจ้า หงษาอดี
 สิ้น พระชนม์ ใน ที่ รม กราบ ทูล พระมหา จักรวรรดิ แด่ พระมหา เทวให้ ทรง
 ทราบ พระมหา จักรวรรดิ แด่ พระมหา เทว ก็ ทรง พระกรรแสง โคก เคียว
 เสีย พระไทย เปน อัน มาก ครั้น แล้ว จึง รับ ตั้ง ให้ ทำ พระเมรุ พระศัพ พระ
 ราชธิดา เติให้ มี การ มโหรีศพ สัมโภช แล้ว ทรง บริจาค พระราชทรัพย์
 บำเพ็ญ พระราช กุศล ทักขิณานุ ประทาน แก่ สัมณะ พราหมณาจารย์
 ยา จก วรณิพก เปน อัน มาก แล้ว พระราชทาน เพลิง พระศัพ พระราชธิดา
 ที่ พระเมรุ ซึ่ง พระราชทาน เพลิง นั้นให้ ก่อ เปน พระเจดีย์ แล้ว บรรจุ พระอัฐิ
 พระราชธิดา ที่ นั้น มี นาม ปราภฏ ว่า ตำบตเนนเจ้า มา จน ทุก วัน นี้ พระ
 มหา จักรวรรดิ พระมหาเทว ทรง พระ เล่นหา อาโดยใน พระราชธิดา ดัง
 พระชนม์ชีพ ของพระองค์ จึง รับ ตั้ง ให้ ช้าง หล่อ พระรูป พระบรม ติดก ด้วย
 ทอง คำหนัก ๒๗๐ บาท ประดับ ด้วย เพ็ชร พลอยนิล ทับทิม มรกต ต่าง ๆ
 ควร ค่าถึง ๕๐๐๐ ครั้น แล้ว ให้ เชิญ พระรูป พระบรม ติดก นั้น เข้าไป
 ไว้ข้าง ที่ พระบรรทม ต่อ มาใน รัชกาล หลัง จึง ให้ เชิญ พระรูป พระบรม ติดก
 ไปไว้ ณ หอ พระ เปน ที่ สักการบูชา ปราภฏอยู่ จน ทุก วัน นี้ พระบรม ติดก

๕
ต้น พระชนม์ เมื่อจุลศักราช ๙๒๓ ปี

๕
ครั้นจุลศักราช ๙๒๓ ปี พระเจ้าหงสาวดียกทัพ มีจำนวนพล ๙๐๐๐๐๐
มาตีกรุงศรีอยุธยาอีก ครั้นทัพที่ทุ่งมโนรมย์

พระมหาจักรพรรดิทรงทราบ ว่า พระเจ้าหงสาวดียกทัพ มาตั้นนั้น จึง
รับสั่งให้คนขนประจำรักษา ค่ายคู ประตู หอรบให้มั่น คงแล้ว ก็ตระ
เตรียม ขบวน ทัพ ยกออกไป ครั้น ทัพ พระเจ้าหงสาวดีที่ทุ่งมโนรมย์ ได้
รบพุ่ง กัน เปน ต่ำมารด ผู้คน ทั้ง ๒ ฝ่าย ต้ม ตาย ตง เปน อัน มาก ยังไม่แพ้
ไม่ชนะกัน ต่าง ถอย ทัพ กลับ เข้า ค่าย

ฝ่าย พระมหาจักรพรรดิ จึง ทรง เลือกลูกดี พลทหาร ที่มีฝีมือเข้ม
แข็ง ๔๐๐ คน สำหรับ จะได้ คัด ตาม ช้าง พระ ที่ นึ่ง แล้วให้ เอา สุรางค์ รุก
ช้าง พลาย วิไชย ซึ่ง เปน พระกษัตราธิราช ซึ่ง กำลัง คลั่ง มั่น อยู่ ให้ มั่น เมา แล้ว
ให้ เอา รong เท้า เหล็ก สำหรับ กัน ขวาก หนาม ใส่ เท้า ช้าง ทั้ง ๔ เท้า ให้ เอา
ปลดอก เหล็ก สรรวม งา ทั้ง ๒ ข้าง ให้ มั่น คง เวลา เมื่อ เข้า สู้ สงคราม อาจ
จะ เทง ค่าย คู ประตู หอรบ ให้ หัก ทำ ตาย แล้วให้ เอา เกราะ ไซ้ พันทอง ช้าง
สำหรับ จะได้ จับ กุม ยึด แย่ง ค่าย คู ประตู หอรบ มิได้ จับ ปลด ครั้น เตรียม
เสร็จ แล้ว เวลา กลาง คืน พระมหาจักรพรรดิ ก็ เสด็จ ขึ้น ทรง ช้าง พลาย
วิไชย ให้ พวก พล ที่ เข้ม แข็ง ทั้ง ๔๐๐ คน นั้น ตาม เสด็จ ลง ไป ถึง ค่าย พระ
เจ้าหงสาวดี เห็น ผู้คน ประมาท มิได้ รักษา ให้ มั่น คง ได้ ที่ แล้ว พระมหา
จักรพรรดิ กับ ทหาร ๔๐๐ คน ก็ ระวัง กัน เข้า ปล้น ค่าย พวก พล ของ พระ
เจ้าหงสาวดี ไม่ทัน รู้ตัว ว่า ช้าง คัก มา มาก น้อย เท้าใด ก็ พา กัน ตก ใจ ตก
กระจัด กระเจาย พระเจ้าหงสาวดี เห็น ผู้คน ระวัง ระวัง ตก พ่าย ตั้น นั้น

ก็ชน ทรงช้าง พระที่นั่งหนึ่ง หัน ออกจากค่าย พระบาท ของ พระองค์ ถูก อาวุธ
พระโลหิตไหล ออกมา หนึ่งหนึ่ง นายช้าง จึง เอา ผ้าขาว ชัด แด พันให้
แน่น พระเจ้าหงสาวดีก็ รวบรวม พด พหาร ที่แตก กระจายให้ เปน
หมวด เปน หมู่ แล้วให้ ตั้ง ค่าย มั่น คง อีก พระมหาจักรพรรดิ ก็ เสด็จ กลับ
คืน เข้า พระนคร พระเจ้า หงสาวดี ก็ หนีให้ พระมหาจักรพรรดิ ออก รม อีก

ฝ่ายข้าราชการที่เป็นนายทัพนายกองทั้ง ๒ ฝ่าย ที่มีสติปัญญาจึงปรึกษา
กันว่าบัดนี้ เจ้านายแห่งเรา ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้ยกพยุหิโยธามาทำสงครามกันหลาย
ครั้ง หาราย หม ก็ยังไม่แพ้ ไม่ชนะกัน ผู้คน ต้ม ตาย ลง ด้วย กัน มาก ทั้ง ๒ ฝ่าย
สมณะที่ พราหมณ์ แต่ อาณา ประชาชน ทั้ง หาราย ได้ ความ เด็ด ร้อน
เป็น อัน มาก ควร ที่ พวก เรา ทั้ง ๒ ฝ่าย จะ ทูล เจ้านาย ของ ตน ให้ พระ
องค์ ทรง ทำ พระราชไมตรี ค่อย กัน จึง จะ เปน คู่ช ด้วย กัน ทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อ
ปรึกษา เห็น พร้อม กัน ดัง นั้น แล้ว ต่าง ก็ เข้าไป กราบ ทูล พระเจ้า แผ่นดิน
ของ ตน ของ ตน ตาม ข้อ ความ ที่ได้ ปรึกษา หารือ ตกลง กัน มา แล้ว
พระเจ้าแผ่นดิน ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย จึง รับ สั่ง ให้ ปลุก
พดัมพดา ขึ้น ที่ทุ่ง มโนรมย์ ครั้น ถึง เวลา กำหนด หนี ทั้ง ๒ พระษัตริย์ ก็ เสด็จ
มาพร้อม กัน ที่ พดัมพดา บันดาพลทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ห้าม มิ ให้ ใคร
ถือ อาวุธ ยุทธภัณฑ์ กระษัตริย์ ทั้ง ๒ นั้น ก็ กระทำ ปฏิญาณ ฐาน ทาง พระ
ราชไมตรี แต่ กระทำ ถ้อย ค่อย กัน เมื่อ ทำ ถ้อย ค่อย กัน แล้ว พระมหา
จักรพรรดิ จึง ตรัส ว่า แต่ก่อน เรา ทั้ง ๒ เปน คู่ศร กัน มา บัดนี้ เปน ไมตรี มี
พระราช อาณาจักร เปน พง แผ่นดิน เดียว กัน แล้ว ขวมนดา ช้าง เลือก ทง หาราย
ย่อม เกิด จำรับ บุญ ของ กระษัตริย์ ผู้ ม บุญ เรา ตั้ง ใจ ว่า นอกจาก พระ

องค์แล้วจะไม่ยอมให้ใครเลย บัดนี้ จะถวายแก่พระองค์ข้าง ๓
 ครีตั้งนี้แล้วจึงถวายข้างบรมนิทนต์แก่พระเจ้าหงสาวดี ครั้นแล้ว
 ทั้ง ๒ กระษัตริย์ก็ให้จากฤๅณศาลประกาศทางพระราชไมตรี มีใจความว่า
 พระเจ้ากรุงหงสาวดีกับพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาไมตรีต่อกัน
 กันแล้ว คงกันไปให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงรักษาไมตรีต่อกัน
 ที่สุดแต่หมาเดิน ๓ ก็อย่าให้ใครดองเกินกันเลย ดังนี้ เมื่อจาก
 แล้วให้ยกเสาศีลาไปปักไว้ที่แดนค้อแดน พระเจ้าหงสาวดีก็
 ยกกองทัพกลับพระนครหงสาวดี พระมหาจักรพรรดิก็เสด็จขึ้น
 เสด็จพระนคร

ครั้นต่อมาพระเจ้าล้านช้างได้ทราบข่าวว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 มีช้างเผือก ๗ ช้าง เป็นผู้มีบุญญาธิการมาก ประสงค์จะ
 ตั้งพันธมิตรสนิทกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงแต่งราชฑูตองค์หนึ่ง
 ซึ่งมีรูปลักษณะเป็นอินทรมานพนามว่า รัตนมณีเนตร กับเครื่องราช
 บรรณาการ ให้ทูตจำทูตพระราชสาส์นเจริญทางพระราชไมตรีเข้ามา
 ยังกรุงศรีอยุธยาถวายพระราชฑูต มีใจความในพระราชสาส์นนั้น
 ทูลขอช้างเผือกด้วยเชือกหนึ่งเพื่อจะเอาไปเป็นศรีพระนคร พระมหา
 จักรพรรดิก็มีพระทัยยินดีรับพระราชฑูตพระเจ้านครล้านช้าง แล้วจึง
 พระราชทานช้างเผือกพังให้ กิตติศัพท์อันนั้นทราบไปถึงพระเจ้าหงสาวดี
 ด้ ๆ ก็ทรงพระพิโรธ ครั้นว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาไม่อยู่ใน
 ยุติธรรม ไปผูกไมตรีกับพระเจ้าล้านช้างให้ช้างเผือกพังไปกับพระเจ้า
 ล้านช้าง เมื่อทำศึกด้วยเราแล้ว ว่านอกจากเราแล้ว

จะไม่ให้แก่ใครเลย ครั้นแล้ว ก็ให้พวก พล ทหารไป คอย ชุ่ม สัก ทาง
คอย แยังข้าง ซ้าง ซึ่ง พระมหาจักรวรรดิ พระราชทานไป แก่พระเจ้า ด้าน ซ้าง เมื่อ
ทูต เมือง ด้าน ซ้าง พา ซ้าง ไป ถึง ที่ พวก หงษา วดี ชุ่ม อยู่ พวก หงษา วดี
ก็ ออก สัก ฆ่า ฟัน พวก ด้าน ซ้าง แยัง ซึ่ง เขา ซ้าง เลือก พัง ไป ได้ นำไป
ถวาย พระเจ้า หงษา วดี

พระเจ้า หงษา วดี จึง ครัด ว่า บัดนี้ พระเจ้า กรุง ศรีอยุธยา ไม่ ตั้ง
อยู่ใน ธรรม เมื่อ ทำไมตรี กับ เรา นั้น ได้ พัด ใจ ว่า นอกจาก เรา
แล้ว จะ ไม่ ยอม ให้ ซ้าง เลือก แก่ ใคร เลย มา บัดนี้ ไป ผูกไมตรี กับ พวก
ด้าน ซ้าง ให้ ซ้าง เลือก พัง แก่ พวก ด้าน ซ้าง อีก เด่า เรา เห็น ว่า พระเจ้า
กรุง ศรีอยุธยา ทำ การ หา ชื่อ ตรง คือ เรา ไม่ เหตุ ใด เรา จะ ยก พล
ไป ตี กรุง ศรีอยุธยา ให้ ยับ เย็น เขา ทว พย ด้ มบค กวาด ต้อน ผู้ คน
มา เปน เซลย ให้ สิ้น

เมื่อ พระเจ้า หงษา วดี รับ สิ่ง ดัง นั้น แล้ว จึง ให้ มี ท้อง ครา บอก ไป
ยัง เมือง ชิงวะ เมือง ฤกาม เมือง ประเย เมือง ด้ระณ ให้ เกณฑ์
ผู้ คน ซ้าง มา มา ยัง เมือง หงษา วดี ให้ สิ้น เจิง เมื่อ หิว เมือง ท่งปวง มา
ถึง พร้อม กัน แล้ว พระเจ้า หงษา วดี ก็ ให้ จัด กองทัพ ยกทัพ เรือ มี จำนวน
พล ๕๐๐,๐๐๐ พร้อม แล้ว พระองค์ เปนจอมพล เสด็จ มา ทาง
เมือง พิศณุโลก เมื่อจุลศักราช ๙๓๔ ครั้น ถึง เมือง พิศณุโลก แล้ว
ให้ตั้ง ค่าย ประชิด เมือง พิศณุโลก โดย สามารถ

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระ ธรรมราชา ทรงทราบ ว่าพระเจ้า หงษา วัด ยกทัพ มา ครอง นั้น
 มาก น่าย หนักหนา เห็น ว่า จะ ต้าน ทาน ผู้รับ มีได้ ก็มิได้ ออก ผู้รับ
 จึงให้แต่ง เสร็จของ ราชบรรณาการ แล้วพา พระธรรม กัทยา ราชธิดา กับ พระ
 นเรศวร แด่ พระ เอกาทศรฐ์ ออกไป เผ้า ถวาย เสร็จของ ราชบรรณาการ ยอม
 ถวาย มิภักดี โดยดี พระเจ้า หงษา วัด ก็ ทรง ยินดี จึงให้ประกาศ พวก พล
 นิการ ทิ้งปวง มิให้ ทำร้าย แก่ ขาณา ประชา ราษฎร ถ้าผู้ใด ขัดขืน ทำถ่วง
 ต่เมตจะ เขาตัว เปน โทษ ถึง ดั้น ชั่วชีวิต เมื่อ พระเจ้า หงษา วัด ได้ เมือง
 พิศณุโลก แล้ว จึงให้ พระ เอกาทศรฐ์ ราชโอรส องค์ น้อย ของ พระ ธรรม
 ราชา อยู่รักษา เมือง พิศณุโลก พระ ธรรม กัทยา กับ พระ นเรศวร นั้น
 ให้ตาม เสด็จใน กองทัพ หลวง ด้วย ให้พระ ธรรม ราชา เปน ทัพ นำ
 ยก เข้า มากรุง ศรีอยุธยา ครั้น ถึง จึงให้ต่อม พระ นคร ศรีอยุธยา เข้า
 ไว้ให้มั่น คง ทิ้ง ๔ ตำบล ส่วนข้าง ภายใน พระ นคร ศรีอยุธยา นั้น
 ก็ได้จัดการ ป้องกันไว้ เปน สามารถ พระเจ้า หงษา วัด ให้ เข้า ต่ หัก เปน
 หลาย ครั้ง ก็ยังไม่ได้ จึงให้ ต่อม พระ นคร อยู่

ใน ขณะ เมื่อ พระเจ้า หงษา วัด เข้า มา ถ่อมกรุงศรีอยุธยา อยู่ นั้น พระ
 มหา จักรวรรดิ ทรง พระ ประชวร สวรรคต ข้าราชการ ทิ้งปวง จึง ยก พระ
 มหินทร ราชโอรส ขึ้น เปน พระเจ้า แผ่นดิน

คราว นั้น พระยาจักรี ข้าราชการ ใน กรุง ศรีอยุธยา คิด คิด
 ต่ พระ มหินทร จึง ตอบ ออกไป เผ้า พระเจ้า หงษา วัด แล้ว ทูล ว่า บัดนี้
 เสด็จอาหาร ใน พระ นคร จวน จะ หมก ดั้น ราษฎร ออก หยาก ระวัง ระวัง
 เก็บม ดั้น กำจัด อยู่ แล้ว ทั้ง พระ มหา จักรวรรดิ ก็ สวรรคต แล้ว พระ

มหินทร ซึ่ง ๕ ราช ด้วย ราช ต้มบด แทน ก็ ย่อน แอ บัง คับ บัญชา การ ไม่
 สิทธิ ชาติ ถ้า พระองค์ ให้ เข้า ระดม ต่ โดย ลำมารถ คราว นั้น เห็น จะได้ พระ
 นคร เปน มั่น คง ด้าน นั้น เข้ม แกร่ง ด้าน นั้น ย่อน แอ ข้าพระองค์ จะ
 คอย เบ็ด ประชุม เมื่อ พระยา จักร กราบ ทูล ความ ตบ ดึง นั้น แล้ว ก็ ถวาย
 บังคม ตา กัดบ เข้า มาใน พระ นคร

พระ เจ้า หงษาวดี ได้ ชอง ดึง นั้น ก็ ให้ พตนิกาย เข้า ระดม ต่ เปน
 สามารถ พวก พต ทหาร ซึ่ง รักษา น้ำ ที่ เชิง เทิน ก็ พา กัน ระดม ระดม
 พระ ศุภธรรม ราช จึ่ง กราบ ทูล พระเจ้า หงษาวดี ว่า บัดนี้ ชาว พระ นคร
 ระดม ระดม คับ แค้น เหมือน ปลา ที่ ติด อยู่ ใน ลอบ แล้ว พระ องค์ จง
 เร่ง หมาย ทัพ นาย กอง ให้ เข้า ระดม ต่ โดย ลำมารถ เกิด พระ เจ้า หงษา
 วดี ก็ ทรง กำชับ ให้ นาย ทัพ นาย กอง เข้า ระดม ต่ โดย ลำมารถ ให้ ดี เขา
 พระ นคร ให้ จง ได้ นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง สอง กลั้ว พระ ราช อาญา ก็ เร่ง
 กัน เข้า ระดม ต่ โดย แกร่ง ยิ่ง กว่า เก่า มิได้ คิด แก่ ชีวิต

ฝ่าย พระยา จักร เห็น พวก หงษาวดี เข้า ต่ พระ นคร โดย ลำมารถ
 ดึง นั้น ได้ ที่ ก็ เบ็ด ประชุม กอง ทัพ หงษาวดี เข้า ใน พระ นคร เมื่อ
 พวก หงษาวดี เข้า ใน พระ นคร ได้ แล้ว ก็ ได้ นำ พัน ผู้ คน ต้ม คาย เปน อัน มาก
 พระ นคร ศรี อยุธยา ก็ เดือด แกร่ หงษาวดี ใน ครั้ง นั้น

พระเจ้า หงษาวดี จึ่ง ให้ เก็บ ทพย สิ้น เงิน ทอง บน ใหญ่ บน น้อย
 ผู้ คน ข้าง ม้า กับ ข้าง เป็ด กบ อีกร ๕ ข้าง ทั้ง รูป หลัค ต่าง ๆ ตั้งแต่
 พระเจ้า อยุธยา ที่ อยู่ใน พระ คือ รูป คน รูป พรหม รูป ข้าง เศวต วรรณ

รูปม้า รูปราชสีห์ รูปคชสีห์ รูปนรสิงห์ รูปแกะ รูปวัว—ขน
 รูปหงษ์ รูปนกกระเรียน รูปนกใหญ่ รูปนกกิ่งตัวผู้ รูปนกกิ่งตัวเมีย
 เสด็จขึ้น พระเจ้าหงษาวดีก็ให้เอาไปด้วย แล้วมอบราชสมบัติให้พระ
 อัครมหาราช พระมหินทร กับ พระสุพรรณ กัทยา แด่ พระนเรศวร นั้น
 พระเจ้าหงษาวดีให้เอาไปด้วย พระยาจักรีซึ่งเป็นได้ศึกนั้น พระเจ้า
 หงษาวดีก็ให้ปูนบำเหน็จรางวัลเป็นอันมาก อยู่ประมาณ เจ็ด วัน ทรง
 เห็นว่าพระยาจักรีนั้นไม่ชอบตรงต่อเจ้านายของตน เจ้านายของตน
 ชอบเลี้ยงให้มียศบันดาศักดิ์ถึงเพียงนั้นแล้วยังคิดร้ายเป็นได้ศึก ถ้า
 จะเลี้ยงพระยาจักรีไว้สักก็จะเป็นได้ศึกต่อไป จึงรับสั่งให้เอาตัว
 พระยาจักรีไปประหารชีวิตเสีย แต่พระมหินทรนั้น พระเจ้าหงษาวดี
 ให้อยู่ใกล้ชิดพระองค์เสมอ เมื่อเสด็จไปถึงเมืองสระบุรี พระ
 มหินทรไม่ยำเกรงหยามช้าต่อพระเจ้าหงษาวดี ๆ ทรงพระพิโรธ จึง
 รับสั่งให้เอาไปถ่วงน้ำเสีย

เมื่อพระเจ้าหงษาวดีเสด็จไปถึงเมืองหงษาวดีแล้ว ก็ให้ปูน
 บำเหน็จทดแทนทัฬหีเป็นอันมาก นางสุพรรณ กัถยาราชธิดาของพระ
 อัครมหาราชนั้น พระเจ้าหงษาวดีทรงตั้งให้เป็นอรรคมเหษี พระ
 นเรศวรนั้นก็ทรงโปรดปรานเหมือนพระราชบุตรในพระอุทร

ในเวลาเมื่อพระเจ้าหงษาวดียังประทับอยู่ที่พระนครศรีอยุธยา นั้น
 ได้โปรดให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่องค์ ๓ ที่ตำบลทุ่งเขาทอง ชาน
 นามพระเจดีย์นั้นว่า เจดีย์ภูเขาทอง ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

ฝ่ายพระอัครมหาราชซึ่งพระเจ้าหงษาวดีให้อยู่ครองกรุงศรีอยุธยา

นั้น ทรง พระดำริให้เห็น ว่า พระนเรศวรราชไธสไป อยู่เมือง หงสาวดี แล้ว จึงโปรด ตั้งให้ พระ เอกาทศรัฐ เป็น พระ มหาอุปราช แทนพระนเรศวร แต่ ให้ ลงมา อยู่กรุง ศรีอยุธยา เมื่อ พระสุธรรม ราชได้ ราชสมบัติ นั้น พระชนม์ ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ พรรษา ก็ได้ตั้ง สวรรคต รวมพระชนม์ ๓๕ พรรษา พระสุธรรม ราช ฌมภพ วัน พุฒ

เมื่อ พระสุธรรม ราช สวรรคต แล้ว บันดา ข้า ราชการ ทั้งปวง จะ ยก พระ เอกาทศรัฐ ขึ้น ครอง ราชสมบัติ พระ เอกาทศรัฐ ไม่ ยอม ว่า พระเชษฐา ของ เรา ยัง มี อยู่ ที่ เมือง หงสาวดี พระ เอกาทศรัฐ ก็ ยัง คง ตำแหน่ง พระ มหาอุปราช อยู่ อย่าง เดิม แต่ บังคับ บัญชา ดิถี ขาด ราชการ แผ่นดิน ทั่วไป

• • • ฝ่าย ข้าง กรุง หงสาวดี วัน หนึ่ง พระมหาอุปราช กับ พระนเรศวร เถ็น สนทนากัน ไก่ ของ พระมหาอุปราชแพ้ พระมหาอุปราช ก็ ขัดใจ จึง แกล้ง พุด เป็น ที่ เาะ เย้ย ว่า ไก่ สะเตย เก่ง สนสนทนากัน เราได้ พระนเรศวรได้ฟัง ตั้ง นั้น ก็ น้อย พระไทย ผูก อาฆาต พระมหาอุปราช แกล้ง ตรัส คอบไป เป็นในยว่า ไก่ ของ หม่อมฉัน พระองค์ อย่า เข้า พระไทย ว่า จะ ชนะ แต่ ไก่ ของ พระองค์ จะ ชนะ เขา บ้าน เมือง ก็ จะ ได้ ตั้ง นั้น

พระนเรศวร ทรง แค้น พระไทย พระมหาอุปราช ไม่ ว่าง เลย ครั้น ต่อมา จึง ทรง พระดำริ ว่า ซึ่ง เรา จะ มา น้อย หน้า อยู่ ใน บ้าน เมือง เขา ให้ เขา ดู หมิ่น อย่าง นี้ ไม่ สมควร จำ จะ คิด อุปาย หนี ไป ให้ จึง ได้ วัน หนึ่ง จึง เข้า ไป เผ้า พระ สุวรรณ กัถยา แล้ว • • • สุต ตาม ตาม ที่ คิด ไว้ นั้น ทุก ประการ แล้ว พุฒ จะ ให้ พระ พิ นัง เอย นั้น ถัด กับ พระนคร ศรีอยุธยา ด้วย

พระสุวรรณ กัลยา จึงตรัสตอบว่า บัดนี้พ่อก็มีบุตร ด้วยพระเจ้าหงสาวดี
แล้ว จะหนีไปอย่างไรได้ พ่อจึงกลับไปเกิด ตรัสแล้ว จึงขอไชย
ให้พร แก่พระนเรศวรว่า ขอให้น้องเราไปโดยสวัสดิ์ อย่าให้ศัตรู
หมิ่น บัณฑิตร่ายได้ แม่ ครุ จะคิดร้าย ก็ขอให้พ่ายแพ้แก่เจ้า เจ้า
จงมีไชยชนะ แก่ข้าศึกศัตรู ก็บ้าน ก็เมือง คนได้ตั้ง ประรณนา เทอญ ดังนั้น
พระนเรศวรได้ พง คงหน แดง ตรัสตอบ เป็น ที่ ถ้อ พระพี่นาง เชอ ว่า
รักผัว มากกว่าญาติ แดงก็ ทูล ตามา สู่ที่ ตำหนัก ชักชวน มหาเด็ก
ที่สนิทใจ เนื้อ เชอใจแล มี ผมอ เข้ม แขงได้ ๖๐ คน แล้ว ก็ ถอบ หนี จาก
เมืองหงสาวดี

ฝ่าย พระมหาอุปราช ทราบว่า พระนเรศวร หนีไป จาก กรุง หงสาวดี จึง
เข้าไป กราบ ทูล พระเจ้า หงสาวดี ว่า บัดนี้พระนเรศวร หนีไป แล้ว * * * ว่า
พระพุทธรเจ้า จะ ขย ายดำ ยก พลไป จับตัวให้จงได้ พระเจ้า หงสาวดี จึง
ตรัส ห้าม ว่า เจ้า อย่าไป ตาม เลย พระนเรศวร นี้ เป็น คน มี บุญญาธิการ
มาก ทั้ง ผมอ ก็ เข้ม แขง บิดา จะ เถาให้ พง วัน หนึ่ง บิดา เรียก พระ
นเรศวร เข้ามาเฝ้า พอ พระนเรศวร ย่าง เข้า มา ถึง อัมรินทร์ พระราชมณเฑียร
ที่ บิดา อยู่ นั้น เห็น ไหวไป บิดา จึง เห็น ว่า พระนเรศวร นี้ มี บุญ มาก
เจ้า อย่าไป เลย พระมหา อุปราช ไม่ พง จึง ให้ จัด กอง ทัพ เป็น อัน มาก
แล้ว ก็ ยกไป ตาม พระนเรศวร ทาง พระเจดีย์ ๓ องค์ พระนเรศวร ตั้ง คอย ด้รับ
อยู่ที่ พระเจดีย์ ๓ องค์ พระมหาอุปราช ก็ ยกพล เข้า ตี พระนเรศวร ๆ เห็น
กำลัง พระมหา อุปราช มาก ก็ ถอย มา ทิ้ง รั้ว ที่ ตำบด ชะงัน ตี พระ
มหา อุปราช ก็ ตาม ตี ที่ ตำบด ชะงัน ตี พระนเรศวร เห็น จะสู้ ไม่ได้ ก็ ถอย

มาถึงที่เมืองสุพรรณ

ในขณะนั้น พระเอกาทศฐ์ มหาอุปราช ทรงทราบ ว่า พระนเรศวร ผู้เป็น พระเชษฐาธิราช นั้น มาจากหงสาวดี พระมหาอุปราช หงสาวดี คิด ตาม ตี มา ถึง เมือง สุพรรณ จึงให้จัด เต็มียง ขาหาร ให้ กอง ตำเลียง คู่มไป ส่ง ที่ เมือง สุพรรณ พวก ตำเลียง ยังไม่ทันไป ถึง พอ พระมหาอุปราช ให้ กอง เลื่อน มา ชุ่ม สักตี่ ฆ่า พัน ผู้คน ต้ม ตาย ลง เป็น อัน มาก แล้ว แย่ง เขา เต็มียง ขาหาร ไป ได้

พระเอกาทศฐ์ ทรงทราบ ว่า พระมหาอุปราช ยกพล มา มาก จึง ให้ รับ จัดไพร่พล ข้าง มา เต็มียง ขาหาร เพิ่ม เต็มไป อีก พระองค์ เสด็จ ๕ เป็น จอมพล ไป ด้วย ครั้น ถึง เมือง สุพรรณ จึง เข้าไป เผ้า พระนเรศวร ๕ ๆ ก็ ครัด เสา สำเหตุ อัน เกิด ขึ้น ที่ เมือง หงสาวดี จน กระทั่ง นั้น มา ถึง เมือง สุพรรณ บุรี แด่ พระสุพรรณ กิตยา มิได้ เสด็จ มา ด้วย ให้ พระเอกาทศฐ์ พัง ทุก ประการ พระเอกาทศฐ์ ได้ ทรง พัง ดัง นั้น จึง กราบ ทูล รับ อาศัย ว่า ถ้า กระนั้น พระองค์ จง พัก ม่อน เลี้ยว ให้ สำราญ พระไทย เกิด กระหม่อม นั้น จะ ขอ รับ อาศัย ตี ทัพ พระ มหา อุปราช ให้ แดก พ่าย เจง ได้ พระ นเรศวร จึง ครัด ห้าม ว่า อย่า เคย น้อง เรา ยัง ชื่อนัก จะ สู้ มี มือ เขา ไม่ ได้ พระ มหาอุปราช นั้น ชำนาญ ใน การ สงคราม สู้ มี มือ แข็ง แรง นัก พี่ จะ ออก รบ เอง เจ้า จง จัด ผู้คน ข้าง มา ไว้ ให้ พร้อม คอย ช่วย พี่ เกิด พระนเรศวร ตั้ง ตั้ง นั้น แล้ว ก็ ยก ทัพ ออกไป รบ กับ พระมหาอุปราช ได้รับ พุง กัน เป็น ตำมารถ ยัง ไม่ แพ้ ไม่ ชนะ กัน ผู้คน ทั้ง ๒ ฝ่าย ต้ม ตาย ลง ด้วย กัน เป็น อัน มาก ต่าง รา ทัพ จาก กัน พระนเรศวร จึง ได้ ข้าง ออกไป นำ ทัพ แล้ว

ทำท่าย พระมหาอุปราชว่า เราทั้ง ๒ รบ กัน ยังไม่แพ้ ไม่ชนะ ผู้
 คน ด้ม ตาย เป็น อัน มาก น้ำ สงัด ไร้ พัด ด้ง มา พกตย ตาย ด้วย เรา ทั้ง ๒
 ซึ่ง เกิด สงคราม คราว นั้น เจ้าเหตุ ก็ เพราะ เรา แค่ ๒ คน เพราะ นั้น ควร
 เรา จะ รบ กัน แค่ ๒ ค่อย ชอง ชน ช้าง กัน โดย ทำ นอง ยุทธหัตถ์ จะได้
 ประกาศ เกียรติยศ แล ความ ถด้า หาย ซึ่ง ได้ เกิด มา เป็น ชาย ชาคี กระทบ รัย
 ใคร ดี ใคร ก็ จะได้ ไชย ชนะ ไม่ แพ้ ต้อง จำ บาก แก่ ไร้ พัด เมื่อ พระนเรศวร
 ชวน เขียว เป็น ที่ เขายะเย็บ ตั้ง นั้น พระมหาอุปราช แห่ง ขาวดี ก็ เกิด มี มานะ
 กระทบ รัย จึง ครัด ว่า ตี แล้ว ตั้ง นั้น แล้ว ก็ ให้ เอา ชง ไหว้ มา บัก ตง
 ตรง หน้า ช้าง ทั้ง ๒ ทำ สัญญา แก่ กัน ว่า ถอน ชง ชน เมื่อ ไร้ ก็ ให้ เข้า ทำ ยุทธ
 หัตถ์ กัน เมื่อ นั้น สัญญา กัน แล้ว ต่าง พระองค์ ก็ เปด ยน เครื่อง ทรง ใหม่
 ทรง เครื่อง เกราะ ตาม อย่าง วิชั ที่ จะ ทำ ยุทธหัตถ์ เวลา นั้น ช้าง ทรง ของ
 พระนเรศวร กำลัง คิ ดมี เมื่อ แดง พระองค์ เจริญ พรอม ทั้ง ๒ ฝ่าย แล้ว
 ต่าง ก็ คอย ฤกษ์ อยู่ ใน ขณะ นั้น ด้วย บุญญาภินิหาร ของ พระนเรศวร
 ที่ จะได้ ไชย ชนะ แก่ พระมหาอุปราช ทั้ง จะได้ เป็น พระมหา กระทบ รัย ด้วย
 กชน เมฆ บน อากาศ บันดาน เป็น รูป เสวตร ฉัตร กาง กัน อยู่ ตรง พระ ศษา ชาร
 พระนเรศวร พระบรมธาตุโต เท่า ผล มั่งว ก็ ทำ ปาฏิหาริย์ เดีจ ผ่าน มา ทาง
 กองทัพ พระนเรศวร พระองค์ ก็ ทรง ยืน คื ยก พระหัตถ์ หมักการ พร้ม
 ทัง นายทัพ นาย กอง ทังปวง พอ ได้ ฤกษ์ แล้ว ต่าง พระองค์ ก็ ให้ ถอน ชง
 สัญญา ที่ บัก ไว้ ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ เข้า ทำ ยุทธหัตถ์ ชน ช้าง กัน ขณะ นั้น
 พระมหาอุปราช จะ เอา จักร ขว้าง พระนเรศวร ไร้ เห็น ตั้ง นั้น จึง ครัด ว่า พระ
 เชษฐา ทำ อะไร อย่าง นี้ เห็น จะ เคย ใช้ อุปาย ทำ ร้าย เขา อย่าง นี้ เสมอ

ดอกกระมิ่ง ซึ่งเราพี่น้องมาทำสงครามกัน คราวนี้เป็นธรรมเนียมวิธี
ซึ่งพระเชษฐาจะตอบทำร้ายอย่างนี้ไม่สมควร พระมหาอุปราชจึงตอบว่า
เราสองใจคิดต่อกัน มิได้คิดว่าจะเอาจักรหว่างพระน้องจริง ๆ ครั้น
แล้วต่างพระองค์ก็เข้าทำยุทธหัตถีกันอีก ช้างพระนเรศวรกำลังน้อย
เสียท่าเบนท้ายให้ช้างพระมหาอุปราช พระมหาอุปราชก็ทรงพระแสง
ง้าวฟันพระนเรศวร ๆ หลบหนี ถูกแต่พระมาตาขาดไปประมาณ ๒ นิ้ว
ช้างพระนเรศวรถอยหลังไปถึงจอมปลวกแห่ง ๑ ในป่าพุทราอันได้
ถนัด ก็เอาเท้าทั้ง ๒ ขันกับจอมปลวกขยี้แทงถูกโคนงาช้างพระมหา
อุปราช ช้างพระมหาอุปราชเบนท้ายจะหนี พระนเรศวรเห็นได้ก็เข้า
พระแสงง้าวฟันพระมหาอุปราชขาดสะพายแล่ง ดั้นพระชนม์อยู่กับคอ
ช้าง ที่ช้างพระนเรศวรยืนหนีก็มีนามปรากฏว่าพุทรากระแตกยังมี
อยู่จนทุกวันนี้

ฝ่ายนายทัพนายกองหงษาวดีทั้งปวง ครั้นเห็นพระมหาอุปราช
ดั้นพระชนม์ก็ตกใจกลัวแตกกระเจี๊วกระเจายกันไป พระนเรศวรก็ห้าม
มิให้พลพลทำร้ายแก่พวกหงษาวดี ให้ประกาศแก่ชาวหงษาวดีว่า
อย่าให้นามทัพนายกองทั้งปวงตกใจกลัวเลย ซึ่งเราทำสงครามคราวนี้
มิได้คิดจะให้ไพร่พลทั้งปวงได้ความลำบาก คิดแต่จะแก้กันพระมหา
อุปราช ซึ่งหมื่นพระมวกเราอย่ากลัวเขาแต่หนึ่ง บัดนี้เราแก้กันได้
แล้ว ครั้นถึงนี้แล้วก็โปรดให้นายทัพนายกองแตกพลทหารทั้งปวงกลับไป
ไปเมืองหงษาวดี พวกนายทัพนายกองแตกพลทหารทั้งปวงก็ทราบ

ถวาย บังคม ตา กงปั๋นไยยัง เมื่อกองหงษาดี น้ำ ความ ที่ พระมหาอุปราช ชน
ข้าง เตี้ย ที่ แก่ พระนเรศวร จึง พระชนม์ บนคอ ข้าง กราบ ทูล พระ เจ้า
หงษาดี ๆ ก็ ทรง พระพิโรธ รับ สั่ง ให้ เอา ตัว นาย ทพ นาย กอง ที่ ไป
กับ พระ มหาอุปราช นั้น ได้ คาย่างไฟ ให้ คาย ดั้น แต่ เท่านั้น ยัง ไม่ กลาย พระ
พิโรธ จึง เสด็จ ไป สู่ พระตำหนัก พระสุพรรณกิตยา เอา พระแสง พันพระนาง
สุพรรณ กิตยา กับ พระราชธิดา ของ พระองค์ กับ พระชนม์ ทง ๒ พระองค์

เมื่อ พระนเรศวร มี ไข้ ชนระ แก่ พระมหาอุปราช แล้ว ก็ เสด็จ กลับ
ยัง พระ นคร ศรี อโยธยา ให้ ทำนุ บำรุง ไฟร์ บ้าน พล เมือง ให้ เรียบ ร้อย
ปรกติ ตาม ภูมิ ดำเนา ข้าราชการ ทงปวง จึง ทำ การ วาชา ภิเศก ยก พระ
นเรศวร ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน พระนเรศวร จึง ทรง ตั้ง พระเอกาทศรถไว้
ใน ตำแหน่ง พระมหาอุปราช ทรง ตั้ง มหาเด็ก ซึ่ง ตาม เสด็จ มา แด่ เมือง
หงษาดี ได้ ทำ การ รบ พุง ร่วม ชั่วครู่ กับ พระองค์ มา นั้น ให้ มี ยศ
บันดา คักดี ทุก ๆ คน แล้ว พระราชทาน บำเหน็จ รางวัล เป็น อัน มาก
แล้ว ทรง พระกรุณาโปรด มิให้ ค้อง เตี้ย ด้วย ส้าอากร ทังปวง ด้วย พระ
แสง ที่ ทรง พัน พระมหาอุปราช นั้น พระราชทาน นาม ว่า เจ้าพระยา แถ่น
พล พ่าย หรือ เจ้าพระยา พระแสง พระแสง ของ จ้าว ของ พระองค์ เมื่อ ชน ข้าง
กับ พระมหาอุปราช นั้น ยังมี ปราบฏ อยู่ จน เตี้ย กรุง ศรี อโยธยา ข้าง ทรง
ที่ ทำ ยุทธหัตถ์ ชนระ พระมหาอุปราช นั้น พระราชทาน นาม ว่า เจ้าพระยา
ไชยาณุภาพ แล้ว พระนเรศวร ทรง พระดำริ ให้ เห็น ว่า คราวนี้ คง จะ เกิด คัก
ใหญ่ เป็น แน่ จึง ให้ ขยาย พระ นคร ให้ กว้าง ออก ไป กว่า เดิม ให้ ทำ
ค่ายคู ประตู หอรบ ให้ แน่นหนา ผ่อน เติบียง อาหาร เข้า ไว้ ใน พระ นคร

เป็นอันมาก ปณฺธิหรือผู้คนข้างมาให้บริบูรณ์แล้ว จึงให้สร้าง พระ
พุทธรูปมากมาย สูง ๒๐ ศอก พระองค์ ๑ ตัวไว้แล้ว ก็ทรงบริจาค พระราช
ทรัพย์บำเพ็ญ พระราชกุศลฉลอง พระพุทธรูปมากมาย เป็นอันมาก ถวาย
พระนามว่า ติโลกนารก

เมื่อพระนเรศวร ทรงจัดการบ้านเมือง แลบำเพ็ญพระราชกุศลเสร็จ
แล้ว จึงเสด็จยกทัพไปตี เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแตง เมืองนคร
ศรีธรรมราช เมืองไชยา เมืองสังขตา เมืองตานี ครั้นตีได้เมืองเหล่านี้แล้ว
ก็รวบรวมผู้คนข้างมาได้ เป็นอันมาก เสด็จยกทัพกลับ พระนคร ปณ
ธิเห็นจางวัดแก่นายทัพนายกองเป็นอันมาก เมื่อมีกำลังผู้คนข้าง
มา มากขึ้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า จะทำศึกใหญ่ได้ จึงจัดทัพ
ใหญ่ มีจำนวนพลถึงแปดหมื่นสี่พัน เป็นขบวนข้างรวม มีชื่อ ๔๘ ข้าง
ข้างที่ไม่มีชื่อรวมร้อยเศษ ขบวนมารวม มีชื่อ ๓๕๖ ม้า ม้าไทย ๓๐๐ ม้า
ม้า่ออ ๓๐๐ ม้า ม้าบกขวาชนใน ๓๐๐ ม้า ม้าบกซ้ายชนใน ๓๐๐ ม้า ม้า
ทหารบน ๓๐๐ ม้า ม้าทหารตมือง ๓๐๐ ม้า ม้าทหารบนยา ๓๐๐ ม้า ม้า
เร็ว ๓๐๐ ม้า ให้จัดข้างทรง ๔ ข้าง คือ เจ้าพระยาไชยานุภาพ ๓ เจ้า
พระยาศิริไชยจักร (ปราบไตรจักร) ๓ เจ้าพระยาปราบศึก (ศรีไชยศักดิ์) ๓
เจ้าพระยาจักร มหินทร (จักร มหิมา) ๓ ข้างนายทัพนายกอง ข้างหน้า
๘ ข้าง ข้างหลัง ๑๒ ข้าง คือ พลายมงคลจักร (พาพ) ๓ พลายพิมาน
จักรพรรดิ ๓ พลายธวัชไชย ๓ พลายศรีโลกนาถ ๓ พลายแก้ว
จักรรัตน์ ๓ พลายมทรูเทพ (มัทขมเทศ) ๓ พลายจุฬไชยราชา
กุญชรราชา ๓ พระยา (มร) กษัตริย์ ๓ พลายสังหาร กษัตริย์ ๓ ราชันวิไชย ๓

พลายหัตถ์ไชย ๑ พลายไชยราหุส ๑ พลายเชษฐาภค ๑ พลาย ชรณ
จักรพรรดิ (โจมจักรพรร) ๑ พลาย มารค์ไชย (มารพ์ไชย) ๑ พลาย
กษัตริย์ ๑ พลาย สวัสดิศฤงเกษร ๑ พลายบรมฉาศ (นทร) ๑ พลาย
กริณทรคัน (กรินทรคัน) ๑ ช้าง หน้า ๘ ช้างหน้าให้มีศวาเยหน้า ๑
ความญท้าย ๑ กตาง ๑ ครั้นแล้วทรงให้จัดเป็น กอง ร้อย กอง พัน
กอง หมื่น พร้อมด้วย เลวี่ของ ศาสดาชาวสุโขทัย น้อย เสรีจ แล้ว ให้พระ
เอกาทศรัฐเป็นแม่ทัพ นำ พระนเรศวรเป็น แม่ทัพ หอวง ยกออกจากพระ
นคร ศรีอยุธยา พระเอกาทศรัฐยกไป ตีได้ เมือง แญ เมือง กรุง สัตพารา
เมือง หาง เมือง โยนก สุเร แต่ เขตแดน เมือง หาง เก็บรวบรวมผู้คน ช้าง
มาได้ เป็น อัน มาก ทรงจัด บ้าน เมือง ให้ เรียบร้อย ให้ราษฎร คง อยู่ ตาม
ภูมิตำแหน่งแล้ว พระเอกาทศรัฐก็ยกไป ตี เมือง หงสาวดี ให้เข้า ถ่อม
เมือง หงสาวดีไว้

พระเจ้าหงสาวดี ก็ มิได้สู้รบ เป็นแต่ให้ กวาด ต้อน ผู้คน ช้าง ม้า
เสด็จ หนีไป อยู่ เมือง ตองอู พระเอกาทศรัฐ ก็ ยก พต ตาม ต่ พระเจ้าหงสา
วดีไป ถึง เมือง ตองอู ให้เข้าตี เมือง เป็น หลาย ครั้ง ก็ มิได้ ด้วย เมือง
ตองอู มี ผู้คน เต็มยัง ขาหาร บริบูรณ์ แต่ ชาว เมือง สู้รบ เป็น จำบาก
พระเอกาทศรัฐ จึง มี ใบ บอก มา กราบ ทูล พระนเรศวร มีใจ ความ ว่า ได้
ยกไป ถ่อม เมือง ตองอู แลให้ ต่ หัก เป็น หลาย ครั้ง ก็ ยัง หัก ได้ ไม่ ด้วย เมือง
ตองอู มี เต็มยัง ขาหาร บริบูรณ์ แต่ ผู้คน รักษา แข็งแรง ดังนี้ พระ
นเรศวร ก็ ยก ทิ้ง จาก เมือง หาง ไป ทาง ด้านต เขา เขียว เทพารักษ์
ซึ่ง รักษา เขา เขียว นั้น บังคาน ให้ พระองค์ เสด็จ สวรรคต บน คอ ช้าง พระ

ที่ นัง พิศณุ ราช ณาตบถ เขา เขียว นั้น เมื่อ พระ นเรศวร เสด็จ ราช พระ
ชนม์ ได้ ๓๕ พรรษา อยู่ ใน ราช สัมบัติ ๕๐ ปี เมื่อ เสด็จ สวรรคต
พระชนม์ ได้ ๓๕ พรรษา พระ นเรศวร สัมภพ วัน พุทฺธิ์กับที่ เสด็จ สวรรคต
เมื่อ จุลศักราช ๙๖๐ ปี

ฝ่าย พระ เอกาทศรฐ ซึ่ง คง จอม เมือง คงอยู่ อยู่ นั้น ครั้น ทรง ทราบ
ว่า พระ นเรศวร สวรรคต แล้ว ก็ให้ เด็ก ทพิภตม์ จาก เมือง คงอยู่ มา
เชิญ พระ ศพ พระ นเรศวร กลับ ยัง พระ นคร ศรี อโยธยา บันดา ข้าราชการ
ทั้งปวง จึง เชิญ เสด็จ พระ เอกาทศรฐ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ เมื่อ พระ เอกา
ทศรฐ ได้ ครอง ราช สัมบัติ แล้ว จึงให้ ทำ พระ เมรุ ถวาย พระ เสด็จ พระ
เชษฐา ธิราช แล้ว ทรง สร้าง วัด อุทิศ พระราช กุศล ถวาย พระ เชษฐา ธิราช
วัด ๑ พระราช ทาน นาม ว่า วัด วรเชษฐ แล้วให้ หล่อ พระ พุทธรูป
ใหญ่ สูง ๓๘ ศอก พระองค์ ๑ หุ้ม ด้วย ทองคำหนัก ๓๗๘ ชั่ง ถวาย พระ
นาม ว่า พระ ศรี สวรรเพชญ์ ครั้น สำเร็จ แล้วให้ สร้าง วัด ใน เมือง อีก ๒ วัด
คือ วัดราช วงษ์ วัด ๑ วัดโพธาราม วัด ๑

เมื่อ พระ เอกาทศรฐ เสด็จ ไป ต่ เมือง ทาง นั้น ได้ เอา พระ ทนต์ ค่าย
พระ แสง องค์ ๑ ปั้น ค่าย ยัง มี รอย พระ ทนต์ ปรากฏ อยู่ พระ แสง
องค์ นั้น ยัง ปรากฏ จน ทุก วัน นั้น

ต่อมา พระ เอกาทศรฐ มี พระ มเหสี ถึง ๘ พระองค์ แต่ มี ได้ มี
พระราช โอรส ธิธา แต่ พระ องค์ ทรง พระราช ศรัทธา เติมน้ำ ใน พระ พุทธ
ล้างน้ำ ยิง นัก ทรง พระ กุศล เสด็จ ไป นมัสการ พระ พุทธบาท ที่ เว
วังรุง อัน มี อยู่ ใกล้ เมือง ทาง เมื่อ เสด็จ ไป ใน ท่าม กลาง ทาง นั้น เสด็จ

ประทับแรม ที่ วัด พุทธ สรรพ พันธ์ อยู่ ณ เมรุ และพัก ชวร । ครั้น เสด็จ ออก
จาก วัด พุทธ สรรพ พันธ์ เสด็จ ไป ณ วัด ศรี พระ พุทธบาท ที่ ชำ รัง รุ่ง ทรง
พระราช ศรีตศา ถวายพระมเหสี เมณฑิ ๒ องค์ ของ พระมเหสี ๑ องค์ เป็น พุทธบูชา
แล้ว เสด็จ ไป ประทับ ที่ เมือง ห้าง ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ ปฏิบัติ ชรณ พระ
เจดีย์ แด พระ พุทธรูป ที่ เมือง ห้าง เสด็จ แล้ว ก็ เสด็จ กลับ ยัง กรุง ศรีอยุธยา
ให้ ช่อม พระ ที่ ห้าง มี เกลาภิ เกศ ๒ องค์ ซึ่ง ได้ ถวาย ไว้ แด่ กรุง พระมหา
จักรวรรดิ ชนใหม่ แด ได้ จัด ให้ พระ สังฆ เจ้า เรียน พระ ปริยัติธรรม ส่วน
พระองค์ ก็ได้ ทรง เจ้าเรียน พระกรรมฐาน มิได้ขาด ครองราชสมบัติ อยู่ ครบ
เท่า เสด็จ สวรรคต พระ เอกาทศ วร ได้ ด้วย ราช เมศ พระชนม์ ได้ ๒๐ พรรษา
อยู่ใน ราช สมบัติ ๓๘ พรรษา พระชนม์ ได้ ๓๘ พรรษา ก็ เสด็จ สวรรคต

บันดา ข้าราชการ ทั้งปวง จึง ยก พระเจ้า ทรง ชวรนี้ ซึ่ง เป็น พระราช
นัดดา ของ พระ ธรรม ราชานัน เป็น พระเจ้าแผ่นดิน เมื่อ จุลศักราช ๙๗๘
ปี ถวายพระ นาม ว่า พระเจ้า ติโลกนารถ ๗ มี พระมเหสี ๒ พระองค์
ทรง พระ นาม ว่า จันทราชา พระองค์ ๑ ขัตติยเทวี พระองค์ ๑ พระนาง
จันทราชา มี พระราช ชิดา ๔ พระองค์ องค์ ที่ ๑ มี พระนาม ว่า ปทุม
เทวี องค์ ที่ ๒ พระนาม ว่า สุริยา องค์ ที่ ๓ พระนาม ว่า จันทาเทวี
องค์ ที่ ๔ พระนาม ว่า ศิริกัลยา พระนาง ขัตติยเทวี มี พระราช ชิดา ๔
พระองค์ องค์ ที่ ๑ พระนาม ว่า อุบลเทวี องค์ ที่ ๒ พระนาม ว่า นภาเทวี
องค์ ที่ ๓ พระนาม ว่า อรปตริ องค์ ที่ ๔ พระนาม ว่า ชนิษฐาเทวี

แะ พระเจ้า ติโลกนารถ นั้น มี พระราช นัดดา องค์ ๑ ทรง นาม ว่า
สุริยกุมาร เป็น เชื้อ พระ วงษ์ ฝ่าย พระราช มารดา ของ พระเจ้า ติโลกนารถ

พระสุริยกุมาร^๕ นี้ มี อชญา^๕ เคย ผิดกว่าคนธรรมดา มาแต่ยังเยาว์ เวลาที่
เล่น กับ เพื่อน ทารก ด้วย กัน นั้น พระสุริยกุมารให้ เขา เครื่อง ดาด ๆ บน
จอม ปอดวก แล้ว เดี๋ยว^๕ ชน^๕ หง^๕ ทั้ง^๕ แดง พวก ทารก ให้ เป็น เหนาบด^๕ แดง^๕ ขำ
ราชการ แล้ว ก็^๕ เล่น ว่า ราชการ วิถี^๕ จัณ^๕ พระราช กฤษฎีกา กฎหมาย อย่าง
ทำนอง กระษัตริย์^๕ ดังนั้น^๕ เนิ่ง^๕ ๆ

พระเจ้าติโลกนารท^๕ นั้น ทรง รอบ^๕ รู้ พระไคร^๕ บิฏก^๕ มาก ทรง พระราช
ศรัทธา^๕ เต็ม^๕ ได้ ใน พระ พุทธเจ้า^๕ ยัง^๕ กว่า กระษัตริย์^๕ ก่อน ๆ ทรง ส่งมา^๕ ทาน
คัส^๕ ๕ เป็น^๕ นิ^๕ ทรง ส่งมา^๕ ทาน อุโบสถ^๕ คัส^๕ เดือน^๕ ๔ ครั้ง ทั้ง^๕ ทรง พระ
อุสา^๕ หะ บอก พระไคร^๕ บิฏก^๕ แก่^๕ ภิกษุ^๕ แด^๕ สาม^๕ เณร ทรง เฝ้า^๕ เรี่ย^๕น พระ
กรรมฐาน ปฏิสังขร^๕ณ^๕ วัด^๕ วา อาราม^๕ ที่^๕ ซำ^๕ รุด^๕ ให้^๕ ปรัก^๕ คัส^๕ เป็น^๕ อัน^๕ มาก
แม้^๕ ก็^๕ จำ^๕การ บ้าน เมือง^๕ ทั้ง^๕ ปวง ก็^๕ เขา เป็น พระราช ชุ^๕ระ วิถี^๕ จัณ^๕ โดย^๕ ราช
ธรรม^๕ เทียง^๕ ตรง คัส^๕ ที่^๕ ถึง^๕ ประหาร^๕ ชี^๕วิ^๕ตร^๕ ทรง ดุด^๕ หย^๕ชน^๕ ฝ^๕ชน^๕ ให้^๕ เขา^๕ ดง
เพียง^๕ จอง^๕ จำ^๕ พอ^๕ ส้ม^๕คด^๕ร คัส^๕ ที่^๕ คด^๕ร จะ^๕ รับ^๕ พระราช อาญา^๕ หนัก^๕ ก็^๕ ให้^๕ รับ^๕
แต่^๕ อาญา^๕ ที่^๕ เขา^๕ คัส^๕ ที่^๕ เขา^๕ ก็^๕ ให้^๕ ยก^๕โทษ พระราช ทาน^๕ แด^๕ย^๕ ที่^๕ แด^๕ย^๕ แด^๕พระเจ้า
ติโลกนารท^๕ นั้น ทรง พระ อุสา^๕ หะ เดี๋ยว^๕ ชน^๕ ไป^๕ นม^๕คัส^๕การ พระ พุทธ^๕บาท^๕ ไม่
ใคร^๕ ขาด ครัน^๕ ต่อ^๕ มา ทรง เห็น^๕ ว่า^๕ ต่ำ^๕บาก แก่^๕ ขำ^๕ ราชการ^๕ นั^๕ นาน ๆ จึง
เดี๋ย^๕จ^๕ ครั้ง^๕ ๓

พระเจ้าติโลกนารท ทรง ตั้ง^๕ พระ สุริยกุมาร^๕ ให้^๕ เป็น^๕ พระ มหา อุปราช
ทรง มอบ^๕ ราชการ บ้าน เมือง^๕ ทั้ง^๕ ส่น^๕ ให้^๕ แก่^๕ พระ สุริยกุมาร ส่วน^๕ พระองค์^๕
ทรง เป็น^๕ พระราช ชุ^๕ระ แต่^๕ กิจ^๕ ทาง^๕ พระ พุทธ เจ้า^๕ จัณ^๕

คราว^๕ นั้น มี^๕ พวก พัด^๕ ค่ำ^๕ ยี่^๕ มุ่น^๕ บรรทุก^๕ เงิน^๕ ค่ำ^๕ เข้า^๕ มา^๕ ขาย ใน^๕ พระ นคร

ศรี อัยยการ ๑. ข้ามาตย์คน ๑. เสนอมา ทูลว่า พระเจ้าแผ่นดิน รับสั่ง ให้ซื้อ สิ่ง ของ ค่าว ๆ. ครั้น พวก พ่อค้า ยี่ บุน ขาน ให้ แล้ว ข้ามาตย์ นั้น ก็ เอา เงิน แดง ให้ แก่ พ่อค้า ยี่ บุน ๆ. รับ เงิน แดง ไว้ โดย ไม่ ทน พิจารณา. ครั้น ข้ามาตย์ นั้น ไป แล้ว พ่อค้า ยี่ บุน จึง เอา เงิน ออก ดู เห็น เป็น เงิน แดง ทั้ง นั้น. ก็ โกรธ ว่า พระเจ้า กรุง ศรี อัยยการ ไม่ คง อยู่ ใน ธรรม ใช้ เงิน แดง จึง ให้ คน ใช้ ที่ มี ผิด ๔ คน. ชื่อน อาวุธ ตอบ เข้า ไป ใน พระ ราชวัง. กำตั้ง พระเจ้า ติ โลกนารถ เสด็จ ออก บอก พระ ปรียัติธรรม พระ องค์ อยู่. ยี่ บุน เข้า ไป ครั้น ถึง จึง ชัก อาวุธ ออก จะ ทำ ร้าย. แต่ ด้วย บุญญา ภิรมหาร ของ พระเจ้า ติ โลกนารถ. บันดาล ให้ ยี่ บุน ทั้ง ๔ คน นั้น ชัก อาวุธ ไม่ ออก. ราชการ ซึ่ง เฝ้า อยู่ เห็น พิรุณ ก็ พากัน จับ กัน ได้ อาวุธ ทั้ง ๔ คน. พระเจ้า ติ โลกนารถ จึง รับ สั่ง ถามเอง. ว่า เหตุใด พวก เจ้า เหน่า จึง ชอน อาวุธ มา จะ ทำ ร้าย เรา. ยี่ บุน ทั้ง ๔. จึง ทูล ว่า พระองค์ ไซ้ ข้ามาตย์ ๑. เอา เงิน แดง ไป ซื้อ สิ่ง ของ ๆ นาย ลำเภา พวก ข้าพเจ้า. นาย ลำเภา โกรธ ว่า พระองค์ ไม่ คง อยู่ ใน ธรรม ใช้ เงิน แดง จึง ไซ้ ข้าพเจ้า มา ทำ ร้าย พระองค์. พระเจ้า ติ โลกนารถ จึง รับ สั่ง ให้ จับ ส่วน จับ ได้ ข้ามาตย์ ทูลไว้ นั้น มา ชัก ถาม. ได้ ความ เป็น ดี คดี ว่า เอา เงิน แดง ไป ซื้อ สิ่ง ของ ยี่ บุน จริง. จึง พระ ราชทาน เงิน ค้ ให้ ไป ให้ แก่ นาย ลำเภา. แล้ว ให้ ปล่อย พวก ยี่ บุน เดียวมิได้ เอาโทษ.

ต่อ มา พระเจ้า ติ โลกนารถ ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ สร้าง วัด สำหรับ พระ องค์ เสด็จ เรือน พระ ปรียัติธรรม อีก ๒ วัด. คือ วัด พุทไธสวรรย์ ๑. วัด วัดน มหาธาตุ ๑. แล้ว ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ ช่อม

ปราสาท กระเจกแดง แต่ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม อีกเป็นอันมาก ทรง
บำเพ็ญพระราชกุศล จนครบเท่าที่ตั้ง สวรรคต

เมื่อพระเจ้าติโลกราชเสด็จสวรรคตแล้ว บันดาข้าราชการ
ทั้งปวง จึงเชิญพระสุริยกุมาร ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน กวายเป็นนามว่า
พระเจ้ารามาชัยเชษฐ ๗ ที่ยกพระราชธิดาของพระเจ้าติโลกราชทั้ง ๘
พระองค์ขึ้นเป็นพระมเหสี ๕ ชั่วชาย ๕ องค์ ฝ่ายขวา ๕ นั้น คือ
พระปทุมมาเทวี ๑ พระสุริยา ๑ พระจันทาเทวี ๑ พระศิริกิตยา ๑
ฝ่ายซ้าย ๕ นั้น คือ พระชคตียเทวี ๑ พระนภาเทวี ๑ พระอรบุดรี ๑
พระกนิษฐาเทวี ๑

พระปทุมมาเทวี นั้นมีพระราชโอรส ๕ องค์ คือ พระไชยองค์ ๑
พระศิริฐานองค์ ๑ พระอภัยทศองค์ ๑ พระไชยทิศองค์ ๑

พระสุเรียนั้นมีพระราชโอรส ๓ องค์ คือ พระชคตยวงษ์
องค์ ๑ พระศิริจักรองค์ ๑ พระสุรินทรกุมารองค์ ๑ รวมพระโอรส
ทั้ง ๒ พระมเหสีเป็น ๗ องค์ด้วยกัน พระมเหสีอีก ๖ องค์นั้นจะได้มี
พระโอรสธิดาหาไม่ได้

วัน ๑ พระเจ้ารามาชัยเชษฐบรมชนกสถิตอยู่ในปราสาท ทรงพระ
สุบินนิมิตว่า ที่จอมปลวกซึ่งพระองค์เคยเสด็จขึ้นว่าราชการเล่น
แต่เมื่อครั้งยังเป็นกุมารนั้น มีปราสาททองสูงอยู่ พอรุ่งเช้าตื่น
จากบรรทมแล้ว จึงรับสั่งให้ราชบุรุษไปขุดดูที่จอมปลวกนั้น ก็
ได้ปราสาททองคำ ๘ ชั้น สูงประมาณ ๓ ศอก จึงรับสั่งให้นำมา

ประคิษฐานไว้ ที่หอ พระ เพราะที่ได้ปราสาททอง นั้นเป็น เหตุ พระ
 เจ้ารามาชิบะศรี จึง มี พระนาม ปราทณ อีก ชยาร ๔ ว่า พระเจ้า ปราสาท
 ทอง ๆ ทรงพระกรุณาโปรด พระ ไชย ซึ่ง เป็น พระราชโอรส พระองค์
 ใหญ่ ยิ่งกว่า พระราชโอรส ทั้งปวง มีพระราช ประสงค์ จะใคร่ มอบ
 ราช สัมบัติ ให้แก่ พระไชย แต่เกรง พระราชโอรส ทั้งปวง จะ เียด พระไทย
 ชยุมานวัน ทั้ง พระเจ้าปราสาททอง มี พระราช ประสงค์ จะใคร่ ทด ดอง ว่า
 พระราชโอรส องค์ ไหนจะมี บุญ จึง ให้หาพระราชโอรส ทั้ง ๘ องค์
 เข้ามา แล้ว เอาพระแสง ๘ องค์ วาง เรียงไว้ แล้ว ทรง อธิษฐาน ว่า
 ถ้าพระโอรส องค์ ไหน มี บุญ ส้มกวด จะ ครองบ้าน เมือง แล้ว ขอให้ หิบบ
 ถูก พระ แสง สำหรับ บ้าน เมือง ครั้น ทรง อธิษฐาน แล้ว จึง รับ สิ่ง ให้
 โอรส ทั้ง ๘ องค์ หิบบ พระ แสง องค์ ละ เล่มโดย ลำดับ พระ แสง สำหรับ
 บ้าน เมือง นั้น ได้ แก่ พระ สุรินทร กุมาร ซึ่ง เป็น พระราชโอรส องค์ เล็ก ต่อ
 มา พระเจ้า ปราสาททอง ก็ ได้ ทรง ทด ดอง ด้วยช้าง อีก ช้าง คัน มงคล
 หักก็ ได้ แก่ พระ สุรินทร กุมาร อีก พระเจ้า ปราสาททอง ก็ เียดพระไทย
 ด้วยการ เียด ทายไม้ม่อม พระ ประสงค์ ต่อ มา พระเจ้า ปราสาททอง ก็
 ทด ดอง ด้วย ม้า อีก ม้า คัน ซึ่ง ส้มมตว่า เป็น มงคล นั้น ก็ ได้ แก่ พระ
 สุรินทร กุมาร อีก เมื่อ พระเจ้า ปราสาททอง ทอด พระ เนตร เห็น ประจักษ์
 ถึง ๓ ครั้ง ดัง นั้น ก็ ยิ่ง ทรง พระ อาไทยใน พระราชโอรส พระองค์ ใหญ่
 เป็น อัน มาก ด้วย ทรง เห็นว่า จะไม่ ได้ ครองบ้าน เมือง เสีย แล้ว แต่
 นั้น มา ก็ พระราชทาน โอวาท แก่ พระราชกุมาร ทั้งหลาย เนื่อง ๆ ว่า เจ้าทั้ง ๘
 พี่น้องจงรักใคร่ ยำเกรง ต่อกัน ผู้ใหญ่ จง กรุณา ต่อบุ้ญน้อย ผู้บุญ

จงเคารพต่อผู้ใหญ่ว่า พระสุรินทรกุมารราชโอรสองค์เล็กนั้น พระเจ้า
ปราสาททอง ทรงตั้งสอนมากกว่าองค์อื่นๆ รับสั่งว่าเจ้าเป็นคนเล็กกว่า
เขา จงเคารพต่อพี่ชายใหญ่ๆ ให้นานๆ อย่าได้คิดขัดแย้งให้ผิด
ใจกับผู้ใหญ่ อย่าประพฤติดังอกตาทิ้ง & ประการ

ครั้นต่อมา พระเจ้าปราสาททองให้สร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่ อีก ๓ องค์
พระราชทานนามว่า สุริยาศน์อมรินทร์ องค์ ๑ วิชัย (จักรวรรดิโพชนันท์) องค์ ๑
ทิพยธำสน์ ไชยสงครามทิพธำสน์ที่บางปะอิน องค์ ๑ แล้วให้สร้างพระราช
มณเฑียร แต่พระคลังขึ้นอีกเป็นอันมาก ให้สร้างพระอารามขึ้นอีก ๒
พระอาราม พระราชทานนามว่า ทยามะ ไชยวัฒนารามอาราม ๑ ราชฤทธา
ราชมูขจาม ๑ ให้จำหน่ายเครื่องแต่งพระองค์ต่าง ๆ ตั้งแต่นั้น
ยังไม่ได้ราชสมบัติเอาทรัพย์สินที่ได้มานั้นสร้างพระเจดีย์องค์ ๓ แห่งของ
คำหุ้มทั้งองค์ เวลาพิจารณาพรรษาแล้วแต่เจ้าพระราชทานพระกุญ
ตามพระอารามทั้งปวงเป็นนิจ แล้วให้หล่อพระรูปพระเจ้าแผ่นดินเก่า ๆ
จากพระวัดไว้ให้ปรากฏพระเกียรติยศทุกพระองค์

วันหนึ่งฟ้าผ่าลงที่พระที่นั่งมณฑลภิเศก เกิดเพลิงไหม้ขึ้น ข้าราชการ
ทั้งปวงขึ้นไปช่วยกันดับเพลิงนั้นก็หาดับไม่ พยพระสุรินทรกุมาร
ขึ้นไปช่วยดับ เพลิงนั้นจึงดับ เวลาเมื่อพระสุรินทรกุมารเลิกงาน
ไปนั้น ข้าราชการแต่ประจำชนทั้งปวงเห็นเป็น & กร จึง
โจทยกันออกไป แต่พากันนิยมนับถือพระสุรินทรกุมารว่าเป็นผู้มีบุญ
แต่บัดนั้นมา

พระเจ้าปราสาททองเสวยราชสมบัติเป็นพระชนม์ได้ ๓๐ พรรษา อยู่ใน

ราช สัมบัค ๒๕ พรรษา ครั้น พระชนม์ ได้ ๔๕ พรรษา ก็ เสด็จ สวรรคต
พระเจ้าปราชัยของ สัมภพ วัน เสด็จ

เมื่อ พระเจ้าปราชัยของ เสด็จ สวรรคต แล้ว ข้าราชการ ทั้งปวง
จึง ยก พระ สุนทรภุมาร ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ถวาย พระ นาม ว่า พระ
นารายณ์ เพราะ ที่ แด เห็น เปน ๔ กร จึง ย้าย ไป ตั้ง ที่ เป็น เหตุ พระ
นารายณ์ พระ มเหสี ๒ องค์ พระ มเหสี ฝ่าย ซวา พระ นาม ว่า พระ กระ
ษัตริย์ พระ มเหสี ฝ่าย ซัย พระ นาม ว่า พระ พันธิ พระ กระษัตริย์
มี พระราช ชิดา องค์ ๓ ทรง พระ นาม ว่า พระ สุภา เทวี พระ นารายณ์ ทรง
พระ กรุณา แก่ พระราช ภาติไนย องค์ ๓ ทรง พระ นาม ว่า พระ ศรี สิงห์ เปน
โอรส ของ พระ ไชย ทิศ ซึ่ง เปน พระ เชษฐา จึง ตั้ง ไว้ ใน ที่ เปน พระ โอรส
บุญธรรม ของ พระ องค์ แด พระ นารายณ์ ให้ ช่อม พระราช วงใหม่ ปู่ พน
ด้วย แผ่น คีตา ฝ่ายหนึ่ง พระ ที่ หนึ่ง ทั้งปวง ให้ ตั้ง รัก บิด ของ ประดับ กระจก
งดงาม ให้ ขุด สระ ทั้ง ทิศ เหนือ ทิศ ได้ พระราช วง ให้ ช่อม เรือน
คู ประดู หอ รอบ ให้ แน่น หนา บริบูรณ์ ทุก แห่งทุก ค่ำบด

เมื่อ พระ นารายณ์ ครอง ราช สัมบัค ได้ ๑๖ พรรษา แล้ว เสด็จ ไป สร้าง
เมือง เก่า คือ เมือง ตพ บุรี ครั้น พระราช วง แด พระ ที่ หนึ่ง ทั้งปวง เสด็จ แล้ว
พระ นารายณ์ ก็ เสด็จ ไป ประทับ ที่ เมือง ตพ บุรี พระราช ทาน นาม พระ
ที่ หนึ่ง ที่ เมือง ตพ บุรี นั้น ว่า ดุสิต มหา ปราสาท แล้ว ให้ สร้าง พระ ที่ หนึ่ง
ซ้าย ซวา ดุสิต มหา ปราสาท อีก ๒ องค์ พระราช ทาน นาม พระ ที่ หนึ่ง องค์ ซวา
ว่า สุทธา สวรรค์ องค์ ซ้าย ว่า จันทร พิลาด ให้ ตั้ง เสวตร นิตร
แตรเครื่อง สูง ไว้ ครบ ทุก ประการ แล้ว ให้ สร้าง ข้าง แก้ว น้ำพุ ไว้ ใน ทิศ

เห็นแต่ทิศใต้พระที่นั่งเท่านั้น

เมื่อพระนารายณ์เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองสทบุรินทร์ ได้ช้างเผือกช้าง ๓ พระราชทานนามว่า บรมวิคณาภาศศิริ พระนารายณ์มีบุญญาธิการมาก วันหนึ่งมีผู้จับช้างเถื่อนซึ่งยังมีไค ผักหัดมาถวาย พระนารายณ์จึงตรัสว่า เราจะจับช้างเถื่อนนั้นให้ไปพันที่ ๕ คือกุไตคงนแก้ว เสด็จขึ้นทรงช้างเถื่อนในที่ประชุมข้าราชการทั้งปวง ช้างเถื่อนก็มิได้ทำพยศไปพันจากที่ตามรับสั่ง คราวหนึ่งจึงรับสั่งให้นำช้างเถื่อนซึ่งกำลังคิดมันมาทรงอีก ช้างนั้นก็มิได้ทำพยศอยู่ในบังคับบัญชาของพระองค์ทุกอย่าง

ต่อมาเมื่อทูตฝรั่งเข้ามาเฝ้า พระนารายณ์จึงรับสั่งให้เขาพรมมาปูที่หน้าพระถานแล้ว เสด็จขึ้นทรงช้างกำลังคิดมันอยู่ให้ทูตฝรั่งดู ทรงไล่ช้างนั้นหมุนไปหมุนมา บังคับมิให้ช้างนั้นดวงเดียวไปจากพรมได้ ทูตฝรั่งเห็นดังนั้นก็มองดูหน้ากันแล้วสิ้นศรัทธาพากันถวญญูว่า ล้มไปเบื้องหน้าจะไม่มีใครที่ชำนาญ ช้างชำนาญ มายังกว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์อื่นอีกแล้ว ดังนี้

ครั้นต่อมา พระศรีสังหีซึ่งพระนารายณ์ทรงเลี้ยงไว้เป็นราชโอรสคิดขบถ วันหนึ่งจึงชวนอาวุธเข้าไปถึงช้างที่พระบรมมหาราชวังจะพัน พระนารายณ์ก็จับอาวุธได้มิได้เป็นอันตาย แต่พระนารายณ์มิได้ให้ตงโทษ เพราะทรงเห็นว่าพระศรีสังหียังเยาว์มีชนมพรรษา ๑๕ ปีเท่านั้น ทั้งเป็นพระราชภาติไยอันสนิท เมื่อพระเชษฐายังมีพระชนม์อยู่นั้น ได้ทรงฝากฝังไว้ว่าหนักหนอยเป็นหน้อยก็ขอให้ทรงพระกรุณา

ตาม สมควร ดังนี้ พระนารายณ์ จึงให้ไปปล่อยตัวไป ต่อมา พระศรีสังห์
 คិត ขบถอีก คือ วัน ทรง พระนารายณ์ จะ เสด็จ ออก พระ ที่ เสด็จ ดำหนัก ดิน
 พระศรีสังห์ จึง ถู พระแสง ของ พระมเหสีทร ไป คอย จะ ทำร้าย อยู่ ทาง ประตู
 ข้าง ทิศใต้ เพื่อน พระนารายณ์ ไม่ เสด็จ ออก ทาง นั้น เสด็จ ออก
 เลี้ยว ทาง ประตู ข้าง ทิศ เหนือ ราชการ เห็น พระศรีสังห์ ทำ พิธยา พิธช
 ถู อาวุธ แฝง อยู่ ข้าง บาน ประตู ก็ พา กัน จับ ไป ถวาย พระนารายณ์ ๆ ก็
 ทรง พระพิโรธว่า พระศรีสังห์ คิดร้าย ต่อ พระองค์ ๒ ครั้ง แล้ว จะ เที่ยง
 ไว้ ไม่ได้ จึง รับ สั่ง ให้ เพ็ชฆาฏ เอา ตัว พระศรีสังห์ ไป ดำรงโทษ เดียว
 ตาม ประเพณี ประเพณี ที่จะ ดำรงโทษ เจ้า นาย ใน ครั้ง นั้น เขา ถู
 แกลง ลม ตึง แก่ พระเศียร ลง ไป ตลอด ปลาย พระบาท แล้ว เอา เชือก วัล
 ให้ แน่น เอา ท่อน จันทน์ ทาบ ให้ สั้น พระชนม์ แล้ว เอา ไข่ หดุม มั่ง ให้ เจ้า
 นำ ที่ รักษา อยู่ ๗ วัน ดังนี้

เพ็ชฆาฏ ก็ เอา พระศรีสังห์ ไป ดำรงโทษ ตาม รับ สั่ง แต่ ทำ
 โดย ความ เิน เตอ พระศรีสังห์ มิ ได้ สั้น พระชนม์ เมื่อ เจ้า นำ ที่
 รักษา อยู่ ๗ วัน เห็น ว่า พัน กำหนด แล้ว ก็ พา กัน กลับ พวก
 มหาดเล็ก ของ พระศรีสังห์ ไป ชุ ดศพ เห็น ยัง ไม่ สั้น พระชนม์ ก็ นำ พระ
 ศรีสังห์ ไป รักษา ที่ ค่าย บ้าน ชาว ครั้น พระศรีสังห์ หาย เปน ปกติ แล้ว
 ก็ คง เกิด ยกด่อม ผู้คน เปน กำดั่ง ไข่ เปน อัน มาก เพราะ คน เหล่า นั้น
 เชื่อ ว่า พระศรีสังห์ เปน ผู้ มี บุญ แต่ ถูก ทบ แล้ว มั่ง ไว้ ๗ วัน ยัง ไม่ สั้น
 พระชนม์ คราว นั้น ทศโยธา อำมาตย์ หดุม จำ แค้น ขิบตี ราชบาต
 ขอกมะ วัน นั้น จะ จอ ถิน (ขอกมะ วัน นั้น จะ จอ ถิน นี้ แปล ไม่ ได้ ความ)

พากัน ถอน เขา ช้าง พิศณุหงษ์ ซึ่ง เป็น ช้าง ทรง ของ พระ นารายณ์ ไป
 เข้า เป็น สมัค พรหม พวก พระ ศรี สิงห์ พระ ศรี สิงห์ ก็ ยก เข้า มา ทาง
 ประตู พรหม จักร ด้าน ทิศ ตะวันออก เข้าไป ถึง พระ ราชวัง ขึ้น ใน พระ
 นารายณ์ ไม่ทัน รู้ พระองค์ ก็ ตก พระไทย จึง รับ เสด็จ หนี ออก จาก พระ
 ราชวัง พระ ศรี สิงห์ ก็ ให้ ทำ พิธี ราชากิเสก ขึ้น ครอง ราช สมบัติ อยู่
 ได้ วัน ๑ กับ คืน ๑

เมื่อ พระ นารายณ์ หนี ออก ไป ได้ แล้ว ก็ ให้ รวบรวม ได้ ไฟ พด
 เปน อัน มาก ยก เข้า มา จับ พระ ศรี สิงห์ ได้ จึง ให้ เขา ตัว ไป จำเริญ โทษ
 เสีย อย่าง ครอง ก่อน พวก เพี้ย หมาย นำ พระ ศรี สิงห์ ไป แล้ว เขา ถู
 แดง สรวม ผูก ให้ มั่น คง เอา ท่อน จันทน์ ทูบ จน ดุเดือด ดุเดือด แล้ว จึง เอา
 ตง หลุม ฝัง ส่วน ทิพย์ โยธา อำมาตย์ หลวง จำ แค้น ขิบัติ ราชบาต
 ขอกมะ วัน นันทะ จอ กิน กับ พรหม พวก อีก เปน อัน มาก นั้น พระ
 นารายณ์ ก็ รับ สั่ง ให้ เขา ตัว ไป ประหาร ชีวิต เสีย ใน ขณะ นั้น พระ พรหม
 ซึ่งเป็น อาจารย์ ของ พระ นารายณ์ จึง เข้า ไป ถวาย พระ พร ขอ พระ
 ราชทาน โทษ คน เหล่า นั้น พระ นารายณ์ ก็ พระ ราชทาน ให้ แต่ ให้ ส่ง ไป
 เปน พวก เกี้ยว หมาย ช้าง หมาย ม้า ที่ เมือง สุพรรณบุรี เมือง สุพรรณ บุรี
 จึง เปน ด้วย หมาย ช้าง หมาย ม้า มา แค คราว นั้น

ตั้งแต่ เกิด เหตุ เรื่อง พระ ศรี สิงห์ จน พระ นารายณ์ ก็ ทรง พระ
 ปริวิตก ด้วย หา พระราช โอรส จะ สืบ พระ วงษ์ มิได้ จึง รับ สั่ง ให้ พระ
 ขรรค มเหสี ตั้ง ดัทยา ธิฐาน ขอ พระ โอรส แต่ นาง นัก ถนม ทั้ง ปวง นั้น
 มิได้รับ สั่ง ให้ ขอ ด้วย ไม่ ไหว พระไทย กัด จะ เปน ขบถ อย่าง พระ

ศรีสังข์ ที่สุด นาง นักงัณม คนใดมี ครรภ ซึ่ง ก็ ให้วัด เตี้ย เพื่อ จะ มีให้
เกิด โอธ ธิตาได้

อยู่ มา วันหนึ่ง พระ นารายณ์ ทรง พระ จุบินนิมิตร ว่า เทวดา มา บอก
ว่า นาง นักงัณม ของ พระองค์ ซึ่งมี นาม ว่า นาง กุส่าวดี มี ครรภ
โอธ ที่ เกิด กับ นาง กุส่าวดี นั้น มี บุญ มาก ดังนั้น ครั้น เวลารุ่งเช้า
พระ นารายณ์ ก็ มีใ้ แพร่ง พราย ให้พระ อรรค มเหสี แด่ ข้าราชการ ท่งปวง
ทราบ พระ จุบิน เป็น แต่รับ สั่งให้ มหาดเล็ก ไป นิมนต์ พระ อาจารย์ พรหม
เข้ามา ยัง พระราช วัง แล้ว ทรง เ้า ให้ พัง จน ตลอด พระ อาจารย์
พรหม จึง ถวาย พระ พร ว่า นิมิตร ของ พระองค์ นี้ เป็น มหา มงคล วิเศษ
นัก พระองค์ จะได้ พระราช โอธ เป็น ผู้มี บุญ พระองค์ ๓ ซึ่ง เกิด แต่ นาง
กุส่าวดี พระ นารายณ์ จึง ครัด ว่า โฉน พระ ผู้เป็น เจ้า จึง ทำนาย ดังนั้น
โยม ได้ ตั้ง ตั้งใจ ไว้ แล้ว ว่า จะ ไม่ เลี่ยง โอธ ที่ เกิด แต่ นาง นักงัณม
เพราะ กติว่า จะ เป็น ขบถ อย่าง พระ ศรีสังข์ พระ อาจารย์ พรหม จึง
ถวาย พระ พร ว่า ซึ่ง พระองค์ จะ ทรง ตั้ง พระไทย อย่าง นั้น ไม่ ควร ผู้ที่
จะคิด ขบถ แล้ว ถึง จะ เกิด แต่ พระ อรรค มเหสี ก็ คิด ผู้ที่ จะ ไม่ คิด
ขบถ แล้ว ถึง จะ เกิด กับ ผู้ใด ก็ ไม่ คิด เพราะ ฉนั้น พระองค์ อย่า ทรง
ประพฤติ เหมือน อย่าง แต่ ก่อน เดย จะ เป็น เวร กรรม คิด ตาม ไป ใน
ภาย น้า จง ทรง พระ กรุณา ชุบเลี้ยง ให้ ท้ว ถึง เกิด จะได้ สืบราช
ตระกูล ต่อไป ถ้า พระองค์ ไม่ ชุบเลี้ยง แล้ว นาน ไป เมือง ตพบุรี ก็ จะ
เป็น ของ ผู้อื่น เดีย เมื่อ พระ อาจารย์ พรหม ถวาย พระ พร ดังนั้น พระ
นารายณ์ จึง ครัด ว่า ที่ พระ คุณ ว่า นี้ ก็ ชอบ แล้ว แต่ โยมได้ ปฏิญาณ

เฉยแล้ว ก็จำจะต้องรักษา วาจาให้มั่นคง ได้แต่จะต้องคิดผ่อนผัน ด้วย
อุปาย อย่างอื่น พระพรหม ก็ถวายพระพร ตา กลับไป ยัง พระอาราม

พระนารายณ์ จึงมีรับสั่งให้ เจ้าพระยาสุรสีห์ เข้าไป เผ่าแล้ว ครั้น
บัดนี้ นาง กุฎา วดี สนม ของ เรามิ ครรภ ขน เราได้ตั้ง สัตย์ไว้แล้วว่า
จะไม่เที่ยง ตก สนม เจ้าจง เอา นาง นั้นไป เที่ยง เป็นภรรยา ถ้าถูกใน
ครรภนั้น เป็น ชาย เจ้าจง ว่า ตก ของ เจ้า ต่อเป็นหญิง จึงส่ง มาให้เรา
แล้ว พระนารายณ์ ก็ ทรง มอบ นาง กุฎา วดี ให้ เจ้าพระยาสุรสีห์ ๆ ก็ พาไป เที่ยง
ไว้ ครั้น ถิ่น กำหนด แล้ว นาง กุฎา วดี ก็ คลอด โอรส เป็น ชาย เจ้าพระยา
สุรสีห์ ก็ นำ ความ กราบ บังคม ทูล พระนารายณ์ พระนารายณ์ จึง พระราช
ทาน เครื่องอุปโภค บริโภค แก่ กุมาร นั้น เป็น อันมาก

ครั้น กุมาร นั้น อายุ ได้ ๗ ขวบ เจ้าพระยาสุรสีห์ พา เข้า พระ
นารายณ์ ๆ ทอด พระเนตร เห็น พระโอรส มี รูปโฉม งดงาม มี ลักษณะ
กล้าหาญ ก็ ทรง พระเมตตา เป็น อันมาก จึง พระราช ทาน นาม ว่า เจ้า
พระยาดีห์สุจักร (คือ ศรีสุรศักดิ์) พระราช ทาน เครื่อง ยศ อย่าง ทำนอง
เจ้า สูง กว่า ข้าราชการ อื่น ๆ ให้ มี ตำแหน่ง เจ้าโกศล ชิดพระองค์
ได้เป็น นิตย

เมื่อ เจ้าพระยาดีห์สุจักร มี อายุ เจริญ รุ่ง ร่ม แล้ว ได้ รักใคร่ กัน
กับ บุตรสาว เจ้าพระยาราช วังดี้น คอย หาโอกาส ที่จะ ร่วม รัก ตัก พา
อยู่ เสมอ เจ้าพระยาราช วังดี้น ก็ ทราบ ว่า เจ้าพระยาดีห์สุจักร รัก
ใคร่ บุตรสาว ของ ตน คอย หาโอกาส ที่จะ ร่วม รัก ตัก พา อยู่ วันหนึ่ง เจ้า

พระยาราช วังด้้น พบ กับ เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร ใน พระราช วัง จึง พูด ว่า ถึง
 ไต่ ที่ ท่าน คิด เกี่ยว ของ กับ เรา ๆ ทราบ แล้ว ถ้า ท่าน ฮาฯ จะ คิด โดย ดับ ๆ
 ไม่ ให้ เรา เจด ใคร ๆ รู้ ได้ เรา ขอ มนุญ ตให้ เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร
 จึง ตอบ ว่า ท่าน พูด กับ เรา ดัง นั้น จะ จริง หรือ เจ้าพระยา ราช วังด้้น
 ก็ ตอบ ว่า จริง เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร จึง ว่า ถ้า กระนั้น เรา จะ พยายาม
 ให้ สำเร็จ ความ ปรารถนา ใน คืน นั้น นี พูด กัน แล้ว ต่าง คน ก็ หดัก ไป ใน
 วัน นั้น เจ้าพระยา ราช วังด้้น จึง ตั้ง ให้ คำ ทาษ ของ ตน รักษา โดย กวด ขัน
 แต่ ให้ มี มโหรี ศพ การ รื่น เรือง เปน เพื่อน รักษา ด้วย ครั้น ค่ำ ประมาณ
 ๒ ยาม เกษ เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร จึง เอา ทราย มา เค็ด เบา แล้ว ดำด เข้า
 ไป ใน พวก ที่ รักษา พวก ที่ รักษา ถูก ทราย สักด ของ เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร
 ก็ เค็ด ม หดัก ไป สั้น เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร จึง ตอบ เข้า ไป หา บุตร ดำว
 เจ้าพระยา ราช วังด้้น ได้ รวม รัก เปน สามั ภรรยา กัน ใน คืน นั้น นี แล้ว
 จึง ขอ แหวน ของ นาง นั้น สอด นี มา วง ๓ ครั้น ถึง เวลา เข้า เฝ้า จึง ได้
 แหวน ที่ นาง ให้ มานั้น ไป ด้วย ครั้น พบ กับ เจ้าพระยา ราช วังด้้น จึง ถอด
 แหวน ออก ขวด แล้ว แกล้ง พูด ว่า แหวน วงนี้ ราคา สัก เท่าไร เจ้า
 พระยา ราช วังด้้น เห็น แหวน ก็ จำ ได้ เข้าใจ ว่า เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร ได้ ไป
 หา บุตร ดำว ของ ตน ได้ เสีย กัน แล้ว ก็มี ได้ ตอบ ประการ ไต เป้น แต่ พูด ว่า
 ท่าน นี้ ค่ จริง ดัง นั้น เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร ก็ แจ้ง ความ ตาม จริง แล้ว
 ขอโทษ ที่ ตน ได้ ต่ วง เกิน เพราะ ที่ พูด ทำ ทาย กัน ไว้ เจ้าพระยา ราช วังด้้น
 เห็น ว่า เจ้าพระยา ตี๋ หู่ จักร เป้น คน เชี่ยว ชาญ ใน เวทมนต์ แต่ มี ถักษณ
 กถ้ำ แวง เห็น ว่า จะมี บุญ ค่อย ไป ข้าง น้า ก็ เลย ยก ขิดา ของ ตน ให้

วันหนึ่ง เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร เข้าไป เฝ้า พบ เจ้าพระยา วิชา เยน
ซึ่ง เป็น คนชาติฝรั่ง เคษ เข้า มา จ้างวานภักดี รับ ราชการ อยู่ แด่ พระ
นารายณ์ ไปรด ปราบ มาก พอ เจ้าพระยา วิชา เยน ก็มั่ง คง กราบ ถวาย บังคม
เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร ก็ แกล้ง แหย่ยก เท้าไป ถูก ศีรษะ เจ้าพระยา วิชา เยน
พระ นารายณ์ ทอด พระเนตร เห็น จึง มี รับ สั่ง ว่า ข้าย คน นั้น เป็น เด็ก
ไม่รู้ เติงตำรา ขยัน ถ้อโทษ แก่ มัน เลย เจ้าพระยา วิชา เยน ก็ ทูลให้ ฌาย
มิได้ ยกโทษ ประการใด

เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร มี ขำขำ ใน การ ชี้ ช่าง ชี มา ชิง กว่าผู้อื่น ช่าง
ม้า ที่ใคร ๆ ฝึก หัด ทรมาณ ไม่ได้ เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร ฝึก หัด ทรมาณ
ได้ ทั้งสิ้น

วันหนึ่ง พระ นารายณ์ เสด็จ ประพาศ มา ด้วย ข้าราชการ ทิ้งปวง เจ้า
พระยา ตี๋หู่ สู้จักร ชี ม้า พยัค น่านา พอไปถึง พระ ปรางค์ (วัด มหาธาตุ)
ก็ เกิด ตม พยัค ไหม้ ม้า เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร ตกใจ กระโดด ข้าม กำแพง
แก้ว สูง ประมาณ ๖ ศอกไป พระ นารายณ์ ทอด พระ เนตร เห็น ตั้ง นั้น
ก็ ทรง พระ วิรติตกถวิล จะ เป็น อันตราย จึง รับ สั่งให้ อำมาตย์ คน หนึ่ง
ไป ดู อำมาตย์ นั้น ไป ดู เห็น เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร มิได้ เป็น อันตราย
ก็ ถอน มา กราบ ทูล แก่ พระ นารายณ์ ๆ จึง รับ สั่งให้ ไป บอก ให้ มา ขึ้น ช่าง
กับ พระองค์ เจ้าพระยา ตี๋หู่ สู้จักร ก็ ให้ กราบ ทูล ว่า จะ ฝึก หัด ม้า ตัว นั้น
ให้ เรียบ ร้อย แล้ว ชี ขม ข้าม กำแพง ถอน ไป จึง ได้ ดังนี้ แล้ว เจ้า
พระยา ตี๋หู่ สู้จักร ก็ จอม ขม ให้ ม้า นั้น ไล่ต ข้าม กำแพง ขยับไป อย่าง เร็ว
มิได้ เป็น อันตราย ครั้น พระ นารายณ์ เสด็จ ประพาศ มา แล้ว ก็ เสด็จ ถอน

ยัง พระ นร

ต่อ มา พระ นารายณ์ ทรง พระ ตั้ชให้ว่า กุม มา มัง เจ้า เมือง เชียงใหม่
มี ราชบุตร องค์ ๑ ชื่อว่า โกรธ ใจ ใจ ๆ เป็น คน ถัด ใจ ใน การ ทำ สงคราม
ชำนาญ ใน การ ขี่ ช้าง ขี่ ม้า เป็น กัน ประชาชน ชื่นชม เลื่อง ว่า เป็น คน มี บุญ
มาก กับ ได้ ทรง ทราบ ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ มี พระ พุทธ รูป วิเศษ
๓ พระองค์ ตาม คำ นาม พระ พุทธ รูป ๓ พระองค์ นั้น กล่าว ไว้ ดังนี้ คือ

เมื่อ ส้ม เต๋จ พระ ผู้ มี พระ ภาควัย เล็ก ๆ กับ ชน ธิ์ ปริ นิพพาน ถ่วง ไป แล้ว
พระมหาอุปคุต เกร เจ้า ได้ มา ที่ เมือง เชียงใหม่ ดำริ ให้ จัก ใคร่ สร้าง พระ พุทธ
รูป พระ องค์ ๑ จึง ครบ บวง ถวาย เชื้อ เชิญ เทวดา แด พระ ยานา ทง ปวง มา แล้ว
ขอให้ เทวดา แด นาค ที่มี อายุ ยืน พัน พระ พุทธ องค์ นฤมิตร พระ รูป ส้ม เต๋จ
พระ ผู้ มี พระ ภาควัย ครั้น เทวดา แด นาค นฤมิตร ให้ ดู แล้ว พระ ผู้ เป็น เจ้า
ก็ เขา นว โธห ทง ปวง มา ห่อ เป็น พระ พุทธ รูป เทวดา แด นาค ก็ ช่วย
กัน ทำให้ มี พระ รูป งาม งาม เหมือน พระ ผู้ มี พระ ภาควัย ยัง ทรง พระ ชนม์ อยู่

อีก พระ องค์ ๑ ตาม คำ นาม กล่าว ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ ให้ ห่อ ขึ้น
แล้ว เขา แก้ว มณี มี งาม งาม มาก ผ่อง เป็น พระ เนตร ถวาย พระ นาม ว่า
พระ พุทธ สิ หิงค์ ด้วย อำนาจ แก้ว มณี วิเศษ ที่ ผ่อง เป็น พระ เนตร นั้น พระ
พุทฺธิ หิงค์ จึง ทำ ปาฏิหาริย์ เหาะ เเหิร เดิน อากาศ ได้

อีก พระ องค์ ๑ ตาม คำ นาม กล่าว ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ ให้ แกะ
เป็น พระ นาค ปรางค์ ด้วย ไม้ จันทน์ แดง ทั้ง แห่ง

พระ นารายณ์ ได้ ทรง ทราบ เกียรติยศ ของ โกรธ ใจ แล้ว แด พระ พุทธ
ปฏิมากร ทั้ง ๓ พระ องค์ ดัง กล่าว มา นี้ ก็มี พระ ราช ประสงค์ จะ ใคร่ ทำ

สงคราม แด่จะใคร่ได้ พระพุทธ ภูมิมากรณ์ มาไว้สักการบูชา จึงให้จัด
ทัพ บกทัพ เรือ ขบวน ทัพ บก นั้น ดังนี้ คือ ให้ราชภักดิ์ กับ หลวง เดช คุม
พล ทหาร เต็มเท่า ๒๐,๐๐๐ ให้พระ ศรีศรี พาด กับ พระพิพัฒน์ คุม พล ทหาร
ได้ ๒๐,๐๐๐ ให้จันทราชา กับ หลวง สติธิ คุม พล ทหาร ชนุน่าไม้ ๒๐,๐๐๐
ให้หลวง จักร กับ หลวง ฤทธิ คุม พล ทหาร รวม ๒๐,๐๐๐ รวมจำนวน
พล ๘๐,๐๐๐ ให้พระยาโกษา เป็น แม่ทัพใหญ่

แล้วให้จัด กอง ทัพ ช้าง มีจำนวน พล ๕๐๐๐ ให้ขุน พิพัฒน์ คุม พล
กอง ๓ ขุน นรินทร์ กอง ๓ พระ มนต์ร กอง ๓ ราชามาตย์ กอง ๓
ราชาบาด กอง ๓ พระพิเรนทรเทพ กอง ๓ พระอินทรเทพ กอง ๓ ขุนด้ดี กอง ๓
ราช มน กอง ๓ ทัพ เต็ม กอง ๓ มหา มนต์ร กอง ๓ ราชวรินทร์ กอง ๓
อินทรเดช กอง ๓ ขบวน ช้าง เต็ม แบ่ง เป็น ช้าง ที่สำหรับ ทำ ยุทธหัตถี
๓๐๐ ช้าง สรรวม เกราะ คดฮด ทาย ช้าง ตัว หนึ่ง ๆ มี หอก ผูก ด้วแดง ๒ เต็ม
มีบันใหญ่ หัน ปลาย ออก ช้าง ขวา ๑ บอก ช้าง ซ้าย ๑ บอก มีนาย
ทหาร แด่ พล ทหาร สรรวม เกราะ โทก ด้ว อื้อฮาวู ประจำ ทัว ทุกตัว คน ชน
ชื่ กอ แด่ กตาง แด่ ท้ายช้าง ให้พระยา ราชภักดิ์ เป็น แม่ทัพใหญ่
แล้วให้จัด ช้าง ทรง มีนาม ว่า พระบรม รัตนากาศ มีช้าง บริวาร ๓๓๐๐ ช้าง

แล้วให้จัด พล ม้า มีจำนวน ๘๐,๐๐๐ แยก เป็น ๘ กอง ให้ราช
สงครามต ออ พล กอง ๓ สุธรรมมา กอง ๓ พระยา มหา เต็ม กอง ๓
พระยา พิไชย กอง ๓ พระ พิพัฒน์ กอง ๓ หมื่น พรหม กอง ๓ หมื่น
วาสุเทพ กอง ๓ ม้า ตัว หนึ่ง ตัว หนึ่ง มี พล ทหาร อื้อ ทวน ๒ เต็ม
จ้าว ๓ เต็ม มีด คร่า เต็ม ๒ เต็ม ให้พระยา อภัย ราชา เป็น แม่ทัพใหญ่

คำให้การชาวกรุงเก่า

แล้วให้เจต ขบจนทัพเรือ ดังนี้ คือ เรือพระที่นั่ง ๒ ลำ ชือ
 ครุฑพาหะ ลำ ๑ ส่วนรณหงษ์ ลำ ๑ เรือครุฑพาหะ นั้น มีรูป ครุฑ
 บั๊กเสวกร นักร ๕ คัน มี เครื่องสูงบริบูรณ์ ให้ราชามาตย์ ๑ ราชามาต ๑
 ทิพเตนา ๑ ถิษฐ์คร โยธามาตย์ ๑ แต่งแก้ว ถือพระแสง ประดับพลอยเป่น องค์รักษ์
 เรือ ส่วนรณหงษ์ นั้น เขียนลาย รตนน้ำ เป่นรูป หงษ์ บั๊ก ชง แดง
 มี รูป หงษ์มาน ให้วิเสฐนาว่า กับ วิทนา บั๊กจะ เป่น นาย ท้าย ช้าย ขวา
 ให้ราช เสนหา กับ ราชาดสนิท เค้น รา ประจำ เรือ เรือพระที่นั่ง เหล่านี้
 เจ้าพนักงาน จด มี พาย เรียบ ร้อย มี ได้ ถัก ถั้น ที่ จะ พัก จะ พาย ก็ พร้อม ๆ
 กัน มี ได้ ชัก จึง หัก พระ มหาก เทพ คำรวจ นำ ถือ พระ แสง ประดับ พลอย
 คุณ พวก คำรวจ ประจำ เรือ ราช ทิพ สำหรับ นำ นำ เรือพระที่นั่ง มหา
 มนตร์ คำรวจ ขวา ถือ พระ แสง ประดับ พลอย คุณ พวก คำรวจ ประจำ เรือ
 อลงกฎ นาวา แสง ขวา เรือพระที่นั่ง ราชสุรินทร์ คำรวจ ช้าย ถือ พระ แสง
 ประดับ พลอย คุณ พวก คำรวจ ประจำ เรือไชยรัตน์ แสง ช้าย เรือพระที่นั่ง
 อภัยสุรินทร์ คำรวจ หลัง ถือ พระ แสง ประดับ พลอย คุณ พวก คำรวจ ประจำ
 เรือ สุกกาทิพน พิมาน สำหรับ ตาม เรือพระที่นั่ง

รายชื่อเรือที่ตามเสด็จ นั้น ดังนี้ คือ

เรือ สรสิทธิ์ พิมาน ฝ่าย ขวา เรือ พิมานไชยราช ฝ่าย ช้าย เรือ
 บั๊ดลงกร รตน ฝ่าย ขวา เรือไชย ส่วนสี่ ฝ่าย ช้าย เรือไชยรัตน์ พิมาน
 ฝ่าย ขวา เรือ นาคไชย ฝ่าย ช้าย เรือ นาค วาสุกรี ฝ่าย ขวา เรือ
 สี่หนาท ฝ่าย ช้าย เรือ สี่หาذن นาวา ฝ่าย ขวา เรือ มงกต มหรรณพ ฝ่าย
 ช้าย เรือ มังกร บรรพต ฝ่าย ขวา เรือ นรสิทธิ์ วิสุทธ ฝ่าย ช้าย เรือ

กรุงศรีอยุธยา

๓๓๓

เรือดินรุ่มฝ่ายขวา เรือ นรสิงห์ฝ่ายซ้าย เรือโตมหรณพฝ่ายขวา
เรือโต สรสิงห์ฝ่ายซ้าย เรือ สวรรณ หงษ์ ฝ่ายขวา เรือ กาญจน
รัตน์ฝ่ายซ้าย เรือ นพเขตฝ่ายขวา เรือ ตำราพิमानฝ่ายซ้าย เรือ
เอกไชยฝ่ายขวา เรือ เหล็ก น มี ศักระ แด ท้าย เปน รูป ราศีสี่ หี รูป
นรสิงห์ รูปช้าง รูปม้า รูป นาค เปน ต้น ถ้วน ดง รัก บัด ทอง
ประดับ กระกระจงตงาม มี เล็ดตร ฉัตร ๘ ชั้นบ้าง ๘ ชั้นบ้าง พร้อม
ด้วย เครื่อง ต่ง ท่งปวง

แล้วให้จัด เรือ รม สำหรับ นำทัพ หลวง ตั้ง น

ให้ โยธา สรรศาสตร์ กับ โยธา สรรสี่ หี องครักษ์ ถือ พระ แสง ทอง คุม
พล ทหาร สรรวม เลือ ลักดาต เขียว ขดิม ทอง พร้อม ด้วย ค้างคาวดุรี ๒๐๐๐
คน กอง ๓

ให้ โยชานรยุท กับ โยชานรณงค์ องครักษ์ ถือ พระ แสง ทอง คุม
พล ทหาร สรรวม เลือ ลักดาต เหลือง ขดิม เงิน พร้อม ด้วย เครื่อง ค้างคาว
ดุรี ๒๐๐๐ คน กอง ๓

ให้ โยธา สรรหี องครักษ์ ถือ พระ แสง ประดับ พลอย คุม พล ทหาร
สรรวม เลือ ลักดาต สี่ ม่วง ขดิม เงิน พร้อม ด้วย เครื่อง ขาวดุรี ๒๐๐๐ คน กอง ๓

แล้วให้จัด เรือ รม สำหรับ ตาม ทัพ หลวง ตั้ง น

ให้ ศรี โยชารักษ์ กับ สิกขิโยชา หี องครักษ์ ถือ พระ แสง ทอง คุม
พล ทหาร สรรวม เลือ ลักดาต แดง ขดิม ทอง พร้อม ด้วย เครื่อง ค้างคาว
ดุรี ๒๐๐๐ คน กอง ๓

ให้สั่งให้กับเรือราชของศรีลังกา ถือ พระแสง ทอง คุม พล ทหาร
 สรรวมเรือ ลักตาดดำ ขลิบเงิน ถือ ขลุ ๒๐๐ คน กอง ๑

ให้สั่งให้กับเรือราชของศรีลังกา ถือ พระแสง ทอง คุม
 พล ทหาร สรรวมเรือ ลักตาดดำ ขลิบเงิน ถือ ขลุ ๒๐๐ คน กอง ๑

ให้สั่งให้กับเรือราชของศรีลังกา ถือ พระแสง ทอง คุม พล ทหาร สรรวม
 เรือ ลักตาดดำ ขลิบเงิน ถือ ขลุ ๒๐๐ คน กอง ๑

นายทัพ นายกองซึ่งประจำเรือรบนำเสด็จ แต่ตามเสด็จให้ตาม แต่ง
 ตัว เต็มยศทั้งต้น เรือรบดำหนึ่งดำหนึ่งปักธงสีต่าง ๆ อย่างดี เสด็จ
 พลทหารดำละ ๓ คน ๆ มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก
 ทุก ลำ

ให้อรรคไนไสยแต่งตัว ถือ พระแสง ประดับพลอย ประจำกองเรือ
 รบต่างนำ คุม พล ทหาร สรรวมเรือ ลักตาดดำจำปา ถือ ได้ ๒๐๐๐ คน
 ในเรือนั้นปักธงสีจำปา ๓ คัน มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิด
 เล็ก ๒ บอก

ให้สั่งให้แต่เดชแต่งตัว เปนแม่ทัพ คุม เรือรบปักธงแพรเหลือง
 ดำละ ๓ คน ๆ ๓๐๐๐ ลำ มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิดเล็ก ๒
 บอกทุก ๆ ลำ บรรทุทหาร ถือ หอกใบเข้าคว่ำเงินเตทอง เปน
 ทัพหลัง

ให้พระยาชนมถือ พระแสง ลำฤทธิ เปนแม่ทัพ นำ คุม เรือราชสีห์
 ปักธงสีต่าง ๆ ๓ คัน มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก
 บรรทุทหาร ถือ เครื่องศาสตราวุธ เปนอันมาก

ให้พระยาขีเบศรีจักรพรรดิแต่งตั้งตัวถือพระแสงโมราเป็นแม่ทัพใหญ่
ทัพหลัง คุมเรือรบตั้งหับกรงตั้งมั่นกึ่ง ๓ คับ มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่
๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก บรรจุทหารถือเครื่องศาสตราวุธเป็นอันมาก

ให้เจ้าพระยาพระคลังกับเจ้าพระยาตากใหม่แต่งตั้งตัวถือพระแสง
โมรากุมเรือไชยเพชรกับเรือมรูปดาวยรณาบกรงแดงตั้งมั่นกึ่ง ๗ คับ

แต่บัดนั้นข้าราชการทุกกรมทุกกระทรวงทำตามเดิมาจน ถึงวันแต่งตั้ง
ตัวตามบรรดาศักดิ์ เมื่อจัดกระบวนตั้งกล่าวมานั้นสำเร็จแล้ว ให้จัดเรือ
บรรทุกกระสุนดินดำเรือบรรทุกเครื่องศาสตราวุธแต่เสบียงอาหาร ที่สุด
จนกระทั่งเรือสำหรับบรรทุกศพพร้อมทุกประการ เมื่อพระนารายณ์ให้จัด
ทัพบกทัพเรือเสร็จแล้ว ครั้นได้มหาไชยฤกษ์ก็ให้ตั้งหมอนไชยตามดา
เกิดอันพยุหยาตราพร้อมทั้งทัพบกทัพเรือมีจำนวนพลถึง ๒๕๐๐๐๐ ได้ม
ไปในทางหน้าแฉทางบก เสด็จยกออกจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อพระนารายณ์ยกพลออกจากกรุงศรีอยุธยานั้น เสด็จประทับ
แรมตามระยะทางโดยลำดับเมืองแต่ตำบลดังนี้ คือ

(๓) เมืองวิเศษไชยชาญ ๒ เมืองฉะบuri ๓ เมืองนครสวรรค์
๔ เมืองพิศณุโลก ๕ เมืองพิจิตร ๖ เมืองสระบุรี ๗ เมืองสุโขทัย
๘ เมืองสวรรคโลก ๙ เมืองพิษณุ ๑๐ เมืองพิจิตรพลา ๑๑ เมือง
สิงขบุรี ๑๒ เมืองอินทบุรี ๑๓ เมืองพรหมบุรี ๑๔ เมืองไชยนาท
๑๕ เมืองมโนรมย์ ๑๖ เมืองทุ่งยั้ง ๑๗ เมืองวังโพ ๑๘ เมืองดับแก
๑๙ เมืองนครดง ๒๐ เมืองนครไทย ๒๑ เมืองศุภคงบุรี ๒๒ เมือง
แปบ ๒๓ เมืองเก ๒๔ เมืองสระแก้ว ๒๕ เมืองพาด ๒๖ เมืองวัดบุตร

๒๗ เมืองเชียงเงิน ๒๘ เมืองเชียงทอง ๒๙ เมืองระแหง ๓๐ เมือง
อุไทยธานี ๓๑ เมืองเงิน ๓๒ เมืองศรีนครเดิม ๓๓ เมืองแพร่ ๓๔ เมือง
ระแวก รวม ๒๕ ชาติ ตั้งตำบลบ้านวังฉนวนเมืองเชียงใหม่
จึงรับสั่งให้ตั้งค่ายหลวงตั้งที่ตำบลบ้านวังฉนวน แล้วให้ทำพิธีคดไม้
ข่มนามเสร็จแล้ว ครั้นได้มหาพิไชยฤกษ์ จึงให้เจ้าพระยาราชวังสัน
เป็นแม่ทัพ ให้พระยาด์หราชเดโชกับเจ้าพระยาโกษาธิบดีเป็นปีกซ้าย
ปีกขวา แล้วเสด็จยกทัพหลวงไปตั้งเมืองเชียงใหม่

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ทราบข่าวพระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกกองทัพมา
ตั้งนั้น ก็จัดขบวนทัพใหญ่ยกออกมาตั้งรับนอกพระนคร ครั้น ๒ ทัพ
ประทะกันแล้วได้รับพุ่งกันเป็นลำมารด พดบันด้อบันนักราบกัน พด
ช้างค้อช้าง พดม้าค้อม้า พดทวนค้อทวน พดดาบค้อดาบ ก็เข้ารบกัน
ควนบันนักราบกระเหลบไปทั้งอากาศไม่เห็นแสงตะวัน ผู้คนทั้งสองฝ่ายล้ม
ตายลงเป็นอันมาก

ขณะนั้นพระยาด์หราชเดโชก็ขึ้นมาว่าทวนออกนำทัพ แล้วร้อง
ประกาศไปว่าเราชื่อพระยาด์หราชเดโช ใครมีฝีมือจงออกมารบกับเรา
พวกดาวก็พากันนั่งอยู่ตมได้มีใครขึ้นชื่อ พระยาด์หราชเดโชเห็นดาว
นั่งอยู่ไม่ออกมาสู้รบตั้งนั้น จึงถือดาบขึ้นหิถึงมากถันใจหายตัวควมไป
ควมมาให้ดาวเดเห็นแต่ดาบ กับได้ยินแต่เสียงมีได้เห็นตัว พวกดาวเห็น
ตั้งนั้นก็ตั้งตกใจกลัวพากันแตกหนีไม่เป็นขบวน พระเจ้าเชียงใหม่ก็
ให้รวบรวมผู้คนทั้งแตกกระจัดกระจายได้แล้ว ก็ดำทัพลับเข้าพระนคร
ให้ปิดประตูทองเขื่อนแน่นหนา ขันพลขึ้นรักษาน้ำที่เชิงเทินเป็นลำมารด

ให้^๕ขวทรายหุดอมตะกัว^๖เคียว^๗ขัน^๘น้ำมัน^๙ยาง^{๑๐} สำหรับ^{๑๑}เท^{๑๒}ตาด^{๑๓}เมื่อ^{๑๔}ข้า^{๑๕}คัก^{๑๖}เข้า^{๑๗}
คืบ^{๑๘}ต้น^{๑๙}กำ^{๒๐}แพง^{๒๑} ฝ่าย^{๒๒}นาย^{๒๓}ท^{๒๔}นาย^{๒๕}กอง^{๒๖}ข้าง^{๒๗}กรุง^{๒๘}ศรี^{๒๙}อยุธยา^{๓๐}เห็น^{๓๑}ดาว^{๓๒}แตก^{๓๓}กระ^{๓๔}
จัต^{๓๕}กระ^{๓๖}จาย^{๓๗}ไป^{๓๘}ดังนั้น^{๓๙} ก็^{๔๐}ขับ^{๔๑}พด^{๔๒}เข้า^{๔๓}ล้อม^{๔๔}เมือง^{๔๕}ไว้^{๔๖}ทั้ง^{๔๗} ๕^{๔๘} ด้าน^{๔๙}

ตก^{๕๐}เว^{๕๑}ตาก^{๕๒}ดาว^{๕๓}คน^{๕๔}พว^{๕๕}ก^{๕๖}ดาว^{๕๗}พากัน^{๕๘}ตั้ง^{๕๙}ของ^{๖๐}ชาน^{๖๑}ยาม^{๖๒} เดี^{๖๓}ยัง^{๖๔}ของ^{๖๕}ไต้^{๖๖}ย^{๖๗}
ไป^{๖๘}ถึง^{๖๙}พระ^{๗๐}กรรณ^{๗๑}พระ^{๗๒}นาราย^{๗๓}น์^{๗๔}ๆ^{๗๕}จึง^{๗๖}ตรัส^{๗๗}ถาม^{๗๘}เจ้า^{๗๙}พระ^{๘๐}ยา^{๘๑}โกษา^{๘๒}ธิ^{๘๓}บ^{๘๔}ว่า^{๘๕} เดี^{๘๖}
ยัง^{๘๗}ที่^{๘๘}ไหน^{๘๙} เจ้า^{๙๐}พระ^{๙๑}ยา^{๙๒}โกษา^{๙๓}ธิ^{๙๔}บ^{๙๕}จึง^{๙๖}กรา^{๙๗}บ^{๙๘}ทูล^{๙๙}ว่า^{๑๐๐} เดี^{๑๐๑}ยัง^{๑๐๒}ของ^{๑๐๓}ชาน^{๑๐๔}ยาม^{๑๐๕}
ใน^{๑๐๖}เมือง^{๑๐๗}เฌ^{๑๐๘}ง^{๑๐๙}ใหม่^{๑๑๐} พระ^{๑๑๑}นาราย^{๑๑๒}น์^{๑๑๓}จึง^{๑๑๔}ตรัส^{๑๑๕}ว่า^{๑๑๖} เหตุ^{๑๑๗}ใด^{๑๑๘}พว^{๑๑๙}ก^{๑๒๐}เจ้า^{๑๒๑}จึง^{๑๒๒}ตั้ง^{๑๒๓}ค่าย^{๑๒๔}
ใกล้^{๑๒๕}ชิด^{๑๒๖}กับ^{๑๒๗}เมือง^{๑๒๘}เฌ^{๑๒๙}ง^{๑๓๐}ใหม่^{๑๓๑}ดัง^{๑๓๒}นี้^{๑๓๓}เล่า^{๑๓๔} เจ้า^{๑๓๕}พระ^{๑๓๖}ยา^{๑๓๗}โกษา^{๑๓๘}ธิ^{๑๓๙}บ^{๑๔๐}จึง^{๑๔๑}กรา^{๑๔๒}บ^{๑๔๓}ทูล^{๑๔๔}ว่า^{๑๔๕}
ระยะ^{๑๔๖}ทาง^{๑๔๗}ค^{๑๔๘}ง^{๑๔๙}แต่^{๑๕๐}เมือง^{๑๕๑}เฌ^{๑๕๒}ง^{๑๕๓}ใหม่^{๑๕๔}มา^{๑๕๕}ถึง^{๑๕๖}ค่าย^{๑๕๗}หล^{๑๕๘}วง^{๑๕๙}นี้^{๑๖๐}ทาง^{๑๖๑}กัน^{๑๖๒}ถึง^{๑๖๓}โย^{๑๖๔}ชน^{๑๖๕} ๓^{๑๖๖} พระ^{๑๖๗}
นาราย^{๑๖๘}น์^{๑๖๙}จึง^{๑๗๐}รับ^{๑๗๑}สั่ง^{๑๗๒}ให้^{๑๗๓}ไป^{๑๗๔}วัด^{๑๗๕}ชน^{๑๗๖}ตุ^{๑๗๗}คร^{๑๗๘}ก^{๑๗๙}ที่^{๑๘๐}ทาง^{๑๘๑}โย^{๑๘๒}ชน^{๑๘๓} ๓^{๑๘๔} จึง^{๑๘๕}ตั้ง^{๑๘๖}เจ้า^{๑๘๗}พระ^{๑๘๘}ยา^{๑๘๙}โกษา^{๑๙๐}
ธิ^{๑๙๑}บ^{๑๙๒}จึง^{๑๙๓}รับ^{๑๙๔}สั่ง^{๑๙๕}ว่า^{๑๙๖} ทาง^{๑๙๗}ใกล้^{๑๙๘}กัน^{๑๙๙}ถึง^{๒๐๐}โย^{๒๐๑}ชน^{๒๐๒} ๓^{๒๐๓} เหตุ^{๒๐๔}ใด^{๒๐๕}จึง^{๒๐๖}ไต้^{๒๐๗}ย^{๒๐๘}เดี^{๒๐๙}
ยัง^{๒๑๐}ยาม^{๒๑๑}ดัง^{๒๑๒}นี้^{๒๑๓}เล่า^{๒๑๔} เจ้า^{๒๑๕}พระ^{๒๑๖}ยา^{๒๑๗}โกษา^{๒๑๘}ธิ^{๒๑๙}บ^{๒๒๐}จึง^{๒๒๑}กรา^{๒๒๒}บ^{๒๒๓}ทูล^{๒๒๔}ว่า^{๒๒๕} ซึ่ง^{๒๒๖}ไต้^{๒๒๗}ย^{๒๒๘}เดี^{๒๒๙}
ยัง^{๒๓๐}ชาน^{๒๓๑}ยาม^{๒๓๒}ดัง^{๒๓๓}นี้^{๒๓๔} เป^{๒๓๕}น^{๒๓๖}มี^{๒๓๗}คร^{๒๓๘}ด^{๒๓๙}ที่^{๒๔๐}พระ^{๒๔๑}องค์^{๒๔๒}จะ^{๒๔๓}ตั้ง^{๒๔๔}ไต้^{๒๔๕}เมือง^{๒๔๖}เฌ^{๒๔๗}ง^{๒๔๘}ใหม่^{๒๔๙} แต่^{๒๕๐}ของ^{๒๕๑}
นั้น^{๒๕๒}จะ^{๒๕๓}มา^{๒๕๔}สู้^{๒๕๕}โพธิ^{๒๕๖}ธ^{๒๕๗}ม^{๒๕๘}ภา^{๒๕๙}ร^{๒๖๐}ของ^{๒๖๑}พระ^{๒๖๒}องค์^{๒๖๓} ไต้^{๒๖๔}ท^{๒๖๕}รง^{๒๖๖}ฟ^{๒๖๗}ง^{๒๖๘}ก็^{๒๖๙}ท^{๒๗๐}รง^{๒๗๑}ย^{๒๗๒}ิน^{๒๗๓}ดี^{๒๗๔}เป^{๒๗๕}น^{๒๗๖}อัน^{๒๗๗}มา^{๒๗๘}
ก^{๒๗๙}จึง^{๒๘๐}รับ^{๒๘๑}สั่ง^{๒๘๒}ว่า^{๒๘๓}ใคร^{๒๘๔}จะ^{๒๘๕}อา^{๒๘๖}สา^{๒๘๗}ไป^{๒๘๘}เฆ^{๒๘๙}ม^{๒๙๐}ของ^{๒๙๑}น^{๒๙๒}ไต้^{๒๙๓}ข้าง^{๒๙๔} ใน^{๒๙๕}ช^{๒๙๖}ณะ^{๒๙๗}นั้น^{๒๙๘}พว^{๒๙๙}ก^{๓๐๐}ที่^{๓๐๑}ทำ^{๓๐๒}ผิด^{๓๐๓}
ล^{๓๐๔}วง^{๓๐๕}พระ^{๓๐๖}ราช^{๓๐๗}กำ^{๓๐๘}หนด^{๓๐๙}กฎ^{๓๑๐}ห^{๓๑๑}มา^{๓๑๒}ย^{๓๑๓}ค^{๓๑๔}อง^{๓๑๕}โทษ^{๓๑๖}จำ^{๓๑๗}ข^{๓๑๘}ง^{๓๑๙}อยู่^{๓๒๐} ๒๐^{๓๒๑} คน^{๓๒๒} จึง^{๓๒๓}รับ^{๓๒๔}อา^{๓๒๕}สั่ง^{๓๒๖}ทำ^{๓๒๗}
ท^{๓๒๘}ณ^{๓๒๙}ที่^{๓๓๐}บ^{๓๓๑}น^{๓๓๒}ถ^{๓๓๓}ว^{๓๓๔}าย^{๓๓๕}ว่า^{๓๓๖}จะ^{๓๓๗}ไป^{๓๓๘}เฆ^{๓๓๙}ม^{๓๔๐}ของ^{๓๔๑}มา^{๓๔๒}ถ^{๓๔๓}ว^{๓๔๔}าย^{๓๔๕}ให้^{๓๔๖}ไ้^{๓๔๗} ถ้า^{๓๔๘}ไม่^{๓๔๙}ได้^{๓๕๐} ให้^{๓๕๑}ประ^{๓๕๒}หาร^{๓๕๓}
ชี^{๓๕๔}ว^{๓๕๕}ต^{๓๕๖}ร^{๓๕๗}เฌ^{๓๕๘}ย^{๓๕๙} พระ^{๓๖๐}นาราย^{๓๖๑}น์^{๓๖๒}ก็^{๓๖๓}โปรด^{๓๖๔}ให้^{๓๖๕}น^{๓๖๖}ก^{๓๖๗}โทษ^{๓๖๘}ทั้ง^{๓๖๙} ๒๐^{๓๗๐} คน^{๓๗๑}น^{๓๗๒}พ^{๓๗๓}น^{๓๗๔}โทษ^{๓๗๕} น^{๓๗๖}ก^{๓๗๗}โทษ^{๓๗๘}
ท^{๓๗๙}ง^{๓๘๐} ๒๐^{๓๘๑} คน^{๓๘๒}น^{๓๘๓}ก^{๓๘๔}เฌ^{๓๘๕}ร^{๓๘๖}ย^{๓๘๗}ม^{๓๘๘}เฌ^{๓๘๙}ร^{๓๙๐}อง^{๓๙๑}ส^{๓๙๒}ำ^{๓๙๓}ค^{๓๙๔}ร^{๓๙๕}า^{๓๙๖}ว^{๓๙๗}จ^{๓๙๘}ร^{๓๙๙}บ^{๔๐๐}ม^{๔๐๑}อ^{๔๐๒}ณ^{๔๐๓}ด^{๔๐๔}ว^{๔๐๕} พว^{๔๐๖}ก^{๔๐๗}น^{๔๐๘}ไป^{๔๐๙}ถึง^{๔๑๐}กำ^{๔๑๑}แพง^{๔๑๒}
เม^{๔๑๓}ือ^{๔๑๔}ง^{๔๑๕}เฌ^{๔๑๖}ง^{๔๑๗}ใหม่^{๔๑๘}เศ^{๔๑๙}ก^{๔๒๐}เว^{๔๒๑}ท^{๔๒๒}ม^{๔๒๓}น^{๔๒๔}ค^{๔๒๕}่^{๔๒๖}ถ^{๔๒๗}ก^{๔๒๘}ด^{๔๒๙}พ^{๔๓๐}ว^{๔๓๑}ก^{๔๓๒}ร^{๔๓๓}ัก^{๔๓๔}ษ^{๔๓๕}า^{๔๓๖}น^{๔๓๗}ำ^{๔๓๘}ที่^{๔๓๙}เฌ^{๔๔๐}ง^{๔๔๑}เท^{๔๔๒}น^{๔๔๓}แ^{๔๔๔}ด^{๔๔๕}ว^{๔๔๖} ต^{๔๔๗}บ^{๔๔๘}บ^{๔๔๙}เข้า^{๔๕๐}
ไป^{๔๕๑}ถ^{๔๕๒}ก^{๔๕๓}เฆ^{๔๕๔}ม^{๔๕๕}ของ^{๔๕๖}ไต้^{๔๕๗}ย^{๔๕๘}น^{๔๕๙}ไ้^{๔๖๐} น^{๔๖๑}ำ^{๔๖๒}มา^{๔๖๓}ถ^{๔๖๔}ว^{๔๖๕}าย^{๔๖๖}พระ^{๔๖๗}นาราย^{๔๖๘}น์^{๔๖๙}ๆ^{๔๗๐} ก็^{๔๗๑}ให้^{๔๗๒}ป^{๔๗๓}น^{๔๗๔}บ^{๔๗๕}ำ^{๔๗๖}เฌ^{๔๗๗}น^{๔๗๘}เฌ^{๔๗๙}

รางวัลแก่นักโทษทั้ง ๒๐ คนเป็นอันมาก เถวรับสั่งให้ตั้งรักบี้ดของ
ฆ้องนั้นเป็นอันดี

อยู่มา ๒-๓ วันพระนารายณ์ไม่เห็นกองทัพเชียงใหม่ยกออกมารบ
จึงรับสั่งปลุกข้าราชการทั้งปวงว่า บัดนี้พวกเชียงใหม่ตั้งรักษา
เมืองมั่นไว้มิโดยกองทัพออกมารบให้เห็นแพ้แด่ชนะ แต่ไม่นำเครื่องบรรณา
การมาถวายตามธรรมเนียม ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด ข้าราชการ
ทั้งปวงจึงกราบทูลว่า ควรจะมีพระราชสาส์นเข้าไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่
ให้ขอยกมารบกันตามธรรมเนียม มีฉนั้นให้ออกมาอ่อนน้อมเสียโดยดี
พระนารายณ์ทรงเห็นชอบด้วย จึงให้อาลักษณ์จางถูกพระราชสาส์น
มีใจความว่า

พระราชโองการ มาณพระบัณฑูร สूरสิงหนาท ราโชวาท
อมรฤทธิ มโหฬาราติเรก อเนกบุญญาธิบดินทร หิริหรินทรชาดา
อศุดยศุณาธิปัตติ ศรีโลกเชษฐ ชีเบศวรดิถ ศรีประทุมสุริยวงษ์
องค์เอกาทศรฐ จักรพรรดิราชา ชยันตมหาดมมดิวงษ์ พระเจ้า
กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาคิธกภพ นพรัตน
ราชธานี บุรรมยราช ประตำสนัสนุทธธรรมแดง มาถึงพระเจ้า
เชียงใหม่ ด้วยเรายกพยุหโยธมาครังนี้ มิไคมีจิครยินดักจะชิงเอา
ราชสมบัติบ้านเมืองแก้วแหวนเงินทองผู้คนช้างม้าของท่านโดยโธภเจตนา
เรามีจิตรศรัทธาเดื่อมิได้ จะไควัเชิญพระพุทธรูปปฏิมากร พระพุท
ธิหิงศกับพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งแกะด้วยไมจันทน์แดงทั้ง ๒ พระองค์ ขอ
ให้พระเจ้าเชียงใหม่ส่งพระปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์นั้นออกไป เมือง

เชียงใหม่กับกรุงศรีอยุธยาก็จะได้เป็นทองแผ่นเดียวกัน มีฉันทให้
พระเจ้าเชียงใหม่ยกพลโยธาหาญ ออกไปทำยุทธนาการตามราชประ
เพณี โดยวิธียุทธสงครามช้างม้าหรือขบวนยุทธอย่างไรก็ตามที่ ครั้น
ให้จากถูกพระราชดำณั้แล้ว ก็ให้ทูตนำไปถวายพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ จึง
ให้อาณัติจากถูกพระราชดำณั้ตอบ มีใจความว่า มหามหิศรราช
ภูมิบาล สุธรรณทร ปรมินทราพิทย ชาติยมหาเศวต ผู้ผ่านพิภพ
เชียงใหม่ . ถึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ด้วยพระโอรสกาเราได้ผ่าน
พิภพศรีรัตนคชนคร พระบิดาเราก็ได้ผ่านพิภพจันทบุรี แล้วเรานี้ได้
ผ่านพิภพเชียงใหม่ พระพุทธปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์นี้ ได้ด้วย
บุญบารมีของเรา ๆ ก็มีจิตเต็มใจทำสักการบูชาอยู่เป็นนิตย์ ซึ่ง
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกพยุหโยธามาทำสงคราม ให้ได้ความเดือด
ร้อนแก่สมณะชั้พราหมณ์อาณาประชาราษฎร เพื่อจะใคร่ได้พระ
ปฏิมากรนั้นเราไม่ยอมให้แล้ว เรายอมถวายชีวิตแก่พระปฏิมากร
ทั้ง ๒ พระองค์ เมื่อจากถูกเสร็จแล้วให้ทูตนำไปถวายพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยา พระนารายณ์ทรงทราบราชดำณั้ของพระเจ้าเชียงใหม่ดังนี้
จึงทรงจากถูกพระราชดำณั้ด้วยพระองค์เองมีใจความว่า กิจของสมณะ
ชั้พราหมณ์คือพยายามตั้งหนารักษาศักดิ์เจริญภาวณา กิจของพระมหา
กระษัตริย์ก็มีการดำรงความเป็นราชประเพณี ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่จะ
มานั่งมองชั้เทออยู่ณ ตุกรยาเหมือนสัตว์มีชาติอันชั้ขาด ถ้าไม่ยอม
ให้พระปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์แล้ว จงรักษาพระนครไว้ให้มั่นคง
เราจะเข้าปล้นหักเอาให้ได้ ทรงจากถูกแล้วให้ทูตเชียงใหม่นำไปถวายเจ้า

นายของคน พระเจ้าเชียงใหม่ก็ได้ตอบประการใด เป็นแต่ให้
รักษาพระนครนั้นไว้

พระยาดีหราเดโชจึงทูลรับอาสาว่าจะตีเมืองเชียงใหม่ให้ได้ แล้ว
พระยาดีหราเดโชจึงชวนมาถือนวนน้ำหน้าพาทหารทั้งปวงเข้าไปใกล้กำแพง
เมืองเชียงใหม่แล้วร้องด้วยเสียงอันดังว่า กุชชัพระยาดีหราเดโช
เป็นทหารเลื้อยของพระนารายณ์ ใครมีฝีมือดีจงออกมารบกับกู แล้ว
พระยาดีหราเดโชก็ขับพลเข้าประชิดกำแพงเมือง พวกพ่อทหารลาว
ที่รักษาน้ำที่เชิงเทียน ก็พุ่งธนูธนูแหลมหนวดระดมยิงมาดังท่าฝน
เทหาคะเทวทรายขึ้นน้ำม่นยางอันเขียวไฉวไฉวได้ลงมาเป็นอันมาก พล
ทหารไทยก็มิได้ย่อท้อถอยหลัง พวกเข้เข้าชุดทำตายกำแพงเมืองเป็น
สามารถ พระยาดีหราเดโชก็ถือนวนบันกำแพงเมืองเข้าไปได้ ได้
ฆ่าฟันพวกรักษาน้ำที่เชิงเทียนแตกกระจัดกระจาย พวกทหารก็ทำตาย
กำแพงเข้าเมืองได้ ได้ฆ่าฟันทหารลาวล้มตายเป็นอันมาก พระโพธิ์สาร
เจ้าเมืองเชียงใหม่ถูกอาวุธพิราโดยในที่รบ พวกทหารไทยจับได้นางทิพ
ดีตามเหี้ยพระเจ้าเชียงใหม่ กับเจ้าวงศ์โฮรดีพระเจ้าเชียงใหม่ แด
พอรี้ดังคำอำมาตย์ แดขุนนางข้าราชการทั้งปวงได้เป็นอันมาก เก็บ
ริบแก้วแหวนเงินทองได้เป็นอันมากแล้วนำมาถวายพระนารายณ์ ครั้นพระ
นารายณ์มีไชยชนะได้เมืองเชียงใหม่แล้ว จึงให้เชิญพระพุทธรูปหิรัญคัมภีร์
พระแก่นจันทน์แดงมาประดิษฐานที่วัดป่าพญา ให้มีการมโหรีศพนัสมโหรี
เป็นอันมาก แดว่าครั้นตามพระยาแสนหวดองอำมาตย์ของพระเจ้าเชียงใหม่
ใหม่ว่า เราได้ทราบข่าวว่า พระพุทธรูปหิรัญคัมภีร์ นมอันภาพเหาะเหิร

เดิรอากาศได้จริงหรือ พระยาแสนหลวงกราบทูลว่า แต่เดิมเมื่อพระ
พุทธสิหิงค์ยังประดิษฐานอยู่ที่เมืองปากดัมบุตรนั้นเหาะเหิรเดิรอากาศได้จริง
แต่มีคนทูลจริตมากว่ากเขาแก้วมณีนี้นี้เป็นพระนครไปเสีย แต่นั้นมา
พระพุทธรูปสิหิงค์ก็เหาะเหิรเดิรอากาศไม่ได้ ต่อมาเจ้าเมืองสระบุรี
เชิญไปจากเมืองปากดัมบุตร ไปประดิษฐานที่เมืองสระบุรี ต่อนั้นไป
ประดิษฐานอยู่ที่เมืองลำช้าง ต่อนั้นไปประดิษฐานอยู่ที่เมืองจันทบุรี
แล้วมาประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงใหม่

เมื่อพระนารายณ์จะเสด็จกลับจากเมืองเชียงใหม่ จึงตั้งเจ้าวงษ์
ซึ่งเป็นโอรสพระเจ้าโพธิ์ธารเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ พระมเหสีแสน
นางข้าราชการทั้งปวงนั้น ก็ให้คงอยู่เมืองเชียงใหม่ตามเดิม แล้วให้
เชิญพระพุทธรูปสิหิงค์ทั้ง ๒ พระองค์ตั้งประดิษฐานณเรือเอกไชย เสด็จ
ยกทัพกลับยังพระนครศรีอยุธยา เมื่อเรือเอกไชยมาถึงพระนครหน้า
แล้ว ทรงประกาศให้ขุนนางข้าราชการแลราษฎรทั้งปวงเล่นมโหรี
สักการบูชา เห็นทางที่จะเชิญพระพุทธรูปสิหิงค์ทั้ง ๒ พระองค์ ขนนาก็
ให้ไปรยทรายบักทรายวัดผูกคันทมะพร้าวคันทกด้วยคันทอ้อยเป็นคันทัน แล้ว
เชิญพระพุทธรูปสิหิงค์ทั้ง ๒ พระองค์ ขนประดิษฐานบนพระยานมาศ ก็น
พระกตกรติบของ ๔ คัน แล้วครุฑ ๔ คัน เชิญไปประดิษฐาน
ไว้ที่หอพระในพระราชวัง แล้วให้ทำการสมโภชเป็นอันมาก ในขณะ
นั้นพระพุทธรูปสิหิงค์ทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แดงธงไชยซึ่งได้มาแต่เมืองเชียง
ใหม่นั้น พระนารายณ์ก็นำไปไว้สำหรับตั้งชานยานในพระราชวัง พวก
เมืองเชียงใหม่ซึ่งตามกับขบวนทัพหลวงนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้

กตบคนไปยังเมืองเชียงใหม่ทั้งต้น แค้นมาเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็นำ
เครื่องบรรณาการมาถวายเป็นนิตย์มิได้ขาด

แต่พระนารายณ์ได้ทรงศึกษาวิชาคมในสำนักพระอาจารย์พรหม ๆ
นั้นอายุมากเป็นผู้เฒ่าไปหึ่ง ๒ ข้างยานถึงบ่า เป็นผู้มีชำนาญในทาง
เวทมนต์มอณาภาพเหาะเหิรเครื่องอากาศได้ เพราะฉะนั้นพระนารายณ์จึง
มีบุญญาภินิหารแต่จริยคุณมาก วัน ๓ เดือนจัตวาเมื่อพระที่นั่งเอกไชยใน
เวदानาชน รับสั่งว่าให้นาดตดั่งทรงพระแสงพันธัง 'นาก็ดตดง
ตามพระราชประสงค์ ครั้นนาดตดงแล้ว จึงรับสั่งให้นาชนดั่งทรง
พระแสงพันธังอีก นาก็ชนตามพระราชประสงค์ พระนารายณ์มีพระ
ราชประสงค์อย่างไรก็ไปทำตามทั้งต้น พระเกียรติยศของพระนารายณ์
นั้นแผ่ไปทั่วทุกทิศ มีชาวต่างประเทศ เมืองแขกอรวง เมืองโคร์ด้าน
ฝรั่งเมืองฝรั่งเค็ด นำเครื่องบรรณาการดอกไม้เงินทองมาถวายขอเป็น
พระราชไมตรี เมื่อพระนารายณ์เสวยราชย์พระชนม์ได้ ๓๕ พรรษา
อยู่ในราชสมบัติ ๒๕ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๔๐ พรรษาก็เสด็จ
สวรรคต พระนารายณ์มีภพวันอังคาร

เมื่อพระนารายณ์เสด็จสวรรคตแล้ว ข้าราชการทั้งปวงเห็นว่า
พระนารายณ์ไม่มีพระราชโอรสที่จะสืบพระวงศ์ ปฤกษากันว่าควรจะ
ยกราชสมบัติถวายแก่ใคร พวกที่รู้ประวัติเจ้าพระยาศรีสงครามจึงพูด
กันว่า พระราชโอรสของพระนารายณ์มีอยู่ คือเจ้าพระยาศรี
สงครามบุตรนางกู่สาวดี ที่พระราชทานไปแก่เจ้าพระยาสุรสีห์ ด้วย
พระนารายณ์ได้ตั้งสัตย์ไว้ว่าจะไม่เลี้ยงโอรสที่เกิดแต่นางนักสนม ครั้น

นางกุดาวคัมภีร์ภัก ขนจึงแกตั้งยักย้ายถ่ายเทไปเสีย เพราะฉนั้นควร
จะยกสมบัติให้แก่เจ้าพระยาศรีธรรมดคี เมื่อปลุกษาเห็นชอบพร้อมกัน
ดังนี้แล้วจึงเชิญเจ้าพระยาศรีธรรมดคีให้ ขนครองราชสมบัติ แต่เจ้า
พระยาศรีธรรมดคีไม่รับ ว่าบิดาของเรายังมีอยู่ ท่านทั้งปวงจึงเชิญ
บิดาของเราขึ้นครองราชสมบัติเถิด ขุนนางข้าราชการทั้งปวงก็เชิญ
เจ้าพระยาผู้ดีให้ ขนครองราชสมบัติ เจ้าพระยาผู้ดีห่มพระนามเป็น ๒
อย่าง ๆ ๑ ว่าสมเด็จพระราชาธิบดี พระนาม ๓ ว่าพระราเมศวร ๆ
ทรงตั้งนางอุปดะเทวีเป็นพระมเหสีฝ่ายขวา ทรงตั้งพระสุดาเทวีราชธิดา
พระนารายณ์เป็นมเหสีฝ่ายซ้าย พระสุดาเทวีมีพระราชโอรสองค์ ๓
พระนามว่าพระขวัญ ในเวลาที่พระขวัญประสูติจากครรภ์พระมารดา
นั้น มีเหตุเป็นนิมิตรต่าง ๆ เป็นดังนี้ว่าแผ่นดินไหว ประชาชนพากัน
เลื่องลือว่าผู้มบุญมาเกิด

แต่พระราเมศวรนั้นไม่ใคร่พอพระทัยในทางยศศักดิ์ แม้จะเสด็จ
ประพาสที่ใด ๆ ก็ไม่มีขบวนแห่แหน ให้แต่องครักษ์ตามเสด็จเล็กน้อย
เท่านั้น พอพระทัยแต่ที่จะบำรุงไพร่บ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าง
เดียว จึงทรงตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมดคีเป็นพระมหาอุปราช ดูแล
กิจการบ้านเมืองต่างพระองค์ ในเวลานั้นพระมหาอุปราชมีอาญาดีทมิ
ดำเริ่จราชการบ้านเมืองต่างพระองค์พระราเมศวรทั้งสิ้น พระราเมศวร
ให้สร้างวัดขึ้น ๔ วัด คือ วัดบูรพาภิรามวัด ๓ วัดรัตนปราสาทวัด ๓
วัดบรมราชคัยวัด ๓ วัดขังกระยวัด ๓ แล้วให้ปฏิสังขรณ์วัดมิ่งมงคลาราม
วัด ๓ เมื่อพระราเมศวรเสด็จราชย์พระชนม์ได้ ๕๕ พรรษา อยู่ใน

ราชสมบัติ ๓๕ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๖๕ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต
พระราเมศวร สัมภพวันศุกร์

ข้าราชการทั้งปวง จึงเชิญพระมหาอุปราชขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อ
ณวัน ๗ ๕ ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๐๖๓ ในวันเมื่อทำการราชาภิเษกนั้นเกิด
มหัศจรรย์มีแสงสว่างทั่วไปทั้งพระราชวัง ข้าราชการทั้งปวงถือเอา
นิมิตหมายเป็นเหตุ ถวายพระนามว่า พระเจ้าสุริเยนทราธิบดี
ภายหลังปรากฏพระนามอีกอย่าง ๑ ว่า นรามรินทร์ พระเจ้าสุริเยน
ทราธิบดีมีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระพันปีหลวง

ครั้นต่อมาพระขวัญราชโอรสพระราเมศวรมีพระชนม์ได้ ๑๔ ปี คิด
ร้ายต่อพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี ตั้งช่องล่อผู้คนไว้เป็นอันมาก กิดคิพัท
ทราบไปถึงพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี ๆ จึงรับสั่งให้เชิญพระขวัญเข้ามาเฝ้า
ในพระราชวัง แล้วรับสั่งถามว่า เจ้าตั้งช่องล่อผู้คนจะคิดร้ายต่อเรา
จริงหรือ พระขวัญรับว่า การที่ตั้งช่องล่อผู้คนนั้นจริง แต่ไม่ได้
ประสงค์จะทำร้ายต่อพระองค์ ประสงค์จะบ่อนกันบ้านเมือง พระเจ้า
สุริเยนทราธิบดีทรงพระราชดำริเห็นอาการพิรุณ จึงทรงปรึกษากับข้าราชการ
ทั้งปวง ๆ จึงยกบทพระโอยการจีนพิพากษาว่า ผู้ที่ตั้งช่องล่อ
ผู้คนจะประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินนั้น ชอบให้เอาตัวไปประหาร
ชีวิตเสีย พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีก็รับสั่งให้เอาตัวพระขวัญไปสำเร็จ
โทษเสียตามประเพณี

พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีมีพระราชโอรสด้วยพระมเหสีใหญ่ ๓ องค์
องค์ที่ ๑ พระนาม สุรินทกุมาร องค์ที่ ๒ พระนาม วรราชกุมาร

องค์ที่ ๓ พระนามว่า อนุชา कुमार ๆ นักดำหาญดุร้ายมาก วัน ๑
รับสั่งให้พวกมหาดเล็กเล็ก ๆ ด้วยกันว่ายข้ามแม่น้ำ พวกมหาดเล็ก
เกรงอาญา ก็พากันว่ายไป ที่มกาดังนั้นจมตายบ้างก็มี กิตติศัพท์ทราบ
ถึงพระเจ้าสุริยเณทราธิบดี ๆ ทรงพระพิโรธ รับสั่งให้เอาอนุชา कुमार
ไปตำเฝ้าโทษเดี๋ยวคงเด็กทจมนตายแน่

แต่พระเจ้าสุริยเณทราธิบดีมีราชบุตร อันเกิดด้วยพระสนมอีก ๓ พระ
องค์นามว่า เจ้ากุมารอินทรวงศ์ ๑ เจ้ากิ่งวงศ์ ๑ เจ้าตึงวงศ์ ๑

ครั้นต่อมาพระเจ้าสุริยเณทราธิบดีให้สร้างมณฑปพระพุทธบาทมี
ยอดสูง ๒๕ ศอก หุ้มทองแดงตงรักปิดทอง แล้วให้สร้างวัดชนบทตำบล
โพธิ์ช้างล้ม ๒ วัด พระราชทานนามว่า พระอารามบรมกระษัตริย์
วัด ๑ ทูฬารามวัด ๑ ให้ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์องค์ ๑ ตงรักปิดทองให้
งดงาม พระราชทานนามว่า สุธัญญ์โพธิ์เพชรเจดีย์ แล้วให้เอา
โลหะทั้ง ๕ มาสร้างพระปฏิมากรองค์ ๑ สูง ๑๖ ศอก พระราชทาน
นามว่า สยามภุคตคามาคี

ในปีนั้นเจ้าเมืองกาญจนบุรีจับได้ช้างเผือกพังช้าง ๓ ช้างเผือก
พลายช้าง ๑ นำมาถวาย จึงพระราชทานนามช้างเผือกพังว่า อินท
ไชยรา พระราชทานนามช้างเผือกพลายว่า บรมจักรบุผาพันธุ์

พระเจ้าสุริยเณทราธิบดีมีบุญญาธิการเดชฤทธิ์ อำนาจ
ในทางเวทมนต์กายสิทธิ์มาก เวลาถากคันที่ทรงกำบังพระกายเสด็จ
ประพาศฟังกิจทุกข์ของราษฎร แดทรงกรวดจกราใจผู้ราษฎรได้ขาด
ทรงชุบเลี้ยงคนที่มีเวทมนต์ ให้ไปเฝ้าหาตักโกธ ชิดพระองค์ รับสั่งใช้

ให้กำบังกายออกตรวจโจรผู้ร้ายในราตรี ถ้าทรงทราบว่ามีเวรหมันต์
 คืบแล้ว ให้มีหาดเล็กตอไปตำรายในเวรดาหับ ผู้ใดไม่เป็นอันตราย
 ก็ให้พามาเลี้ยงไว้เป็นข้าราชการ ผู้ใดที่ไอ้อวดทตตองไม่ได้จริงก็ให้ตั้ง
 พระราชอาญา พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีทรงมั่นหมายผู้เดิมอยาก
 พกกำบังร้องมาในเวรดาหับคืบถึงถูก เค้าไปตามจลาจลในน้ำแต่พอ
 แดเห็นเงาก็ถึงถูก แดทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ รู้คำนวณฤกษ์ยาม
 ชตาบ้านเมือง ได้ทรงพยากรณ์กำหนดอนาคตเป็นพระราชนิพนธ์ไว้ตั้งว่า
 น้ำในแม่น้ำแควของทั้งปวงจะแดงเป็นโลหิต เมฆแดงท้องฟ้าจะแดงเป็น
 แสงไฟ แผ่นดินจะไหวโดยมาก ยักษ์แต่ผีป่าจะเข้าเมือง เตื่อ
 เมืองทรงเมืองจะหักเคี้ยง ฤดูหนาวจะเป็นฤดูร้อน โรคภัยจะเบียด
 เบียดสัตว์เดมมนุษย์ทั้งปวง โอชาว่ายาแถมดไม้จะถอยรศ เทพยิดา
 ที่รักษาพระศาสนาจะรักษาแต่คนพาล พวกที่อยู่ในศีตในธรรมจะถอยยศ
 มิตรจะกลับเป็นศัตรู เมื่อยจะคิดทรยศต่อผัว คนต่ำตระกูลจะทำคน
 ตระกูลสูงให้เสื่อมถอย ศิษย์จะสู้ครู พวกพาดจะมีอำนาจ พวกปราชญ์
 จะตกต่ำ น้ำเค็มจะจมน กระเบองจะถอย ผู้ดีจะเคียดรอก ชกรอก
 จะเคียดนบน มนุษย์จะมีอายุสั้นพ่นตาย จะเกิดเข้ายากหมากแพง
 ฝูงมนุษย์จะอดหยาก ผีแดเปรตจะปนอยู่กับคน สัมณะชีพราหมณ์
 จะร้อนใจ จะเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม ที่ดุ่มจะกลับค่อนที่ค่อน
 จะกลับดุ่ม พระพุทธศาสนาจะเคঁร่าหมอง คนที่ذنุกเย้าจะได้ครอง
 สัมบัติ คนต่างชาติต่างภาษาจะเข้ามาเป็นเจ้านาย ดังน

อยู่มาบัดนี้พิศคน ๓ ชื่อข้ายธรรมเถียรพงศ์ออกจากพระ
 ดำแดงตัวเป็นผู้วิเศษ โทหกว่าตัวเป็นเจ้าของพระขวัญ ซึ่งพระสุริเยนทรา
 ธิปัตย์ให้เอาตัวไปดำเร้วโทษเสีย ว่ายังไม่สิ้นพระชนม์ เทวดาพาไป
 เที่ยงไว้ ข้ายธรรมเถียรแต่งตัวทำท่าทางเหมือนพระขวัญ ต่อดวง
 ใจให้คนเชือกออกเป็นอนมาก ครั้นมนุษย์ปล่อยมากชน ก็คงเกิดยกล้อมได้สมัคร
 พรรคพวกประมาณ ๒๐๐๐ เศษ กระเตรียมเครื่องดำตราดูจะยกเข้ามา
 ที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงเมืองนครราชสีมา หตวงเทพราชาผู้ว่า
 ราชการเมืองก็เข้าเป็นสมัครพรรคพวกกับข้ายธรรมเถียร จึงเอาข้างทรง
 พระบรมรัตนกาศมาให้อ้ายธรรมเถียร ๆ ก็ตั้งหตวงเทพราชาให้เป็น
 อำมาตย์ของตนแล้ว ก็ชนข้างกันแล้วครั้นครั้นพรรคพวกประมาณ
 ๒๐๐๐ เศษ พร้อมด้วยเครื่องดำตราดูยกเข้ามาทางบ้านเนินกระทุ่ม
 เกิดยกล้อมผู้คนตลยตมา

กิตติศัพท์ที่อ้ายธรรมเถียรยกทัพเข้ามาหนึ่ทราบไปถึง กรุง ศรี
 อยุธยา พระเจ้าสุริเยนทราธิปัตย์จึงรับสั่งห้ามมิให้ราษฎรทั้งปวง
 เชือกเกริกวุ่นวายให้ตั้งบอย ครั้นอ้ายธรรมเถียรยกเข้ามาถึงคลองคู
 พระนคร ก็ชนข้างเข้ามาทางตพานคนั้น พระเจ้าสุริเยนทราธิปัตย์ก็
 มิได้ให้ออกสู้รบ ทรงพระแสงปืนไปประทับอยู่ที่บ่อนมหาไชยบนเชิง
 เทินกำแพง พออ้ายธรรมเถียรมาถึงตางตพาน ก็ทรงยิงด้วยพระแสง
 ปืนถูกอกอ้ายธรรมเถียร ๆ ตกจากหลังช้างตายอยู่ที่ตพานนั้น แล้ว
 พระเจ้าสุริเยนทราธิปัตย์ก็ให้จับพวกที่เป็นหัวหน้า แต่หตวงเทพราชาไป
 ประหารชีวิตเสีย นอกจากนั้นมิได้เอาโทษให้ปล่อยไปทั้งนี้

พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีทรงพระบัญชาเกณฑ์พลเกณฑ์
ในทศพิชราชธรรม ทรงบำรุงไพร่บ้านพลเมืองให้สู้รบเย็นเป็นสุข มิได้
มีพระไทยยินดีที่จะทำศึกสงครามให้ ได้ความลำบากแก่ไพร่บ้านพลเมือง
มีแต่ทรงพระอุสาหรรมบำเพ็ญพระราชกุศล จนพระเกียรติยศเกียรติคุณ
ปรากฏไปในนานาประเทศทั้งปวง

พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทราบบว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
บุญญาภิสมภารแด่พระเดชานุกาพมาก จึงจัดเครื่องราชบรรณาการ
แด่พระราชบิดาซึ่งมีพระชนมพรรษาได้ ๑๕ ปี ให้ราชทูตมาถวายพระเจ้า
สุริยเณทราชาธิบดี ๆ ก็ให้จัดเครื่องราชบรรณาการแด่ทรงแต่ตั้งความยินดี
ตอบแทนตามราชประเพณี แล้วโปรดให้พระราชบิดาพระเจ้ากรุงศรี
สัตนาคนหุตเป็นพระมเหสีฝ่ายซ้าย ให้สร้างตำหนักให้อยู่ใหม่ ซึ่ง
ทั้งหลายจึงพากันเรียกพระมเหสีฝ่ายซ้ายว่า เจ้าตำหนักใหม่ บันดา
ข้าราชการซึ่งตามเสด็จพระมเหสีฝ่ายซ้ายมานั้น โปรดให้ ไปตั้งบ้าน
เรือนอยู่ที่ตำบลบ้านมะม่วงหวาน

ในรัชกาลนั้นมีชายคน ๑ ชื่อว่า ศรีปราชญ์ นาคในทางโหราศาสตร์
แด่พระไตรปิฎก จำนาญในทางแต่งกาพย์ โคลงบทกลอนทั้งปวงด้วย
พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีพอพระไทยในทางโหราศาสตร์ นิติศาสตร์ พระไตร
ปิฎก กาพย์โคลง บทกลอน ทรงทราบว่าศรีปราชญ์เป็นคนฉลาดใน
ทางนั้น ก็ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงไว้ ศรีปราชญ์แต่งกาพย์ โคลง
บทกลอนต่าง ๆ ถวาย พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีโปรดพระราชทานรางวัล
เนื่อง ๆ

อยู่มาศรีปราชญ์ตอบมี เพลง ยาว เข้า ไป ถึงนางสนมในพระราชวัง
พระเจ้าสุริยเณทราธิบดีจับได้ก็ทรงพระพิโรธ แต่มิได้ให้ลงพระราช
อาญาอย่างร้ายแรง เปนแต่ให้เฆียรเทศไปอยู่เดี่ยวที่เมืองนครศรีธรรมราช
ด้วยทรงเห็นว่าศรีปราชญ์เป็นพหูสูตรฉลาดในบทกลอน แต่มิได้คิด
ประทุษร้ายอย่างร้ายแรงอะไร

เมื่อศรีปราชญ์ออกไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราชก็ยังประพฤติก็นั่น
อีก ด้วยมิใส่ใจคบชอบทางเจ้าชู้ คราว ๓ แดงเพลงยาวตอบไปให้ภรรยา
เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจับได้ก็โกรธ ตั้ง
ให้คนจับศรีปราชญ์ไปฆ่าเดี่ยว พวกที่ขอบพอกับเจ้าเมืองนครศรีธรรม
ราชก็พากันห้าม ว่าท่านอย่าให้ฆ่าศรีปราชญ์เดี่ยวเลยจะเกิดเหตุใหญ่
แต่เมื่อศรีปราชญ์ยังอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาตอบให้เพลงยาวแก่นางสนมพระ
เจ้าแผ่นดิน ๆ จับได้ยังไม่ให้ประหารชีวิต ด้วยทรงพระอาไยโดยว่าเป็น
คนฉลาดในการแต่งหนังสือ เพียงแต่ให้เฆียรเทศมาช่วยคราว ถ้าท่านฆ่า
ศรีปราชญ์เดี่ยว เห็นว่าจะมีความผิดเปนแน่ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช
ก็ไม่ฟัง ให้เฆียรตัวศรีปราชญ์ไปฆ่าเดี่ยว เวลาที่จะลงดาบศรีปราชญ์
จึงประกาศแก่เทพยดาทั่วแจ้งว่า ดาบที่ฆ่าเราในภายหลังจงงดับฆ่าคน
ที่ใช่ให้ฆ่าเราเถิด เมื่อสิ้นคำแข่งก็พอลงดาบ ศรีปราชญ์ก็กายอยู่ที่
เมืองนครศรีธรรมราช

ฝ่ายพระเจ้าสุริยเณทราธิบดีนั้น ถ้าทอดพระเนตรเห็นบทกลอนของ
ศรีปราชญ์ก็ดี ทรงแต่งบทกลอนชดชองก็ดี ก็ทรงรักถึงศรีปราชญ์
เนื่อง ๆ อยู่มาวัน ๓ คดาบพระพิโรธแล้ว จึงรับสั่งให้ข้าราชการไปตาม

ตัวศรีปราชญ์เข้ามา ข้าราชการผู้รวบรวมตั้งจึงออกไปเมืองนครศรีธรรม
ราชแจ้งความแก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่า บัดนี้รวบรวมตั้งให้หาตัว
ปราชญ์ซึ่งเคยเทศออกมอยู่เมืองนี้ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงแจ้ง
เหตุที่ใด ให้หาตัวศรีปราชญ์ให้ข้าราชการผู้รวบรวมตั้งฟังทุกประการ ข้าราชการ
ผู้รวบรวมตั้งจึงทำไปบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้าสุริยเณทราชบริบด ๆ ทรง
พระพิโรธเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จึงให้ม็ทของตราออกไป ให้เอาตัว
เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชประหารชีวิตโดยดียวตามทัณฑ์ศรีปราชญ์นั้น

เมื่อพระเจ้าสุริยเณทราชบริบดด้วยราชชนน พระชนม์ได้ ๔๘ พรรษา
อยู่ในราชสมบัติ ๗ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๕๖ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต
เมื่อจุลศักราช ๓๐๖๘ ปี พระเจ้าสุริยเณทราชบริบดสัมภพวันจันทร์

เมื่อพระเจ้าสุริยเณทราชบริบดสวรรคตแล้ว ข้าราชการทั้งปวงจึงเชิญ
พระสุรินทรกุมารซึ่ง เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุริยเณทราชบริบด ขึ้นเป็นพระ
เจ้าแผ่นดิน ถวายพระนามว่า พระเจ้าภูมินทรราชา ภายหลังปรากฏ
พระนามอีกอย่าง ๑ ว่าพระเจ้าบรมยงกัรตนาคน พระเจ้าภูมินทรราชามี
พระอรรคมเหษีทรงพระนามว่า เจ้าฟ้าทองสุก ๆ มีพระราชโอรส ๔ องค์
มีพระนามว่าเจ้าฟ้านรินทร์องค์ ๑ เจ้าฟ้าอภัยองค์ ๑ เจ้าฟ้าปรเมศองค์ ๑
เจ้าฟ้าทบองค์ ๑ มีพระราชธิดา ๒ องค์ มีพระนามว่าเจ้าฟ้าเทพองค์ ๑
เจ้าฟ้าประทุมมาองค์ ๑ เจ้าได้รู้มเหษีของมีพระราชโอรสองค์ ๑ มีพระ
นามว่า เจ้าฟ้าพจน มีพระราชธิดา ๓ องค์ มีพระนามว่า เจ้าฟ้าปุก
องค์ ๑ เจ้าฟ้าหงษ์องค์ ๑ เจ้าฟ้าพินองค์ ๑ รวมพระราชโอรสธิดา
ทั้ง ๒ พระมเหษีเป็น ๓๐ องค์ด้วยกัน

พระเจ้าภูมิพลราชทรงตั้ง พระวรราชกุมารเป็น พระมหาอุปราชตั้ง
โอรสผู้ใหญ่ของพระมหาอุปราชเป็นผู้ช่วย แต่พระเจ้าภูมิพลราชให้
สร้างวัดขึ้นวัด ๑ พระราชทานนามว่า วัดมเหยงคณ์ ให้สร้างพระนอน
ไว้ในวัด (ป่าโมกษณ์) องค์ ๑ ยาว ๒๐ ศอก

ครั้นจุลศักราช ๑๐๗๒ ปี พวกญวนใหญ่ยกทัพเข้ามาตีกรุงกัมพูชา
นักเทศเจ้ากรุงกัมพูชาสู้ญวนไม่ได้ ก็พาครอบครัวกับบริวารรวมทั้งสิ้น
๕๐๐ คน แลช้างเผือกช้าง ๑ เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ถวายช้าง
เผือกแก่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าภูมิพลราชก็ให้รับช้างเผือกไว้
พระราชทานนามว่า บรมรัตนาคศเกลาศศิริวงษ์ แล้วรับสั่งให้ยก
กองทัพใหญ่ไปตีกรุงกัมพูชา พวกญวนก็พากันแตกพ่ายหนีไปสิ้น
พระเจ้าภูมิพลราชจึงรับสั่งให้ พระเจ้ากรุงกัมพูชา ออกไปปกครองบ้าน
เมืองตามเดิม พวกญวนรู้ว่าทหารไทยกลับแล้วแต่พระเจ้ากรุงกัมพูชา
ออกมาอยู่อย่างเดิม ก็ยกทัพมาตีกรุงกัมพูชาอีก พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็
หนีเข้ามากรุงศรีอยุธยาอีก แต่เป็นอย่างนี้หลายครั้ง ในครั้งหลัง
พระเจ้าภูมิพลราชให้ทหารยกไปตีกรุงกัมพูชาคืนได้แล้วรับสั่งให้พระเจ้า
กรุงกัมพูชาออกไปอีก พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ทรงพระกรรแสงกราบ
ทูลว่า ข้าพระองค์ได้อาศัยพระบารมีปกเกล้าฯ มาหลายครั้งแล้วก็
รักษาบ้านเมืองไว้ไม่ได้ ข้าพระองค์ไม่ไปแล้ว ขออยู่รับราชการใน
กรุงศรีอยุธยาไปกว่าชีวิตจะหาไม่ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาชุบ
เลี้ยงข้าพระองค์ ไว้ ในกรุงศรีอยุธยาเถิด พระเจ้าภูมิพลราชก็โปรด
ให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาอยู่ในพระนครศรีอยุธยาตามประสงค์

คำให้การชาวกรุงเก่า

ครั้นต่อมา พระเจ้าภูมินทรราชา ทรงพระ ประชวร มีพระ อาการหนัก
เจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศจึงปรึกษากันว่า พระบิดาราทรงพระประชวร
มีพระอาการหนัก เห็นจะทรงพระชนม์อยู่ไม่นาน ถ้าพระองค์เสด็จ
สวรรคตแล้วราชสมบัติจะไปตกอยู่กับพระมหาอุปราช ควรเราซึ่งเป็น
ราชโอรสจะชิงสมบัติไว้ ให้มาก เวลาพระบิดาสวรรคตแล้วจะได้
ต่อสู้รักษาราชสมบัติไว้ มิให้ตกไปเป็นของพระมหาอุปราช แต่ถึง
ในเวลานี้ควรจะเกียจกันอย่าให้พระมหาอุปราชเข้า เฝ้าเยี่ยมเยียนทราบ
พระอาการได้ เมื่อปรึกษาเห็นพร้อมกันดังนี้แล้ว ก็ตั้งช่องสู้รบคน
ข้างมาเป็นกำลังไว้เป็นอันมาก แต่อย่างรับสั่งห้ามมิให้ใครเข้าเฝ้าเยี่ยม
เยียนพระอาการของพระเจ้าภูมินทรราชาได้ ถึงพระมหาอุปราชก็ให้
เข้าเฝ้าเยี่ยมเยียนพระอาการได้แต่เป็นบางครั้งว่ พระเจ้าภูมินทรราชา
ทรงพระประชวรหนักถึงก็เสด็จสวรรคต เมื่อพระเจ้าภูมินทรราชาได้
เสวยราชย์พระชนม์ได้ ๓๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๒๔ พรรษา
ครั้นพระชนม์ได้ ๕๔ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต เมื่อจุลศักราช ๓๐๘๓ ปี
เจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศก็ปลิดความมิให้แพร่พรายให้ ใครรู้ว่า
พระราชบิดาเสด็จสวรรคต ให้กระเตรียมเครื่องสำตราดูคนผู้
อยู่ในพระราชวัง

ฝ่ายพระมหาอุปราชทรงตั้งเกิดได้ระแคะระคายว่าเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้า
ฟ้าปรเมศเกียจกันจะเอาราชสมบัติ เห็นว่าจะเกิดเป็นข้าศึกกันเป็นแน่แล้ว
จึงเกิดยกด้อมพระเจ้ากรุงกัมพูชาและคนอื่น ๆ ได้เป็นอันมาก ตั้งมั่น
อยู่ยังมีได้ทำการรบพุ่งประการใด เพราะไม่ทรงทราบว่าพระเชษฐา

ธีราชสงครามค ๕ ครั้นจะตมมีอรรพพ่งในเวถานน ๕ กตวจะเป็นคิตชบถ
ค่อพระเชษฐาธิราช ๕ ฝ่ายเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศก์ให้เอาปืนใหญ่
น้อยระตมยิงเอาพระมหาอุปราช ๕ ๕ ให้ ๕ ดับว่าพระเชษฐาธิราชมีพระอาการ
เปนประการใด ๕ ก็ยังไม่ได้ความ ๕ จึงให้ตั้งตงไว้ ๕ มิได้ทำการสู้รบ
โต้ตอบ ๕ เปนแต่ให้ปืนบ่าเห็นจางวัดให้ผู้คนที่ถูกเจ็บป่วยเพื่อจะรักษา
น้ำใจไว้ ๕ เมื่อข้าราชการทั้งหลายทราบว่าจะเกิดสงครามในเมือง
เปนแน่ ๕ ก็พากันไปเข้ากับพระมหาอุปราชเปนอันมาก ๕ เพราะเห็น
ว่ามพระไทยโอบอ้อมอารี ๕ ในขณะที่นั้นมเขียนหนังสือตบบอกชาวท
พระเจ้ากษัตริย์ราชาเดด็จสงครามคแล้วผูกคิตกับข้างคั้นพระเกษยเดชปด้อย
ไปจากพระราชวัง ๕ เพื่อจะให้พระมหาอุปราชทรงทราบความจริง ๕ ด้วย
อำนาจบุญญาภิหารของพระมหาอุปราช ๕ ข้างนั้นก็ข้ามน้ำตรงไปยัง
สำนักพระมหาอุปราช ๕ เหมือนดั่งมีคณชัปปไป ๕ พวกข้าราชการใน
พระมหาอุปราชเห็นดั่งนั้นก็พากันจับ ๕ เห็นหนังสือผูกคิตกับข้างคั้น
ก็นำไปถวายพระมหาอุปราช ๕ ในเวถานนั้นมำทรงของพระมหาอุปราช
คัว ๓ หลุดพดัดออกจากโรง ๕ เทียวเคระกัษบถัดหญิงชายเปนอดหม่าน
พวกชาวเมืองกตวามัน ๕ เปนกำลัง ๕ พากันโจทย ๕ ออชิงไปว่า ๕ พระ
มหาอุปราชให้ทหารหายควชนชมาเทียวปราบปรามข้าศึก ๕ กิตคิตพิท
ทราบไปถึงเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศ ๕ แต่ไพร่พดของเจ้าฟ้าอภัยเจ้า ๕ ฟา
ปรเมศ ๕ ต่างก็พากันข่อท้อตจใจกตวเปนคั้นมาก

ในขณะที่นั้นมahamanตรีจางวางแดพระ ยาชรรมาเส่นาบดีกรมวังกับ
นายตุจินตามหาเด็กเชิญพระแต่ง ๓ คนจึงเขียนหนังสือตบมีใจความว่า

พระเจ้าแผ่นดินสวรรคตแล้วแต่เวลาปฐมยาม เจ้าฟ้าเอกชัย เจ้าฟ้า
 ประเมศ คิดการดีจะทำร้ายพระองค์ บรรดาข้าราชการพากันเมื่อ
 หมายเอาใจออกหาก แลย่อก่อกองพระบารมีพระองค์เป็นอันมาก ขอ
 ให้พระองค์ยกกองทัพเข้ามาเกิด ข้าพระองค์ทั้ง ๓ จะคอยรับเสด็จ
 ครั้นเขย่นแควก็ส่งให้คนสนิทตอบไปถวายพระมหาอุปราช ๆ ได้ทราบ
 ความตงหนักทรงยั้งไว้ เวลาบ่ายก็ตระเตรียมไพร่พลเป็นอันมาก
 ยกเข้ามายังพระราชวัง เจ้าฟ้าเอกชัย เจ้าฟ้าประเมศทราบว่าพระมหา
 อุปราชยกเข้ามาแล้ว ก็เอาพระแสงชื่อพระยาแก้วเจ็ดกัณฑ์ เป็น
 ของคงแก่ครั้งพระยาแกรก กับพระธรรมรงค์คำควรเมืองแกลงแคว
 เงินทองภูษาอาภรณ์ของดี ๆ มีราคา ทั้งตั้งเบี่ยงอาหารเป็นอันมากให้คน
 ขนลงบรรทุกเรือ พาข้าราชการที่สนิทชิดใช้เห็นไปยังตำบลบ้านครุฑ
 ในขณะนั้น ข้าราชการทั้งปวงจึงยกพระมหาอุปราชขึ้นเป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน ถวายพระนามว่า พระมหาธรรมราชา เมื่อพระ
 มหาธรรมราชาได้เสวยราชย์แล้วทรงทราบว่า เจ้าฟ้าเอกชัย เจ้า
 ฟ้าประเมศเอาพระธรรมรงค์กับพระแสงสำหรับพระนครแควพาข้าราชการไป
 มาก จึงให้อำมาตย์คุมพลทหารออกเที่ยวตามจับ เจ้าฟ้าเอกชัยเจ้าฟ้า
 ประเมศทราบว่าพระมหาธรรมราชาให้คนออกเที่ยวตามจับ จึงเก็บ
 เอาสิ่งของแต่พอกำตังแล้วให้ถ่มเรือจมน้ำเสีย พระธรรมรงค์กับ
 พระแสงก็จมอยู่ในน้ำกับเรือนั้น แลวกก็พากันหนีซุกซ่อนกระจัดกระจาย
 ไป เจ้าฟ้าเอกชัย เจ้าฟ้าประเมศ ได้นายบุญคงมหาเด็กเล็กตามไป
 ด้วยคน ๑ เที่ยวหนีซุกซ่อนอยู่ในป่า ครั้นหลายวันเข้า ตั้งเบี่ยง

อาหารก็หมดลง นายบุญคงเป็นคนกตัญญูดีด้วยซื้อค้อเจ้านายของตน
ก็อุสาหาเหี้ยมแสวงหาอาหารมาถวาย พวกอำมาตย์ของพระมหา
ธรรมราชาที่เกี่ยวติดตามไปพบนายบุญคงในกลางป่า ตั้งไถ่จึงจับมา
เชียนถาม นายบุญคงได้ความเจ็บปวดเป็นล้าหัดทนไม่ได้ ก็รับเป็นสัตย์
พวกอำมาตย์จึงให้นำไปจับเจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าปรเมศโค ๒ องค์
นำมาถวายพระมหาธรรมราชาฯ จึงรับสั่งให้เอาเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศ
ไปจำเริญโทษเสีย พวกพ้องของเจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าปรเมศซึ่งหนีซุก
ซ่อนไปในทิศต่าง ๆ ที่ตามจับได้ก็ให้ประหารชีวิตเสียสิ้น แต่นาย
บุญคงนั้นทรงพระกรุณาโปรดให้เลี้ยงไว้ ด้วยรับสั่งว่าเป็นคนซื่อสัตย์
กตัญญูต่อเจ้านาย

พระมหาธรรมราชานมพระมเหสี ๓ องค์ . พระมเหสีใหญ่มัพระ
นามว่า กรมหลวงอภัยนุชิต พระมเหสีที่ ๒ พระนามว่า กรมหลวง
พิจิตรมณฑรี พระมเหสีที่ ๓ พระนามว่า อินทสุชาเทวี กรมหลวง
อภัยนุชิตมีพระราชโอรสธิดา ๗ พระองค์ คือ ๑ เจ้าฟ้าชายนราธิเบศร์
๒ เจ้าฟ้าหญิงบรม ๓ เจ้าฟ้าหญิงธิดา ๔ เจ้าฟ้าหญิงวรมัน ๕ เจ้าฟ้า
หญิงสุริยวงษ์ ๖ เจ้าฟ้าหญิงอินทรประชาดิ ๗ เจ้าฟ้าหญิงสุริยา
กรมหลวงพิจิตรมณฑรีมีพระราชโอรส ๒ พระองค์ พระนามว่าเจ้าฟ้า
เอกทัศพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าอุทุมพรพระองค์ ๑ มีพระราชธิดา ๖ พระองค์
พระนามว่าเจ้าฟ้าศรีประชาพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าสุริยบุรพาพระองค์ ๑ เจ้า
ฟ้าธวัชพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าอนทกพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าจันทร์พระองค์ ๑
เจ้าฟ้านมพระองค์ ๑ อินทสุชาดามีพระราชโอรสองค์ ๑ พระนามว่า

เจ้าฟ้าอัมพร มีพระราชธิดา ๒ องค์ พระนามว่าเจ้าฟ้าคุณชาดองค์ ๑
เจ้าฟ้ามิ่งกุญองค์ ๑ พระมหาธรรมราชานี้พระราชโอรสธิดาเกิดแต่นาง
นักตมมอถเป็นอันมากรวมทงสิ้นถ ๑๐๘ องค์

ครั้นต่อมาพระมหาธรรมราชาทรงตั้งเจ้าฟ้านราธิเบศร์เป็นพระมหา
อุปราช พระราชทานเจ้าฟ้านุ่มเป็นพระมเหสี แต่เจ้าฟ้านุ่มไม่มี
พระโอรสธิดา

แต่ก่อนเมื่อยังไม่ได้เป็นพระมหาอุปราชนั้น เจ้าฟ้านราธิเบศร์
มีเจ้าหญิงมิ่ง เจ้าหญิงชื่น เจ้าชายฉัตร เกิดแต่หม่อมเหญก
มีเจ้าชายดีตั้งเกิดแต่หม่อมจัน มีเจ้าหญิงดาราเกิดแต่หม่อมเจ้าหญิง
ต้อย มีเจ้าชายมิ่งเกิดแต่หม่อมควน มีเจ้าหญิงธี เจ้าหญิงชาติ
เกิดแต่หม่อมตุ่น รวม ๘ องค์

ในเวลานั้น เจ้าฟ้านักกายฟ้าเจ้าเซมร่นำช้างเผือกพังมากถวายพระมหา
ธรรมราชาข้าง ๓ พระมหาธรรมราชาพระราชทานนามว่า วิไชยศักดิ์
เจ้าฟ้านักพระอุไทยพระเจ้ากรุงกัมพูชาให้ นำช้างเผือกพลายมากถวาย
ข้าง ๓ พระราชทานนามว่า พระบรมราชไทยศักร ช้างเผือกควนมช้าง
เบือ่งซ้ายขวามากกว่าช้างเบือ่งขวา พระยานครศรีธรรมราชจับได้ช้าง
เผือกข้าง ๓ มากถวาย พระราชทานนามว่า บรมกษัตริษณตูประดิษฐ
เจ้าเมืองเพชรบุรีจับได้ช้างเผือกข้าง ๓ มากถวาย พระราชทานนามว่า
บรมนาเคนทร กรมการจับช้างเผือกเข้าพเนียดเมืองนครไชยศรีได้ ๕
ช้างมากถวาย พระราชทานนามว่าบรมกษช้าง ๓ บรมพิไชยช้าง ๓

บรมจักรข้าง ๓ จอมพลตำแหน่งข้าง ๓ แล้วให้มีการมโหรีศพดมโภช
เป็นอันมาก

คราวหนึ่งมีงทอราญซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในกรุง
ศรีอยุธยาเป็นขบถ คุมสมัครพรรคพวกเป็นอันมากเที่ยวคืบบ้านเล็ก
เมืองน้อยตามชายพระราชอาณาเขต ข้าราชการซึ่งรักษานาตกคุม
พลทหารออกไปรบ จับตัวมึงทอแต่พรรคพวกมึงทอฆ่าเสีย แต่
มากรุงศรีอยุธยาก็ปราศจากภัยอันตรายมีความสุขความเจริญ เข้า
ปลงอาหารกับบริวาร ด้วยพระมหาธรรมราชาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นเนืองนิตย์

ครั้นจุลศักราช ๑๐๘๕ ปี พระมหาอุปราชทวงคต พระมหา
ธรรมราชาจึงทรงตั้งเจ้าฟ้าอนุกรมพรเป็นพระมหาอุปราช พระราชทาน
เจ้าฟ้าท้าวค้อยริดาของพระมหาอุปราชทวงคตให้เป็นพระมเหสี

คราวนั้นกระษัตริย์ซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงลังกาให้ราชทูตเชิญพระราช
สาส์นกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามากรุงศรีอยุธยา ข้าราชการจึง
กราบทูลพระมหาธรรมราชาให้ทรงทราบ พระมหาธรรมราชาจึงรับสั่ง
ให้เกณฑ์พลเมืองศกแต่งถนนหนทางให้เรียบร้อยสะอาด ให้พวกพ่อค้า
ออกจดตามฟากถนน แต่ให้แต่งข้างบุบผาทนค้ำประทับเครื่องคชาภรณ์
พร้อมด้วยพัดขางพัดมาพัดรพัดเดินเท้าทุกหมวดทุกกอง ซึ่งแต่งตัว
เต็มยศด้วยเครื่องอาวश्यकุธภัณฑ์ ยืนประจำตามระยะทางซ้าย
ขวาบ้าง คืบ ๆ กัน ให้ปลูกปราสาทเป็นระยะทั้ง ๒ ฟากถนน มีมโหรีศพ
เดินรำประจำอยู่ตามปราสาทมีเครื่องดนตรีพาทย์ระนาดมโหรีตลอดระยะ

ทรง ราชสมบัติถึงแก่พิราลัยแล้วจึงเสด็จออกทรงแหกมืองนั้น ก็ให้ศกแต่งให้วังตาม
ตั้งเสด็จครั้นที่ราชรอบด้วยเครื่องอภิมัยตามขัตติยศักดิ์ ให้พระราชวงษา
นุวงศ์ เจ้าประเทศราช แลข้าราชการทั้งปวงแต่งตัวเต็มยศเข้าเฝ้าอยู่
ตามถานาคู้กุดี พระมหาธรรมราชาจึงรับสั่งให้เบิกทูตลังกาเข้ามาใน
พระนครตามระยะทางที่คกแต่งไว้ เมื่อทูตลังกาไปถึงขบวนใด ๆ เช่น
ขบวนจตุรงคเสนาขบวนเหล่านั้นก็ทำความเคารพตามธรรมเนียม ไปถึง
พวกคนครัว ๆ ก็ประโคมขับร้อง ไปถึงข้าราชการ เจ้ากระทรวง
เจ้านายต่าง ๆ ก็ทำปฏิสันถารค่อนรับแสดงความปราโมทย์ต่อกัน จน
กระทั่งถึงที่ประทับพระที่นั่งมหาปราสาทข้างหน้า ทูตลังกาจึงถวายพระ
ราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณาการ ในพระราชสาส์นมีใจความว่า
ข้าพระองค์ผู้เป็นพระอนุชาผ่านพิภพถึงหกทวีป ขอโอนเคียรเกล้าถวาย
บังคม มายังพระเชษฐาธิราชพระเจ้ามหาธรรมราชาผู้ผ่านพิภพกรุงเทพ
ทวารวดีศรีอยุธยา ด้วยข้าพระองค์ได้ทราบพระเกียรติยศเกียรติคุณ
ของพระเชษฐาธิราช ว่าทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
ธิคุณ แม้เมื่อเกิดหนุนเกล้าสมณรัชพรหมณาจารย์ถว้นหน้า บำรุง
พระพุทธศาสนาเป็นสาธุอุปถัมภ์ โปรดให้หมู่สงฆ์ได้เรียนพระไตร
ปิฎกเป็นนิตยการ แต่คัดลอกจดจารแบบแผนพระไตรปิฎกไว้ พระคุณ
เหล่านี้เป็นเครื่องจงใจข้าพระองค์ซึ่งอยู่ห่างต่างประเทศ ให้ส่งเครื่อง
ราชบรรณาการมาถวายบังคมชมพระบารมี อนึ่งข้าพระองค์ก็มีจิตริษน
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่ในลังกาทวีปมีแบบแผนพระปริยัติธรรม
ขาดบกพร่องเกลื่อนกลาด ทั้งภิกษุสงฆ์ที่เกลี้ยกลอดอาจจะรอบรู้ใน

พระไตรปิฎกก็ไม่มี โดยเหตุนี้ข้าพระองค์ขอพระบารมีพระเชษฐาธิราช
เจ้า โปรดพระราชทานซึ่งภิกษุสงฆ์ ทราบรู้พระปริยัติศาสตร์ เพื่อได้
ตั้งสอนชาวลังกาที่เดิมได้ เปนอายุพระพุทธศาสนาดำเนินไปสันกาล
นานเทอญ

เมื่อพระมหาธรรมราชาทรงทราบพระราชสาส์นแล้ว จึงมีพระ
ราชปฏิสันถารถามถึงพระเจ้ากรุงลังกา แด่พระมเหสี พระราชโอรส
เสนามาดย์ข้าราชการ เข้าปลงอาหาร บ้านเมืองชนบท ว่าเรียบ
ร้อยเป็นสุขดำรงอยู่หรืออย่างไร ราชทูตก็กราบทูลว่าเจริญสุขอยู่ทุก
ประการ ครั้นถึงสมควรเวลาแล้วเสด็จขึ้น ราชทูตก็ออกไปพักอยู่ที่
สถานทูต

“พระมหาธรรมราชาจึงให้ข้าราชการผู้ใหญ่เข้ามาเฝ้าพร้อมด้วยรับ
สั่งว่า บัดนี้พระเจ้ากรุงลังกามีราชสาส์นเข้ามาขอพระภิกษุที่ชำนาญ
ในพระไตรปิฎก ท่านทั้งปวงจงเลือกคฤหัสถ์ภิกษุที่ชำนาญในพระไตร
ปิฎก กับพระปฏิมากรเปนมรรณการส่งไปถวายพระเจ้ากรุงลังกา
ข้าราชการรับพระราชโองการแล้ว ก็เลือกคฤหัสถ์พระราชาคณะ ๒ รูป
คือ พระอุบาลี ๓ พระอริยมุนี ๓ กับพระสงฆ์อีก ๕๐ รูป แด่พระ
ปฏิมากร พระยีนห้ามสมุทร กับพระปฏิมากรอื่นอีก ๓๐ องค์ แด่
พระไตรปิฎกกับเครื่องบรรณาการอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ครั้นจัดเสร็จ
แล้วจึงกราบทูลพระมหาธรรมราชา ๆ จึงทรงตั้งให้ข้าราชการที่เฉลียว
ฉลาด ๓ คน คือ พระสุนทร ๓ พระสุธรรมโมตรี ๓ กุมภโรไทย ๓
เปนมราชทูตอุปทูตตรีทูตกำกับไปกับอำมาตย์ราชทูตเมืองลังกา ครั้น

ลำเนาถ่นออกไปในมณฑลสมุทร ก็บังเกิดเป็นแสงแฉ่งโตประมาณเท่าผล
 หมากครั้งครึ่งเรือ พวกกับกันแต่ต้นเห็นเห็นแล้วก็ตั้งตงใจ ด้วยเคย
 ตั้งคิดว่าอากาศชนิดนี้เคยเกิดลมอันร้ายแรง จึงสั่งให้ พวกในลำเนา
 ก็นเข้าปลาอาหารซึ่งจะอ้อมหนไต่ หาดาย ๆ วัน แต่ให้หุงต้มผ่านมัน
 เตรียมพร้อมทุกตัวคน ขณะนั้นพระอุบาฬีกับพระอริยมุนี แดพระสงฆ์
 ทั้งปวงจึงให้เชิญพระพุทธปฏิมากรห้ามสมุทรมา ประดิษฐานที่ครึ่งเรือ
 ลำเนา แล้วพากันนั่งเรียงแถวทงซ้ายขวาพระพุทธปฏิมากร เจริญพระพุทธ
 มนต์เป็นปรกค้อย ไม่ช้าก็เกิดลมสลดตันทด่าชนกตาดชนทุกที่ กระทั่ง
 เปนตั้งแฉ่งไปทั่วอากาศ พัดตรงมาที่เรือ พวกมนุษย์ในเรือก็พากันร้อง
 ให้รักตัวเป็นอันมาก ด้วยอำนาจพระพุทธปฏิมากรห้ามสมุทร แดอำนาจ
 พระพุทธมนต์แต่ก็ตาดิคุณแห่งพระผู้เป็นเจ้าของตน พอตมสลดกัน
 พัดมาถึงเรือก็หักเปะของเดยไป ลูกคลื่นใหญ่ ๆ มาใกล้เรือก็หายไป
 พวกกับกันแต่ต้นเห็นเห็นก็จรรยดงนันทพากันยืนดี จึงให้จอดวันคืนที่เกิด
 ตมสลดกันไว้ แดพากันสรรเสริญคุณพระรัตนไตรยเป็นอันมากแล้วพากัน
 ทำสักการบูชา ครั้นลำเนาไปถึงกรุงลังกาแล้ว ราชทูตลังกาก็พา
 กันเข้าไปกราบทูลพระเจ้ากรุงลังกาว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระ
 กรุณาโปรด พระราชทานพระพุทธปฏิมากรแด่พระไตรปิฎก กับพระ
 สงฆ์มาอีกหลายรูป แดกราบทูลความที่เกิดคตณลมร้ายแรงขึ้น แดพระ
 สงฆ์ได้พากันตั้งพิธีเจริญพระพุทธมนต์ แดคตณลมหายไป ถวายพระ
 เจ้ากรุงลังกาทุกประการ พระเจ้ากรุงลังกาก็ทรงยินดีเป็นอันมาก รับ
 ตั้งให้ ถาตบูปรมเจียน แดคตณมาชาวตั้งแต่พระราชวัง กระทั่ง

ถึงท่าเรือ ให้ประทับประตาวจิศรตงาม แล้วให้แท่นพระ
พุทธปฏิมากรแด่พระไตรปิฎก กับพระสงฆ์ทั้งปวงเข้าไปในพระราชวัง
แล้วนิมนต์ให้พระสงฆ์ทั้งปวงนั่งบนอาสน์ ทรงทำปฏิสังขารถามถึง
สุขทุกข์ ใ้พระบ้านพลเมืองข้างกรุงศรีอยุธยาตามพระราชประเพณี แ่ตั้ง
ยินดีค้อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้มีพระไทยเชื้อเพือนอันมากแล้ว
ให้สร้างปราสาทเชิญพระปฏิมากรแด่พระไตรปิฎกประดิษฐานไว้ ฝ่าย
พระสงฆ์ทั้งปวงนั้นพระเจ้ากรุงลังกาก็ให้สร้างอารามถวาย แ่ทรง
อุปถัมภ์ค้ำชูให้เคื้อคร้อน ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงก็พากันเลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนา ใ้บุตรหลานบวชเป็นภิกษุตามเนรรม ๕๐๐
เศษ ฝ่ายพระอุบาลี พระอริยมุนี ก็ตั้งใจสั่งสอนภิกษุตามเนรให้
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมมิได้ขาด ครั้นนานมาเห็นว่าพระปริยัติธรรม
แพร่หลาย มีศิษย์ที่เชี่ยวชาญมากแล้ว จึงเข้าไปถวายพระพรกับพระ
เจ้ากรุงลังกาว่า จะขอถวายพระพรลาถับพระนครศรีอยุธยา พระเจ้า
กรุงลังกาก็ให้ทำการส่งมอบ แ่จัดไทยธรรมถวายเพือนันมาก ให้
พวกเจ้าเภาารับมาส่งยังกรุงศรีอยุธยา ครั้นพระอุบาลีกับพระอริยมุนีมา
ถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระมหาธรรมราชา ทูลความ
ตั้งแต่ไปลำเภาถูลมส่งมาคั้ง ตลอดจนกระทั่งได้สั่งสอนให้ภิกษุตามเนร
เล่าเรียนพระปริยัติธรรม แ่ทูลถวายพระเจ้ากรุงลังกาถับ ถวายพระ
มหาธรรมราชาทุกประการ พระมหาธรรมราชาก็ทรงยินดีเพือนันมาก
ค้อมาพระมหาธรรมราชาให้จัดเครื่องราชบรรณาการ คือ พาน
พระศรี พระเต้า พระสุพรรณบริังคาร พระสุพรรณศรี พระสุพรรณราช

กับผ้าแพรพรรณต่าง ๆ แล้วให้จำถูกพระราชสาส์นลงในพระสุพรรณ
บัฏ ให้พระทราเป็นราชทูตเชิญพระราชสาส์นเจริญทางพระราชไมตรี
แลคุมเครื่องราชบรรณาการไปยังเมืองอังวะ พระเจ้าอังวะก็ให้ข้าราชการ
การจัดขบวนรับทูตกรุงศรีอยุธยาโดยแข็งแรง พระทราจึงเข้าเฝ้าถวาย
พระราชสาส์น กับเครื่องราชบรรณาการแก่พระเจ้าอังวะ ๆ ทรงทราบ
พระราชสาส์นเจริญพระราชไมตรี ก็ทรงยินดี จึงให้ทูตกรุงศรี
อยุธยาไปพักอยู่ที่สถานทูต แลให้เลี้ยงดูเป็นอย่างดี รุ่งขึ้นวันใหม่
เจ้าอังวะจึงให้อาตมกะณเจ้าถูกพระราชสาส์น แลจัดเครื่องราชบรรณา
การ คือ อ้าพันทองก้อน พานพระศรีรัตนนอย พานพระศรีรัตนไใหญ่
พระเต้า พระสุพรรณภิงคาร พระสุพรรณศรี พระสุพรรณราช
ก้อนดินสอดแก้ว น้ำมันดิน ผ้าแพรพรรณต่าง ๆ แล้วให้ราชทูตพามา
พาทูตไทยมาส่งยังกรุงศรีอยุธยา แล่นมาเมืองอังวะกับกรุงศรี
อยุธยาก็เป็นไมตรีต่อกัน

แลพระมหาธรรมราชานี้มีพระราชศรัทธามาก ให้สร้างพระ
อารามใหญ่ถึง ๗ พระอาราม คือ วัดกุหาสระ ๓ วัดกุฎีขาว ๓
วัดวรเสถา ๓ วัดราชบูรณะ ๓ วัดวรโพธิ์ ๓ วัดพระปรางค์ ๓
วัดปราไทย ๓ สร้างพระนอนใหญ่ขึ้นองค์ ๓ พระราชทานนามว่า
พระนอนจักรศรี เสร็จแล้วบริจาคพระราชทรัพย์ บำเพ็ญพระราชกุศล
เป็นการฉลองเป็นอย่างดี แลทรงพระกรุณาโปรดห้ามมิให้ใครฆ่าสัตว์
ในบริเวณพระนครศรีอยุธยา ข้างทิศเหนือทิศใต้ทิศตะวันตกทิศ

ควินออก ข้างตะโพนี่ ๆ ในภาตนั้นมื่อทองเกิดขึ้นที่บางตะพาน
มื่อร้อนทองเข้ามื่อวาย บางตะพานจึงเป็นด้วยทองแต่นั้นมา

แต่พระมหาธรรมราชา^๕นี้ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบริจาค
แก้วแหวนเงินทองพระราชทานแก่ยากจกวรรณิพคนเป็นอันมาก แต่ให้
ทำนตากมื่อนามพระมเหสี พระราชโอรส พระราชธิดา พระสงฆ์ ข้างม้า
รถ เครื่องทรง แด้วทรงแจกจ่าย ใครได้นตากอย่างไรให้นำมาขึ้น
พระราชทานค่าไถ่ถอนตามสมควรมากแต่น้อย

พระมหาธรรมราชาพระราชทานพระราชทรัพย์ปฏิสังขรณ์ วัดวา
อารามที่ชำรุดชืดโซมปีเตอร์้อย พระราชทานผ้าไตรเพื่ออุทิศปีเตอร์้อย
ใคร แต่พระราชทานพระราชทรัพย์สำหรับมื่อไพรศพสมโภช พระพุทธรูป
รูป ๕ พระองค์ คือ พระพุทธรูปสุรินทรวงศ์ ๑ พระพุทธรูปที่เมืองนคร
ศรีธรรมราชองค์ ๑ พระพุทธรูปที่เมืองพระพิศณุโลกองค์ ๑ พระ
พุทธรูปสำหรับกรุงศรีอยุธยาองค์ ๑ องค์ละ ๕๐ ทุก ๆ ปีมิได้ขาด
พระราชทานทรัพย์ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปอีกปีเตอร์้อย แต่ให้นิมนค
พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธรูปมณคณเข้าทุก ๆ วันมิได้ขาด เวลามี
สุริยุปราคา จันทรุปราคา ก็พระราชทานเสื้อ ผ้า เงินเฟื้อง เงินดั่ง
เข้าปลาอาหาร แก่พวกยากจกวรรณิพคนเจ็บไข้แต่ทวารกเป็นคั่น ถึง
เวลาเข้าพรรษาก็ทรงส่งมาทานอุโบสถศีลเดือนละ ๘ ครั้ง บันดาพระ
ราชวงษานุวงษ์แถมหาตเด็กทั้งปวงนั้น เมื่ออายุครบอุปสมบท ก็ทรง
เป็นพระอุระในการจัดให้อุปสมบท ถ้ายังมีได้อุปสมบทแล้ว ก็ยังไม่ให้
รับราชการ

ต่อมาพระมหาธรรมราชาทรงพระดำริห์ว่า พระพุทธบาทที่เขา
 ตู้อรณบรรพตนั้น มีวัดวาอารามที่พระมหากระษัตริย์แต่ก่อนให้สร้างขึ้น
 ขำรุตซุคไซมมาก จึงให้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั้งต้น แลเกณฑ์พระ
 พุทธบาทนั้นให้ตั้งรักบีตทอง ข้างในมณฑปให้แม่เงินปูเต็มตลอดพื้น
 ฝาผนังให้ประดับกระจกเงาตาม บนเพดานแต่ละช่องนั้นก็ให้ตั้งรักบีตทองณ
 เปนกระหนกซ้อยห้อย แลวงโคมแก้วโคมระย้าต่าง ๆ ที่รอบพระพุทธ
 บาทนั้น ให้บุทองคำเป็นลายบัวหงายประดับรอบ แล้วให้เอาทองคำ
 มาจำลองเป็นรอยพระพุทธบาทประดับพลอยทับทิมสร้อยครอบลงข้างบน
 พระพุทธบาท ประตูล้ำหรับเข้าออกนั้นให้ประดับด้วยมุกด์เป็นดวง
 ฉาย กั้นลำรอบมณฑปนั้นให้มุงกระเบื้องแก้วด้วยคันทูทั้งต้น ตาม
 ถวดลายมณฑปนั้นให้ตั้งรักบีตทองเป็นพื้น ระเบียบรอบมณฑปแล
 พื้นระเบียบให้ประดับปูเสฉงด้วยอิฐต่อบูทั้งต้น แล้วให้ก่อพระเจดีย์สี่ตา
 ซ้อนสูงประมาณ ๒ ศอก ห่างกันประมาณคืบ ๓ หรือกำมา ๓ รอบ
 กำแพงแก้ว แล้วให้ก่อกำแพงแก้วด้วยอิฐต่อบูกรอบด้านพระพุทธบาท
 มีด้านกว้างแต่ด้านยาวพ้นออกไปจากมณฑปด้านละ ๒๐ วา แล้วตั้งรักบีต
 ทอง ทำเป็นกอบัว ใบบัว ดอกบัวบุทองแดงประดับ ตั้งรักบีตทอง
 พาดตามกำแพงรอบ แล้วซุดอุโมงค์ในกำแพงแก้วกว้างยาว ๑๕ วา
 ๓ ศอกเท่ากันแล้วก่อด้วยอิฐ สร้างพระพุทธรูปประดับมุกด์ไว้องค์ ๓ แด
 ก่อคักภินทาคารสำหรับเก็บสิ่งของที่คนนำมาบูชาพระพุทธบาท จัดให้
 มีเจ้าพนักงานรักษา เกณฑ์ให้ราษฎรตำบลบ้านขุนโชดนเป็นส่วยส่ง
 น้ำมันสำหรับบูชาพระพุทธบาท แลให้สร้างบรรไดที่จะขึ้นลงทาง

ทิศใต้ทาง ๑ ทิศตะวันตกทาง ๑ ที่เชิงเขาพระพุทธบาทนั้นให้สร้างอาราม
 ๕ จนอาราม ๑ ให้พระครูหมานมงคลเทพมุนี ๑ พระครูรองพระวินัย ๑ อยู่
 ประจำรักษาพระอาราม แด่ตั้งให้เจ้าพนักงานรักษาพระอารามตั้งของ
 ขบฉนิ์ ตูแลซ่อมแซมมิให้ชำรุดชุกโสมได้ เวตาเดือน ๔ พระมหาธรรม
 ราชเสด็จไปนมัสการกับด้วยพระราชวงษแด่เจ้าข้าราชการเปน อันมาก
 ทุก ๆ ปี ประทับอยู่ที่พระพุทธบาท ๗ ราตรี ให้มีมโหรีศพดมโภขแด
 ทรงบริจาค์ เสื้อ ผ้า เงินบาท เงินสดึง เงินเฟื้อง เข้าปลาทอาหารพระ
 ราชทานแก่ยากจกวรรณพิภคณทั้ง ๗ วันแล้วจึงเสด็จกลับ ตั้งนมโศราต

ต่อแต่พระพุทธบาทไปทางดำแม่น้ำทิศเหนือมีภูเขายู่แห่ง ๑ ชื่อ
 เขาปลกัว เขาปลกัวนั้นเหม่งผาชะโงกเงอมออกไปเหมือนงูแผ่แม่เบี้ยใน
 ๕ เงอมเขานั้นพระฉายหันพระภักตร์ไปข้างทิศบูรพาปรากฏอยู่ ดีผ้าทรง
 พระฉายนั้นยังดัดไธ้อยู่มิได้เศร้าหมอง ที่พระฉายนั้นไม่มีมณฑปที่จะ
 กันแดดแดฝนเพราะว่าฝนตกไม่ถูก น้ำฝนไหลอ้อมไปทางอื่น พระมหา
 ๕ กระษัตริย์แต่โบราณได้สร้างพระมณฑปขึ้นหลายครั้งก็หักลงอยู่ไม่ มีคำ
 เต่ากันว่าพระอินทร์แต่เทวดามาทำตายเสีย สร้างได้แต่คำดาจำหรับคน
 ๕ ชนนมัสการพักอาไศรยกับบรรไดสำหรับขึ้นลงเท่านั้น เมื่อถึงฤดูเดือน ๔
 พระมหากระษัตริย์แต่ก่อน ๆ ย่อมพาราขบริพารเสด็จขึ้นไปนมัสการ มี
 การดมโภขแดน้ำเพ็ญพระราชกุศลเสมอ ๆ เปนประเพณี พระมหา
 ๕ ธรรมราชานักได้เสด็จไปนมัสการอยู่เสมอ ๆ เหมือนกัน

ครั้ง ๑ ฝนแต่ง ราษฎรทำนาไม่ได้ผล ทั้งผลไม้แดผักปลตา
 ก็กันดาร พระเจ้ามหาธรรมราชาจึงรับสั่งให้นิมนต์พระอาจารย์อริญญ

ว่าด้วยวังชั้นหุ่หา (คือตั้งแต่จพระอริยวงษาตญาณ) กับพระอาจารย์
 ความว่าพระพิณธรรมนาแฉวจึงรบตั้งว่า บัดนี้เกิดภัยคือฝนตั้งราชธู
 พากันออกอยาก ท่านอาจารย์ทั้ง ๒ จะคิดประการใด จึงจะให้ฝนตกได้
 พระอาจารย์ทั้ง ๒ ก็รับอาสาว่า ถึงวันนั้นคนนั้นจะทำให้ฝนตกให้ได้
 แล้วพระอาจารย์ทั้ง ๒ นั้นก็ไม่กลับไปยังพระอาราม อาศัยอยู่
 พระราชวัง ตั้งบริกรรมทางอาโปกถิน แต่เจริญพระพุทธรณ์ขอฝน
 ด้วยอำนาจสมาธิแต่พระพุทธรณ์ของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๒ นั้น พอถึง
 กำหนดวันตั้งญาณ ก็เกิดมหาเมฆตงขึ้นทั้ง ๘ ทิศ ฝนตกตงเป็นอันมาก
 แต่นั้นมาถ้าเกิดความไข้เจ็บขึ้นชุกชุมในบ้านเมืองแล้ว พระเจ้ามหาธรรม
 ราชาก็ให้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์เข้ามาเจริญพระพุทธรณ์ มีสัตตปริต
 แด่ภาณวารเป็นต้น ในที่ประชุมพระราชวงษานุวงษแต่ข้าราชการทั้งปวง
 แต่ให้ยังมีนธอาณานิคมหมงคล ๓๐ นิตบ้าง ๓๕ นิตบ้าง ครั้นรุ่งเช้าก็ให้
 เติงตุพระภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอันประณีต

พระเจ้ามหาธรรมราชานทรง เตือนใส่ในคุณพระรัตนไตรย ยิ่งนัก
 โปรดให้ นิมนต์พระภิกษุมารับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระราชวัง
 วันละร้อยรูปเป็นนิตย ทรงบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้เป็นสุขด้วยพระ
 กรุณาคุณจึงว่าบิดาอันกรุณาต่อบุตร พระเจ้ามหาธรรมราชานมีใตทำ
 คึกกับประเทศใดเคย มีแต่ให้ทำไมตรีกับนานาประเทศอย่างเดียว บ้าน
 เมืองจึงอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากศึกสงครามแต่โจรผู้ร้าย จนบ้านเรือน
 ของราษฎรทั้งหลายไม่ต้องถ่อมมรดงตักถิ่มแตกตอน

พระเจ้ามหาธรรมราชาพระองค์นี้มีบุญการมาก บริบูรณ์ด้วย
 คีตธมาธิปัญญา พระเกียรติคุณอันนี้ ทำให้นานาประเทศยำเกรง
 พระบารมีนำเครื่องบรรณาการมาทูลเกล้าฯ ถวายถึง ๕๐ เมือง และมี
 เมืองซึ่งมาเป็นพระราชไมตรีอีก ๕๐ เมือง คตอดถึงพระเจ้ากรุงจีน
 ซึ่งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระศรีวิชัยใหญ่พระองค์ ๓ ยังให้ราชทูตเข้ามา
 เจริญทางพระราชไมตรี เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาได้เสวยราชย์
 พระชนม์ได้ ๕๓ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๗๗ พรรษาได้เสด็จสวรรคต
 เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาจวนเสด็จสวรรคตนั้น เกิดนิมิตหลายประการ
 เป็นต้นว่าอุกบาตตกลงในท่ามกลางพระนคร แต่เกิดมีดาวหาง อากาศ
 แดงเป็นแดงไฟ จำแดงเหตุใหญ่หลายประการ เป็นนิมิตสำหรับ
 ผู้สืบบุญจะสิ้นอายุ พระเจ้ามหาธรรมราชาตมภพวันเดว

เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาสวรรคตแล้ว พระราชวงษานางนันท
 ข้าราชการทั้งปวงยังไม่ถวายพระเพลิง เนิญพระโกษฐซึ่งทรงพระบรมศพ
 ขึ้นประดิษฐานไว้บนพระที่นั่งมหาปราสาท ซึ่งประดับประดาเป็นอันดี
 แล้วออกประกาศให้ชนทั้งพระราชอาณาจักรโกนผมไว้ทุกข์ แล้วเชิญ
 พระมหาอุปราช คือ พระอุทุมพรจะให้ครองราชสมบัติ พระมหาอุปราชยัง
 ไม่รับ ด้วยทรงเห็นว่า เจ้าฟ้าเอกทัศผู้เป็นพระเชษฐาธิราชยังมีอยู่จึง
 เสด็จไปทรงวังวอนเจ้าฟ้าเอกทัศจะให้ครองราชสมบัติ เจ้าฟ้าเอกทัศ
 ไม่รับ เมื่อเจ้าฟ้าเอกทัศไม่รับแล้ว พระมหาอุปราชจึงรับครองราช
 สมบัติ บรรดาพระราชวงษานางนันทข้าราชการทั้งปวงก็ถวายพระพร
 สัตยาต่อพระอุทุมพรราชาทั้งนั้น เว้นแต่เจ้าเอก เจ้ามิ่งคุณ เจ้าพัน

๓ ของศพของซึ่งค้างมาตากับพระอุทุมพรราชา เจ้าทั้ง ๓ ของคนไม่ยอม
 ถอนำพากันไปตงช่องส้มผู้คนเพื่อจะมาแย่งชิงเอาราชสมบัติ พระราชา
 คณะรูป ๓ รัชเหตุอันนั้นจึงปรึกษากับพระดังฆทงปวง แล้วให้เชิญเจ้าแขก
 เจ้ามังกุด เจ้าพัน เข้ามาแล้ว ถวายพระพรว่า เมื่อพระเจ้า
 มหาธรรมราชายังมีพระชนม์อยู่ ได้ทรงมอบหมายให้พระอุทุมพร
 ราชาเป็นรัชทายาท บัดนี้อาณาประชาราษฎร์ได้ยกขึ้นเป็นพระเจ้า
 แผ่นดินสมเด็จพระราชประสงค์แล้ว ควรที่บิดรทั้ง ๓ พระองค์จะประ
 พฤติตามพระราชประสงค์ของพระราชบิดา ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสมณ
 พราหมณาจารย์จะได้มีความร่มเย็น ทั้งจะเป็นพระเกียรติยศสรรเสริญ
 ถึงนานาประเทศ ว่าผลัดเปลี่ยนแผ่นดินก็ไม่มีเหตุ เรียบร้อยเป็นปรกติ
 ถ้าหากไม่ให้เกิดข้อครหานินทาทั่วไป ว่าพระบิดาสวรรคตไม่ทันไร
 ขรอยพระองค์จะทรงจัดการไว้ ไม่เรียบร้อย บ้านเมืองจึงไม่ปรกติ
 เป็นข้อเคียดแค้นถึงสมเด็จพระชนกาทิราช แต่ถึงพระราชโอรสทั้งปวง
 ว่าต้องดเมิตไม่เคารพต่อพระราชบิดา เหตุนี้บิดรทั้ง ๓ พระองค์ควร
 จะทำตามพระราชประสงค์ของพระชนกาทิราช เมื่อพระราชคณะถวาย
 พระพรดังนี้ เจ้าทั้ง ๓ องค์ก็เห็นชอบด้วย จึงได้ยอมถือนำทำสัตย์
 ถวายถวายพระอุทุมพรราชา

ครั้นต่อมา เจ้าแขก เจ้ามังกุด เจ้าพัน คิดชอบดังชื่อ
 ส้มผู้คนอีก ข้าราชการก็นำความกราบทูลพระเจ้าอุทุมพรราชา ๆ จึง
 รับสั่งว่าพวกนี้ใจไม่ไค่เสียแล้ว รับสั่งให้ข้าราชการไปหาตัวเข้ามา
 เจ้าแขก เจ้ามังกุด เจ้าพัน ทราบว่าพระอุทุมพรราชารับสั่งให้หา

ก็ให้สมัคพรวรคพวกเตรียมเครื่องสำตราดูรเข้ามายังพระราชวัง ครั้น
ถึงประตู พวกรักษาประตูก็ห้ามมิให้คนเหล่านั้นเข้ามา แล้วจับ
เจ้าแขก เจ้ามังกุด เจ้าพัน ไปถวายพระเจ้าอู่ทองพรวราชา ๆ จึง
รับสั่งให้เอาเจ้าทั้ง ๓ องค์ไปจำเริญโทษเสีย

ครั้นต่อมาพระเจ้าอู่ทองพรวราชาจึงให้สร้างวัดขึ้นวัด ๑ พระราชทาน
นามว่า วัดอู่ทองพรวรามเสด็จแล้ว ให้หมื่นศรีพระธรรมเจดีย์มาเป็นเจ้า
อาวาส แล้วทรงบริจาคพระราชทรัพย์ซ่อมมณฑปพระพุทธบาทที่ชำรุดโสม
งรักบดทองขึ้นใหม่ฉลองเสด็จแล้วเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท ครั้น
เสด็จกลับพระนครก็ตั้งพระราชดำริออกทรงผนวช พระเจ้าอู่ทองพรวราชา
อยู่ในราชสมบัติได้ ๓ เดือน เมื่อออกทรงผนวชนั้น วัน ๖ ๕ ๑๒ คำ
จุลศักราช ๑๑๐๒ ปี

ข้าราชการทั้งปวงจึงเชิญเจ้าฟ้าเอกทัศขึ้นครองราชสมบัติ ก่อนที่
เจ้าฟ้าเอกทัศจะขึ้นครองราชสมบัตินั้น เกิดหมันครอศักรรย์ ถมพยุพัต
คันมะเดื่อซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งพระราชวังหัก ยอดมะเดื่อหักนั้น
หันมาทางพระราชมณฑลเศียร ข้าราชการทั้งปวงเห็นอศักรรย์คงนั้น ก็
นำความขึ้นกราบบังคมทูล เจ้าฟ้าเอกทัศจึงรับสั่งว่า หมันครซึ่งเกิดขึ้น
นี้เป็นมงคล พวกเจ้าทั้งหลายจงนำไม้มะเดื่อนั้นมาทำเป็นแท่นเถิด ขา
ราชการทั้งปวงก็ไปตงพรวงดงรวมไม้ไทรศพน้อมโกช แล้วตัดไม้มะเดื่อ
นั้นมาทำเป็นพระแท่น เมื่อสำเร็จแล้วจึงจัดการราชาภิเศก ให้เจ้าฟ้า
เอกทัศทรงเครื่องสำหรับกระษัตริย์เสด็จแล้วเชิญขึ้นประทับเหนือพระแท่น
ไม้มะเดื่อ ครั้นได้ฤกษ์แล้วบวงสรวงทูลอาราธนาให้โสมอ่านคาถาไชยมงคล

พวกพราหมณ์ก็เป่าสังข์ทักษิณาวรรต ชาวประโคมก็ประโคมเครื่อง
 ครุยกาคคนตรี พระอาทิตย์ขึ้นแจ้งเชษฐพระสุพรรณบัตรประดับพดขรอบ
 ๓ ชั้น ซึ่งจากฤกพระนามอ่านถวาย มีใจความว่า อาเปกขศรีสุรเดช
 บรมราชาธิราชราชมาธิบดี ศรีรัง บัณฑิตมหาจักรวรรดิ สรทยาธิบดี
 ศรีรัง กิรต์หังสจักรวาฬาธิเบนท์ สุริเยนทราธิบดี ทะหะริมายะนะทะ
 ปธานาธิบดี ศรีวิบุลย์คุณธรรคเนตถจิตร์จุตัญญวนารถ ตรังคคิพรหม
 เทวา เทพมุนีมหาธิราช รัตนากาศสัมมุติวงษ์ องค์เอกาทศรฐ
 วิสูตรโศตรบรมติโลกนารถ อาทิวไชยสมทรทโรมันท อนันตคุณ
 วิบุลย์สุนทรธรรมิกราชเดโชชาติ โลกนารถวิธดาธิราชชาติพิเชษฐ
 เดชทศพลญาณธมมัตมกันตพิชิตมาร วสุริยาธิบดีชคัยวงษ์องค์ราม
 ธิบดีศรีภูวนารถธิบัจจโลกเชษฐวิธติมกฏรัตนโลกเมฬ ศรีประทุม
 สุริยวงษ์ องค์ปัจจุพัทธางกูร ดังนี้ แล้วจึงแล้วเชษฐประดิษฐานไว้ใน
 ในพานทองประดับพดขร ๓ ชั้นแล้วจึงแล้วก็ทูลเกล้าฯ ถวายตามพระราช
 ประเพณี ครั้นแล้วเอานามกรุงทวารวดีซึ่งจากฤกในพระสุพรรณบัตรอ่าน
 ถวาย มีใจความว่า กรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยา มหา
 ดิลกบวรรัตนราชธานีบุรีรมย์ แล้วพระราชวงษานวงษ์ข้าราชการทั้งปวง
 ก็ถวายตัวใหม่ทั้งชั้น เจ้าฟ้าเอกทัศให้ห่อพระพุทธรูปเท่าพระองค์
 แล้วทรงออกพระราชบัญญัติการใช้เครื่องขังเครื่องคองเครื่องวัดต่าง ๆ
 ทั้งเงินบาทเงินตั่งเงินเฟื้องให้เที่ยงตรงตามราชประเพณี แล้วทรง
 พระกรุณาโปรดให้ยกเด็กชายอากรต่าง ๆ ในภายใน ๓ ปี แดโปรด
 ให้ปล่อยนิกโทษในเรือนจำ ครั้นพระพุทธรูปเท่าพระองค์จำรัสแล้ว

ก็ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ทำการฉลอง แล้วให้เชิญไปไว้กับพระศรี
 สวรรเพชญ์ในพระวิหารในพระราชวัง แล้วทรงบริจาคพระราชทรัพย์
 สร้างพระอาราม ๒ พระอาราม พระราชทานนามว่า วัดตะมุต ๑
 วัดศุภราชวาศ ๑ เมื่อถึงเวลาเดือน ๔ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาย่อมเสด็จ
 ไปนมัสการพระพุทธบาททุก ๆ ปี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์นั้นทรง
 พระราชศรัทธาอุทิศหาบุญเพื่อพระราชกุศลบริจาคพระราชทรัพย์เครื่อง
 ประดับประดาอาภรณ์ทั้งปวง พระราชทานแก่ยากจกวรรณพิภพเป็นอัน
 มาก ครั้นต่อมาทรงพระราชดำริเห็นว่า พระศพพระราชบิดานั้น
 ประดิษฐานอยู่นานแล้ว จึงรับสั่งให้จัดการทำพระเมรุใหญ่ที่วัด
 พระปรางค์ * ทิศตะวันออกเฉียงใต้พระนคร แล้วเสด็จเชิญพระศพไป
 ถวายพระเพลิงพร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์ข้าราชการและราษฎรทั้งปวง
 ในคืนนั้นราชนั้นซึ่งเป็นเชื้อแขกจับได้ ข้างเผือกบริบูรณ์ด้วยลักษณะ
 เต็มครบ ๒๐ นามถวาย พร้อมด้วยเครื่องบรรณาการอื่น ๆ อีก
 เป็นอันมาก พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้จัดการสมโภชข้างเผือกแล้ว
 พระราชทานนามว่าพระบรมฉัตรทิศันหันคฤณมฤคช แล้วให้นำไป
 ไว้ในโรงภายในพระนคร

ในปีนั้นขุนชาติฝรั่งอังกฤษนำนกกระเจอกเทศสูง ๓ ศอกคืบตัว ๑
 ถึงโตสูง ๓ ศอกคืบ ๑ กับม้าเทศ ๓ นามถวาย พระเจ้ากรุงศรี
 อยุธยาจึงให้เจ้าพนักงานเลี้ยงไว้ในพระราชวัง

* เห็นจะหมายความว่าที่ยอดนามทองที่เศียรทำพระเมรุ อันอยู่ไม่
 ห่างวัดพระราม

ครั้นจุฬศักราช ๓๑๒๓ พระยาเกียรติพระยาพระรามชาติมอญกับ
ครอบครัวประมาณ ๓๐๐ เศษอพยพจากเมืองเมาะตะมะ เข้ามาพึ่งพระ
บรมโพธิสมภาร พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงรับไว้ แล้วโปรดให้
ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเชาน้ำพุห่างจากพระนครทาง ๓ วัน

คราวนั้นเจ้าเงาะพวกแซกพรังค์เตนพร้อมศตทางเจ้าจอดททาเมืองมฤท
ซึ่งเวदानั้นยังเป็นอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยา แต่ในลำเภานั้น
พวกพม่าโดยฉันทด้วย พวกกรมการเมืองมฤทจับไว้ แล้ว
โอบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ๆ รับสั่งว่าพวกเจ้าเงาะ
เรือนี่มิดีสัญญาให้ริมเสียให้สิ้น พวกข้าราชการจึงกราบทูลห้ามปรามว่า
ในเรือนั้นพวกพม่าโดยฉันทามากอย่าให้กักขังไว้เลยจะเสียทางพระราช
ไมตรี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็ไม่ทรงเชื่อ ให้รับสั่งของในลำเภา
จับพวกพม่าไว้ กักขังที่นั่นทราบไปถึงพระเจ้ามังดองเมืองอังวะ พระ
เจ้าอังวะจึงมีพระราชดำตมมาขอว่า พวกเจ้าเงาะนั้นเป็นพวกเมืองอังวะ
ขอให้ปล่อยไปเถิด ถ้าไม่ปล่อยไปกรุงอังวะกับกรุงศรีอยุธยาจะผิดใจกัน
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้ประชุมข้าราชการทั้งปวงมาปรึกษาว่า บัดนี้
จะเกิดความใหญ่โตแล้ว ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด ข้าราชการ
ทั้งปวงจึงกราบทูลว่า เมื่อใดเกินเดี๋ยวจำเป็นต้องมากนั้นไม่ถอย
หลัง ควรจะเตรียมผู้คนช้างม้าเสบียงอาหารไว้ให้บริบูรณ์ คัก
พม่านั้นเมื่อไรจะได้สู้กันโดยเต็มกำลัง พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรง
เห็นชอบด้วย จึงให้ป้อนป้อนผู้คนช้างม้าเสบียงอาหารไว้ให้บริบูรณ์

ซ่อมแซมค่ายคูประตูหอรบไว้ใหม่แคง แล้วเกณฑ์ให้กองทัพออกไป
ตั้งถักด่านทุกแห่งทุกตำบลในประเทศหนทางทัพมาจะมานั้น

ฝ่ายพระเจ้าอู่เฒ่าให้ราชทูตเข้ามาขอให้ปล่อยพวกดำเินไม่ได้
แล้วจึงยกทัพใหญ่มีจำนวนพล ๖๐๐๐๐ เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา พวก
ลาดตระเวนซึ่งออกไปตั้งอยู่ปลายแดน ครั้นได้มีความว่าพม่ายกทัพ
ใหญ่มาดังนี้ ก็มีใบบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ว่า
พม่ายกมาทางเมืองมฤททาง ๓ เมืองคณาครีทาง ๓ ทำกระดานทาง ๓
เชิงใหม่ทาง ๓ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้เกณฑ์กองทัพออกไปตั้งรับ
เข้าศึกตามใบบอกทุกแห่ง แล้วรับสั่งกับข้าราชการทั้งปวงว่าบัดนี้
มีทัพศึกเกิดชนแล้ว ควรจะไปเชิญพระอุทุมพรราชาอนุชาของเราซึ่ง
ทรงผนวชอยู่ ให้ตามนวชออกมาช่วยกันคิดการสงคราม พวก
ข้าราชการก็เห็นด้วย จึงพากันไปเชิญพระอุทุมพรราชาให้ตามนวช
พระอุทุมพรราชาที่ทรงรับ

ในเวลานั้นมีทปฤชการาการแผ่นดินอยู่ ๓ คน คือ พระยาราช
มนตรี (เป็น) ซึ่งเป็นน้องพระมเหสีคน ๓ เจ้าพระยาพิษณุคน ๓ พระยา
ราชวังต้นคน ๓ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงระแวงเจ้าพระยาพิษณุกับพระ
ยาราชวังต้น จึงมีรับสั่งให้เอาไปประหารชีวิตเสีย แล้วยกเจ้า
แมตงเฝ้าซึ่งเป็นพระกนิษฐาชนเป็นพระอรรคมเหสี เจ้าแมตงเฝ้ามี
พระราชธิดาองค์ ๓ พระนามว่า เจ้าฟ้าศรีจินทาเทวี ราชประเพณี
ในกรุงศรีอยุธยาคราวนั้น ถ้าพระเจ้าแผ่นดินมีพระเจ้าลูกเธอเป็น

เจ้าฟ้าชาย เวลาประสูติครั้งประ โคมดนตรี ๔ ครั้ง ถ้ามีเจ้าฟ้าหญิง
ประ โคมดนตรี ๑ ครั้ง

เมื่อพระเจ้าองค์เอกอภัยพิใหญ่มาทรงชน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
จึงให้ตั้งกรานต์ ๓ ๑ วิสูตราอาศัย ๓ พระยามหาเสนา ๑ พระยาพิไชย ๑
พระพิพัฒน์ ๑ หมื่นปรัง ๑ หมื่นวสุเทพ ๑ คุมพลทหารคนดะพัน ๆ
ในกอง ๑ กอง ๑ มีช้างคุดมเกราะเหล็ก ๑๐ ช้าง ช้างคัว ๑
มีปืนใหญ่ ๒ บอก มีทวน ๒ เต็ม มีทหาร ๑ คอ ๑ กอง ๑
ท้าย ๑ เต็มพลทหารคามข้างอีกข้างดะร้อย ๆ ให้เจ้าพระยาอภัยราชา
ถิยาญาสิทธิเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปรบทัพพม่าทางเมืองเชียงใหม่

ให้ราชามาตย์ ๑ ราชามาต ๑ พระทิพยโยธา ๑ พระประมพรรดิ ๑
พระเพ็ชรพงษ์ ๑ หดวงจาโร ๑ หดวงหรีไทย ๑ พระยาพิพัฒน์ ๑
พระพิพัฒน์ โภชา ๑ ขุนพิพัฒน์ ๑ คุมพลทหารคนดะพันดะพัน มีช้าง
คุดมเกราะเหล็กกองดะ ๑๐ ช้าง ช้างคัว ๑ คัว ๑ มีปืนใหญ่ ๒ บอก
มีพลทหาร ๑ คอ ๑ กอง ๑ ท้าย ๑ เต็มพลทหารถือทวนคามข้าง
อีกข้างดะร้อยคน ให้พระยาอภัยมนตรีเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปคอยรับ
ทัพพม่าทางตำบลท่ากระดาน พระเจ้าองค์จะได้ยกมาทางเชียงใหม่
แต่ท่ากระดานไม่ มาเลยทางเมืองมฤทเมืองตะนาวศรี พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาทรงทราบ ว่า พม่ายกไพร่พลมามากกว่ามาก มาทางเมือง
มฤท เมืองตะนาวศรี จึงให้พระราชตั้งกรานต์ ๑ พลุ ๑ ดักรัทธิ ๑

* ข้อข้าราชการไทยที่เรียกในฉบับพม่าแปลไม่ออกหลายข้อ จึง
คงไว้ตามฉบับเดิม

พระยาราชมั่งดังเต็น ๑ พระยาตานอง ๑ พระศรีพิณ ๑ ขรรชมรง ๑ พระ
ยาเดโช ๑ พระท้ายน้ำ ๑ พระพิไชยนิทร ๑ พระพิไชยรณณรงค์ ๑
อินทรวเทพ ๑ หดวงภิรมย์อินทรา ๑ หดวงรกาตชนไฟ ๑ คุมทหารคนตระพัน
ในกอง ๑ กอง ๑ มีช้างคุดมเกราะเหล็ก ๑๐ ช้าง ๆ ช้างตัว ๑ ตัว ๑
มีปืนใหญ่ ๒ บอก มีทวน ๒ เต็ม มีควานประจำ คอ ๑ กวาง ๑ ท้าย ๑
และมีพดทหารถือทวนตามช้าง ช้างตระว้อยคน ให้เจ้าพระยาพระคลัง
เป็นแม่ทัพยกไปตั้งที่ตำบลกิ่งคอง (เห็นจะเป็นตำบลกุ่มของ)

ให้พระยาราชดัมบดี ๑ พระยาสุหัตถ์ ๑ พระสัวสัวดา ๑ พระสัวสัว
ภา ๑ หดวงทองบุญ ๑ หดวงศรีวรวิชัย ๑ หดวงศรีวิศ ๑ หดวงราชพิณ ๑
หดวงแมน ๑ พระยาจำเริญ ๑ มหาเทพ ๑ มหามนตรี ๑ วาชรินทร์ ๑
อินทรเดช ๑ คุมพดทหารคนตระพันตระพัน ในกอง ๑ กอง ๑ มีช้างคุดม
เกราะเหล็ก ๑๐ ช้าง ๆ ช้างตัว ๑ ตัว ๑ มีปืนใหญ่ ๒ บอก มีทวน ๒ เต็ม
มีควานหัว ๑ กวาง ๑ ท้าย ๑ และมีพดทหารถือทวนตามหลังช้างอีกช้าง
ตระว้อย ๆ ให้พระยานครศรีธรรมราชเป็นแม่ทัพยกไปตั้งที่เมืองราชบุรี

ภายในพระนครนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้เจ้าค่ายคูประตู
หอรบให้มั่นคง เอาปืนใหญ่ขึ้นจากตามช่องเตมา ให้ไพร่พลขึ้นรักษา
โดยกวดขัน ฝ่ายกองทัพยกไปทางเมืองมฤทนครนประเทกับทัพพม่า
ก็ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถึง ๑๕ วัน ไพร่พลข้างกรุงศรีอยุธยาพา
จะอ่อนแอด้วยฝีมือพม่าไม่ได้สมศยมาก ก็พากันถอยหนีจากเมืองมฤท
นครนประเทมาตั้งที่เมืองสะทาวศรี มาบรรจบกับกองทัพเจ้าพระยาพระคลังซึ่งตั้งอยู่ที่

ตำบลกิ่งตุง แล้วแยกย้ายกันแบ่งของน้ำของหนูกองละ ๕๐๐ บ้าง
๓๐๐๐ บ้าง ท้าวใหญ่ทยอยมาตั้งตมเมืองราชบุรี

ฝ่ายกองทัพพม่าเห็นทัพไทยถอยไปตั้งนั้น ก็เพิ่มเติมตามต

ต่อไป ท้าวกรุงศรีอยุธยาจึงแบ่งพลทหารออกเป็น ๕ กอง ๆ ละ ๓๐๐๐
แยกย้ายรบพุ่งแบ่งตำบารบ นายทัพนายกองแดงพลทหารที่มมอเข้มแข็ง
ซึ่งตำบารบสู้ตายเป็นอันมาก นายทัพนายกองทั้งปวงจึงปรึกษา
กันว่า เราจะชนะคงสู้รบรบเขยวอยู่ในที่นั้นเห็นจะเสียทัพมา เพราะที่น
เป็นทเขยไม่มทกำบัง ผู้คนเราบอกกว่า ควรจะถอยไปหาที่มั่นใน
ที่อื่น ปรึกษากันแล้วถอยทัพมาตั้งค่ายมั่นตมบ้านกงบ้านพาน พม่า
ก็ยกตามตแตกถอยมากระทั้งกรุงศรีอยุธยา พม่าก็ให้เขาถอมกรุง
ศรีอยุธยาไว้ โดยรอบ

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงทรงปรึกษากับนายทัพนายกองทั้งปวง
ว่าทัพพม่ายกมาตรงนั้นมากมายนั้ ฝ่ายเราให้ยกทัพไปตั้งรับหลายตำบล
ก็เสียทัพแก่พม่า ถ้าจะตมเขยวรบกันอยู่อย่างนี้ ก็จะได้ความเดือดร้อนแก่
สมณะชีพราหมณ์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมาก ควรจะให้คนที่เฉลียวฉลาด
ออกไปเจรจาขอทำไมตรีกันเสีย ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด บันดา
ข้าราชการทั้งปวงก็เห็นชอบตมพระราชดำริห์ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
จึงให้พระยาราชเฒ่าอัมมาตย์ ๑ พระมหารัษย์ ๑ ขุนสุตวาตวรวิทย์ ๑ ออก
ไปเจรจากับ ครั้นข้าราชการทั้ง ๓ คนไปถึงค่ายพม่าจึงชี้แจงให้นาย
ทัพนายกองพม่านำความกราบทูลพระเจ้าอังวะว่า พระนครอังวะกับ
พระนครศรีอยุธยา ๒ ประเทศนั้น เป็นราชธานีมีพระเจ้าแผ่นดินปก

ครองทั้ง ๒ ประเทศ ตามประเพณีพระมหากษัตริย์ด้วยยอมคงพระ
ไทยที่จะบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้อยู่เย็นเป็นสุข แด่พระราชอาณา
จักรให้กว้างขวางโดยยุติธรรม ถึงคราวจำเป็นที่จะทำศึกสงครามปราบ
ปรามบ้านเมือง หรือป้องกันชาติศัตรูก็ต้องฉันทนทำแต่ที่จำเป็น
อย่าให้ถึงแก่ให้ ไพร่บ้านพลเมืองได้รับความเดือดร้อนมากเกินไป ซึ่ง
พระเจ้าอังวะยกทัพใหญ่มาควาน ก็มีพระราชประสงค์จะแด่พระราช
อาณาจักรให้กว้างขวาง ข้างกรุงศรีอยุธยาที่จำเป็นที่จะต้องป้องกัน
บ้านเมืองเพื่อรักษาอำนาจแต่เกียรติยศ เปรียบเหมือนหงส์ข้างตำ
หนักบนดาฬขพรรณไม้แต่ใบหญ้าที่เกิดขึ้นตามพื้นแผ่นดินก็แต่จะเหือก
ถ้อยค่อยยับยิบไป เหมือนราษฎรแต่ไพร่พลที่ค่อยยับยิบล้มตายลงด้วยการ
พิพัต บิดนพม่ากับไทยก็ต่อสู้รบกันมาหลายครั้ง พดทหารก็
ล้มตายลงด้วยกันเป็นอันมาก แม้หากจะได้ชัยชนะกันข้าง ๓ ก็ไม่
เพียงพอกับที่เสียหาย เพราะฉะนั้นให้ท่านทูตเจ้านายของท่านให้ยอมทำ
ไมตรีเป็นทองแผ่นเดียวกันเถย บ้านเมืองจะได้ปราศจากเดียนหนาม
ทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งจะได้ปรากฏพระเกียรติยศเป็นที่ยกย่องสรรเสริญทั้ง ๒ ฝ่าย
ว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ ประเทศมีพระไทยประกอบด้วยพระกรุณาไพร่ฟ้า
ประชานมให้เด็ดครอน เมื่อพวกกรุงศรีอยุธยาออกไปเจรจากับ
นายทัพนายกองพม่าดังนี้ นายทัพนายกองพม่าก็มีความกราบทูลพระเจ้า
อังวะ ๆ ก็ไม่ยอมตาม ข้าราชการทั้ง ๓ ก็กลับมารายงานทูลพระเจ้า
กรุงศรีอยุธยา ๆ ก็ให้คนขนรอกขนานาที่เข่งเทินให้มาไว้ พระเจ้าอังวะก็
ให้เข้าค้ำหักเอาพระนครศรีอยุธยาเป็นค่ามารก ให้เอาบ้านใหญ่น้อยระดม

ยังเข้ามาใหม่เมืองเป็นห้าแสน แต่ระคนคี่เมืองอยู่ ๒-๓ วันก็หักเขาไม่ได้ จึงให้เผาบ้านเรือนราษฎรในภายนอกพระนครเสียสิ้นแล้วพระเจ้าอังวะก็ ยกทัพถล่มพระนครทางคี่เบตวี่ตั้งโพะแร

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นพม่ายกไปหลายวันแล้ว จึงให้ ช่อมแซมบ้านเรือนราษฎรที่พม่ายิงเผาไฟให้เป็นปรกติ พระ ราชทานให้ราษฎรอยู่ตามภูมิดำเนาเดิม ครั้นบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว พระอหัมพรรชา ก็กลับออกทรงผนวชตามเดิม

ครั้นศักราช ๑๑๒๔ พระยาเกยวดี พระยาพระราม ซึ่งพาครอบครัว เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภารอยู่ แต่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้ไป ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเขาพูนเป็นชนบท เทยวเอาไฟเผาบ้านเรือน ราษฎรคามแถวเมืองนครนายก กิตติศัพท์ทราบไปถึงกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงให้พระยากาญจนบุรีคุมพลออกไปปราบปราม พระยากาญจนบุรียกพลออกไปจับตัวพระยาเกยวดี พระยาพระรามกับ พรรคพวกได้ ให้ประหารชีวิตครั้นเสียสิ้น

ครั้นจุลศักราช ๑๑๒๕ มะกะโตชาฮุดของต๋ำเจ้าเมืองทวายนำเครื่อง บรรณาการเข้ามาถวายขอเป็นข้าขึ้นในกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุง ศรีอยุธยา ก็รับไว้

ครั้นจุลศักราช ๑๑๒๖ พระเจ้าอังวะ มีราชดำณมาจะให้ส่งเจ้า เมืองทวาย ถ้าไม่ส่งจะยกทัพมารบ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ก็ไม่ยอม ส่งให้ แล้วก็ให้เตรียมเครื่อง ถวายถวายไว้ บ้องกัน ข้าศึกโดยแข็งแรง ให้เกณฑ์ทหารออกไปให้รักษาด่านโดยกวดขัน คือ ให้จัดกองทัพเรือ

๘ กอง ๆ ละ ๒๐ ตำบับ บรรจุนทหารกองละ ๓๔๐๐ คนพร้อมด้วยเครื่อง
ศาสตราวุธทั้งปวง เรือรบดำ ๑ มีปืนใหญ่ขนาดใหญ่น้อย ๑ บอก ขนาดเล็ก
๒ บอก ให้พระยาราชสงครามคุมออกไปตั้งคอยรับทัพพม่าทางปากน้ำ
เจ้าพระยาทาง ๑ ให้หลวงหรไทยคุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทาง
ปากน้ำท่าทองทาง ๑ ให้พระยาจุฬา (แซก) คุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพ
พม่าทางปากน้ำพระมะตัง (พระประแดง) ทาง ๑ ให้ศรีวรราชคุมออกไป
ตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางปากน้ำประสมทาง ๑ ให้หลวงศรียุทธคุมออกไป
ตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางปากน้ำหิงดาทาง ๑ ให้หม่อมมหาเดเล็ก
วงษ์นำคุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองสิงห์บุรีทาง ๑ ให้
หม่อมเทโไฟคุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองอินทบุรีทาง ๑
ให้หม่อมทิพยพันธุ์คุมออกไปตั้งรับทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองพรหมบุรีทาง ๑
ให้ศรีภูเบศร์คุมออกไปตั้งรับทัพพม่าทางเมืองไชยนาททาง ๑

ให้พระยาพิพัฒน์ โภษาเป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๓๓ กอง ใน
กอง ๑ มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างศึก
เกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑ มีปืนใหญ่นิตเล็ก ๒ บอก มีความ
ห้าว ๑ กตาง ๓ ท้าย ๑ มีพลทหารถือทวนตามหลังช้างออกช้างละ ๓๐๐
คน ให้ราชสงครามคุมกอง ๑ พระยาตาก (เถิง) * เจ้าเมืองตากกอง ๑
พิไชยณรงค์กอง ๑ พระยาขมพาศนบกกอง ๑ มนตรีกอง ๑ ราชภักกอง ๑
ศรีธรรมพัฒนกอง ๑ พระพิพัฒน์กอง ๑ จันทระชากอง ๑ หลวงดีทักษิกอง ๑
หลวงศักดิ์กอง ๑ หลวงฤทธิชัย ๑ หลวงเดวทอง ๑ ยกไปคอยรับทัพ
พม่าที่เมืองมฤท เมืองศนาวศรี

* ในต้นฉบับพม่าเรียกพระยาตากสินทุกแห่ง

ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๓๑ กอง ในกอง ๑
มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก
๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑ ม้าใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีความห้าว ๑
กลอง ๓ ท้าย ๑ มีพลทหารถือทวนตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน
ให้พระหมื่นศรีชุมกอง ๑ พระหมื่นเสน่มาใจกอง ๑ พระหมื่นไวยกอง ๑ พระ
อินทภัยกอง ๑ จำยองกอง ๑ จำยวดกอง ๑ หดวงหรีไทยกอง ๑ หดวง
ทองหมื่นกอง ๑ พระสังพัตรกอง ๑ พระมหาเสนากอง ๑ พระพิไชย
กอง ๑ ยกออกไปตั้งรับทางเมืองสุวรรณโลก

ให้ศิริธรรมราชาเป็นปลัดทัพ ให้พระยาพิพัฒน์โกษาเป็นแม่ทัพ
ใหญ่คุมกองทัพ ๘ กอง กอง ๑ กอง ๑ มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่อง
ศาสตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑
ม้าใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีความห้าว ๑ กลอง ๓ ท้าย ๑ มีพล
ทหารตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน ให้หดวงกลาโหมคุมกอง ๑
หดวงใจกอง ๑ พระพินิจางวางช้างกอง ๑ ชุนนครกอง ๑ ชุนนรากลกอง ๑
หมื่นปรังกอง ๑ ราชสงครามค์ (พลับ) กอง ๑ ยกไปรับพม่าทางตำบล
ท่ากระดาน

ให้เจ้าพระยาตากโหมคุมกองทัพ ๓๕ กอง กอง ๑ มีพลทหาร
พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง
ช้างตัว ๑ ม้าใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีความห้าว ๑ กลอง ๓ ท้าย ๑
มีพลทหารตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน ให้ขุนพิพัฒน์คุมกอง ๑ ชุนนรงค์
กอง ๑ พระมนตรีกอง ๑ ราชามาตย์กอง ๑ ราชาบาดกอง ๑ ทิพเสนา

กอง ๑ มหามนตรีกอง ๑ ราชรินทร์กอง ๑ อินทรเดชกอง ๑ พระยา
ธรมากอง ๑ พระอินทมาศยกอง ๑ พลทัพกอง ๑ อินทรเทพกอง ๑ ขุน
พิตต์คอง ๑ ราชมนตรีกอง ๑ ยกไปคอยรับทัพมาทางเมืองราชบุรี

ให้พระยาธิเบศร์เป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๑๔ กอง กอง ๑ มี
พลทหารพร้อมด้วยเครื่องดำตราวุธ ๑๐๐๐ คน มีช้างกลุมเกราะเหล็ก
๑๐ ช้าง ช้างตัว ๑ มีปืนใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีความห้าว ๑
กลอง ๓ ท้าย ๑ มีพลทหารตามหลังช้างอีกข้างละ ๑๐๐ คน ให้หลวง
โชฎีกคุมกอง ๑ หลวงทองดีกอง ๑ หลวงนรไชยกอง ๑ หลวงโยธา
กอง ๑ พระเพชรพงษ์กอง ๑ หลวงราชรักษากอง ๑ หลวงรักษาง
กอง ๑ หลวงเดโชกอง ๑ หมื่นจงกอง ๑ หมื่นไวยกอง ๑ ฤทธิศักดิ์กอง
๑ จิงนารดกอง ๑ พระยามดพัฒน์กอง ๑ หลวงศรียุทธกอง ๑ ยกไป
รับมาทางเมืองนครสวรรค์

เมื่อกองทัพทั้งปวงไปถึงตำบลตามสั่งแล้ว ส่วนทางพระนครก็
ให้ซ่อมแซมค่ายคูประตูหอรบให้มั่นคง เอาปืนใหญ่ขึ้นประจำตามช่อง
เสมา คังพอบวงสรวงเทพารักษ์ แล้วตั้งกองดอดแนมคอยตรวจตรา
มิได้ขาด

ครั้นจุลศักราช ๓๓๒๖ พระเจ้าอังวะให้มหานรธาเป็นแม่ทัพใหญ่ยก
พลเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา แต่หาได้ยกมาทางตำบลท่ากระดานทาง
เมืองกาญจนบุรีไม่ ยกมาทางเมืองมฤตเมืองทวาย ได้ต่อสู้รบพุ่ง
กับกองทัพไทย ซึ่งออกไปตั้งอยู่ทางเมืองมฤตเมืองทวายเป็นสามารด
ผู้คนทั้งสองฝ่ายล้มตายลงเป็นอันมาก ต่างก็ชยาดฝีมือร่ากัน เป็น

แต่รับฟังกันมาแต่ก่อนเคย ครั้นยศยศที่กันอยู่จนวัน แต่พวกทหารไทย
น้อยกว่า เมื่อเห็นพวกกันเดินตามมาจนถึงที่ขังคอก พวกพม่าเห็นไทย
ทอดอ้อยต่งนถอยกทพรตมเจ้าทัพไทย ทัพไทยก็แตกหนีถอยมาบรรจบ
กับกองทัพต่งอ้อยเมืองราชบุรีต่งมน้อยที่เมืองราชบุรีนั้น

ฝ่ายกองทัพไทยก็ไปทางเมืองเชียงใหม่ ครั้นเมื่อทัพพม่ายก
มาถึง ก็ออกสู้รบกันไปมาจนถึงตีบด้ามวันยังไม่แพ้ไม่ชนะกัน ผู้คน
ทั้งสองฝ่ายล้มตายต่งเป็นอันมาก ครั้นนั้นนายทหารไทยที่มีฝีมือเข้ม
แข็ง คือ หมื่นมหาเด็ก หมื่นเต็กชาย หมื่นชฎาบาล หมื่นชาญ
ภูเบศร์ หลวงกตาโหม หลวงตราตุ้ หลวงประเจียด หลวงใจ
ขุนกิจพัฒน์ ขุนศรีพระองค์ พิไชยอินทรา หมื่นยุทธรัตนมาศ
ขุนดีดีดี ราชภูมินทร์ ขุนโค พระปลัด หมื่นรัตนอมาตย์
รวม ๓๗ นาย รับอาสาฆ่าม้าร่าทอนร่าดาบได้ให้หอกออกยกทัพพม่า
ฝ่ายนายทหารพม่าก็ฆ่าม้าร่าทอนร่าดาบได้ให้หอกออกสู้รบ แล้วพม่า
ให้พลทหารม้ายกออกคัดกระหนาบทางซ้ายทางขวา นายทหารไทยทวน
กำลังพม่าไม่ได้อีกแตกหนีเขาค่าย ที่หนีไม่ทันพม่าได้ฆ่าฟันคัดศีรษะไปได้
๗ นาย เมื่อไทยเห็นที่แพ้พม่าดังนั้นก็เสียใจ จึงปรึกษากันว่าดาบตัน
มีไชยภูมิที่ไม่เหมาะสมควรจะถอยไปหาที่ไชยภูมิอันปลอดภัยกันตั้งแล้ว จึง
พากันถอยไปบรรจบกับกองทัพเมตงไชยนาท

ฝ่ายทัพพม่าเห็นทัพไทยถอยไปดังนั้น ก็ยกทัพติดตามตั้งมาจน
กระทั่งเมืองไชยนาท ให้ตั้งค่ายประชิดค่ายที่เมืองไชยนาท

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงทราบว่าทัพ ไทยแตกถอย มาตั้งนั้น
ก็ทรงพระพิโรธเป็นอย่างมาก มีรับสั่งว่านายทัพนายกองเหล่านั้นมันไม่เอา
ใจใส่ในราชการ จึงเสียแก่พม่า ไม่ควรเลี้ยงไว้ให้หนักแผ่นดิน
ควรเอาตัวไปประหารชีวิตครึ่งเสียให้สิ้น แต่มันผิดครึ่งหนึ่งจะยกโทษให้
ให้นายทัพนายกองทั้งปวงทำการแก้ตัวเอาไชยชนะแก่พม่าให้จงได้ รับ
สั่งแล้วจึงให้ตั้งปืนใหญ่ไปยังกองทัพเหล่านั้นของตะ ๓ บอก แต่ให้
ประกาศราษฎรในกรุง มิให้พากันตื่นตกใจ

ฝ่ายกองทัพตั้งอยู่เมืองราชบุรีนั้น ได้รับรบเชียวกับพม่าเป็น
หลายวัน ยังไม่แพ้ไม่ชนะกัน วันหนึ่งพวกทหารไทยให้ช้างศึกมูเกราะ
เหตักกินสุรามากเกินไป เวตาออกรบเอาไว้มิได้อยู่ทำให้เสียขบวน พม่า
เห็นได้ก็ยกเข้าตีเป็นสามารภ กองทัพไทยก็แตกกระจัดกระจายหนีเข้า
มากรุงศรีอยุธยา มหานรธาภิเษกทัพติดตามเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบล
ตั้งถูก ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้นเศษ มระยีนหัวนดินปลัดทัพ
พม่ายกเข้ามาตั้งทางโพสามคั่น ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐ เส้นเศษ
พม่าตั้งค่ายใหญ่ล้อมพระนครคราวหนึ่งถึง ๑๖ ค่าย ระยะไม่ว่างกัน
ซักปึกกาถึงกัน

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็ก็นึกประจวบเขื่อนแน่นหนาให้ทหาร
ชั้นรักษาน้ำที่เชิงเขื่อนเป็นสามารภ แล้วให้หลวงพรไทยคุมพลของหนึ่ง
พระพิไชยของหนึ่ง พระยาจุฬากองหนึ่ง หลวงศรีวรขานของหนึ่ง
ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพยกออกรบพม่าทางหนึ่ง ให้หลวงศรียศคุม
พลของหนึ่ง หลวงราชพิมณของหนึ่ง พระเจ้ายรมมาดยกของหนึ่ง

อินทรเทวทองหนึ่ง ให้พระยาตาก (สิน) เป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้หมื่นปลงคุมพลทองหนึ่ง หมื่นวาสุเทพทองหนึ่ง ขุนพิพัฒน์ทอง
 หนึ่ง ขุนนรินทร์ทองหนึ่ง พระยาราชนครเดิมนั่งทองหนึ่ง ขุนนเรศวร
 ทองหนึ่ง ให้พระยานครราชดีมาเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง ให้
 พิไชยนเรศวรคุมพลทองหนึ่ง พระกบินทร์ทองหนึ่ง หาดวงใหญ่ไทย
 ทองหนึ่ง ขุนพตากทองหนึ่ง ให้ศรีโตกเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้พระหมื่นศรีคุมพลทองหนึ่ง ขุนพตะทองหนึ่ง หาดวงราชทองหนึ่ง
 พระทิพย์ไชยทองหนึ่ง ให้พระยาอภัยราชาเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้มหาเทพคุมพลทองหนึ่ง มหามดทองหนึ่ง พระมหาเด็นาบดี
 ทองหนึ่ง พระยาเดโชทองหนึ่ง ให้เจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพยก
 ออกรบทางหนึ่ง ในทัพเหล่านี้มีจำนวนพลทัพละ ๕๐๐๐ กองหนึ่ง
 มีช้างคตุมเกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง ช้างตัวหนึ่ง ๆ มีปืนใหญ่ชนิดเล็ก
 ๒ บอก มีควาญหัว ๑ กตาง ๑ ห้าย ๑ แต่ด้านทัพบกทัพหนึ่ง ๆ
 จะยกไปนั้น จัดให้มีทัพเรือด้านละ ๓๐ ลำ เรือลำหนึ่งมีปืนใหญ่
 ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก มีพลทหารปืนใหญ่อำจะ ๓ คน ๆ
 ครั้นจัดเสร็จแล้วก็ให้ยกแยกออกไปตั้งทัพพม่า ซึ่งตั้งต่อมอยู่โดย
 รอบ ได้รับพุ่งกันเป็นลำมารถ พลทหารไทยเจ็บป่วยล้มตาย
 เป็นอันมาก พระยาเพชรบุรีตายในทัพ พระยาตาก (สิน) เห็น
 เอาตัวรอดได้ ก็เหต้อนนักแตกกระจัดกระจายไป ที่เห็นเข้าเมืองทันท
 รอดชีวิต พม่าจับได้ผู้คนข้างมาเป็นอันมาก

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นนายทัพนายกองแตกพ่ายเข้าม้างั้น ก็
ให้ปิดประตู ให้ทหารรักษาหน้าที่เชิงเทนมั่นไว้มิได้ออกรบ คราว
นั้นพระยาพดเทพข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาเขาใจชอกหาก ตอบ
สั่งเครื่องตำราวุธเสบียงอาหารให้แก่พม่า สัญญาจะเปิดประตูคอย
รับ พม่าเห็นได้ทีกระดมเข้าตีปล้นกรุงศรีอยุธยา ทำลายเข้ามา
ทางประตูที่พระยาพดเทพนัดหมายไว้ ก็เข้าเมืองได้ทางประตูทิศวัน
ออกในเวลาดีกดงคืน เมื่อวัน ๓ ๕ ค่ำ จุติศักราช ๑๓๒๘ ได้ฆ่า
ฟันผู้คนล้มตายลงเป็นอันมาก เขาไฟเผาโรงร้านบ้านเรือนในภายใน
พระนครศรีอยุธยาเสียเป็นอันมาก ขณะนั้นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
แถมพระมเหสีพระราชโอรสธิดา กับพระราชวงษานุวงศ์หนึ่งกระจัด
กระจายกันไป พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จหนีไปซ่อนซ่อนอยู่ประมาณ
สิบเอ็ดสิบสองวันก็เสด็จสวรรคต

พวกพม่าก็ตามจับได้พระมเหสีแถมพระโอรสธิดา พระราชวงษา
นุวงศ์ แล้วให้กวาดต้อนผู้คนข้างม้า เก็บบริบแกว่ทองเงินทอง
ไปยังกรุงอังวะเป็นอันมาก

เมื่อใกล้จะเสียพระนครศรีอยุธยาขึ้น เกิดดาวร้ายต่าง ๆ
คือ พระพุทธปฏิมากรใหญ่ที่วัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธ
ปฏิมากรที่โตกนารก ซึ่งแกะด้วยไม้พระศรีมหาโพธิ์นั้นพระทรวงแยก
ออกเป็นสองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน แดพระพุทธ
สถูปหินซึ่งหล่อด้วยนาคอันประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ในพระ
ราชวังนั้น มีพระฉวีแก้วหมอง พระเนตรทั้งสองหลุดหล่นลงอยู่บน

พระหัตถ์ มีกาธองตัวกัน ตัวหนึ่งบนไมตงตรงยอดเหมันตรเจดีย์
 ที่วัดพระธาตุ ออกสรอมตงตรงยอดพระเจดีย์เหมือนดังคนจับเด็บบัว
 เทวรูปพระนเรศวรนามนาพระเนตรโหดแต่เปตัง ศัพทดำเนินยงเตียงอันดัง
 อีคนบาตคกตงหยายคองหยายหน พระราชวงษานุวงษราชการก็
 ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ถ้าแดงเหตุที่จะเตียพระนครศรีอยุธยาหยาย
 อย่างหยายประการตึงกล่าวมาแต่ในเบืองคณน

ภาคที่ ๒

ตำนานเล่าทำเนียบต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยา

ทำเนียบต่าง ๆ ในส่วนภาคที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้ ในฉบับพม่า กล่าวความเรื่องเดียวกันอยู่หลายแห่ง เข้าใจว่าจะเป็นด้วยถามคำให้การไทยหลายคน บางคนรู้มากบางคนรู้น้อย ใครให้การว่าอะไร พม่าก็จดลงไว้อย่างนั้น จึงมีซ้ำกัน ใช้แต่เท่านั้นฉบับที่ได้มาจึงเรียบเรียงเรื่องไว้พอชวนชมอยู่มาก เรื่อง ๆ เดียวไปแทรกอยู่ตรงหน้าบางตรงหน้า มีอยู่หลายเรื่อง ที่แปลดังนี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าต้นฉบับเดิมพม่าเห็นจะเขียนลงในใบลาน มีเหตุอย่างไรใบลานดับกัน ผู้ที่เก็บรักษาหรือที่ใดหนังสือเรื่องนี้ในชั้นหลัง เอาใบลานเข้าเรียบเรียงใหม่ ไม่ถูกลำดับ เรื่องจึงไขว้เขวกันไป ในการที่เอามาแปลรวบรวมพิมพ์ลงคราวนี้ ตั้งใจทำสำหรับประโยชน์ของผู้ศึกษาโบราณคดี เพื่อให้อ่านเข้าใจเรื่องได้โดยง่าย จึงคัดลอกต้นฉบับเดิมเอามาเรียบเรียงจัดเป็นหมวดเป็นหมู่ใหม่ ตามที่เห็นควรจะทำอย่างไรจึงจะดี แต่ข้าพเจ้าได้ระวังอย่างดีที่สุด ที่จะไม่แก้ต้นฉบับเดิม ถ้าแห่งใดได้แก้ก็แก้ด้วยแน่นอนใจว่าต้นฉบับผิดด้วยอักษร ถ้าแก้ด้วยไม่แน่นอนใจได้บอกไว้ทุกแห่ง ว่าคาดว่าได้ถูกจะเป็นเช่นนั้น ๆ ไม่มีแห่งใดที่ได้แก้ใหม่ แม้รู้ว่าแห่งนั้นผิดพลาด หรือข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรมาก

ลำดับกษัตริย์

ครั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระเจ้าศรี
 ธรรมโศกราชได้ผ่านพิภพณกรุงปาดดับุตรมมหานคร พระองค์ได้ตั้ง
 ประพาศรอบสังกตชนพทวปี เสด็จมาถ้เมืองดังขบรี ทรงพยากรณ์
 ไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกาลล่วงได้ ๒๓๓ ปีจะมีผู้มุนีบุญญาภิหาร
 สร้างพระนครอยู่ตำบลดังขบรีน เมื่อพระพุทธศักราชล่วงได้ ๕๐๓ ปี
 พระเจ้าปทุมสูริยวงษ์สร้างพระนครอินทปัต พระพุทธศักราช ๓๓๓๓ ปี
 พระยาแกรกได้ครองราชสมบัติตั้งศักราชเสีย คงไว้แต่ ๕๐๓ ปี ใน
 ปีนั้น พระเจ้าอู่ทองเสด็จมาสร้างพระนครที่ตำบลหนองโสน ชนาน
 นามว่า กรุงทวารวดี (ศรีอยุธยา) ตั้งแต่สร้างกรุงทวารวดีมา
 ไม่มีศึกสงคราม (มาคิดพระนคร) ๒๑๕ ปี จนถึงศักราช ๗๒๕ ปี
 พระเจ้าหงสาวดียกกองทัพมาตีกรุงทวารวดี เสียกรุงทวารวดีแก่
 พระเจ้าหงสาวดีครั้ง ๓ ครั้ง แต่นักมิได้เสียแก่ใคร ไม่มีศึกสงคราม
 (มาคิดพระนคร) ๒๕๔ ปี พระเจ้าคิโตกนารถด้วยราชย์เมื่อ
 จุติศักราช ๘๘๘ ปี วางศึกสงครามมาอีก ๑๔๘ ปี จนถึงจุติศักราช
 ๑๑๒๘ ปี (มัง) มหานครา แม้ทัพพ่ายกลับมาตีกรุงทวารวดี ๆ เสีย
 แก่พม่า คำณวนตั้งแต่สร้างพระนคร (ศรีอยุธยา) ที่หนองโสน
 มาจนเสียพระนครแก่พม่า รวมได้ ๒๓๓ ปี ถ้าจะนับตั้งแต่ พระเจ้า
 ปทุมสูริยวงษ์สร้างพระนคร (อินทปัต) ที่ดังขบรี เมื่อพระพุทธศักราช
 ๒๓๓ ปี มาจนเสียกรุงทวารวดีแก่พม่า เป็นไปได้ ๑๗๓๘ ปี มี

พระมหากษัตริย์ (ได้เสวยราชย์ยุคแรก) ๓๒ พระองค์ มีระยะทว่าง
พระมหากษัตริย์บ้าง ต่อมา (ยุคหลัง) มีพระมหากษัตริย์อีก ๘๐
พระองค์ รวมทั้ง ๒ ยุค ได้มีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติมา ๑๒๒
พระองค์ด้วยกัน

พระนามพระมหากษัตริย์ซึ่งได้ครองราชสมบัติตั้งแต่ (จุล) ศักราช
๕๐๑ ปีมานี้ มีแจ้งอยู่ในบัญชีต่อไปนี้

	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	รวมพระ ชนม์	
๑ พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์	๑๖	๓๕	๕๑	
๒ พระเจ้าจันทราชา โอรส ๑	๒๕	๓๐	๕๕	
๓ พระเจ้าร่วง โอรส ๒	๓๕	๔๐	๗๕	
๔ พระเจ้าดอ อุนชา ๓ ค้าง มารดา กับพระร่วง	—	—	—	
	๓๐	๓๕	๖๕	
๕ พระเจ้าโคคบอง	—	—	—	
๖ พระยาแกรก	๓๕	๔๕	๘๐	
๗ พระยาฝายนาฝาง	—	—	—	
๘ พระสุธรรมราชา โอรส ๗	—	—	—	

คือนางกษัตริย์ห้าสิบ

แล้วจึงมกษัตริย์ครองราชสมบัติ

ต่อไป คือ

- ๘ พระเจ้าฟไชยราชา
 ๑๐ พระพิศณุราชา
 ๑๑ พระศรีเด่น (พระศรีคีตย์?) โอรส ๑๐
 ๑๒ พระไชยนาท อนุชา ๑๑
 ๑๓ พระสุรินทรราชา
 ๑๔ พระอนุชาราช อนุชา ๑๓
 ๑๕ พระอินทรราชา โอรส ๑๔
 ๑๖ พระเจ้าอยู่ทอง มีพระนามว่า พระรามาชินดคีวงศ์ โอรส ๑๕
 ตอนว่างพระมหากษัตริย์อีกคราว ๑ แล้วจึงมีพระมหากษัตริย์
 ครองราชสมบัติ คือ
 ๑๗ พระบรมราเมศวร
 ๑๘ พระกระเจียรนเรศวร
 ๑๙ พระเพ็ชร (ราชา) คือพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งเป็นพระเจ้า
 ข้างนอก ๗ ข้าง
 ๒๐ พระไชยราชา อนุชา ๑๙ ตอนว่างพระมหากษัตริย์อีกคราว
 จึงถึง
 ๒๑ พระเจ้าสุรพันธุ์ อินทพยัคฆ์ (พระเจ้าสุพรรณปราสาท
 จะหมายความว่า พระเจ้าปราสาททอง) ซึ่งพระนคร
 (ปราสาท) เทวดานฤมิตรนั้น มีพระราชโอรส ๔ พระองค์
 พระราชธิดา ๓ พระองค์ รวม ๗ พระองค์

(ตำนานของพระมหากษัตริย์แต่โบราณ)

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครสุวรรณภูมิ พระมหะเป็นนาค
พระราชโอรสคือพระร่วง

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครสุโขทัย มีพระราชธิดาทรง
พระนามว่า สุปรรณเทวี ๆ นี้เป็นมเหสีของมะกะโท

พระมหากษัตริย์ที่เสวยเมืองจำปาศักดิ์ สร้างพระนครตั้ง (สรคบุรี)
พระองค์มีมาแต่พระที่เกาะใต้ พระมหากษัตริย์พระองค์นี้สร้างพระนคร
พิศณุโลกด้วยอีกแห่ง ๑

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครพิจิตรนั้น เป็นเชื้อพระวงศ์
พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครวิเชียรปราการ (คือเมืองกำแพง
เพชร) เป็นราชบุตรของเจ้าเมืองกำแพงเพชร

พระมหากษัตริย์ที่สร้างเมืองสุวรรณภูมิ (สุวรรณ) นั้นมีราชโอรส
(สืบพระวงศ์) ๒ พระองค์ พระองค์ ๑ ได้ช้างเผือก

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครไชยนาทนั้น ไม่มีราชโอรสธิดา
เมืองไชยนาทนั้นเดิมเป็นบ้านพรานเหอ พระมหากษัตริย์ที่ครองเมือง
ไชยนาททรงพระนามว่า นราธิเบศร์ ทรงตั้งพระกวัดนั้น (พระศรีศักราช)
เป็นพระมหาอุปราช

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครวัดไชย (เมืองพิจิตรหรือพิไชย
เป็นไคทั้ง ๒ เมือง) ถูกพระอนุชา กับพระมเหสีคบคิดกันจับปลงพระชนม์
เสีย แล้วพระอนุชาไปสร้างพระนครเพ็ชรบุรี

พระรามาชิบดคีร์วงศ์ เมื่อทรงสร้างกรุงทวารวดีนั้น มีมนตรี
ปลาร้องของดัง แลชุดทรรพแผ่นดินได้

พระราชโอรสของพระรามาชิบดคีร์ที่สร้างกรุงทวารวดี ทรงพระนาม
ว่า พระเทียร (ราชา) พระองค์ ๓ พระไชย (ราชา) พระองค์ ๓
พระไชยนั้นถูกพระมเหสีกับอำมาตย์คบคิดกันปลงพระชนม์

พระบรมราเมศวรรณ มีราชธิดาทรงพระนามว่า พระบรม
ธิปัต พระราชโอรสทรงพระนามว่า พระมหินทร เมื่อพระองค์ได้
เสวยราชทรงพระนามว่า (พระมหา) จักรพรรดิ เพราะมีช้างเผือก
ถึง ๗ ช้าง

พระสุธรรมราชา ซึ่งเสวยราชณเมืองพิศณุโลกนั้น มีพระ
ราชธิดาทรงพระนามว่า จันทรกัทยา มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า
พระนเรศ (วร) พระองค์ ๓ พระเอกาทศรัฐพระองค์ ๓ ต้อง
พระนามนเรยกอย่างภาษารามัญ

พระติโลกนารถซึ่งครองราชสมบัติกรุงทวารวดี มีพระราชโอรส
๒ พระองค์ พระราชบุตรเขยเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าอู่ทอง ด้วย
เป็นโอรสของพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ของพระเจ้าอู่ทอง พระราชบุตร
เขยพระองค์นี้ ทรงพระนามว่า พระรามาชิบคีร์ พระรามาชิบคีร์
นี้เป็นพระนามเดิม พระองค์ได้ปราสาททองในจอมปลวกที่เมือง

ดพบูรี จึงปรากฏพระนามว่า พระเจ้าปราสาททอง แต่เดิมพระองค์
เป็นอำมาตย์ พระเจ้าปราสาททองมีราชโอรส (ซึ่งสืบพระวงศ์) ทรง
พระนามว่า พระนารายณ์ พระนามพระเจ้าแผ่นดินคือพระนารายณ์มา คือ

	นอกราช	ในราช	พระชนม์
	สมบัติ	สมบัติ	พรรษา
๑ เจ้าพระยาสุรสีห์	๕๕	๓๔	๖๘
๒ พระสรินทราชา	๔๘	๗	๕๖
๓ พระภูมินทราชาธิราช (โอรส ๒)	๓๐	๒๔	๕๔
๔ พระธรรมราชา (อนุชา ๓)	๕๓	๒๓	๗๘
๕ พระอุทุมพรราชา (โอรส ๔)	๒๐	๓ เดือน	-
๖ พระเอกาทศราชา (เชษฐา ๕)	๔๐	๘ ปี	๔๘

จดหมายเหตุรบพม่า

เมื่อ (ปีถุญ) จุติศักราช ๓๐๘๓ พ.ศ. ๒๒๗๔ ในแผ่นดิน
สมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชา (คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์) ทรง
ตั้งให้เจ้าฟ้านราธิเบศร์ (พระราชโอรส) เป็นพระมหาอุปราช ถึง
(ปีฉลู) จุติศักราช ๓๐๘๕ พ.ศ. ๒๒๗๖ เจ้าฟ้านราธิเบศร์ ผู้เป็น
พระมหาอุปราชทิวงคต จึงทรงตั้งพระอุทุมพรราชา (คือขุนหนวดหวัด)
เป็นพระมหาอุปราชต่อมา ถึง (ปีชวด) จุติศักราช ๓๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓
ณวัน ๔ ๕ ๖ ค่ำ สมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชาเสด็จสวรรคต พระ
อุทุมพรราชาจึงได้ฉานพิภพ ครองราชสมบัติอยู่จนเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ

สมเด็จพระเจ้าอู่ทองพระราชทรงพระราชดำริว่า ๖๖
ณนพ ๖๖ สมเด็จพระเจ้าเอกาทศราชา ๖๖ จึงได้ครองราชสมบัติแต่ณมา

รุ่งขึ้น (ปีเถาะ) จุลศักราช ๓๓๒๓ พ.ศ. ๒๓๐๒ ๖๖ เรือดำภา
อารมณเมืองอังวะเข้ามายังท่าเมืองมฤท (พวกที่มาในเรือดำนั้นเป็นศัตรู
กับพระเจ้าอโศกพยาไร ๆ จะให้ไทยสังคั ๖๖ ไทยไม่ยอมสังคัจึงเป็นเหตุ
ให้เกิดศึกพม่าเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อ (ปีมะโรง) จุลศักราช ๓๓๒๒
พ.ศ. ๒๓๐๓

เมื่อพระเจ้าอโศกพยาไรยกกองทัพพม่าเข้ามากรุงนั้น ๖๖ ไทยได้
แต่งกองทัพออกไปต่อสู้ ๖๖ ทพ คือ

กองทัพ ๑

ยกไปรบต่อสู้ทางเมืองมฤทเมืองตะนาวศรี

พระยาอภัยราชาเป็นแม่ทัพ (ที่ว่าพระยาอภัยราชาครั้งได้ย
อยู่ด้วยมีชื่อเจ้าพระยาอภัยราชาอีกคน ๑ เป็นแม่ทัพอื่น เห็นจะเป็น
เจ้าพระยาธรรมมา)

มีชื่อนายกอง คือ

พระยารัตนาธิเบศร์ (ตรงตามหนังสือพระราชพงษาวดาร)

พระยาอภัยมนตรี

พระสงคราม (เห็นจะเป็นพระมหาสงคราม)

กองทัพที่ ๒

ยกไปคอยต่อสู้ข้าศึกที่เมืองราชบุรี
เจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพ
มีขุนนายกอง คือ

พระยาราชภักดี

พระยาจุฬา

พระศรีเสาวภาคย์ (เห็นจะเป็นพระศรีเสาวราช)

หลวงทองบูรณ์ (เห็นจะเป็นหลวงทองหล่อ)

หลวงศรีวรภัง (หลวงศรีวรขาน)

หลวงศรีรุก (หลวงศรีเนาวรัตน์)

หลวงราชาพิมด

ขุนภักดี

กองทัพที่ ๓

ยกไปคอยต่อสู้ทางท่ากระดานขวางเมืองกาญจนบุรี (ไม่ปรากฏ
ชื่อแม่ทัพ มีแต่ขุนนายกอง) คือ

พระยาดีหราชเดโชไชย (เห็นจะเป็นแก้วแม่ทัพ)

พระพิไชยณรงค์ (พระยาพิชิตณรงค์)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระพิไชยนฤกช (พระยาพิไชยชาญฤทธิ์)
 พระไถยนันต์ (พระเสนานนท์ หรือพระศรีไถยณรงค์)
 พระทิพโยธา
 อินทรเทพ
 หดวงพิไชยอินตรา
 ราชามาตย์
 ราชาบาด
 หดวงรักษาดมบัต
 ตะมะรง ไม่รู้ว่าใคร

กองทัพที่ ๔

ยกไปคอยต่อสู้ทางเมืองเชียงใหม่
 เจ้าพระยาอภัยราชาเป็นแม่ทัพ
 มีชื่อนายกอง คือ
 พระยาพิพัฒน์โกษา
 พระยาเตณา
 พระยาไชย
 พระพิพัฒน์
 พระปรางมพัฒน์
 พระพิไชย
 พระพิศุสะพงษา

พระยาพิพิธ

ราชสงคราม

วิสูตรธรรมมา

หลวงราไช

หลวงพญไทย

อินทามาศย์

ราชมนู

เทพมนู

ขุนพิศัต

ขุนทรากำนัน (ขุนธาระกำนัน)

ขุนวิสูตร

ขุนพรินทร

หมื่นวาสุเทพ

หมื่นพรหม

กองสอตแนม

ศิริธรรมราชา (จะเป็นผู้ใดคิดไม่เห็น ไม่ใช่เจ้าพระยาพระคลัง
เพราะมีชื่ออยู่ที่อื่น) เป็นผู้บัญชาการ

มีชื่อนายกอง คือ

พระยาราชเด็น (น่าจะเป็นพระยาราชเด็นขี้ เจ้าเมือง
บันทายมาศ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระยาราชบัลังก์ขึ้น

พระศรีพิพัฒน์

พระตำตอง (ไม่รู้ว่าเป็นใคร)

พระหมื่นไวย (วรนาถ)

(พระหมื่น) ถรรพเทษภักดี

ราชสงคราม (จะเป็นพระหรือเป็นหลวงไม่ปรากฏ)

พลพระธู (เห็นจะเป็นขุนพลอาสาไศรย)

ขุนคุภสร

พระเจ้าอติยงพญาวร ขึ้นเมืองทวายได้ แล้วยกมาทางเมืองมฤท เมือง
ตะนาวศรี, กระจุก (เมืองกุย) เมืองราชบุรี เข้ามาตั้งกองทัพหลวงอยู่
ที่ตำบลบ้านกุ่ม บ้านปิ่น (บางบาน) แะยกกองทัพทางเมืองตาก

(ปีมะเมีย) จุลศักราช ๑๑๒๔ พ.ศ. ๒๓๐๕ พวกมอญมะตะดั้นกิน
ซึ่งโปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลเขานางบวชเป็นชนก

(เรื่องมอญชนบทครั้งนั้น มีในหนังสือพระราชพงษาวดารไทยครั้ง
ก่อนว่า เดิมเมื่อพระเจ้าอติยงพญาวรขึ้นเมืองทวายได้ พวกมอญ
เมืองเมะตะมะอพยพ ครอบครัวเข้ามา ขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร แต่ครั้ง
แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศขึ้น โปรดให้รับเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้
ฐานพระนคร เห็นจะเป็นเมื่อคราวศึกพม่าเข้ามาตีกรุงเก่าครั้งแรกเมื่อ
ปีมะโรงไทศกนั้น มอญพวกนั้นพากันหนีไปตั้งประชุมกันอยู่เขานางบวช
คิดการรบกัน คุ่มกันยกไปตีเมืองนครนายก ต้องถึงยกกองทัพไป
ปราบปราม มอญพวกนั้นจึงแตกพ่ายหนีไปทางเมืองห่มศักดิ์)

เมื่อ (ปีมะเส็ง) จุลศักราช ๑๑๒๕ พ.ศ. ๒๓๐๖ ชายชาวบ้านนอกของ
ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างพรมแดนเมืองทวายกับเมืองดาว เข้ามาพึ่งพระบรม
โพธิสมภาร (ในว่าดเหมือนเรื่องทศนพวกันหนเข้ามาพึ่งไทย จะได้
เป็นเหตุที่เกิดศึกพม่าครั้งนั้น)

(ปีวอก) จุลศักราช ๑๑๒๖ พ.ศ. ๒๓๐๗ กองทัพเมืองอังวะมหา
นรธาเป็นแม่ทัพใหญ่ ยกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาทางเมืองทวาย
เมื่อครั้งมหานรธาเข้ามานั้น กรุงศรีอยุธยาได้จัดกองทัพ
ออกไปต่อสู้ ๖ กอง คือ

กองทัพที่ ๑

ยกไปต่อสู้ที่เมืองมฤตเมืองตะนาวศรี

พระยาพิพัฒน์โกษาเป็นแม่ทัพ

มีรอนายกอง คือ

พระยาราชเดนา

พระยาตากสิน เจ้าเมืองระแหง

พระพิพิธ

ศิริโตกธรรม (เห็นจะเป็นพระยาธรรมไตรโลก)

รามราชาธิบดี เจ้าเมือง (เห็นจะเป็นพระยาเทพาธิบดี)

พิไชยนฤทธิ

หัตถวงค์กดี

หัตถวงดีทิธิ

หลวงฤทธิ

หลวงเดช

ศิริสมบัติ

จันทราชา

ราชปติ

กองทัพที่ ๒

ยกไปต่อสู้ทางเมืองเชียงใหม่

พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพ

มโหฬายกอง คือ

พระยามหาเดชา

พระศรีเดชาภักย์

พระพิไชย

พระอินทราภัย

พระหมื่นไวยวรนาถ

พระหมื่นเสมอใจราช

พระหมื่นศรีธรรมรักษ์

หลวงหฤไทย

หลวงทองบูรณ์

จำเริญ

จาง

จารุค (จ่ายวด)

กองทัพที่ ๓

ยกไปต่อสู้ทางท่ากระดานแดงเมืองกาญจนบุรี

พระยารัตนเป็นแม่ทัพ (เห็นจะเป็นพระยารัตนาธิเบศร์)

มีชื่อนายกอง คือ

หลวงกดาโหม (ราชเสนา)

หลวงไกรโกษา

พระกฤษณ (กรมช้าง)

ขุนนคร

หมื่นพรหม

พลตู่

กองทัพที่ ๔

ยกไปต่อสู้ที่เมืองนครสวรรค์

เจ้าพระยาตากดาโหมเป็นแม่ทัพ

มีชื่อนายกอง คือ

พระยาธรรมมา

มหาเทพ

มหามนตรี

อินทรเทพ

พลเทพ (เห็นจะเป็นพิเรนทรเทพ)

ราชวรินทร์

ทิพเสนา

ราชามาตย์

ราชประนะ (เข้าใจว่าราชบาท)

ราชมน

พระอินทรามาตย์

ขุนพิพัฒน์

ขุนนรินทร์

ขุนพศัศ

กองทัพที่ ๕

ยกไปทางเมืองนครสวรรค์อีกกอง ๓

พระยาธิเบศร์ปริยัติ (เห็นจะเป็นพระยาธิเบศร์บริวัติ)

เป็นแม่ทัพ มีชื่อนายกอง คือ

พระยาธัมมบดี

พระฤทธิพงษ์

หัตถ์ไชยศักดิ์

หัตถ์ทองดี

หัตถ์วรเชาวนะ

หัตถ์รอร

หัตถ์ราชรักษา

หลวงรักษาดมบก

หลวงจอตมบก

หลวงศรีรุก

ขุนวิสูตร

หมื่นพรหม

หมื่นอภัย

ฤทธิธำเน

จงปานิก

เมื่อมหานรชาขกเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา มาตั้งค่ายล้อม
กรุงศรีอยุธยาที่ตำบลต่าง ๆ ๘ แห่ง คือ

- ๑ ที่ศวันนอกเฉียงเหนือ ตั้งทัพเนยตรมแม่น้ำ
- ๒ ที่ศวันนอก ตั้งทัพห้วย
- ๓ ที่ศวันนอกเฉียงใต้ ตั้งทัพคลองสวนพลู
- ๔ ที่ศวันใต้ ตั้งทัพบ้านลัดดหีบ?
- ๕ ที่ศวันตกเฉียงใต้ ตั้งทัพตำบลกุก เป็นค่ายของ

มหานรชาแม่ทัพ

- ๖ ที่ศวันตกเฉียงใต้ค่าย ๑ ตั้งทัพวัดถนถาราม

(เข้าใจว่าวัดไชยวัฒนาราม)

- ๗ ที่ศวันตกเฉียงใต้ ตั้งอีกค่าย ๑ ที่คลองกระเคียน
 - ๘ ที่ศวันตก ตั้งทัพวัดวรเชษฐ (อยู่ที่ทุ่งหลังวัดท่าการ้อง)
- ส่วนกองทัพไทยที่ตั้งรับรักษาพระนครนั้น ตั้ง ๖ ค่าย คือ

คำให้การชาวกรุงเก่า

๓ ทิศเหนือ ตั้งตำบลวัดพระเมื่อง? (เห็นจะเป็นวัดหน้าพระเมรุ) กรุงพระราชวัง

๒ ทิศเหนืออีกค่าย ๓ ตั้งตำบลวัดน้ำฝ่ำ (เห็นจะเป็นวัดน้ำฝ่ำ)

๓ ทิศตะวันออก ตั้งตำบลวัดวรณวน (เดียงคล้ายวัดวรโพธิ แต่วัดวรโพธิอยู่ติดกับพระราชวังด้านตะวันตก จึงเข้าใจว่าจะเป็นวัดมณฑป)

๔ ทิศตะวันตก ตั้งวัดตูลูข้าง (ยังไม่ทราบว่าเป็นวัดจริงจะเป็นวัดอะไร)

๕ ทิศเหนืออีกค่าย ๓ ตั้งวัดท่าการรัง (วัดท่าการรังอยู่ข้างเหนือจริง แต่ห่างพระนครอยู่)

๖ ทิศ (อะไรไม่บอกไว้) ตั้งบ้านยายจัน (คำนี้เห็นจะหมายความว่า ค่ายบางระจัน ๗ อยู่แขวงเมืองถึงกับอ่างทองต่อกันห่างมาก)

พม่ายกมาคราวหนึ่งต่อสู้กันอยู่ ๒ ปี ถึง (ปีจอ) จุศักราช ๑๑๒๘ พ.ศ. ๒๓๐๘ ๓ ๕ ค่ำ เสด็จจากต่างคืนเจ็ดกุ่มเคียว เข้าศึกเข้าพระนครได้ทางด่านสวนนอก จึงได้ยกกรุงศรีอยุธยาแก้พม่า

ชื่อเมือง

กรุงทวารวดี

(ตรง)

หัวเมืองฝ่ายตะวันออก

๑. เมืองปรตมา (เมืองนครราชสีมา)
๒. เมืองนครนายก (ตรง)
๓. เมืองจันทบุรี (ตรง)
๔. เมืองสระบุรี (ตรง)
๕. เมืองเพชรบูรณ์ (ตรง)
๖. เมืองพินาย (เมืองพิมาย)
๗. เมืองนางรอง (ตรง)
๘. เมืองบัวชุม (ตรง)
๙. เมืองไชยาบาดาล (ตรง)
๑๐. เมืองนครศรี
๑๑. เมืองท่าโรง (เมืองท่าโรง คือเมืองวิเชียรบุรี)
๑๒. เมืองสระบุรี (เห็นจะเป็นเมืองชลบุรี)
๑๓. เมืองระยอง (ตรง)
๑๔. เมืองมะแตง (เมืองพระแต คือเมืองแก่ง)
๑๕. เมืองดินคอง
๑๖. เมืองนนทบุรี (ตรง)
๑๗. เมืองสมุทรสงคราม (ตรง)
๑๘. เมืองธนบุรี (ตรง)
๑๙. เมืองสมุทรปราการ (ตรง)

๓๘๕
(๓๘๕)

๒๑. เมืองลำทมิฬ (ตรง)

๒๓. เมืองวชิรบุรี (เห็นจะหลง)

ด้านกรุงทวารวดีฝ่ายทิศตะวันออกสุดแดนด้านใหญ่ คือ ด้าน
หนุมาน ๓ ทิศฝ่ายใต้จดแดนกำแพงธา ระยะทางตะวันออกห่างจาก
กรุงทวารวดี ๓๒ วัน มีด้านน้อย คือ ด้านพระกริศ ๓ (ด้านพระธาตุ)

หัวเมืองบักซ์ใต้

๒๒. เมืองกย (ตรง)

๒๓. เมืองตานา (เมืองตานาศรี)

๒๔. เมืองปรีค (เมืองมฤท)

๒๕. เมืองชะดิน (เมืองฉาง)

๒๖. เมืองนคร (เมืองนครศรีธรรมราช)

๒๗. เมืองไชยา (ตรง)

๒๘. เมืองพัทลุง (ตรง)

๒๙. เมืองสงขลา (ตรง)

๓๐. เมืองชุมพร (ตรง)

๓๑. เมืองตาน (ตรง)

๓๒. เมืองปราณ (ปราณบุรี)

๓๓. เมืองชะอ้ง (ฉำ ชนเพชรบุรี)

๓๔. เมืองนารัง (เมืองตรัง)

๓๕. เมืองบางคพาน (ตรง)

๓๖. เมืองแม่น้ำ (เห็นจะหมายความว่าแม่น้ำหลวง คือ บ้านดอน)
๓๗. เมืองตั้งทอง (ตั้งขร เมืองท่านอยู่หลังเกาะหลัก)
๓๘. เมืองจะกิน
๓๙. เมืองแดงหิน (เมืองหลังสวน ชนชุมพร)
๔๐. เมืองวะตะ (วะหลวง ชนนครศรีธรรมราช)
๔๑. เมืองปรอน (ปราน ชนนครศรีธรรมราช)
๔๒. เมืองท่าทอง (คือกาญจนดิษฐ์ ชนนครศรีธรรมราช)
๔๓. เมืองท่าแร่ (ท่าแซะ ชนชุมพร)
๔๔. เมืองปศุ (ปทิว ชนชุมพร)
๔๕. เมืองตะจูน (ตะอูน ชนชุมพร)
๔๖. เมืองวิไธย (วิไธย ชนชุมพร)
๔๗. เมืองทริน
๔๘. เมืองต้ว (ตรวง ชนชุมพร)
๔๙. เมืองกระ (กระบุรี ชนชุมพร)
๕๐. เมืองระนอง (ตรวง ชนชุมพร)
๕๑. เมืองนรก (โหนดก ชนชุมพร)
๕๒. เมืองตะกั่วป่า (ตรวง)
๕๓. เมืองตะกั่วทุ่ง (ตรวง)
๕๔. เมืองไถย
๕๕. เมืองพนม (ตรวง นครศรีธรรมราช)

๕๖. เมืองวังจืด
 ๕๗. เมืองทรอก (ทูตอง อยู่ในอำเภอปากพนัง นครศรี
 ธรรมราช)
 ๕๘. เมืองทรีต (คูยต แขวงตะกั่วป่า)
 ๕๙. เมืองวีคร์อก
 ๖๐. เมืองโคตคุน
 ๖๑. เมืองหังต
 ๖๒. เมืองบุรินทร์
 ๖๓. เมืองขุนรินทร์
 ๖๔. เมืองบ้านใหม่
 ๖๕. เมืองคตของวัง (คตองวาท คือเมืองประจวบคีรีขันธ์
 ที่เกาะหลัก)
 ๖๖. เมืองทิดาง
 ๖๗. เมืององค์ดี (บางพลี แขวงพังงา)
 ๖๘. เมืองคพานน้อย (บางคพานน้อย ขึ้นกำเนินคนพคุณ)
 ๖๙. เมืองกะแด (กระแดะ ขึ้นไชยา)
 ๗๐. เมืองปลายวัด
 ๗๑. เมืองโวกัง
 ๗๒. เมืองยี่ปุ่น (ดินปุ่นแขวงกระบี่ ขึ้นนครศรีธรรมราช)
 ๗๓. เมืองตะตอก
 ๗๔. เมืองประเหตียน (ตรง ขึ้นพัทลุง)

๗๕. เมืองบ้านเข
๗๖. เมืองต้นขพ
๗๗. เมืองจันทกวง
๗๘. เมืองมะแตง (พะแตง ขันนครศรีธรรมราช) (เมือง
เหล่านีเปน) เมืองใหญ่ (ส่วน) ๓ (เปน) เมืองน้อย
(ส่วน) ๓ รวม ๒ ส่วน

สุดแดนฝ่ายใต้ มีด้านใหญ่ ด้านทิศใต้ ๓ ด้านน้อย
ด้านทิศตะวันออก ๓ ห่างจากกรุงทวารวดีจนถึงแดนคือ
เมืองแขก ระยะทาง ๔๐ วัน

หัวเมืองฝ่ายตะวันตก

๗๙. เมืองสุพรรณ (ตรง)
๘๐. เมืองนครไชยศรี (ตรง)
๘๑. เมืองวัดพระ (เมืองเพชรบุรี)
๘๒. เมืองราชบุรี (ตรง)
๘๓. เมืองกาญจนบุรี (ตรง)
๘๔. เมืองศรีสวัสดิ์ (ตรง)
๘๕. เมืองไทรโยค ชายแดน (ตรง)
๘๖. เมืองท่ากระดาน (ตรง)
๘๗. เมืองทองท่าพ
๘๘. เมืองทองปาปูน (เมืองทองผาภูมิ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

สู่ทพระวราขอาณาเขตแดนฝ่ายตะวันตก ด้านใหญ่
แม่หงษ์รัตน ด้านน้อย ด้านแม่ตะเภา ๓ ห่างจากกรุง
ทวารวดี ถึงแดนคอคอดเมืองเมะตะมะ จนกระทั่งพระ
เจดีย์ดำมองค์ ระยะทาง ๗ วัน มีด้านทาง

หัวเมืองฝ่ายเหนือ

๘๘. เมืองวิเศษเสด็จ (เมืองวิเศษไชยชาญ อยู่ในแขวง
ข้างทอง)
๘๙. เมืองตพบุรี (ตรง)
๙๐. เมืองนครสวรรค์ (ตรง)
๙๑. เมืองพิษณุโลก (ตรง)
๙๒. เมืองพิจิตร (ตรง)
๙๓. เมืองสวรรคบุรี (เมืองสวรรคบุรี)
๙๔. เมืองสุโขทัย (ตรง)
๙๕. เมืองสวรรคโลก (ตรง)
๙๖. เมืองพิษณุโลก (เมืองพิษณุ)
๙๗. เมืองวิจิตรปราการ (เมืองวิเชียรปราการ คือเมือง
กำแพงเพชร)

รวมเมืองซึ่งมหากระษัตริย์ได้เสด็จประทับอยู่ ๓๓ เมือง
(จะหมายเมืองเหนือที่กล่าวมาแล้วหรืออย่างไรไม่แน่)

๙๘. เมืองสังขบุรี (ตรง)

๓๐๐.	เมืองอินทบุรี	(ตรง)
๓๐๑.	เมืองพรหมบุรี	(ตรง)
๓๐๒.	เมืองไชยนาท	(ตรง)
๓๐๓.	เมืองมโนรมย์นคร	(ตรง)
๓๐๔.	เมืองทุ่งยั้ง	(ตรง ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๐๕.	เมืองวังโพ	(ค่ายที่อยู่ครุฑ ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๐๖.	เมืองดับแด	(ตรง ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๐๗.	เมืองนครดัม	(นครชุม ^{ขึ้น} พิศณุโลก)
๓๐๘.	เมืองนครไทย	(ตรง ^{ขึ้น} พิศณุโลก)
๓๐๙.	เมืองคักกตงปุ	(คำนางพน ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๑๐.	เมืองป่าด	(น้ำป่าด ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๑๑.	เมืองตงจับ	(เมืองห่มศักดิ์) ?
๓๑๒.	เมืองเท	(เทพบุรี ^{ขึ้น} พิศณุโลก)
๓๑๓.	เมืองลัธคาม	(เห็นจะเป็นเมืองขุนกัน ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๑๔.	เมืองบค	(พัพม ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๑๕.	เมืองวัดคบุค	(ปักบูร ^{ขึ้น} พิไชย)
๓๑๖.	เมืองเชียงเงิน	(ตรง ^{ขึ้น} นครนายก)
๓๑๗.	เมืองเชียงทอง	(ตรง ^{ขึ้น} นครนายก)
๓๑๘.	เมืองระแหง	(ตรง ค่ายเมืองตาก)
๓๑๙.	เมืองอุไทยธานี	(ตรง)
๓๒๐.	เมืองกระทิง	(เมืองขีเทพ)

๓๒๓. เมืองนครเทพ

๓๒๒. เมืองแพร์ (ตรง)

๓๒๓. เมืองระแวก

ลุดพระราชอาณาเขตรฝ่ายเหนือ ด้านใหญ่ ด้านตงชะ ๓
ค่าน้อยค่านไปร ๓ ห่างจากกรุงทวารวดี ถึงแดนเมือง
เชียงใหม่มิระยะทาง ๒๕ วัน

มหาเจดีย์สถาน

๑. พระศรีธรรมเพ็ญ หุ้มทอง อยู่ในพระราชวัง พระรามา
ธิบดี (ที่ ๒) ทรงสร้าง

๒. พระพุทธสุรินทร ฝนใหญ่ พระนเรศวรเชิญมาจากเมือง
เชียงใหม่ (จะหมายความว่าพระพุทธสุรินทรหรือพระพุทธสิงห์ ~~ไม่แน่~~) (ซึ่ง
ปรากฏในที่นี้ว่าเป็นพระสำหรับขอฝน)

๓. พระติโลกนริศ (บางที่จะเป็นพระบรมไตรโลกนาถ) ที่
สมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้าง เดียวกันด้วยแล้ว)

๔. พระติโลก (บางที่จะเป็นพระบรมภพนาถ) ที่สมเด็จพระ
นารายณ์ทรงสร้าง เดียวกันด้วยแล้ว)

๕. พระมหาโลก (เห็นจะเป็นพระโลกนาถ) เดียวกันอยู่ทั่ว
พระเชตุพน)

๖. พระสยามจักรโมที พระขัติธมาธิเทษั

๗. พระนันทกถิน (จะเป็นพระเจ้าแพงเชิงดอกกระมัง?)

๘. พระรัตนมหาธาตุ พระเจดีย์ใหญ่ พระรามาชิปัดทรงสร้าง
(เห็นจะเป็นพระเจดีย์วัดใหญ่ไชยมงคล)

๙. พระรัตนเจดีย์

๑๐. พระพุทธรูปบาท (ตรง)

๑๑. เขาปถวิ (ตรง)

มหาเจดีย์สถานอยู่เมืองพิษณุโลก สวรรคโลก แดเมืองนครไชยศรี

๑๒. พระชินราช (ตรง) อยู่เมืองพิษณุโลก)

๑๓. พระชินราช (พระพุทธรูปยืนที่เดียวในวัดบวรนิเวศน์)

๑๔. พระมหา (เห็นจะเป็นพระศาสดา เดียวกันอยู่วัดบวรนิเวศน์)

๑๕. พระปั้นบันทอน (จะเป็นพระยืนวัดวิหารทองเมืองพิษณุโลก

คือพระอัฐฐารักษ์ที่อยู่วัดสระเกษ)

๑๖. พระธรรมเจดีย์ (พระปฐมเจดีย์)

๑๗. พระเจดีย์

๑๘. เจดีย์

๑๙. เจดีย์

๒๐. พระพุทธรูปปางคทง ตั้ง ๑๕ วา (เห็นจะเป็นพระมหาธาตุ
เมืองสวรรคโลก)

เรื่องพระพุทธรูปแดงพระฉาย

พระพุทธองค์ได้ทรงประดิษฐานรอยพระพุทธรูปไว้ ๕ แห่ง มี
เนื้อความปรากฏมาในพระบาทดังนี้ว่า

สุวรรณมาติเก คือรอยพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ที่ยอดเขา
ในดงกาทวี่ปแห่ง ๑

สุวรรณปัพเพ รอยพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ยังยอดเขา
สุวรรณบรรพต (ในสยามประเทศนี้) แห่ง ๑

สุมนกูฏ รอยพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ที่ยอดเขาสุมนกูฏ
แห่ง ๑

โยนกปุเร รอยพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ในโยนกประเทศ
แห่ง ๑

นัมมทาย นทียา รอยพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ในแม่น้ำ
นัมมทานท์แห่ง ๑ รวมเป็น ๕ แห่ง

รอยพระพุทธรูปที่สุวรรณบรรพตในสยามประเทศนี้ ดัชนีพนธ
พราหมณ์ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้ทรงประดิษฐานไว้ พระ
มหากษัตริย์ราชเจ้าแต่ปางก่อน จึงได้ทรงสถาปนาพระมณฑป
สรวยรอยพระพุทธรูปไว้ที่เขาสุวรรณบรรพต แต่สถาปนาวัดจุเจดีย์
สถานชั้นในนั้นต่อมา ได้อาตองคำแม่บางเท่าเบ็ดอกกุง บิด
เป็นตายคอกดวงประดับพระมณฑปให้ดังงามวิจิตร แต่ภายในพื้น
พระมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น ทำเสื้อเงินปูลาดเต็มพื้นที่

ฝ่าผนังพระมณฑปใหญ่ เอากระจกบานใหญ่ติดภายในประดับกระจกภายนอก

แต่ภายในพระมณฑปใหญ่ ได้ทรงสถาปนาบุษบกน้อย (ซึ่งรวมรอยพระพุทธรบาท) อีกชั้น ๓ ชั้น ๔ ศอก สูง ๑๐ ศอก บุษบกน้อยนี้หุ้มทองคำ แดเพดานน้อยรอบรอยด้วยแก้วสีแดง ภายในบุษบก รอบรอยพระพุทธรบาท เอาทองคำแผ่ทำเป็นบัว แต่เอาทองแผ่ติดติดลายลักษณะพระพุทธรบาท ประดับด้วยพลอยแดง บัดไว้บนรอยพระพุทธรบาท

ประตูพระมณฑปพระพุทธรบาทนั้น ด้านตะวันออกมี ๒ ประตู ด้านตะวันตกมี ๒ ประตู ที่บานประตูนั้นเป็นลายประดับมุก หาดังคาพระมณฑปมุงด้วยตะกั่ว ที่ข้อฟ้าแฉะเครื่องบนไม้ทอง แดที่ชดachsen ทักษิณ ทำเป็นกำแพงแก้วล้อมรอบ แดหุ้มด้วยตะกั่ว แดที่พนภายในกำแพงแก้วนั้น ก็ปูลาดด้วยตะกั่ว บนหลังกำแพงแก้ว ทำเป็นพระเจดีย์สี่ลาซ้อนสูงประมาณ ๒ ศอก ตั้งรายไว้รอบข้างกัน รายกำแพงหนึ่ง คือตมมาถึงเชิงพระมณฑปปราบที่ทำเป็นฐานทักษิณ อีกชั้น ๓ มีกำแพงแก้วล้อมรอบ กว้างตามทิศตะวันออกถึงตะวันตก ๒๐ วา กว้างตามทิศเหนือ, ใต้ ๒๐ วา แดกำแพงแก้วนั้นหุ้มด้วยดิบกับสีทอง แต่เอาทองแดงทำเป็นดอกบัวก้านเหล็กกับสีทองปักไว้ที่บนกำแพงโดยรอบมี ๑๕ ดอก มีถ้ำแห่ง ๓ มีพระพุทธรูปนิมิตกร ก่อด้วยอิฐขัดสมาธิใหญ่ ๓ มีพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรใส่โมกษอยู่ในถ้ำอีกแห่ง ๑ มีคดงสำหรับเก็บธรรพทิศของพระพุทธรบาททั้ง ๓ และมี

เจ้าพนักงานผู้เก็บรักษากลับ ถอนตลับของพระแสงพระภูษาบ้าน พวก
ขุนโสดมณี ไปชำระตามนั้น ซึ่ง สำหรับถวายบูชาแก่พระพุทธรูป
บรรจุไว้พระพุทธรูปนั้นมีทางคืบได้ทาง ๑ ทางคืบวันคืบทาง ๑
ด้านคืบนอกแต่เห็นไม่มีบรรจุได้ เด็ดเชษฐาพระพุทธรูปนั้น ได้
ทรงสร้างพระอร่ามไว้ มีพระครูเจ้าคณะวัด มหามงคลเทพมุนี
องค์ ๑ มีพระสงฆ์ตำแหน่งวินัยกร วินัยกรรม (สำหรับพิทักษ์รักษา
พระพุทธรูป) พร้อมด้วยข้าพระซึ่งได้ยกถวายไว้ แด่ได้ทรงพระ
ราชอุทิศกับปัจจุบันไว้เป็นประจำเดือนเสมอไม่ขาด พระครูแดกนา
นุกรมเหล่านั้น ต้องคอยดูแลซ่อมแปลงซึ่งจะชำรุดหักพังในบริเวณ
พระพุทธรูปนั้นด้วย สมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชา (คือสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมโกศ) พระองค์เสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราพร้อมด้วย
จตุรงคเสนา ไปนมัสการพระพุทธรูป แด่เมื่อพระองค์ประทับ
แรมอยู่ ๗ ราตรี ได้มีการมโหรีศพนัสมโหรีพระพุทธรูป แด่พระ
ราชทานพระราชทรัพย์เป็นทานแจกจ่ายแก่ชาวบ้านชาวเมืองคนยากคนจน
คือเครื่องผ้าพรรณนุ่งห่ม เครื่องเงินทอง เงินบาท เงินดั่ง
เงินเทือง เขาเปลือก เหล้าเป็นต้น เมื่อครบกำหนด ๗ ราตรีแล้ว
ได้เสด็จกลับสู่พระนคร

พระนาย

ที่เข้านมอยู่ทางทิศเหนือพระพุทธรูปที่โขาดูวรรณบรรพตข้ามปาก
แม่น้ำไป ระยะทางห่างวัน ๑ มีเพิงเขาแห่ง ๑ เหมือนอย่าง

พังพานพระยานาค ต้มเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์
ได้เสด็จมาอาสักรายบังฝนอยู่ที่เพิงเขาแห่งนี้ ทชงพระพุทธองค์ได้ประทับ
อาสักรายนั้น จึงมีรอยพระพุทธฉายบ้ายพระภักตร์ออกมาทางข้างหน้า
ติดอยู่ยังกระเพิงผานั้น โดยอำนาจพระพุทธปาฏิหาริหารพระรูปพระวิคัม
ผ้ากาฬาวพัตรแห่งพระพุทธองค์ ยังแฉเห็นเป็นดีเหตุของอยู่เสมอไม่
เคঁร่าหมอง ยังคงเป็นดีผ้ากาฬาวพัตรอยู่จนบัดนี้ รอยพระพุทธฉาย
ซึ่งทรงประดิษฐานติดอยู่กับเงอมผานนั้น หาได้มีพระมณฑปหรือวิหาร
สร้างขึ้นปกคลุมกำบังไว้ไม่ แม้เวลาฝนตกน้ำฝนไหลลงมาจากเงอมผา
ก็ไหลหลัดกรอยพระพุทธฉายไป มิได้ต้องฉายของพระพุทธองค์ แต่
ก่อนมาพระมหากระษัตริยาธิราชเจ้าเคยให้สร้างพระมณฑปแลพระวิหาร
ขึ้นหวังจะปกป้องรอยพระพุทธฉาย ต้มเด็จพระนรินทรเทพราชกับันตาท
ให้หักพังทำลายเสีย เทพยเจ้าหาพอพระไทยจะให้ มีอะไรบิตรอยพระ
พุทธฉายไม่ ด้วยเหตุนี้พระมหากระษัตริยาธิราชเจ้าแต่ก่อนมาจึงให้
ปราบแต่พันทให้ราบคาบ แต่ให้ทำบวรโตแต่พื้นชนใบดู่ทองคำพระ
พุทธฉาย

ระคูนมัตถการพระพุทธฉายนี้ ในกำหนดเดือน ๔ ทุกปี มีพระ
มหากระษัตริย์แต่เสนามาตย์ราชภูธรชาวบ้านชาวเมือง ไปนมัตถการ
กราบไหว้ แต่มีการมโหรีศพดม โภชเนงานับเสมอทุกปีมิได้ขาด.

แผนที่กรุงศรีอยุธยา

พระนครศรีอยุธยา นั้น มีกำแพงพระนครสูง ๓ วา หน้า ๖ ศอก นอกจากกำแพงยังมีขานสำหรับทหารยืนประจำนาคว้าง ๓ ศอก มีหม้อดินดำ (เห็นจะหมายความว่าบ่อ) ๓๖ มีประตูทางหน้า ๔ ประตู ประตูทางบก ๒๘ ประตู รวม ๓๒ ประตู มีชื่อต่างกัน ดังนี้

(ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูบก คือ)

๑. ประตูโอฬาริณัฏฐ์
๒. ประตูศรีไชยจักร (เห็นจะเป็นประตูศรีไชยศักดิ์ เป็นประตูพระราชวังชั้นนอก)
๓. ประตูปราบไทยจักรรัตน (เห็นจะเป็นประตูจักรมहिมา) " (บอกควบกันไปถึง ๒ ประตู แต่ความจริงเลข ๓. น่าจะเป็นประตูเจ้าปราบ เลข ๔. จะเป็นประตูจักรมहिมา)
๔. ประตูไชยนาท (ป้องกันชื่อพระยาช้างค้ำ ชื่อประตูนี้เห็นจะชนคาน แต่คงทำ "นุภาพ") (นึกชื่อประตูไม่ได้ เจนปากอยู่แต่ชื่อช้างก็เลยบอกเป็นชื่อประตูไป) รวมประตูบก ๔ ประตู ประตูน้ำมี ๒ ประตู (ด้านตะวันออกแต่ด้านใต้ คือ)
๕. ประตูช้างขวางใน
๖. ประตูท่ากตาโหม
๗. ประตูเจ้าเปดอก (ประตูน้ำ)

๘. ประคุดข้าง (ประคุดข้างวงหน้า)
๙. ประคุดวงหน้า
๑๐. ประคุดทอรัญไชย (ประคุดน้ำ)
๑๑. ประคุดเจ้าจัน
๑๒. ประคุดน้ำ
๑๓. ประคุดพระบือ (ประคุดกระบือ)
๑๔. ประคุดสามม้า (ประคุดน้ำคลองในไก่)
๑๕. ประคุดจัน (ประคุดน้ำ)
๑๖. ประคุดเทพหมี (ประคุดน้ำ)
๑๗. ประคุดไชย
๑๘. ประคุดไกรน้อย (ประคุดน้ำ)
๑๙. ประคุดไกรใหญ่ (ประคุดน้ำ)
๒๐. ประคุดน้ำปราบ (เห็นจะเป็นหน้าวัดเจ้าปราบ)
๒๑. ประคุดทำราชวร (เห็นจะเป็นประคุดดาบยอด)
(ด้านตะวันตก)
๒๒. ประคุดวังไชย
๒๓. ประคุดวังหลัง
๒๔. ประคุดท่าพระ
๒๕. ประคุดข้าง
(ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ)
๒๖. ประคุดสวน (เห็นจะเป็นประคุดสวนหลวง)

๒๗. ประชุมของกฎ
 ๒๘. ประชุมทตวง (ประตุน้ำ)
 ๒๙. ประคเส่วย (บางแห่งเรียกประคเส่วยน้ำ)
 (ด้านเหนือ)
 ๓๐. ประคมหาไพชยนต์
 ๓๑. ประคทวารอตก
 ๓๒. ประคเส่วยไชย
 ๓๓. ประคข้างเผือก

รวมประครอบกำแพงพระนคร ๓๓ ประค

ภายในพระนคร มีเรือนหลวงต่างๆ คือ คตังเป็นคันทลายแห่ง
 คือ พิศมहाไพชยนต์ (หนังสืออื่นเรียกฉางมหาไชย) ๑ ฉาง
 เข้าแปลอกสำหรับทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๑ ฉางหลวง ๑ คตัง
 ดินดำ ๑ คตังดินขาว ๑ คตังเชือก ๑ คตังฝาง ๑ คตังราช
 พัก ๑ โรงช้างมัว ๑๔ หลัง โรงม้าพระที่นั่งหลัง ๑ หอโรงม้า
 (เห็นจะเป็นโรงม้าห้อย) หลัง ๑ โรงม้าอาชาโกทอง (น่าจะเป็น
 โรงม้าเกราะทอง) หลัง ๑ โรงม้าซ้ายขวาหลัง ๑ โรงม้าใช้หลัง ๑
 รวมโรงม้า ๕ หลัง

[illegible]

ชื่อวัด (พระอารามหลวง) ในกรุงศรีอยุธยา

๑. วัดหน้าพระธาตุ (ตรง)
๒. วัดราชบูรณะ (ตรง)
๓. วัดมณฑลพิศม (ตรง)
๔. วัดพระราม (ตรง)
๕. วัดสุทัศน์วรวิ (ตรง)
๖. วัดราชวงษ์ (เห็นจะเป็นวัดสวนหลวง)
๗. วัดรามบาท (วัดรามวาส)
๘. วัดธรรมปริธาร (วัดธรรมนิกราช)
๙. วัดอินทวารักษ์ (วัดอินทาราม)
๑๐. วัดจันทารัง (วัดจันทาราม)
๑๑. วัดราชประดิษฐ (วัดราชประดิษฐาน)
๑๒. วัดนาง (วัดนางคำ พระเจ้าบรมโกษฐ์ทรงปฏิสังขรณ์)
๑๓. วัดวงรโพธิ์ (วัดวงรโพธิ์)
๑๔. วัดโพธาราม (ตรง)
๑๕. วัดพนัสนิธิ (วัดพระเจ้าพนนงนิธิ)
๑๖. วัดกุฎีทวา (วัดกุฎีตาจ) พระมหาบรมราชาทรงสร้าง
๑๗. วัดจโมรกุฎ (วัดสมณะโกฏิ)
๑๘. วัดมเหยงคณ์ (ตรง) พระภูมินทรราชิบดีทรงสร้าง
๑๙. วัดมณฑป (ตรง) พระมหาบรมราชาทรงสร้าง

๒๐. วัดกระโห้ (วัดวังโห้)
๒๑. วัดสุทธาวาส
๒๒. วัดปราสาท (ตรง) พระศาสดาธิเบศร์ทรงสร้าง
๒๓. วัดราชราหุราม (วัดราชราหุราม) พระเจ้าปราสาททอง
ทรงสร้าง
๒๔. วัดขวิด (วัดครุฑ) พระเจ้าเอกทัศราชาทรงสร้าง
๒๕. วัดโพธาราม (วัดบรมพุทธาราม) พระศาสดาธิเบศร์ทรงสร้าง
๒๖. วัดอินทกัถยาราม (ตรง)
๒๗. วัดพรหมกัถยาราม (ตรง)
๒๘. วัดกุเฆาทอง (ตรง) พระเจ้าหงษาวดีทรงสร้าง
๒๙. วัดสุรินทร
๓๐. วัดโศกสุธา (ตรง)
๓๑. วัดพุทไธยสงคราม (ตรง) พระรามาธิบดีทรงสร้าง
๓๒. วัดไชยทานารก (วัดไชยวัฒนาราม) พระเจ้าปราสาททอง
ทรงสร้าง
๓๓. วัดคูหาสวรรค์ (ตรง)
๓๔. วัดนารายณ์
๓๕. วัดโบสถ์ } (วัดโบสถ์เดชะ)
๓๖. วัดราชเดชะ }
๓๗. วัดโรงงาน (วัดโรงธรรม) พระเจ้าอู่ทองพระราชาทรงสร้าง
๓๘. วัดคู่อีตมหา พระนเรศวรทรงสร้าง

คำให้การชาวกรุงเก่า

๓๙. วัดวังขี้ตอก พระยามั่นตร้าง
 ๔๐. วัดพระยามิน (วัดพระยาแมน)
 ๔๑. วัดกุศลธาราม (วัดกระษัตราราม)
 ๔๒. วัดพระเจ้าเจดีย์แดง (วัดพระเจดีย์แดง)
 ๔๓. วัดอุทุมพราราม (ตรง) พระเจ้าอุทุมพรราชทรงสร้าง
 ๔๔. วัดนมุด (วัดนมุต) พระเจ้าเอกทัศราชทรงสร้าง
 ๔๕. วัดวรโสดาราม (วัดวรเชษฐาราม) พระเอกาทศรถทรงสร้าง
 ๔๖. วัดพรหมกระสาย พระศาตธิเบศร์ทรงสร้าง
 ๔๗. วัดพระพุท พระมหาบรมราชาทรงสร้าง

พระราชวังหลวง

พระราชวังของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มีกำแพงสูง ๓๐ คอก
 ด้อมรอบ กำแพงหนา ๔ คอก เป็นฐานสำหรับทหารยืนประจำ ๒ คอก
 วัดตามแนวกำแพงโดยรอบได้ ๘๕ เส้น มีประตูพระราชวัง ๓๖ ประตู
 เรียกชื่อต่างกัน ดังนี้ คือ

ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูพรหมลัญจ (เห็นจะเป็นพรหม
 ลัญจ) ๓ ประตูมงคลสุนทร ๓ ประตูนิเวศวิมต ๓ ประตูทวารวิจิตร ๓
 ด้านตะวันออกเฉียงใต้ ประตูสมณพิศาล (น่าจะเป็นสมณพิศาล) ๓
 ประตูทวารนุกูลเห็นจะซ้ำ ๓ ประตูทวารเจษฎา ๓ ประตูทักษิณารัณย์ ๓
 ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ประตูชาตินาวา ๓ ประตูมหาโกศราช ๓
 ประตูอุดมคงคา ๓ ประตูรณารัณย์ (เห็นจะเป็นกัณธารัณย์) ๓

ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นประตูเมืองด้วย เพราะพระราชวังตั้งอยู่ริมกำแพงพระนครด้านนี้ คือ ประตูมหาไชย ๑ ประตูทวารวดี ๑ ประตูช้างไชย ๑ ประตูข้างเผือก ๑ มีประตูสกัดเห็นสกัดได้เรียกว่าประตูแดงอีก ๒ ประตู มีหม้อดินดำ (คือบ่อน) รอบพระราชวัง ๘

(ประตูพระราชวังขาดชื่อ ประตูแจ้งกรม ๑ ประตูเลี้ยวเคราะห์ ๑ ประตูพระภิรมย์นคร ๑ ประตูศรีรัตนพิหาร ๑ ประตูพดพิหาร ๑ ประตูนครไชย)

ปราสาทราชมนเฑียร

ภายในพระราชวัง มีพระราชมนเฑียรเป็นปราสาท ๓ องค์ พระที่นั่งอำนวยการตั้งอยู่ข้างใต้ พระที่นั่งสุรเพ็ญปราสาทอยู่ข้างบน พระที่นั่งสุริยามรินทร์อยู่ข้างเหนือ ในพระมหาปราสาททั้ง ๓ องค์นี้มีราชบัลลังก์ใหญ่อยู่ข้างในองค์ ๑ มีราชบัลลังก์น้อยอยู่ตามมุขเด็จองค์ ๑

๑. ที่ปราสาทหลังดินนั้น มีธำมณราชบัลลังก์ รูปราชสีห์รับสั่งด้วยเนื้อไม้ ยะมะเน

๒. ที่ปราสาทหลังเขตนั่น มีหงษาดมราชบัลลังก์ รูปหงษ์รับสั่งด้วยไม้ตะเคียน

๓. ที่ปราสาทหลังปิตนนั้น มีธำมณราชบัลลังก์ แต่มีรูปตั้งรับสั่งด้วยเนื้อไม้มะม่วง

๔. ที่ปราสาทหลังหอแก้วนั้น มีรามราชบัลลังก์ แต่มีรูปภมรรับสั่งด้วยเนื้อไม้กระวาน

๕. ที่ปราสาทหลังพระไทยนน มีคชาตนาราชบัถลังก์ และมีรูป
ข้างรับ สลักด้วยเนื้อไม้จะกา

๖. ที่ปราสาทสี่มุขเหนือหน มีมยุราตนาราชบัถลังก์ และมีรูปนก
ยูงรับ สลักด้วยเนื้อไม้บ็อก

๗. ที่ปราสาทสี่มุขไคหน มีมคาศนาราชบัถลังก์ และมีรูปกวางรับ
สลักด้วยเนื้อไม้มะเดื่อ

๘. ที่ปราสาทหลังมหรศพน มีปทุมมาตนาราชบัถลังก์ และมี
รูปบัวประทุมมารับ สลักด้วยเนื้อไม้ขนุน

รวมราชบัถลังก์ ๘ แดรวมทงราชบัถลังก์ออกขุนนางด้วยเป็น ๘
(ข้าพเจ้าเข้าใจว่าราชบัถลังก์ทง ๘ ทกถ้าวมาน พม่าผู้แต่งหนังสือ
เรื่องนหลังเอกราชบัถลังก์ ในพระราชมณเฑียรเมืองพม่ามาดง)

พระมหาปราสาท กว้างขนาดซอ ๔ วา สูง ๒๕ วา ยอดเป็น
พรหมภักตร์ เพื่อพรหมภักตร์ขึ้นไปมีฉัตรบริดทอง ๕ ชั้น หลังคา
พระมหาปราสาทมุงด้วยกระเบื้องคืบูก พระมหาปราสาทองค์นี้มีมุข
ยาวไปทางตะวันตกตะวันออกแต่ ๒ มุข แต่พระที่นั่งสุริยามรินทร์
เป็นจัตุรมุข คือมีมุขทิศเหนือทิศใต้ อีก ๒ มุข ไม่มีมุขเด็จมุขกระดาน
ตงพระราชบัถลังก์ข้างในตรงกลาง

พระมหาปราสาททงปวงนี้ ฝาก่อด้วยอิฐ ที่ (ซุ้ม) พระแกลดแด
เครื่องบนบริดทอง ส่วนสูงค้ำของพระมหาปราสาททง ๓ องค์นี้เท่า ๆ กัน

ข้างทิศ (ตะวันตกด้านหลัง) พระมหาปราสาท ๓ องค์ก็ถ้าว
แต่มีสระ กตางสระมีปราสาทองค์ ๓ ชื่อพระที่นั่งบรรยงกระคณาคัน

กว้างขนาดซอเพียง ๓ วา สูง ๒๐ วา เครื่องยอด ๘ ชั้น มีพรหมภักตร์
มีฉัตรแต่หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาเหมือนกัน แต่ไม่มีราชบัลลังก์
ในปราสาททองคน

กำแพงพระราชวังเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน มีถนนมุ่ง
หลังคาตลอดแต่ทิศใต้จนถึงหน้าข้างทิศเหนือ ทางทิศตะวันออกเฉียง
ใต้มีหอพระราชดำเนิน ข้างทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีศาลาตากขน และมี
หอไตรอยู่กลางสระน้ำ มีโรงช้างอยู่ในพระราชวังชนกต่าง ๒ หลัง นอก
ประตูพระราชวังชนกต่างมีโรงช้างอีก ๒ หลัง โรงม้าพระที่นั่ง ๒ หลัง
โรงรถพระที่นั่ง ๒ หลัง โรงปืนใหญ่ ๖ หลัง โรงแต่งเป็นคตงบันเล็ก
๒ หลัง คตงเครื่องสรรพาวุธ มีหอกดาบเป็นต้นหลัง ๓ คตงมหาสมบัติ
หลัง ๓ คตงราชพัสดุสิ่งของหลัง ๓ คตงศุภรัตน์หลัง ๓ คตง
เครื่องแก้ว, ถ้วยชาม, แดเครื่องทองเหลือง, สำหรับใช้สอย (คือ
คตงพินาณอากาศ) หลัง ๓ โรงหม้อหลัง ๓ โรงราชยานหลัง ๓
คตงผลไม้ (เห็นจะเป็นครัวเข้าคตง) หลัง ๓

พระราชวังบวร

วังซึ่งเป็นที่พักพระมหาอุปราชเสด็จอยู่นั้น เรียกว่าวังจันทรถนม
มีกำแพง ๒ ชั้นเหมือนกันดังหลวง กำแพงชั้นนอกสูง ๘ ศอก มีชาน
สำหรับพลทหารประจำหน้าที่หนา ๒ ศอก วัดแนวกำแพงโดยรอบได้ ๒๔
เส้นมีประตูใหญ่ขนาดกว้าง ๔ ศอก ๖ ประตู ประตูน้อย ๒ ประตู
รวม ๘ ประตู ส่วนพระราชมณเฑียรของพระมหาอุปราชนั้น ข้างหน้า

มีทองพระโรงสำหรับเงินที่เฝ้าหลัง ๑ (คือทองพระโรงเข้าไป) มีพระ
 ภิรมาน ๓ หลัง อยู่ทางทิศเหนือหลัง ๑ ทิศใต้หลัง ๑ ทิศตะวันออกหลัง ๑
 หลังตะวันออกคั่นคกยาวตามเหนือไปใต้ ออกหลัง ๑ นั้น ยาวตะวันออก
 ไปตะวันตก หลังตะวันออกตะวันตก ๒ หลัง หลังคาทำเป็น ๒ ชั้น
 แคหลังใต้นั้น หลังคาทำเป็น ๓ ชั้น ที่ประทับพระมหาอุปราชทุกหลังนี้
 ตั้งกบิลทอง แคภายในทาดง กำหนักหลังได้ เรียกว่าพระ
 ทนงพมานรัฐยา หลังตะวันตกตะวันออก เรียกพระปรัส ตั้งราช
 บัถถึงกทพระทนงพมานรัฐยา ที่กลางข้างนามทมพัก ๒ หลัง มี
 คตังหลัง ๑ โรงข้าง ๒ หลัง โรงม้า ๒ หลัง สระน้ำสระ ๑

(แผนที่กรุงเก่าที่กล่าวในหนังสือนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีผู้ใดจะ
 ดัดได้ดีเท่าพระยาโบราณราชธานินทร์ จึงได้วานพระยาโบราณราช
 ธานินทร์ดัด ได้ค่าเป็นความจริงโดยมาก แต่ที่กล่าวในหนังสือ
 เรื่องนี้ผิดพลาดลง เช่นผิดทิศผิดชื่อก็มีหลายแห่ง จะเป็นด้วยพม่า
 ผู้จดคำให้การ หรือที่คัดเขียนต่อมาไม่รู้ จึงผิดพลาดไป.)

บาญชีพระนามเจ้านาย

เจ้านายซึ่งเป็นพระราชโอรสธิดา แดหม่อมเจ้าซึ่งเป็นราชันธิดา
 ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มีรายพระนามตามบาญชีดังนี้
 สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี (คือสมเด็จพระเจ้าเสือ) มี
 พระอรรคมเหสี เรียกพระนามว่า สมเด็จพระพรวษา มีพระ
 ราชโอรสธิดาเป็นเจ้าฟ้า ๓ พระองค์ คือ (๑) เจ้าฟ้าสุรินทรกุมาร

(เจ้าฟ้าเพชร ซึ่งภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปรากฏพระนามว่า
สมเด็จพระเจ้าท้ายสระนั้น) (๒) เจ้าฟ้าฉวราชกุมาร (เจ้าฟ้าพร
ภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปรากฏพระนามว่า สมเด็จพระเจ้า
บรมโกศนั้น) (๓) เจ้าฟ้าหญิง (พระองค์นี้ ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารก็ว่ามีแต่ไม่ปรากฏพระนาม)

มีพระเจ้าลูกเธอด้วยพระสนม ทรงพระนามว่า พระองค์เจ้าอินทร
(ไม่กล่าวในหนังสือนี้ - ว่าเป็นพระองค์ชายหรือหญิง) พระองค์ ๓
รวมลูกเธอในสมเด็จพระศรีเยนทรราชิปัตน์ ๕ พระองค์ (แต่ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารว่า มีพระองค์เจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ คือ พระองค์
เจ้าหญิงแก้ว ๓ พระองค์เจ้าหญิงทักทิม ๓ แต่พระองค์เจ้าหญิง
ทักทิมพระองค์นี้ ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระเจ้า
ท้ายสระได้เป็นพระมเหสีอีกพระองค์ ๓)

เจ้าฟ้าสุรินทรกุมาร ได้อุปราชภิเศกเป็นพระมหาอุปราชต่อ
มาได้ด้วยราชสมบัติ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระภูมินทรราช
(คือสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) พระองค์มพระอรรคชายาเดิม ทรง
พระนามเจ้าฟ้าทองสุก (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าท้าว
ทองสุก เมื่อเสวยราชย์คงเป็นกรมหลวงราชานุรักษ์หรือประธานุรักษ์)
คงเป็นพระอรรคมเหสี มีพระราชโอรสธิดากับพระอรรคมเหสี ๕ พระ
องค์ คือ ที่ ๑ เจ้าฟ้าหญิงเทพ ที่ ๒ เจ้าฟ้าหญิงประทุม ที่ ๓
เจ้าฟ้าชายนเรนทร ที่ ๔ เจ้าฟ้าชายอภัย ที่ ๕ เจ้าฟ้าชายปรเมศร์
(พระนามเจ้าฟ้า ๕ พระองค์นี้ ครองกับหนังสือพระราชพงษาวดาร แต่

หนังสือพระราชพงษาวดาร ไม่ได้ลำดับตามพระชั้นชาอย่างหนังสือเวียงนี้
สมเด็จพระเจ้าท้ายสระได้พระองค์เอง ชิดาเจ้าบาเรอภรรเป็นพระ
ชายา แต่เมื่อยังเป็นพระมเหษณ์ใหญ่อีกองค์ ๑ แต่หาได้กล่าว
ในหนังสือนี้ไม่)

มีพระเจ้าลูกเขยด้วยพระธนม ๓ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าหญิง
สมบุญคงพระองค์ ๑ พระองค์เจ้าชายปรีกพระองค์ ๑ พระองค์
เจ้าชายเสฏฐาพระองค์ ๑ (ทั้ง ๓ พระองค์ นี้ไม่ปรากฏพระนามใน
หนังสือพระราชพงษาวดาร)

เจ้าฟ้านเรนทร ได้พระองค์เจ้าสมบุญคงเป็นชายา มีชิดา ๓
พระองค์ ทรงพระนาม พระองค์เจ้าพราน (ปาน) ๑
พระองค์เจ้าบุตร ๑ พระองค์เจ้าหงษ์ ๑ (ทั้ง ๓ พระองค์ นี้ไม่
ปรากฏพระนามในที่อื่น)

พระองค์เจ้าเสฏฐามีชิดา ๓ พระองค์ คือ หม่อมเจ้ามณฑา
(มณฑา) ๑ หม่อมเจ้าคารา ๑ หม่อมเจ้าสวัสดิ์ ๑

พระองค์เจ้าปรีกมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมเจ้าด้วย

เจ้าฟ้าอภัยมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมเจ้าสร้อย

หม่อมเจ้าด้วยมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมราชวงศ์ชน (ชน)

พระเจ้าบรมราชา (คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ) มีพระมเหษณ์
๓ พระองค์ คือ (พระองค์ขาว เป็นพระชายามาแต่ยังเป็นพระ
มเหษณ์น้อย เมื่อเสวยราชย์ทรงตั้งให้เป็น) กรมหลวงอภัยนุชิต
(เรียกในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระพรวษาใหญ่) ๑ (พระ

องค์ถัดมา ได้เป็นพระชายาเมื่อครั้งยังเป็นกรมพระราชวังบวรสถาน
มงคล เมื่อเสวยราชย์ทรงตั้งให้เป็น) กรมหลวงพิพิธมนตรี ตำแหน่ง
เหนือ ๓ (เรียกในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระพรหมน้อย
พระมหะ ๒ พระองค์นี้ ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า ร่วม
ชนกชนนีกัน เป็นธิดาชายทรงบาศ์ ซึ่งยกขึ้นเป็นเจ้าพระน้ำเรอภูธร
ทรงแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา ฝ่ายข้างมารดาเป็นเชื้อพระราชมณ
เฑียรราช (บิดาบ้านส้มป้อมหรือเมืองเพชรบุรี) เจ้าฟ้าฉนวน ตำแหน่งกลาง ๑ (เรียก
ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า เจ้าฟ้าดังดาต เจ้าฟ้าดังดาตใน
หนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระองค์เจ้าแก้วดุกเธอ สมเด็จพระเพ
ทราชาเป็นพระบิดา เจ้าฟ้าเทพดุกเธอสมเด็จพระเจ้าท้ายสระเป็นพระ
มารดา จึงเป็นเจ้าฟ้าตามศักดิ์ข้างพระมารดา)

มีพระราชโอรสธิดาด้วยกรมหลวงอภัยนุชิต ๗ พระองค์ คือ
เจ้าฟ้าชายนราธิเบศร์ คือ (เจ้าฟ้ากุ้ง) ๓ เจ้าฟ้าหญิงบรม ๓
เจ้าฟ้าหญิงธิดา ๓ เจ้าฟ้าหญิงรัศมี ๑ เจ้าฟ้าหญิงสุริยวงษ์ ๑
เจ้าฟ้าหญิงอินทรประชาวดี (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียก
เจ้าฟ้าอินทสุธิดา) ๑ เจ้าฟ้าหญิงสุริยา ๑

มีพระราชโอรสธิดาด้วยกรมหลวงพิพิธมนตรี ๘ พระองค์ คือ
เจ้าฟ้าหญิงศิริประชา (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียก เจ้าฟ้า
ประชาวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงศิริประภา (ในหนังสือพระราชพงษาวดาร
เรียกเจ้าฟ้าประภาวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงอินทวดี (ในหนังสือพระราช
พงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าอินทวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงกระษัตริย์ ๑ เจ้าฟ้า

ชายเอกทัศ (คือสมเด็จพระเจ้าสุริยามรินทร์) ๑ เจ้าฟ้าหญิงบัวจัน
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าจันทร์วัด) ๑ เจ้าฟ้าหญิงนงน
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้านุ่ม) ๑ เจ้าฟ้าชายคอกมะเดื่อ
 (คือสมเด็จพระเจ้าอู่ทองพระราชา หรือที่เรียกกันว่าขุนทดวงหาวัด) ๑
 ราชโอรสธิดาด้วยเจ้าฟ้านวน (คือเจ้าฟ้าสังวาล) ๓ พระองค์
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า ๔ พระองค์) คือ เจ้าฟ้าหญิงขวันตง
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าคุณทศ) ๑ เจ้าฟ้าชายอำพร
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าชาภรณ์) ๑ เจ้าฟ้าหญิง
 (ไม่ปรากฏพระนามในหนังสือนี้ แต่ตรงกับเจ้าฟ้ามงกุฎในพระราช
 พงษาวดาร ๑) เจ้าฟ้าหญิง (ไม่ปรากฏพระนาม) ๑ (ขาดเจ้าฟ้า
 ชายสังคักซึ่งมีพระนามในที่อื่นอยู่พระองค์ ๑ นอกนั้นเจ้าฟ้าพระราช
 โอรสธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ตามบาญชี^{๕๕}ถูกต้องตรงกันกับ
 ในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

พระเจ้าลูกเธอมีด้วยพระดนม คือ

๑ พระองค์เจ้าชายแขก (ซึ่งภายหลังเป็นกรมหมื่นเทพพิพิธ)

๒ พระองค์เจ้าหญิงผ่องแผ้ว

๓ พระองค์เจ้าชายปรี (เห็นจะตรงกับพระองค์เจ้าปาน
 ซึ่งภายหลังได้เป็นกรมหมื่นเสด็จภักดี) ทั้ง ๓ นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
 กล่าวในหนังสือ^{๕๖}ว่าเจ้าจอมมารดาเป็นพระดนมเอก

๔ พระองค์เจ้าชายพร

๕ พระองค์เจ้าศรบุ

- ๖ พระองค์เจ้าตโร
ทั้ง ๓ ^๕ ^๕ ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๗ พระองค์เจ้าหญิงกำภู
- ๘ พระองค์เจ้าชายนฤมิต
ทั้ง ๒ ^๕ ^๕ ^๕ พระองค์ ^๕ ^๕ ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๙ พระองค์เจ้าหญิงกตัม
- ๑๐ พระองค์เจ้าชายกต
ทั้ง ๒ ^๕ ^๕ ^๕ พระองค์ ^๕ ^๕ ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๑ พระองค์เจ้าชายโกมิตร์ (บางที่จะเป็นพระองค์เจ้ามังคุต
ซึ่งภายหลังได้เป็นกรมหมื่นจิตรสุนทร)
- ๑๒ พระองค์เจ้าหญิงศรีขวัญ ๓
- ๑๓ พระองค์เจ้าหญิงพันอัน ๓
- ๑๔ พระองค์เจ้าชายสุธา ๓
ทั้ง ๒ ^๕ ^๕ ^๕ พระองค์ ^๕ ^๕ ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๕ พระองค์เจ้าหญิงกต ๓
- ๑๖ พระองค์เจ้าหญิงสุด ๓
ทั้ง ๒ ^๕ ^๕ ^๕ พระองค์ ^๕ ^๕ ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๗ พระองค์เจ้าชายอิน เจ้าจอมมารดาซอ
- ๑๘ พระองค์เจ้าหญิงผอบ ๓
- ๑๙ พระองค์เจ้าหญิงแมงเม่า (พระองค์ที่ได้เป็นพระมเหสี
พระเจ้าสุริยามรินทร์) ๓

๒๐ พระองค์เจ้าชายสถิตย์ ๓

๒๑ พระองค์เจ้าชายพงษ์ ๓

๒๒ พระองค์เจ้าชายแดง ๓

ทั้ง ๕ พระองค์นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน ชื่อเจ้าจอม
มารดาศรี

๒๓ พระองค์เจ้าหญิงริน ๓

๒๔ พระองค์เจ้าหญิงเย็น ๓

ทั้ง ๒ พระองค์นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน

รวมลูกเธอในสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ เจ้าฟ้า ๓๘ พระองค์
เจ้า ๒๔ รวมเป็น ๔๒ พระองค์ แต่จำนวนในหนังสือเรื่องนรนาถ
๔๘ พระองค์ คาดกันอยู่ พระนามที่ปรากฏในหนังสือพระราช
พงษาวดารไทยยังขาดอยู่ ๒ พระองค์ คือ เจ้าฟ้าตั้งศักดิ์ ๓ พระองค์
เจ้ารถ ๓ ซึ่งได้เป็นกรมหมื่นสุนทรเทพ ๓

เจ้าฟ้านารีเบศร์ราชโอษฐ์พระองค์ใหญ่ (คือเจ้าฟ้ากุ้ง) ซึ่ง
ได้เป็นพระมหาอุปราชนั้น ได้เจ้าฟ้านุ (เห็นจะเป็นเจ้าฟ้านุ่ม) เป็น
พระอรรคชายา แต่หาไม่โอรสธิดาด้วยกันไม่ แล้วได้เจ้าฟ้าเด
(จะเป็นพระองค์ไหน ยังคิดไม่เห็น) เป็นชายาอีกพระองค์ ๑ มี
พระธิดาทรงพระนาม เจ้าฟ้าศรี

เจ้าฟ้านารีเบศร์ พระมหาอุปราช ยังมีพระโอรสธิดาด้วย
พระธนมอีกหลายพระองค์ คือ

๓ พระองค์เจ้าชายอาทิตย์ (ภายหลังได้เป็นกรมหมื่นพิทักษ์
ภูเบศร์) มารดาชื่อหม่อมพัน

๔ พระองค์เจ้าฉาบ (ชายหรือหญิงไม่ปรากฏ แต่มีพระนาม
ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดารองค์ ๓ ว่า พระองค์เจ้าเกิด บางที่
จะเป็นพระองค์^๕ นเอง) มารดาชื่อหม่อมเหม

๕ พระองค์เจ้าหญิงมิตร ๓

๖ พระองค์เจ้าหญิงทับ ๓

๗ พระองค์เจ้าหญิงขึ้น (ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่าพระ
องค์เจ้าขึ้นเป็นพระองค์ชาย ต้องดำริเจ้าโศกธรรมาจารย์เจ้าฟ้าวันเรนทร์)

ทั้ง ๓ พระองค์^๕ นรวมมารดาขึ้น มารดาเรียกว่า หม่อมเจ้าด้วย
เห็นจะเป็นบิดาพระองค์เจ้าปริกที่ก่อกำเนิดมาแต่

๘ พระองค์เจ้าศรีดังขี มารดาชื่อหม่อมจัน

๙ พระองค์เจ้าหญิงดา มารดาชื่อหม่อมด้วย

๑๐ พระองค์เจ้าชายมั่น มารดาชื่อหม่อมทองแดง

เจ้าฟ้าเอกทัศ (คือสมเด็จพระเจ้าสุริยามรินทร์) ได้พระองค์
เจ้ามวงเมาเป็นพระอรรคมเหษี เมื่อเสวยราชโปรดให้เป็นกรมขุน
วิมลพัชร (เห็นจะเป็นวิมลวัด)

พระราชโอรสธิดาของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ มีพระนามดังนี้ คือ

๑ พระราชธิดามีด้วยกรมขุนวิมลพัชร ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้า
น้อยในหนังสือ^๕ เรื่อง^๕ นเอง ที่^๕ นเรียกว่า เจ้าฟ้าศรีจันทร์เทวี

มีพระเจ้าถูกเชือดด้วยขยาเดิมชื่อหม่อมพิน (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกว่า หม่อมเพ็ง) ซึ่งยกขึ้นเป็นพระสันมเอกอยู่
ตำแหน่งปลายทอง ๒ พระองค์ คือ

๑ พระองค์เจ้าหญิงดคันธรินทร์ (ในหนังสืออื่นเรียกว่า พระองค์เจ้าประพาฬรียวงษ์)

๒ พระองค์เจ้าชายประเวศกุมาร (หนังสืออื่นเรียกพระองค์เจ้าประไพกุมาร)

มีพระเจ้าถูกเชือดด้วยเจ้าจอมมารดาแก้ว น้องเจ้าจอมมารดาเพ็ง ซึ่งยกขึ้นเป็นพระสันมเอกอยู่ตำแหน่งปลายทองเหมือนกัน คือ

๑ พระองค์เจ้าหญิงสุรา (หนังสืออื่นเรียกจุจาทวี)

๒ พระองค์เจ้าชายสุทัศน์ (กุมาร)

พระเจ้าเอกทัศ เมื่อแรกขึ้นครองราชสมบัติ พระชนม
ได้ ๔๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๘ พรรษา รวมพระชันษาได้ ๔๘
เสด็จสวรรคต

พระองค์เจ้าแขกซึ่งเป็นกรมหมื่นเทพพิพิธ มีหม่อมเจ้า ๒ พระ
องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าสดา

๒ หม่อมเจ้าหญิงกระษัตริย์

๓ หม่อมเจ้าแดง มารดาชื่อหม่อมด้วย

ทั้ง ๓ นี้ รวมมารดากัน

๔ หม่อมเจ้าหญิงนุ่น

๕ หม่อมเจ้าหญิงอภัย (เห็นจะเป็นหม่อมเจ้าอุบล ตามที่ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

๖ หม่อมเจ้าชายมันเทวกตถ

พระองค์เจ้ามังกุด ที่เป็นกรมหมื่นจิตรสุนทร ได้พระองค์เจ้ากระแหเป็นชายา มีบุตรแต่ธิดารวม ๓ พระองค์ คือ

๑ พระองค์เจ้าหญิงเต

๒ พระองค์เจ้าชายสุทิน

๓ พระองค์เจ้าชายแฉ่ง

มีหม่อมเจ้าเกิดด้วยหม่อมห้าม ๒ พระองค์ คือ

๔ หม่อมเจ้าหญิงมวน (บางที่จะเป็นกระเจด ที่ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

๕ หม่อมเจ้าศรีวิวัฒน์ มารดาชื่อหม่อมมด

พระองค์เจ้าเรศ ซึ่งเป็นกรมหมื่นสุนทรเทพ ได้พระองค์เจ้ายี่ดั้นเป็นชายา มีธิดาเห็นจะเป็นพระองค์เจ้าตามศักดิ์มีมารดา

๑ เจ้าทน

และมีบุตรเกิดด้วยหม่อมห้าม คือ

๒ หม่อมเจ้าหญิงอรุณ

๓ หม่อมเจ้าชายรหม

๔ หม่อมเจ้าชายสุนปุก

๕ หม่อมเจ้าหญิงอำพัน

ทั้ง ๔ นี้ รวมมารดาขึ้น เป็นบุตรหม่อมทองอยู่

๖ หม่อมเจ้าชายดุษ

๗ หม่อมเจ้าชายชุมแสง

ทั้ง ๒ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมชน

พระองค์เจ้าปาน ที่เปนกกรมหมื่นเสด็จพักได้หม่อมเจ้าจัน
เป็นชายา มีหม่อมเจ้าองค์ ๓ ชื่อหม่อมเจ้าไพฑูรย์ (ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารปรากฏว่า หม่อมเจ้ามณี) จะเป็นองค์เดียวกัน
หรือมีอีกองค์ ๓ ก็เป็นได้

พระองค์เจ้าไตร (เห็นจะเป็นลูกเชอสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
ที่หมายเลข ๖ ใ้หน้าพระนาม) มีบุตรธิดา ๓ องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าเกี้ยว (ไม่ปรากฏว่าชายหรือหญิง)

๒ หม่อมเจ้าหญิงจพิน

๓ หม่อมเจ้าชายพิชา

ทั้ง ๓ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมพัน

พระองค์เจ้าตรุบ (เข้าใจว่าลูกเชอสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
ซึ่งหมายเลข ๕ ใ้หน้าพระนาม) มีบุตรธิดา ๒ องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าตั้งข (ชายหรือหญิงไม่ปรากฏ)

๒ หม่อมเจ้าหญิงแปลก

ทั้ง ๒ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมทองสุก

หม่อมเจ้าตั้งข ได้ทำการวิวาห์กับเจ้าริน (จะเป็นใครก็คิดไม่ออก)

มีธิดาชื่อเจ้านัดดา

พระองค์เจ้าณฤมต (ถูกยาเธอในสมเด็จพระเจ้าบรมโกษา^๕ ซึ่ง
หมายเลข ๘ ใว้^๖หน้าพระนาม) มีหม่อมเจ้าหญิงช่อหม่อมเจ้าพูน มารดา
ช่อหม่อมชั้น

พระนามเจ้านายตามฉบับพม่าจดคัดเคลื่อนมากลอบต่างบาญช^๕
ได้ความตามพระราชพงษาวดารตรงกันบ้าง ยุติตามที่แปลจากภาษา
พม่าบ้างได้แค่เพียงเท่านี้ เข้าใจว่า คำให้การของไทยที่พม่าจดนั้น
พม่าจะทำบาญช^๕ผิดเสียชั้น ๓ แล้ว เมื่อเราเอามาแปลกลับออกเป็น
ภาษาไทย ก็ยังจะคัดในทางภาษาแต่ในทางอักขระได้อีกบ้าง บาญช^๕
พระนามเจ้านายยังมีต่อไปอีกหน่อย ๑ ซึ่งข้าพเจ้าคัดความไม่แตก จึง
คัดมาลงไว้ตามที่ตามได้แปลออกเป็นภาษาไทย ไม่กล้าแก้ไข ดังนี้

ในการที่เจ้าณฤมต บุตรแห่งหม่อมชั้น กระทำอาวาทหรือ
วิวาทมงคลกับหม่อมชั้น บุตรีหม่อมพูน ในเจ้านั้นไม่มีบุตร

ในการที่ทองไหม้ บุตรหม่อมส่วยในเจ้าณฤมต กับหม่อมทองสุก
บุตรีหม่อมในเจ้าพินัน มีหม่อมอุคคมัง แต่เจ้าได้บุตรแห่งหม่อมชั้น
กระทำอาวาทหรือวิวาทมงคล กับหม่อมแพก นั้นหม่อมประยูร
น้องยาหม่อมสุบัน น้องนางบุญน้อย

ในการที่เจ้าผอบ บุตรแห่งหม่อมชั้น กระทำอาวาทหรือวิวา
กับเจ้าฉาบนั้น มีหม่อมน้อย

รวมพระหลาน ๔๕ แต่พระโอรส ๖ ริดา แต่พระหลานทั้งชั้น
๘๓ องค์

คำให้การชาวกรุงเก่า

ชื่อขุนนางวังหลวง

ทำเนียบนามเสนาบดีแต่อำมาตย์ สำหรับกรุงศรีอยุธยาที่มีมา
แต่โบราณ ดังต่อไปนี้

(๑) เจ้าพระยาเสนาบดี

เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ (ตรง)
เจ้าพระยาธิเบศร์บดี ที่จักรี (ตรง)
เจ้าพระยาพระคลัง (ที่จุฬศตมภ์ เห็นจะยกเป็นพิเศษ)
เจ้าพระยาตากาโหม (ตรง)

(๒) จตุสดมภ์ทั้ง ๔ นั้นคือ

พระยายมราช ว่ากรมเมือง (ตรง)
พระยาธรรมมา ว่ากรมวัง (ตรง)
พระยาราชสมบัติ ว่ากรมคลัง (บางที่จะตรง)
พระยาพดเทพ ว่ากรมนา (ตรง)

(๓) ผู้ช่วย (เสนาบดี) คือ

พระยาตากาโหม (ตากาโหมฝ่ายเหนือ คือพระยาธรรมไทรโลก)
พระยามหาอำมาตย์ (ตรง)
พระยาเดโช (ตรง)

พระยาท้ายน้ำ	(ตรง)
พระยาอภัยราชา	(ตรง)
พระอภัยมณีศรี	(พระยาอภัยมนตรี)
พระรัตนธิเบศร์	(พระยารัตนาธิเบศร์)
พระยาธิเบศร์ ปริยัติ	(พระยาธิเบศร์บริวัต)

(๔) ปลัดทูลฉลอง

พระยาพิพัฒน์โกษา

(๕) นายทหารตั้งช่องทั้ง ๔ ทิศ
(คือพระตำราวจตุลึงคบาท)

มหาเทพ	(ตรง)	ชาติอินทเทพ)
มหามนตรี	(ตรง)	ชาติพิเรนทรเทพ)
ราชรินทร	(ตรง)	ไม่มีพรหมบริรักษ์)
ชินทเดช	(ตรง)	ไม่มีสุริยภักดี)

(๖)

ราชามาตย์	(จมื่นราชามาตย์)	
ราชพัน	(จมื่นราชาบถ)	
ทิพเตนะ	(จมื่นทิพเตนะ)	
วิสูตรามาตย์	(วิสูตรโยธามาตย์)	ควรจะเป็นจมื่น
	ทิพรักษ์)	

(๗) มหาคเล็ก

พระมนตร์พิพิค	(พระหมั่นศรัตรรเพ็ชฌ)
พระมนตร์เจ้าวราก	(พระหมั่นศรัตรรภัก)
พระมนกัษรนารถ	(พระหมั่นไวยรนารถ)
พระมนสะโมศักราช	(พระหมั่นเสมอไจราช)
หตวงจักร	(หตวงศักดิ์)
หตวงจิตร	(หตวงสิทธิ์)
หตวงฤทธิ	(ตรง)
หตวงเทพ	(หตวงเดช)
สระด	(จำเรศ)
สระมรง	(จำรง)
สระหม	(จำยง)
สระโรค	(จำยวด)
นายกวด	(ตรง)
นายขัน	(นายขัน)
จันทมนัญช	(นายจันมีชื้อ ขาดนายจิตร)
สนิท	(ตรง)
เด่นห์	(ตรง)
เด่นห์อาวช	(ตรง)
สุดจินดา	(ตรง)

ไชยวรวิ	(ตรง ราชศักดิ์วิไชย)
พลไฟ	(นายพลพาย)
พลพัน	(ตรง)

(๘) พนักงานรักษาพระคลัง คือ

หลวงรักษาสัมบัติ	(ตรง)
หลวงทิพสมบัติ	(ตรง)
หลวงเทพสมบัติ	(ตรง)
หลวงวิสูตร	(วิสูตรสมบัติ)

(๙).....

หมื่นรัตนาคา	(หมื่นรัตนาคาร เห็นจะเป็นที่เราเรียก ว่ารัตนาคา)
หมื่นสัมปัติธิปา	(หมื่นสัมปัติบาท)

(๑๐) ผู้เก็บสรวพากร (เห็นจะเป็นเจ้าจำนวน)

พระยาสมบัติธิเบศร์	(เห็นจะตรง)
พระวังสุธาค	

(๑๑) กรมม้า

พระศรีสวัสดิ์	(พระศรีสุริยพำห์)
หลวงทองบุณ	(หลวงทองพล)

(๑๒) กรมช้าง

พระยาราชรองพล	(พระยาราชวังเมือง)
พระกระบิ	(พระกำแพง)
มหานุภาพ	(นายมหานุภาพ หุ้มแพร ท้ายช้าง)
ปลัดใจจืด	(นายปราบไตรภพ หุ้มแพร ท้ายช้าง)

พนัท้ว

จิตรกำจร
สรตนิท

พนัท้าย

นายปลัด

ผู้รักษาเชือก

นายสมบัต

เจ้ากรม โพนช้าง ไชยง

นันทกะยอตุ
นันทกะยอกิน

(อนันตจตุ)
(อนันตยง)

(๑๓) ผู้รักษาบันใหญ่

จงประณัต
เวศคัง

(๑๔) กรมเรือ

พระยาราชสงครามต์ (พระยาราชสงคราม)
เจ้ากรมบันนกกัศบาศิลา

หลวงหริไทย (หลวงหฤไทย)
ขุนนางแขก

พระยาจุฬา (พระยาจุฬา)
ศรีวรชรรค์ (ศรีวรชาน)
แม่กองแขก

หลวงศรียศ (ตรง)

(๑๕) ขุนนางจีน

หลวงเจ้าเทพ (หลวงโชฎึก)
หลวงทองศรี (หลวงทองดี)
หลวงนวโช
หลวงโกษา (โกษาธิบดีหาก แยกไม่ใช่อื่น)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พนักงานรับราชทูต

ราชมนู	(ตรง)
เทพมนู	(เห็นจะตรง)
ขุนขารก้านัต	(ตรง)

(๑๖) ขุนนางพราหมณ์ราชาภิเศก

พระครูพิธิ	(ตรง)
พระครูปโรหิต	(ตรง)
พระครูพิเชษฐ	(ตรง)
พระครูมหิธร	(ตรง)

(๑๗) ท้าวนาง

ท้าวทรงก้นดำน	(ตรง)
ท้าวอินทรแสง	(ท้าวอินทสุริยา)
ท้าวสงแสง	(ท้าวสมศักดิ์)
ท้าววรจัน	(ตรง)

(๑๘) ชื่อข้าราชการในพระมหาอุปราช

หลวงจำเริญยาก	(ตรง)
หลวงกตาโหม	(ตรง)

หลวงพิกิจ (หลวงกระเชตรรักษา)
หลวงใจ (หลวงไกรโกษา)

(๑๙)

พระพิไชยณรงค์ (พิไชยชาญฤทธิ์ ~~วังหลวง~~) - *วังมหาดเล็ก พิกิจได้ไป*
พระพิชิตนรงค์ (พิชิตนรงค์ ~~วังหลวง~~) - *วังมหาดเล็ก พิกิจได้ไป*
พระเตโยธา (เห็นจะเป็น พระอนุรักษโยธา ~~วังหลวง~~)
พระราชสงคราม (เห็นจะเป็น พระมหาดสงคราม ~~วังหลวง~~)

(๒๐) ขุนนางกรมช้าง

ขุนคุดจพรรดิ *ขุนคุดจพรรดิ*
ขุนศรีพวัก (ขุนศรีพวัก)

(๒๑) มหาดเล็ก

หมื่นมหาฤทธิ (หมื่นมหาฤทธิ)
หมื่นเดโช (หมื่นเดโช)
หมื่นทิพรบั้ง (หลวงขัตติยา)
หมื่นจันทรเบศวร์ (หลวงจันทรเบศวร์)

เครื่องยศขุนนาง

ขุนนางที่เป็นตำแหน่งอรรคมหาเสนาธิบดี แด่เสนาบดีวังหลวงได้พระราชทานเครื่องยศประจำตำแหน่ง ดังนี้

(๑) เจ้าพระยามหาอุปราช พานหมากทอง ๒ ชั้น เครื่องทอง คนโททองสลักตาย ชันทองสลักตาย มีพานเงินรอง กระโถนทองคำสลักทองข้อ้อย ๘ ข้อประดับพลอย ก้นกลดแพรยอดทอง ขี่เรือเอกไชยตายทอง ครีหเขียนตายทอง อัคราเบี่ยงหวดมีตะ ๓๐๐ ชั่ง เวลาเข้าเฝ้าในท้องพระโรง มีพรมปูเป็นที่นั่ง ใช้ตราตำแหน่งรูปพระพรหมถือฉัตรทรงหงษ์

(๒) เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา ที่สมุหพระกลาโหม ได้พระราชทานพานหมากเครื่องในเงิน คนโททอง ชันทอง สลักตาย มีพานเงินรอง กระโถนเงิน คานสลักทองข้อ้อย เสด็จ (กลัด) บัวตายทอง ก้นฉัตรแพรยอดทอง ขี่เรือรูปคนขี่ ครีหตายทอง ได้พระราชทานเบี่ยงหวดมีตะ ๕๐ ชั่ง คราขดีหีบประจำตำแหน่ง

(๓) เจ้าพระยาจักรี เหมือนกับเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาทุกอย่าง ผิดกันแต่เรือแฉคราเป็นรูปราชสีห์

(๔) จัตุสดมภ์ทั้ง ๔ คือ ตำแหน่ง พระยายมราช กรมเมือง พระยาธรรมาธิกรณ์ กรมวัง พระยาราชภักดี (พระยาศรีธรรมราช) กรมพระคลัง พระยาพดเทพ กรมนา ได้พระราชทานเครื่องยศเหมือนกันคือ พานทองมีเครื่องใน คนโททอง กระโถน (เงิน) ชันทอง

ตักทาย ถาดเงินทอง คาบผักขี้ขอย (ทองหรือเงินไม่กลัว)
 เต้ยงาตักทาย ก็นัดไปทนมพร ได้พระราชทานเบี้ยหวัดปีละ ๕๐ ซึ่ง
 ชื่อเรียกัญญา พนักเขียนลาย พระยายมราช ใช้ตรารูปพระยมทรงสิงห์
 พระยาธรรมาธิกรณ ใช้ตรารูปพระอินทร์นั่งสมาธิ (เห็นจะหมายความว่า
 ว่าตราพระนันทการ) พระยาพระคลังใช้ตราบัวแก้ว พระยาพลเทพ
 ใช้ตรารูปวิเศษ

รวางข้างต้น

ชื่อข้างพระที่นั่งทรงเป็นพระคชาธาร

ตามฉบับพม่า

สอบทำเนียบ

๑	เจ้าพญาไชยานุพัทธ์	(เจ้าพระยาไชยานุภาพ)
๒	เจ้าพญาไชยชาญ	(เจ้าพระยาปราบไถ่จักร)

ชื่อข้างพลายพระที่นั่งรวางต้นซ้ายขวา

๑	พลายศรีไชยจักร	(ตรง)
๒	พลายจักรกรมหิมา	(จักรกรมหิมา)
๓	พลายมงคลจักรพงษ์	(มงคลจักรพาพ)
๔	พลายพิฆานจักรพันธุ์	(พิฆานจักรพรรดิ)
๕	พลายสวาทพิไชย	(เห็นจะเป็นสวัสดิวิไชย)
๖	พลายไกรบุษพนัน	(เห็นจะเป็นไกรภพอนันต)

๗	พลายกายจกักรวัตน	}	(แก้วจกักรวัตน มีในยวนพ่าย)
๘	พลายมัตตะรงเท		(มัทธมมเทศ มีในยวนพ่าย)
๙	พลายกฤษรราชา	}	(เห็นจะตรง)
๑๐	พลายบวรนาเค		(เห็นจะเป็นบวรนาเคนทร)

ข้างเหล่านี้เขาไว้ในโรงข้างเบื้องซ้ายขวา ภายในพระราชวัง

ชื่อข้างพลายรวางใหญ่ซ้ายขวา

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๑	พลายหัตถ์ตั้งวิไชย	}	(หักถวิไชย มีในยวนพ่าย)
๒	พลายไอยวรามาศย์		(ไอยราพต มีในยวนพ่าย)
๓	พลายจงจกักรพัน	}	(โจมจักรพาพ มีในยวนพ่าย)
๔	พลายพิมานไชย		(มารพิไชย มีในยวนพ่าย)
๕	พลายคชินทรวัตน	}	(คชินทรวัตน)
๖	พลายสวาทิกฤษร		(สวสดีกฤษร)
๗	พลายคชนาเค	}	(เห็นจะเป็นคชนากินทร)
๘	พลายคชินทรราช		(เห็นจะเป็นกรินทรราช)
๙	พลายสิดวคัก	}	(สัตวคิตย มีในยวนพ่าย)
๑๐	พลายพิษณุจักร		(ตรง มีในยวนพ่าย)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๑๑	พลาญสัตว์จริงจันทร์ }	(สัตว์สงสาร? มีในยอนพ่าย)
๑๒	พลาญพรรณชมพู }	(บานชมพูทว่าป มีในยอนพ่าย)
๑๓	พลาญนรณวิชีวิต }	(เห็นจะเป็นรณวิชีวิต)
๑๔	พลาญฤทธิรณวิไชย }	(เห็นจะเป็นฤทธิวิไชย)
๑๕	พลาญจุดเตถี่ ประณูแตก }	
๑๖	พลาญไชยเทพอุทิศ }	(ชนะสิบทิศ คู่กับฤทธิกัจจ)
๑๗	พลาญพลภฤทธิสปลักดิ์ }	(ในยอนพ่าย ฤทธิพระไชยศักดิ์)
๑๘	พลาญพลภริภักสปลักดิ์ }	(ในยอนพ่าย รัชพระไชยศรี)
๑๙	พลาญสุรราชสังหาร }	(แสนสังหาร คู่กับปราบเมืองแมน)
๒๐	พลาญพรหมพาหุ }	
๒๑	พลาญพรหมพาหุ }	
๒๒	พลาญพรหมพาหุ }	
๒๓	พลาญพรหมพาหุ }	
๒๔	พลาญพิศณุไฉย }	(เห็นจะเป็นพิศณุศักดิ์)
๒๕	พลาญพิศณุสัทธ }	(เห็นจะตรง)
๒๖	พลาญพิศณุฤทธิ }	(เห็นจะตรง)
๒๗	พลาญพิศณุรักษ }	(เห็นจะตรง)
๒๘	พลาญมโนมิตร์ }	(มโนมิต มีในยอนพ่าย)
๒๙	พลาญวิจิตรเจษฎา }	(ตรง แต่ในยอนพ่ายเรียก อัยการมัย)

ชื่อข้างพลาย (รวางเพ็ญ)

๑	พลายพิไชยนาเค	(พิไชยนาเคนทร์)
๒	พลายคเชนหมั้มา	(คเชนทรฤทธิ)
๓	พลายรัตนกฤษ	(ราชากฤษ)
๔	พลายบวรเอรารา	(บวรไยรา)
๕	พลายคเชนคั้ง	(คเชนทรหัตถ์)
๖	พลายกรินทรราชา	(ตรง)
๗	พลายมังกตรัตนาภ	(มังกตรัตนาภ)
๘	พลายราชไกรสร	(ตรง)
๙	พลายสกลโตกา	(เห็นจะเป็นขจรโตกา)
๑๐	พลายมหาคชสังข์	(มหาคชดาร์)
๑๑	พลายสังข์คชสังข์	(สังฆารคชสังข์)
๑๒	พลายมณีกักรพรรดิ	(มณีกักรพรรดิ)
๑๓	พลายสวาทิกเชนทร	(เห็นจะเป็นสวาทิกเชนทร)
๑๔	พลายกรินทรราชา	(เห็นจะเป็นกรินทรราชา)
๑๕	พลายวรवारภู	(บวรไยภู)
๑๖	พลายสุนทรเทพ	(สุนทรเทพ)
๑๗	พลายสังไธยพุม	(ในยวนพ่าย สัทธิพระสัมพุท)
๑๘	พลายสุทธิไชยจักร	(ในยวนพ่าย สุทธิพระสัมภาร)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๑๘	พลายบรยงเอรารา	}	(บรยงไยรา)
๒๐	พลายตุตถ์นง		(ตุริยาภิรมย์)
๒๑	พลายดประศักติ	}	
๒๒	พลายรักษานัน		
๒๓	พลายฤทธิไกรสร	}	(เห็นจะตรง)
๒๔	พลายขจรวิภัน		(ขจรจักรพาพ)
๒๕	พลายศรีธรรมจักรภี	}	
๒๖	พลายศรีธรรมนารถ		
๒๗	พลายกฤษไชย	}	(ตรง)
๒๘	พลายไกรสรทิศ		(ไกรสรเดช)
๒๙	พลายสุนทรเทพ		
๓๐	พลายตรงภูบาล	}	(ทรงภูบาล)
๓๑	พลายจันทรภูธร		(จันทรภูธร)
๓๒	พลายพรหมพิศ	}	
๓๓	พลายพรหมจรรย์		
๓๔	พลายพรหมพันธ		
๓๕	พลายพรหมภักตร์		
๓๖	พลายพิศณุรักษ์	}	(เห็นจะตรง)
๓๗	พลายพิศณุรงค์		(เห็นจะตรง)

ตามฉบับพม่า	สอบทำเนียบ
๓๘ พลายพิศณุพงษ์ }	(ตรง)
๓๘ พลายพิศณุพันธ์ }	(เห็นจะตรง)
๔๐ พลายมโนรักจำนงค์ }	(มโนรักจำนงค์)
๔๑ พลายสุริยาจักร }	(ทรงสุริ กระจักรีย์)
๔๒ พลายจันทประดิษฐ์ }	(เห็นจะแก่ไปน ประกายเพลิงพิศม์)
๔๓ พลายฤทธิ์ประไลย }	(เห็นจะแก่ไปน ฤทธิ์สังหาร)
๔๔ พลายบุญพิฤทธิจำนงค์ }	
๔๕ พลายพลพิฤทธิจำนงค์ }	
๔๖ พลายมานประไลย }	(มารประไลย)
๔๗ พลายไภยภักตกัณฑ์ }	(ไฟพิทักษ์)
๔๘ พลายแรงฤทธิ์กำจร }	(ตรง)
๔๙ พลายบวรธานี }	(ตรง)
๕๐ พลายสุขเพชร }	(ธนเพชร คู่กับ สุวรรณกำภู)
๕๑ พลายชนจันทพงษ์ }	
๕๒ พลายไตรคณารักษ์ }	
๕๓ พลายชาติคช }	
๕๔ พลายสุริยาภิรมย์ }	(คชาภิรมย์ เดิมเห็นจะเป็นสุริยาภิรมย์)
๕๕ พลายสมฤทธิค }	(ชมพูนุท)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

ชื่อข้างฟังพระที่นั่งรวงใหญ่

๑	ฟังเทพธิดา	}	(ตรง)
๒	ฟังเทพธิดา		(เทพธิดาศ)
๓	ฟังหงษธิดา	}	(ตรง)
๔	ฟังหงษธิดา		(หงษาศวรรค เดิมเห็นจะเป็นหงษธิดาศ)
๕	ฟังสุริยรังษ	}	(สุริยโสภา)
๖	ฟังสุริยกราเซ		(สุริยาประพาศ)
๗	ฟังสมภารอักษร	}	(เห็นจะตรง)
๘	ฟังสมพรอศวร		(เห็นจะตรง)
๙	ฟังอนงค์ศรีสวรรค์	}	(ตรง)
๑๐	ฟังอนันตศรีวงษ์		(อนันตศรีวงศ์)
๑๑	ฟังอนัญญบรียง	}	
๑๒	ฟังอนงบานเย็น		
๑๓	ฟังอนันตสุริย	}	
๑๔	ฟังอเนกสุริย		
๑๕	ฟังอนันตไกรภ	}	
๑๖	ฟังอตุลย์ ไกรกฤตย์		

ตามฉบับพม่า	สอบทำเนียบ
๑๗ พังพิจิตไธยของ }	
๑๘ พังวิมตจินดา }	
๑๙ พังวิมตศรีวัดท่าน }	(วิมตศรีสถาน)
๒๐ พังพินตศรีสถิตย์ }	(วิมานศรีสถิตย์)
๒๑ พังพิพิธจงภักกร }	
๒๒ พังพิพัฒน์จงพน }	
๒๓ พังพินตจงพนธ์ }	
๒๔ พังพจน์จงพน }	

(ชื่อข้างพัง (เห็นจะรวางเพรียว) (สำหรับนำแลตามเสด็จ)

๑ พังอนุเชจร }	(ตักตเกษร)
๒ พังบวรราเคนทร }	(บวรโกศลมภ์)
๓ พังเปมบรรยง }	(เหมราชบรรยง คู่กับเหมราชดำศ)
๔ พังอนงศรีวังจิง }	(เห็นจะเป็นอนงค์วันจวร)
๕ พังพิพัฒน์โกศล }	
๖ พังกังภมย์จะปา }	
๗ พังมณรัตนมาตา }	(รัตนมาตา)
๘ พังปจจาปาตวัง }	(รัตนนาฏ)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๙	พังกิจจาบรรยง	(ปทุมาศบรรยง)
๑๐	พังกอนงค์นารี	(อนงค์ดัดดา)
๑๑	พังวิธำอักษร	(เดิมเห็นจะเป็น กิณราอัคร)
๑๒	พังกิณรบัณ	(ตรงคู่ กิณรีสุวรรณ)
๑๓	พังราชสุรงค์	(ราชสุรางค์)
๑๔	พังสรพรวพิมต	(สรรพวงค์พิมต)
๑๕	พังสกลโกธม	(ตรง)
๑๖	พังไกรภุมิรต์ม	(ภุมิรต์น)
๑๗	พังเทพประภา	(ตรง)
๑๘	พังเทพาประพัช	(เทพาประพาศ)
๑๙	พังสุริยดัดดา	(ตรง)
๒๐	พังสุริยดัดบ	(สุริยาดัดดา)
๒๑	พังบุจจะมัตตา	(บุษบันไธภา)
๒๒	พังบุจจะปากุต	(บุษบากร)
๒๓	พังเกจุนไธภา	(เกษรไธภา)
๒๔	พังเกษาสุนทร	(เกษาเสาวคนธ์)
๒๕	พังโกธมพจน์	(โกธมพจน์)
๒๖	พังโกษอักษ	(โกษอักษ)
๒๗	พังคเชนทร์จัน	
๒๘	พังรังษังพิมต	

คำให้การชาวกรุงเก่า
 ช่อรวางมาตน์

น้ำพระที่นั่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา สำหรับทรงตามนามวัน ๗ วัน

๑. เจ้าพระยาอานัญย เศวตัม (เจ้าพระยาอานัญย) ช้าย
๒. เจ้าพระยาราชพาหะ (ตรง) ชวา

น้ำแดงสำหรับทรงวันอาทิตย์ ๙ ม้า (รวางใหม่วันละ ๑๒ ม้า)

๑. กิณกรยัธัมม์ (ทินกรยัธัมม์)
๒. มณีนีปราณ (รพีพรรณ เดิมอาจจะเปนมณีนีปรรณ)
๓. เหมบรรยงค์ (สุริยบรรยงค์ เดิมอาจจะเปนมะบรรยงค์)
๔. หงษ์พิมาน (ตรง)
๕. โถหิสดัง (โถหิสดังค์)
๖. สรรพรรภาค (สรรพางครัต)
๗. อตุลรัตน (เดิมถ้าพดรัศ แก่เป็นถ้าพดพัศเดิมอัศอุกค
 เปนคู่)
๘. บัทมราช (เดิมบัทมราช เดิมบัศวหัตถ์เป็นคู่)

น้ำขาวสำหรับทรงวันจันทร์ ๙ ม้า

๑. สุกกรยัธัมม์ (สังขรยัธัมม์ เดิมอาจจะเปนมุกรยัธัมม์)
๒. ศิริประภาศร (ศรีประภาศร)
๓. ศิริสุนันท์ (แสงศศิธร เดิมอาจจะเปนมัสศศิธร)

๔. เจตรจันทร์	(เจตรจันทร์)
๕. คาริจะคารา	(คารินทคารา ม้าปดงวันพุด)
๖. พาหะพิมาน	(พาหะพิมาน ม้าปดงวันพุด)
๗. รัตนมัตถา	
๘. ฐาภิรักษ์	

ม้าสีม่วง (กเลี้ยวสีจันท์) สำหรับทรงวันอังคาร ๘ ม้า

๑. ขมพูนัต	(ขามพูนัต ม้าปดงวันพุด)
๒. สหัสสังข	(ตรง แต่เปนม้าปดงวันพุด)
๓. บวรวิธัม	(เกสรคิน เดิมอาจจะเปนมวรวิธัม)
๔. ดุนทรุต	(ภุมวิธัม เดิมอาจจะเปนมทรวิธัม)
๕. อุดมพิลาป	
๖. โกลสพันธ์	
๗. วิสุโชติ	
๘. วิโรหารุง	

ม้าสีแสด (สีปลั่ง) สำหรับทรงวันพุด ๘ ม้า

๑. ฐาสวัต	
๒. ภาทวิสุทธิ	
๓. วิสุธโสภา	(เดิมวิสุทธิโสภา แก่เปนมพิยโสภา)
๔. สุคาทิน	(เดิมสุคาทวิป แก่เปนมสุคาทพ วันอังคารทั้ง ๒ ม้า)

๕. ทิพยโสดา	
๖. ปรณามรต	
๗. รุทธัมม	(วิรุณัมม)
๘. ศิริธทาน	(ศรีธธาวางค์)

น้ำเหลืองสำหรับทรงวันพฤหัสบดี ๘ น้ำ

๑. กิจจนุรชัณ	(ตุพรรณตถงฆาร)
๒. กิจจนุพิสิทธ	(กาญจนพิจิตร)
๓. เหมมกต	(ตรง)
๔. หยรุทรัน	(ไหยรณัมม)
๕. กะนุคกุจา	(กนกกุษา)
๖. ธาดุตรัน	(จามรุตัน)
๗. ชามณัชรณ	(จามนิกร)
๘. ชาปรมัต	(จามรมาศ)

น้ำลาย (แซมผ่าน) สำหรับทรงวันศุกร์ ๘ น้ำ

๑. ชนันทตัท	(ชนันทตัทหาคัน)
๒. อากาศพิมาน	(ตรง)
๓. พาหะวทา	(พาหะวตาร)
๔. ปารุทหงษ์	(วายุพาหะ เดิมอาจจะเป็นมารุทหงษ์)
๕. เมฆมาตา	(ตรง)

๖. เมฆาพิดาป	(เมฆาพิตาศ)
๗. วิวัชเวหา	(วิเวกเวหา)
๘. วิดาหก	(พดาหก)

น้ำดำสำหรับทรงวันเสาร์ ๘ น้ำ

๑. กาฬาครี	(ครก คู่กับ ศรีอัมพรการ)
๒. นิตาวง	(เดิมอาจจะเป้น นิตาวรรณ แก้เป้นนิตวรรณา
คู่กับนิตพาหุ)
๓. สาร์พัน	(สยามพรรณ)
๔. อรัณสูด	(อัญชันโชติ)
๕. กาพอาชา	(เดิมอาจจะเป้นกาพอาชา แก้เป้นกฤษณากรรณ)
๖. วรวานิต	(ครก)
๗. ถึงขรินทรรัตน์	
๘. ปัทมกาตา	

รวมน้ำพระที่นั่ง ๕๘ น้ำ

รถพระที่นั่ง

สุวรรณคัจฉฐาน
นภังคปจจุคค
จักรรัตนปัญญา
วิชัยรัตน

รวม ๔

(ชื่อรถพระที่นั่งทั้ง ๔ นี้ ไม่รู้ว่าอย่างไรจะถูก เพราะไม่มีอะไรตอบ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

ชื่อเรือพระที่นั่ง

๑. ทินครุช (ที่นั่งครุช) คั้วชะครุช (มณฑลสุพรรณ)
 ๒. ทินหงษ์ (ที่นั่งหงษ์) คั้วชะหงษ์ (สุพรรณหงษ์)
 ๓. ทินกิง (ที่นั่งกิง) คั้วชะช่อคอกไม้ (เห็นจะหมายความว่าตายกนก)
 ๔. เขกไชย คั้วชะช่อคอกไม้
 ๕. ทองควินปตา (ทองขวาน้ำ)
 ๖. (ที่นั่ง) ไกรสรมุข มรุษ (ไกรสรมุข มณฑล?)
 ๗. นาคเธร (นาคเหว) คั้วชะนาค
 ๘. นาควาสกรี (ตรง) คั้วชะนาค
- เรือพระที่นั่ง ๘ ลำ นามปราสาท (บุษบก)

ชื่อเรือขบวน

มังกดมทรนพ	คั้วชะดังห์	(มังกดมทรนพ)
มังกดลุดกุดบันใจ	คั้วชะดังห์	
โทมทรนพ	โต	
คิสุตเขยศรี	โต	
ศิริเอกเขย	(ศิริประสุนทรไชย)	
ไกรสร	(ไกรสรจักร)	
ศิริพิมานไชย	(ชตพิมานไชย เดิมอาจจะเป็นศิริพิมานไชย คู่กับไกรสรมาศ)	

พิศประคยา

อดงกฏนาวา (เห็นจะตรง)

หงษทอง (น่าจะเปนเอกไชยเหิรหาว คู่ชัก)

ถาวทอง (เอกไชย ทถาวทอง คู่ชัก)

นรดีหวิสุททไชยชิน มนุสส์ดีห

นรชิน ททวิน อากาศ มนุสส์ดีห

ชินทรคณาต ดิงห้ โค (น่าจะเปนครุชเหิรเห็จ)

ชินหส์สนาวา โค (น่าจะเปนครุชเตร็จไตรงักร)

โถโถ แดก ปุ๊ปประแวก (น่าจะเปนกระบี่ราญรอนราพน)

โถโถ แดก ปุ๊ปประวัง (น่าจะเปนกระบี่ปราบเมืองมาร)

เชยส์วัค (เห็นจะเปนไชยส์วัค)

เชยร์คณพิมาน (ไชยร์คณพิมาน)

อังวะ เรือพม่า (เห็นจะเปนเรือกระแซ)

สุรพิมาน เรือพม่า

นุ๊ปปลิศ เรือพม่า

โถกา

คชศรี (คชดีห้ เรือสมุทกตาโหม)

ราชศรี (ราชดีห้ เรือสมุหนายก)

ม้า (เรือปลัดทูลฉลองมหาดไทย)

เตียงผา (เรือปลัดทูลฉลองกตาโหม)

เรจ

สมณศักดิ์

สมเด็จพระสังฆราชา (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ) พระสังฆราชฝ่ายคามวาสี

สังฆราชา (พระวันรัตน์) พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี

พระพิมต (พระพิมตธรรม)

พระเทพมุนี (ตรง)

พระเทพกวี (ตรง)

พระเทพโมฬี (ตรง)

พระอุบาฬี (ตรง)

พระธีรวิทย์

พระพุทฺธโฆษา (ตรง)

พระธรรมโคคม (ตรง)

พระพุทฺธ (พระพุทฺธอาจารย์)

พระมหามงคเทพมุนี (ตรง)

พระวินัยธร (ตรง)

พระวินัยธรรม (ตรง)

พระธมฺม (ตรง)

พระใบฎีกา (ตรง)

รวม ๑๖ รูป

ชื่อบ้านใหญ่สำหรับกรุงศรีอยุธยา

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

มหาเวก

(มหาฤกษ์)

มหาไชย

(ตรง)

มหาจักร

(ตรง)

มหากาด

(มหาฤพ)

พินาศหงษา

(พระหงษา)

ชะวากแตก

(ตรง)

อังวะแตก

(ตรง)

(น่าจะมีชื่อแตกพินาศอีกบอก)

พินาศสังหาร

(เห็นจะเป็นพินาศสังหาร)

มานพินาศ

(มารประโยชน์)

ภิรมย์สดา

(เห็นจะเป็นภิรมย์สดาน)

คาปชาวกุญวัด

(คาปชาวกุญวัด)

คำให้การชาวกรุงเก่า
ราชประเพณีกรุงศรีอยุธยา
พระราชพิธีราชาภิเศก

ตามตำนานซึ่งมีมาในพระตำราราชาภิเศกนั้น กล่าวแต่เดิม
 มีต้นมะเดื่อใหญ่ต้น ๓ อยู่ข้างทิศตะวันออกพระมหานครราชธานี
 ไม่สู้ห่างไกลนัก อยู่มามะเดื่อต้นนั้นล้มลง โดยมีไค้มีถมพายุ้
 พัดให้ โคน ต้นมะเดื่อที่ล้มนั้นหันยอดมาสู่ทิศปรางคปราสาทในพระ
 ราชวังเป็นมงคลนิมิตครั้งประเสริฐ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงโปรด
 ให้เอาไม้มะเดื่อนี้ มาทำตั้งสำหรับประทับนั่งพระกระยาसन
 ในการมงคล เช่นพระราชพิธีราชาภิเศก เป็นต้น พระองค์ยอม
 ประทับเหนือพระที่นั่งตั้งไม้มะเดื่อ ตั้งพระกระยาसनก่อนแล้ว
 (จึงเสด็จไปประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ) มุขอำมาตย์ถวายเครื่องเบญจ
 ราชกกุธภัณฑ์ คือ ทระหม่มมงกุฏ ๑ พระแสงขรรค์ ๑ พัดวาด
 วิชนี ๑ ทานพระกร ๑ ถาดของพระบาท ๑ ขณะนั้นพราหมณ์
 บูโรหิตก็ถวายพระพร แด่เบ้าตั้งขัณฑนาวิญ เจ้าพนักงานก็
 ถอดอินทเทวี่และชาวประโคนก็ประโคนเครื่องเบญจดุริยางค์ ขึ้นพร้อม
 กัน แล้วพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกประทับราชบัลลังก์ อันปูลาดด้วย
 หนังพระยาราชดีห์ เสด็จพาฤมามาตย์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อม
 กัน ถวายพระนามอันจารึกในพระสุพรรณบัตร มีกรอบประคัม
 ด้วยแก้วมณี และมีพานทองรองรับ พระนามพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัตร

ตามฉบับพิมพ์

ดองสอบดู

อะอาเปกขศิริ

น่าจะขึ้น "โอม" อะไรลง "ศิริ"

สมเด็จพระบรมราชาธิราช

สมเด็จพระบรมราชาธิราช

รามาชิตี ศิริจันปัจจุ

รามาชิตี ศรีธรรมเพชญ์ บรม

มหาจักรกษัตริย์ธรรมราช

มหาจักรพรรดิศรีธรรมราช

ศิริธรรม

ศรีธรรม

ศิริธรรม

ทศพิชธรรม

หังจากกวางพลย์

มหันตจักรกษัตริย์ธรรมราช

สุริเยนทราชิตี

สุริเยนทราชิตินทร

ทหรินทรนทราชิตี

ทหรินทรนทราชิตี

ศิริวิบุต

ศิริวิบุต

คุณะบัณฑิต

คุณอกนิฐ

เนตตะจิกตรจิตร

เนตจิตร รุจิตร

ภวนาติตรังคิ

ภวนาติตรังคิ

พรหมเทวาเทพ

พรหมเทวาติเทพ (นฤปดินทร)

ภูมินทรราชรัตนากาศ

ภูมินทรราชรัตนากาศ

มทวงษ์

ดมมคังษ

องค์เขกาทศรี

องค์เขกาทศรี

<u>ตามฉบับพม่า</u>	<u>ลงสอบดู</u>
วิสูตรศรศวาคร	วิสุทธิสามารถ
บรมดิโตกนาม	บรมไตรโลกนาถ
อาทวิชัย	อาทชยาวิชัย ๑ได้ย
สมุททยทโยมนันต	สมุทไทยคโรมันต์
อนันตคุณะ	อนันตคุณ
วิบุตสุนทรธรรมิกราช	วิบุตสุนทรธรรมิกราช
เคชรคิมต	++
โลกนารถวิสูตราธิราชราภิเชจโลก	+ ราชาธิราช ++
เคชทตพญตญานะธมนันตะ	+++++
มคันตะ ภาริตตะวิไชย	+++++
อสุรยาบ บักก ชาติติวงษ	+++ ชาติยวงษ์
องครามาธิปัต	องค์รามาริปัต
ศรีภวนาปัจ	ศรีภวนาพิเศษ
โลกเสฐวิสุทธิ มกุฏรัตนโลกโมติโลกเชษฐวิสุทธิ มกุฏรัตนโลกย์โมฬี	
ตีปทุมมสุริยวงษ์	ศรีปทุมสุริยวงษ์
องค์อปัจจุ	องค์ —
พุทธรังภูต	พุทธางกูร (บรมบพิตร)
(เห็นจะเป็นพระนามถวายสมเด็จพระเจ้าสุริยามรินทร์ ที่ × ไข่น้ำ ไม่รู้ว่าจะสอบเป็นอย่างไรได้)	

ต่อมาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จโดยกระบวนแห่พยุหยาตราเทียบ
พระนคร แต่มีการล้มโทษพระนครอันมีนามว่า (กรุง) เทพมหานคร
บวรทวารวดี ศรีอยุธยา มหาคิณกภพบุรี ราชธานีบุรีรมย์

เมื่อเสร็จการพระราชพิธีแล้ว พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้
เอาทองคำมาซึ่งมีน้ำหนักเท่าพระองค์ ทรงสร้างพระพุทธรูปและให้ทำ
เงินบาทพดด้วง เงินตั่ง เงินเฟื้อง โดยน้ำหนักอันถูกต้องตามโบราณ
ราชประเพณี อนึ่งโปรดให้คงเว้นไม่เก็บส่วยสาอากร ๓ ปี และทรง
พระกรุณาโปรดให้ปล่อยนักโทษ ซึ่งติดอยู่ในเวรจำคุกด้วย

พระราชพิธี ๑๒ ราชทัณฑ์พระตำรา

เดือน ๕

พระราชพิธีตะแสงสุก (เถลิงศก) เมื่อสงกรานต์ (๓) (พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาเสด็จไป) ตรงน้ำพระ (พุทธปฏิมากร) ศรีธรรมเพ็ญ
(เทวรูป) พระพิฆเนศวร (๒) โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะเข้า
มาตวงน้ำแตรับพระราชทานอาหารบิณฑบาต แดงคุปป์จ้ายทาน ที่ใน
พระราชวังทั้ง ๓ วัน (๓) ทรงก่อกองพระเจดีย์ทรายที่วัดพระศรีธรรมเพ็ญ
แต่มีการฉลองพระเจดีย์ทรายด้วย (๔) ตั้งโรงทอดทานเลี้ยงพระแ
ราชครูซึ่งมาแต่จากสุโขทัย มีเครื่องโภชนาหารคาวหวาน น้ำกินน้ำอาบ
แตรักษาโรค พระราชทานทั้ง ๓ วัน

เดือน ๒

พระราชพิธีจรดพระนังคัล (คือแรกนาขวัญ) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้พระภิกุมาร (พระจันทกุมาร) แรกนาต่างพระองค์ ส่วนพระมเหสีนั้นก็เจ็ดนางเทพีต่างพระองค์เหมือนกัน ผู้แรกนานั้นเสด็จเงิน มีกระบวณแท่นเป็นเกียรติยศ ให้ไปยังโรงพิธีซึ่งตั้งที่ตำบลวัดผ้าขาว? ครั้นถึงเวตามงคลฤกษ์ พระภิกุมารถือคันไถอันเทียมด้วยโคอุสุภราช (ออกญา) พดเทพจุฑาโคไถ ๓ รอบ นางเทพีหว่านพันธุ์เข้าเสร็จแล้วจึงปลดโคอุสุภราชออกให้กินน้ำ แด่ดวงฯ เข้าเปิดอก ถักสิ่งใดก็มีคำทำนายต่าง ๆ ภายในเวลาการพระราชพิธีจรดพระนังคัล ๓ วันนั้น ยกพระราชทานภาษีค่าทำ แด่อากรขนอนตลาดแก่พระภิกุมาร เมื่อได้ทำพระราชพิธีจรดพระนังคัลแล้ว ราษฎรจึงลงมือไถหว่านทำนาได้

เดือน ๗

พระราชพิธีบูชาพนา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแต่ครั้งประทับเหนือสุวรรณราชบัลลังก์ ทรงเสด็จพระเคราะห์ แล้วทำพระราชพิธีมังคลาภิเษก แด่เอาเงินบาทซึ่งให้หนักเท่าพระองค์พระราชทานแก่พราหมณ์

เดือน ๘

พระราชพิธีอาสาธ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา (๓) ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชนาค เป็นภิกษุบ้าง สามเณรบ้าง รวมจำนวนเท่าพระชนมายุ (๒) มีกรมโหรศุผสมโหราพระพุทธรูป (ในหนังสือเรื่องนี้หมายความว่า พระพุทธรูปศักดิ์) ๓ วัน ๓ คืน (๓) ทรงหล่อเทียนพรรษาจบพระหัตถ์แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ตั้งไปถวายเป็นพุทธบูชาตามพระอาราม ทั้งในกรุงและหัวเมือง

เดือน ๙

พระราชพิธีนารายณ์ปรมัตถ์ มีกรมโหรศุผสมโหราพระพุทธรูป (ในหนังสือเรื่องนี้หมายความว่า พระพุทธรูปศักดิ์) ๓ วัน ๓ คืน (๓) ทรงหล่อเทียนพรรษาจบพระหัตถ์แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ตั้งไปถวายเป็นพุทธบูชาตามพระอาราม ทั้งในกรุงและหัวเมือง

เดือน ๑๐

พระราชพิธีภัทรบท (๓) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงนตของพระภิกษุสามเณร ซึ่งทรงพระกรุณาให้บวชเป็นนาคหัตถ์ (๒) พวกพราหมณ์ทำพิธีราชทอดเชือกตามเชือก (๓) ถวายช้างค้ำม้าค้ำ

เดือน ๑๑

พระราชพิธีอาถรรพณ์ (๑) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเรือพระที่นั่งกิ่งดำ ๑ พระอรรคมเหษีทรงดำ ๑ แข่งเรือกัน แล้วโปรดให้เสนาอำมาตย์ทงหลายแข่งเรือกันโดยอันดับ ทำพระราชพิธีนี้ตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำจนแรมค่ำ ๓ รวม ๓ วัน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเครื่องขาว พระมหามงกุฎก็ทำด้วยเงิน (๒) เวตากกลางคืนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จลงดอยพระประทับปฤทธี ถวายเปนพุทธบูชาแล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งกิ่งประทับยืนไปในเรือ พร้อมด้วยเรือเสนาอำมาตย์อันประดับด้วยประทีปแห่เสด็จรอบพระนคร (๓) มีการเลี้ยงดูขุนพระราชทานข้าวราชการทั้งปวง (๔) เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินตามพระอารามในกรุง ส่วนพระอารามตามหัวเมืองนั้น พระราชทานไปให้เจ้าเมืองกรมการทอด

เดือน ๑๒

(๑) พระราชพิธีของเปรียง ตามประทีป(จักโคม)ในพระราชวัง แดตามบ้านเรือนทั้งในพระนครนอกพระนครทั่วกันกำหนด ๑๕ วัน (๒) ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำโปรดให้ทำจุลกฐิน คือทอดผ้าให้เสร็จในวันเดียว แล้ว (เอาผ้าผืนนั้นพระราชทานพระกฐิน)

เดือนอ้าย

พระราชพิธีคติม (น่าจะหมายความว่าขอม) คือพิธีกวาด
เรียกดม

เดือนยี่

พระราชพิธีบุษยาศึกะ ตั้งพระมณฑป เอาดอกไม้ ๗ ต้นมา
เรียงไว้ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จประทับเหนือบัลลังก์ดอกไม้
จำเริญพระนขา แล้วพราหมณ์จึงถวายมูรธาภิเศก

เดือน ๓

พระราชพิธีขึ้นค้อ (น่าจะหมายความว่าชานขะเกาะห์) (คือพิธี
เผาเข้ากัเป็นได้ แต่รายการพิธีที่กล่าวในหนังสือนี้เป็นพระราชพิธี
ครุฑมพวายไป) คือ ตั้งเสาสูง ๔๐ ศอก ๒ เสา กว้าง ๘ ศอก มีข้อ
เอาเชือกผูกแขวนแผ่นกระดานแผ่น ๓ ยาว ๔ ศอก กว้าง ๒ ศอก
พราหมณ์ ๕ คนขึ้นนั่งเหนือกระดานนี้โตงช้าง ข้างหน้าตั้งขามเสาสูง
๔๐ ศอกปักข้อเสา ๓ เอาเงิน ๔๐ บาทใส่ถุงห้อยไว้ที่เสานี้ ให้พราหมณ์
โตงช้างไปคาบเงินที่ห้อยไว้ ถ้าคาบได้ก็ได้อีกเงินนั้น ถ้าคาบไม่ได้
พราหมณ์นั้นต้องถูกฝังดินเพียงบนเอง แต่ไม่กระดานตั้งขานี้ เมื่อ
เสร็จการพิธีแล้ว เอาธงฝังไว้ในแผ่นดิน ในการพระราชพิธี
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้ (ออกญา) พศตพ เสด็จมาตั้งกรม
ต่างพระองค์ ให้ไปยังที่พราหมณ์ โห่โตงช้าง นั่งในมณฑป แต่เอาเท้า

ลงคืนได้แต่ข้างเดียว ถ้าเมื่อขมวดเขาทำลงคืนทั้ง ๒ ข้างแล้ว ถูก
ปรับของที่ได้รับพระราชทาน คือ ส่วยแถมอากรซึ่งมาแต่หัวเมือง
ต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องราชบรรณาการที่เข้ามาในระหว่างปีนั้น ต้อง
ตกเป็นของพราหมณ์ทั้งสิ้น

เดือน ๔

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้นิมนต์
พระสงฆ์เข้ามาเจริญพระพุทธมนต์ ๓ วัน และสวดอาฎานาฎิยสูตร
เวลาสวดมนต์นั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระมหาเมตตา อันผู้
ดื่อกับส่ายสัญญาณ ครั้นถึงวันคำรบ ๓ ซึ่งสวดอาฎานาฎิยสูตร เจ้า
พนักงานยิงปืนใหญ่ร้อยรอบทั้งกำแพงพระราชวังแต่กำแพงพระนคร เมื่อ
เสร็จการพิธีแล้ว ให้เชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์สรรพาวุธมาประพ
หมนต์ แด่ประพหมนต์ข้างต้นมาต้นด้วย เป็นเสร็จการพระราชพิธี ๓๒
ราชซึ่งมีตามคำรากกรุงศรีอยุธยาเพียงเท่านั้น

ประเพณีเสด็จออกแขกเมือง

เมื่อมีราชทูตต่างประเทศเข้ามาสู่พระนคร ธรรมเนียมรับราชทูต
โปรดให้จัดการดังนี้ คือ ในท้องพระโรงที่เสด็จออก นำราชบัณฑิต
(เห็นจะเป็นนำพระที่นั่งบุษบกมาตา) ตั้งเสวตรฉัตร ๕ คั่น ท้องพระโรง
ข้างซ้ายขวา ตั้งเครื่องสูงข้างละ ๒ คั่น มีบังแทรกตั้งประดับ นำราช
บัณฑิตกลงมาวางแท่นทองบุกำมหยีบักดาตลายทองคลุมแท่น ๓ ตั้ง

พานทองแว่นฟ้าเห็นอันทรงหนักสำหรับรับพระราชดำذن และมี
โต๊ะตั้งพานทองอีก ๒ โต๊ะ ตั้งเครื่องราชูปโภค มีพาน
พระขันหมาก แดพระสุพรรณศรีเป็นต้น ค่อยออกมาจัดที่
สำหรับเสนาอำมาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าตามตำแหน่ง เป็น ๘ แถว รวม
จำนวนข้าราชการที่เข้าเฝ้าในท้องพระโรง ทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ๔๐๐
มหาดเล็กเฝ้าฝ่ายซ้ายขวา ใกล้พระราชบัลลังก์ประมาณ ๕๐ ข้าง
หน้าพระดานแต่พระที่นั่งออกไปจนถึงประตูแดง มีพิงทหารแต่งตัวถึง
อาวูประจําซ้ายขวาข้างละ ๕๐๐ คน แดปลูกปราชั้นพระยาข้างเผือก
ข้างพระมหาปราสาท ข้างเผือกนั้นแต่งเครื่องใหม่ทองซึ่งได้มาแต่
เมืองฝรั่งเศส แดมีดาซ้ายปกระพอง (เห็นจะหมายความว่าดาซ้าย
ถ้อม) ที่เท่าข้างได้กำโต เครื่องยศสำหรับข้างเผือกมีดัดปท
ข้างทองสำหรับน้ำกิน ถาดเงินสำหรับใส่กด้วยใส่หญ้า ขอสข้างครว
ทอง นอกจากข้างเผือกยังมีข้างต้นแต่งเครื่องพร้อมออกขึ้นปราอีก
๔ ข้าง แดมีม้าต้นออกขึ้นปรา ๔ ม้า ถ้วนมีเครื่องยศ คือ ข้างทอง
สำหรับน้ำกิน ถาดเงินสำหรับใส่หญ้า ถ้วย เข้า มีดัดปทแดงเข้บัค
ครวทอง

ครั้นถึงเวลากำหนด พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแต่งพระองค์ทรง
เครื่องราชาภรณ์ ทรงพระมหามงกุฎ แดพระแสงสำหรับพระองค์
เสด็จออกประทับพระราชบัลลังก์ เจ้าพนักงานไขพระวิสูตรทั้ง ๒ ข้าง
แเดบรรเลงเครื่องประโคม มีสังข์, แตร, แดกลอง เป็นต้น
เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว พรหมตากัง (ไม่รู้ว่าเป็นใคร) เทพนม

ราชมนู เจ้าพนักงานรับราชทูตฯ พุ่มดอกไม้ทอง ข้าราชการกราบ
ถวายบังคม ๓ ถาแล้ว นำราชทูตเข้าไปถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง นั้
ณะที่ตามตำแหน่ง ขุนสาระกำนันเชิญพานหมากไปตั้งให้ราชทูต

ถ้าเป็นราชทูตเมืองใหญ่ เสด็จออกมารับที่พระราชบัลลังก์มุขกระ
สัน (เห็นจะเป็นพระที่นั่งบุษบกมาลา ดังกล่าวมาแล้ว) แดทรง
เฝ้าฯ เชอมพระหัตถ์กับพระราชธำสน์เอง ถ้าเป็นแต่ราชทูตเมืองน้อยเฝ้าฯ
ออกทพระราชบัลลังก์มุขเด็จ (ราชทูตเฝ้าฯ ที่ชานา) พระที่นั่ง เมื่อ
มีพระราชปฏิสันถารพอสมควรแล้ว ชาวที่ชักพระวิสูตรปิด พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาเฝ้าฯ จน ณะนั้นชาวประโคนก็ประโคนชนพร้อมกัน
ข้าราชการกราบถวายบังคม ๓ ถาอีกครั้ง ๓

ประเพณีกระบวนแห่เสด็จประพาส

ลักษณะการที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เสด็จโดยกระบวนแห่นั้น
มีเป็น ๓ อย่าง ถ้าเสด็จโดยปรกติ มีทหารราบถือธำดราวุธ
คือปืนแดงดาบเป็นคัน แห่เสด็จเป็น ๒ สาย ๕ กอง พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยานั้นแต่งพระองค์โดยปรกติ ส่วนเสนาอำมาตย์ ซึ่ง
แห่เสด็จก็ไม่ได้แต่งเต็มยศ

กระบวนแห่เสด็จอย่างกตาง กระบวนทหารที่แห่เสด็จเดินเป็น ๔
สาย แต่จำนวนพล ๕ กองเหมือนกัน (น่าจะเป็น ๗ กอง) ส่วน
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระมหามงกุฎ แดเครื่องราชาภรณ์ ผู้
ที่เข้ากระบวนเสด็จ แต่งตัวเต็มยศตามบันดาศักดิ์

ถ้าเสด็จเป็นกระบวนพยุหยาตราอย่างใหญ่ ทหารที่แห่งเสด็จ ๘ กอง พดทหารจวนตัวรวมเสด็จแดงหมวกทอง แห่งเสด็จเป็น ๘ สาย มีกระบวนช้างเชณซ้ายขวา ส่วนกระบวนการมณฑล (เห็นจะหมายความว่าเครื่องพระพิไชยมณฑลแห่งเสด็จ) คือ ธงไชยกระพือชวี่ ๘ ชั้น (เห็นจะหมายความว่าธงกระบี่ชวี่ แต่ ๘ ชั้นจะหมายความว่ากระไรไม่เข้าใจ) เบื้องหลังธงไชยของสัตว์สี่ชวี่ ๘ ชั้น (น่าจะเป็นครุฑชวี่ แต่ทำไมจึงเอาไปไว้หลัง ไม่เดินคู่กันไม่เข้าใจ) มัตถไชโยโก ๘ ชั้น ๘ คั่น ฉัตรชั้นเดียว ๘ คั่น พัดโบก ๘ เต็ม จามร ๘ คั่น ทานตะวัน ๘ คั่น บังสุร ๘ คั่น แด่มองไชย, กตองชนะ, ตั้งษ์, แตร ๘ (รายการตอนนี้อยู่ ไม่มีประโยชน์ที่จะสอบ) ส่วนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาถ้าเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราใหญ่อย่างนั้นแล้ว ย่อมทรงเครื่องราชาภรณ์เต็มพระเกียรติยศ พระราชวงษานุวงศ์เสด็จนำตามยศก็แต่งเต็มยศเหมือนกัน

ประเพณีสร้างการพระบรมศพ

เมื่อสมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาสวรรคต ได้จัดการพระบรมศพตามโบราณราชประเพณี ดังนี้ คือ สร้างน้ำชำระพระบรมศพตลอดแล้ว ถวายพระสุคันธสร้างพระบรมศพ แล้วเอาผ้าคลุมบรมมัยด้วยริมเงินคลุมพระบรมศพไว้ จนถึงเวลา (พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่) สร้างพระบรมศพ ครั้นสร้างเสร็จแล้วถวายพระภูษาอาภรณ์ทรงพระบรมศพ แดทรงตั้งวางแดพระชฎา (เชิญ

พระบรมศพผู้พระบรมโกษฐ์) ประดิษฐานไว้ยังพระแท่นในพระมหา
ปราสาท

ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร

พระราชโอรสแก่พระราชธิดาของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาชนันมีประเพณีที่
ได้สมโภช ๓๐ ครั้ง คือ

- (๑) เมื่อประสูติครบแล้วได้ ๓ วัน โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๒) ประสูติได้เดือน ๑ โปรดให้สมโภชขึ้นพระอุกร^๕ ๑
- (๓) เมื่อพระชันษาราว ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน คือ
เมื่อพระชน^๕ช ๑ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๔) พระชันษาดวงขวบ ๑ แล้ว เมื่อพระกุมารนั้นทรงพระ
ดำเนินได้ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๕) เมื่อพระชันษาดวง ๓ ขวบแล้ว เมื่อพระราชกุมารดง
รงน้ำได้ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๖) เมื่อพระชันษาได้ ๕ ขวบบ้าง ๑๐ ขวบบ้าง ๑๑ ขวบบ้าง
ทำพระราชพิธีโสกันต์ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๗) เมื่อพระชันษาได้ ๑๓ ขวบ ถ้าเป็นพระราชโอรสทรง
ผนวชเป็นสามเณร ถ้าเป็นพระราชธิดา ทรงผนวชเป็นชี
โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๘) เมื่อพระชันษาได้ ๑๖ หรือ ๑๗ หรือ ๑๘ หรือ ๑๙ ทำการ
วิวาหมงคล โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

- (๘) เมื่อพระชนษาได้ ๒๓ (ถ้าเป็นพระราชกุมาร) ทรงผนวช
เป็นพระภิกษุ โปรดให้ตบโกศครั้ง ๓
- (๓๐) เมื่อพระชนษาได้ ๒๕ ทำพิธีมงคลเบญจาทิศ (คือพิธี
เบญจเพศ โปรดให้ตบโกศอีกครั้ง ๓)

ว่าด้วยเกียรติยศกรมพระราชวังบวร

กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเป็นพระมหาอุปราชนั้น ได้
รับพระราชทานมณฑปประโชชน^๑ กงหนึ่งของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แต่
ตามประเพณีในกรุงศรีอยุธยานั้น กรมพระราชวังบวรเป็นผู้รับ
พระราชโองการของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ประกาศสั่งในพระนคร
ทั้ง ๔ ตำบล ๘ ตำบลว่า ในวันพระเดือนละ ๔ วันนั้น ห้ามมิให้
พวกราชและชาวประโคมทำปาณาติบาต แต่ห้ามมิให้ ไซ้ โคกระบือ
๑๑๑๑๑๑ หรือโคกระบือที่ถูกยังไม่ย่ำนม อีกประการ ๓ มีพระ
ราชกำหนดห้ามมิให้พระราชวงษานุวงศ์ แลเสนาอำมาตย์ทั้งหลายกด
๑๑๑๑๑๑ ข่มเหงอาณาประชาราษฎร เช่นไปเที่ยวเก็บรับเอาทรัพย์สินสมบัติ
ของเขาเป็นต้น แม้พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเองจะมีพระราชประสงค์
ของสิ่งใด ซึ่งเป็นสมบัติของราษฎร ก็ต้องซื้อตามประเพณีบ้าน
เมือง เว้นไว้แต่ในเวดามเหตุการณจำเป็นเกิดขึ้น เช่นในเวลาทำ
การณรังค์สงครามเป็นต้น จึงจะบังคับให้เก็บเอาทรัพย์สินสิ่งของซึ่งจำเป็น
จะต้องใช้ ในราชการมาใช้ได้ แต่ถึงกระนั้น เมื่อเสร็จราชการ
สงครามแล้ว ต้องคืนให้แก่เจ้าของเดิม.

ส่วยแลอากร

สิ่งของต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้ ในราชการ อันมีอยู่ตามหัวเมืองชน
กรุงศรีอยุธยาต้องส่งเข้ามาเป็นส่วยถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มี
รายชื่อเมืองแลชื่อของส่วย ดังนี้

เมืองบางตะพาน

ทองคำ

เมืองกาญจนบุรี

ตะกั่ว (ตีบุก)

เมืองศรีสวัสดิ์

ตะกั่ว "

เมืองนคร

ตะกั่ว "

บ้านกระจับ

ตะกั่ว

ข้าวช้าง

(ตีความไม่ออก)

เขาตมุก (เห็นจะไม่ใช้ตมุกด้วยไม่มีถ้ำ เกาะวังนกกที่จริง

อยู่ในเขตเกาะแขวงมณฑลชุมพร) วังนกก

คลองสัว }

บ้านวรา }

พลอยต่างๆ

บ้านตะโกในเขตเมืองจันทบุรี เพ็ชรเถื่อน (ไม่รู้ว่าจะไร)

ในเขตเมืองลพบุรี

บ้านปอหิต

ทองแดง

เขตรกะมันไป }

บ้านคองจัก }

แลเกิดภายหลัง }

เหล็ก

เมืองนครนายก	จันทน์ชมด
เมืองนครศรี	เนื้อไม้
เมืองสุพรรณ	"
เมืองตาก	"
บ้านด่าน	กำยาน
บ้านเกษม	
บ้านนางพุก	
ในเขตเมืองศรีสวัสดิ์	
ตะวาระเหวี่ยง	
เขากดองแขกมอ	ในเขตกาญจนบุรี
บ้านมะแต	เมืองระยอง
บ้านท่ง	เขตเมืองราชบุรี
เมืองอศุข	เมืองแม่เหล็ก
เมืองมณฑล	เมืองกะเต
บ้านดง	เมืองบุรี
ทั้ง ๓๐ แห่ง	ตั้งด้วยดีตาปากนก
นี้ คือ	แต่ตั้งของต่าง ๆ ค่อยไป
งาช้าง	
ฝาง	
กำมถัน	
ดินประสิว	

ผ้าขาว ผ้าแดง

เสื้อต่าง ๆ

ไม้แดง ไม้ดำ

เมืองชุมพร เมืองตาน

เสื้อหวาย

บ้านกำแพง (เพ็ชร) เมืองทิดคนโลก

ไม้ ไม้ไผ่

เมืองสุพรรณ นครไชยศรี

ถ่าน

ถ้วย ๒๑ อย่างต่าง ๆ ซึ่งต้องถวายตามประเพณีเดิม ยังมี
ของถ้วยบางอย่าง ซึ่งราษฎรผู้ทำหรือเก็บหาสิ่งของเหล่านี้ จะส่ง
เงินแทนได้ สิ่งของถ้วยจำพวกนี้ คือ น้ำรัก น้ำมันยาง น้ำ
มันปลา น้ำมัน น้ำตาล น้ำอ้อย ชัน แดสน้ำรักต่าง ๆ ปรต่าน้ำจืด
น้ำเค็ม แดสถ้วยสิ่งของ ๓๒ อย่างเหล่านี้ ได้เรียกเก็บเงินแทนปี ๑ เป็น
เงินคนละ ๔ บาท

แต่ส่วนนางข้าง ฝ่าย ศักวณม ไม้ดำ ไม้แดง ชัน รัก จันทน์
ขมด ครั่ง ในสิ่งของ ๘ อย่างนี้ ในการที่จะส่งลงเรือไปจำหน่ายต่าง
ประเทศ ห้ามมิให้ผู้อื่นส่งไป นอกจากคลังสินค้า เป็นผลประโยชน์
ของหลวง ได้พระราชทรัพย์ราวปีละ ๕๐๐๐ ชั่ง

ถ้วยที่กล่าวค่อนนี้ ตลอดจนข้อของที่ ไม่มีอะไรสอบจึงได้
ตามฉบับพม่า

ภาษีอากร

ภาษีอากรต่าง ๆ ซึ่งเก็บในกรุงศรีอยุธยา นอกจากศรัทธาและ
จำนวนเงินซึ่งเก็บได้ มีต่างประเภท ดังนี้ (จำนวนเงินในฉบับพิมพ์
ไว้แต่ตัวเลข ไม่บอกว่าจะขึ้นหรือบาท พิจารณาเหตุเข้าใจว่าจะหมายความว่าขึ้น
แม้บางแห่งดูจำนวนเงินอยู่ข้างจะมากเกินไป ก็ไม่อัศจรรย์ ด้วยไทยที่
หน้าได้ตัวไปให้ถาวร โดยมากคงจะไม่วางจำนวนจริง และจะตั้งใจออกให้
มากด้วย คือ)

- (๑) ภาษีสวน ๓๐๐๐ ชั่ง
- (๒) ภาษีสุรา ๒๕๐๐๐ "
- (๓) ภาษีบ่อนเบี้ย ๒๕๐๐ "
- (๔) ภาษีผ่านด่านขนอน ๘๐๐ "
- (๕) ต่อก่อก่อก (ผู้แปลว่าภาษีหอมกระเทียม เห็นจะหมายความว่า
ว่าอากรส้มผักศรี) ๒๐๐ ชั่ง
- (๖) ภาษีอินโอยะแตก (ผู้แปลว่าภาษีโรงเรือน เห็นจะหมาย
ความว่าอากรตลาด หรือจังกอบ) ๓๐๐ ชั่ง
- (๗) ภาษีตำเภชาเข้า (คือเก็บค่าปากเรือ) ๓๐๐๐ ชั่ง

วิธีเก็บภาษีเข้า เก็บไม่เสมอกัน ถ้าเป็นเรือของเมืองที่มีทาง
พระราชไมตรี แต่ไปมาค้าขายไม่ขาดนั้นแล้ว เก็บภาษีตามราคาสินค้า
เข้า ๓๐๐ ชั่ง ๓ ค่าปากเรือคงแต่กว้าง ๔ วาขึ้นไปเก็บวาละ ๓๒ บาท
ถ้าเป็นเรือเมืองอื่น ภาษีสินค้าเก็บ ๓๐๐ ชั่ง ๕ ค่าปากเรือเก็บวา

ตะ ๒๐ บาท ถัดเงินค่าที่พาเข้ามาเป็นของทศของพระราชประสงค์ ไม่เก็บ
ภาษีเงินค่า เก็บแต่ค่าปากเรือ

(๘) ภาษีเงิน (เห็นจะเป็นข้าราชการ) ๕๐๐ ชั่ง

(๘) ภาษีหมาก ไม่ได้ชั่งคั่ง ๕๐๐ "

(๑๐) ภาษีหมอนำ (เข้าใจว่าตรงกับที่เรียกว่าเครื่องดิน
เผา ๕๐๐ ชั่ง)

(๑๑) ค่านา (ไม่มีจำนวนเงิน)

(๑๒) ครัวของ (ไม่มีจำนวนเงิน)

รวมเงินภาษีอากรผลประโยชน์ที่เก็บได้ ในกรุงศรีอยุธยาเท่าที่รู้จำนวน
เป็นเงินปีละ ๓๓๘๐๐ ชั่ง

รายจ่ายพระราชทรัพย์

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงจ่ายพระราชทรัพย์ (ประจำปี) ใน
การต่าง ๆ มีรายการแต่จำนวนเงินดังนี้ คือ

(๑) พระราชทานนิตยภัตร แด่ข้าทูลละอองธุลีพระ
บาท ๑๐๐ ชั่ง

(๒) ในการสมโภชพระพุทธบาท เมื่อเสด็จขึ้นไปนมัสการ
คราว ๓ ครั้ง ครั้งแรก ๕ ครั้ง ไปรยทานคันฉั่ง ๘ วัน
รวมเงิน ๒๘ ชั่ง ครั้งถัดมา ๒ ครั้ง เสด็จไปประพาสเงิน ๓๕ ชั่ง
พระราชทานอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์ เป็นเงิน ๓๒ ชั่ง รวม
๗๕ ชั่ง

(๓) มังนัมโหรศัพตัมโหรพระพุทธรูปที่วัดพระศรี
ธรรมเพชญ์ ๓ วัน เป็นเงิน ๖ ชั่ง ถวายในการปฏิสังขรณ์วัดพระ
มหาธาตุเมืองพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก แต่เมืองนครศรีธรรมราช
ปี ๓ แห่งละ ๓ ชั่ง รวม ๙ ชั่ง

(๔) พระราชทานพระภิกษุในปี ๓ เป็นเงิน ๑๐๐ ชั่ง

(๕) พระราชทานค่าเช่าตำรายะเยี่ยงพระทุกวัดรวมปีละ ๑๐๐ ชั่ง

(๖) พระราชทานปฏิสังขรณ์พระอารามที่ดัดหักพังปีละ ๑๐๐ ชั่ง

(๗) พระราชทานในเวदानักวัดฤกษ์ตั้งกรานต์ แด่มัธยม
อุปราคา จันทรอุปราคา รวมปีละ ๒๕ ชั่ง

(๘) พระราชทานแก่บรรดาผู้นานาทุกพดภาพปีละ ๓๐ ชั่ง

(๙) พระราชทานเป็นเงินอุทิศในการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่
ปีละ ๑๐๐ ชั่ง รวมพระราชทรัพย์ที่พระราชทานในพระราช
กุศตปีละ ๖๓๙ ชั่ง

นอกจากจ่ายพระราชทรัพย์ในการพระราชกุศต พระราชทาน
เบี้ยหวัด แก่พระราชวงษานุวงศ์ แด่ข้าราชการ โดยอัตรา
ดังนี้

(๑) พระมหาอุปราชปีละ ๕๐๐ ชั่ง

(๒) พระอรรคมเหษณ์ปีละ ๓๐๐ ชั่ง

(๓) พระราชโอรสธิดาที่ทรงพระกรุณา (เห็นจะหมายความว่า
ว่าชนเจ้าฟ้าพระองค์ ๑) ปีละ ๓๐๐ ชั่ง

คำให้การชาวกรุงเก่า

(๔) พระราชโอรสข้าราชการของมา (เห็นจะหมายความว่าชนพระ
องค์เจ้า) บัณฑิต ๕๐ ชั่ง

(๕) พระราชนัดดาของก็ ๓ บัณฑิต ๒๐ ชั่ง

(๖) พระอัครมเหสีเงินบัณฑิต ๒๐๐ ชั่ง ได้คนตะ ๕๐ ชั่งบ้าง
๔๐ ชั่งบ้าง ๓๐ ชั่งบ้าง ๒๐ ชั่งบ้าง ๑๐ ชั่งบ้าง ๕ ชั่งบ้าง

(๗) เบี้ยหวัดพระราชทานข้าราชการฝ่ายหน้า รวมเงินปี
ตะ ๓๕๐๐ ชั่ง มีอัตราต่างกัน ข้าราชการผู้ใหญ่ได้คน
ตะ ๕๐ ชั่งบ้าง ๔๐ ชั่งบ้าง ๓๐ ชั่งบ้าง ๒๐ ชั่งบ้าง
๑๐ ชั่งบ้าง

ส่วนข้าราชการผู้น้อยมีขอตราไต่รับพระราชทานเบี้ยหวัดคนตะ ๕ ชั่ง
บ้าง ๔ ชั่งบ้าง ๓ ชั่งบ้าง ๒ ชั่งบ้าง ชั่ง ๑ บ้าง

นอกจากเงินที่พระราชทานประจำบัณฑิตกล่าวมาแล้ว ยังมีเงิน
คงพระคลังไว้สำหรับเตรียมใช้ในราชการ คือ

(๑) เตรียมไว้ใช้ในการทัพศึก ๕๐๐๐ ชั่ง

(๒) เตรียมไว้ใช้ในการพระราชพิธีพิเศษ มีการพระเมรุ
แผ่นดิน ๔๐๐๐ ชั่ง

ตารางรายชื่อพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

(ตารางนี้จัดทำขึ้นใหม่ เห็นพม่าจะคิดทำขึ้นเอง)

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช ได้ตั้ง ฉักรวรรค	หมายเหตุ
๑ พระเจ้าปฐม ศุริยวงษ์	๓๖	๓๕	๕๓	๕๓๖	
๒ พระอินทราชา ไอรต์ ๑	๓๔	๓๕	๖๗	๕๕๓	แผนที่นาม ๒ กษัตริย์ครอง ราชสมบัติ
๓ พระจันทร์ราชา อนุชา ๒	๓๓	๕	๓๗	๕๕๖	
๔ พระร่วงไอรต์ ๓	๓๕	๓๐	๖๕	๕๓๖	
๕ พระภาณุอนุชา ๕	๓๒	๒๕	๕๗	๖๓๓	
๖ พระยาโคตบอง ชื่อต่างวงษ์	๒๕	๒๗	๕๔	๖๔๐	โคตบองหนีไป เมืองตานช้าง
๗ พระยาแกรก (ตง) พระวงษ์ใหม่	๓๐	๒๓	๕๓	๖๖๓	
๘ พระเจ้าด้ายผ้า ผิง ไอรต์ ๗	๓๕	๒๗	๕๒	๖๘๐	๖๘๗
๙ พระสุธรรมราชา ไอรต์ ๘	๒๘	๒๐	๔๘	๗๓๐	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช เสด็จ สวรรคต	หมายเหตุ
๓๐ พระราชาธิบดี	๕๘	๒๐	๖๘	๗๓๐	เชอพระวงษ์ ปทุมตริยวงษ์ }
๓๑ พระราเมศวร ไอรต์ ๓๐	๒๘	๑๐	๓๘	๗๔๐	
๓๒ พระบรมราชา ไอรต์ ๓๓	๔๓	๘	๕๒	๗๔๘	
๓๓ พระมหาธรรม ราชาไอรต์ ๓๒	๓๒	๑๘	๕๓	๗๖๘	
๓๔ พระมหาจักร พรรดิไอรต์ ๓๓	๓๓	๘	๔๐	๗๗๔	
๓๕ พระหังษัง อนุชา ๓๔	๒๘	๓๗	๖๕	๘๓๓	
๓๖ พระบรมราชา จิราชนุชา ๓๕	๓๘	๓๐	๖๘	๘๔๓	
๓๗ พระบรมดิโตก ไอรต์ ๓๖	๔๕	๑๒	๕๗	๘๕๓	
๓๘ พระมหาราช วิบัติอนุชา ๓๗	๓๘	๑๗	๕๕	๘๗๐	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช แต่ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๑๘ พระตำราจ ไชยธ ๑๘	๓๐	๓๓	๖๓	๕๐๓	
๒๐ พระตำราจ ไชยธ ๑๘	๔๕	๓	๔๖	๕๐๔	
๒๓ สมเด็จพระมหาราช	๖๐	๓	๖๓	๕๐๕	
๒๒ พระตำราจ ไชยธ ๒๐	๒๐	๒๓	๔๓	๕๒๗	พระเจ้าช้าง เผือกมาก
๒๓ พระมหินทร ไชยธ ๒๒	๒๖	๓	๒๕	๕๓๓	
๒๔ เจ้าฟ้าของเจียน	๔๐	๓๒	๕๒	๕๔๓	
๒๕ พระนเรศวร ไชยธ ๒๔	๒๕	๒๓	๔๗	๕๖๐	พม่าเรียกญอง วันมวงตรา
๒๖ พระไชยราช ไชยธ ๒๕	๓๐	๓	๓๓	๕๖๕	วงศ์พระเจ้า ปทุมตรีขวงศ์

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ข้อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	กักราช ได้ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๒๗ ชนศรีนเรศ อำมาตย์ ชนชินราช	๕๗	๒	๕๙	๘๗๓	
๒๘ พระศรีรัตน โอรส ๒๖	๔๒	๔	๔๖	๘๗๕	
๒๙ พระไชยนาท อนชา ๒๘	๔๔	๔	๔๘	๘๗๘	
๓๐ พระสุรินทราชา โอรส ๒๘	๓๐	๔	๓๔	๘๘๓	
๓๑ พระอนุราชา อนชา ๓๐	๓๒	๖	๓๘	๘๘๘	
๓๒ พระรามาชิต สุริยวงษ์ โอรส ๓๓	๒๐	๓	๒๓	๘๘๒	
๓๓ พระบรมราม กักร อนชา ๓๒	๒๓	๓	๒๔	๘๘๕	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช แต่ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๓๔ พระเพ็ชร (ราชา) มหาจักรพรรดิ	๕๓	๓	๕๔	๘๘๖	เป็นเชื้อพระ วงศ์ พระเจ้า ปทุมศรัยวงศ์ พระเจ้าช้าง เผือก ๗ ช้าง
๓๕. พระมหินทร } โอรส ๓๔ }	๓๐	๓	๓๓	๘๘๘	
๓๖ พิกุลนาราย	๔๓	๔	๔๗	๙๐๐๓	
๓๗ พระอินทราชา } โอรส ๓๖ }	๓๑	๘	๓๕	๙๐๐๓	
๓๘ พระรามาชิตี } โอรส ๓๗ }	๒๒	๘	๓๐	๙๐๑๘	
๓๙ พระไชย (ราชา) อนุชา ๓๘	๒๗	๘	๓๖	๙๐๒๐	
๔๐ พระเอกาทศรถ } อนุชา ๓๙ }	๓๕	๗	๔๒	๙๐๓๕	
๔๑ พระเจ้าทรง ธรรม	๓๗	๘	๔๖	๙๐๔๔	

ตารางรายชื่อพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช แต่ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๔๒ พระรามาชิตี ศิริวงษ์ โอรส ๔๓	๒๕	๕	๓๐	๓๐๔๘	
๔๓ พระรามาชิตี ปราช่างทอง	๓๒	๖	๓๘	๓๐๕๕	
๔๔ พระนารายณ์ โอรส ๔๓	๒๐	๗	๒๗	๓๐๖๒	
๔๕ เจ้าพระยาสุรสีห์ (คือ พระธาดา ชิเบศรี)	๕๕	๘	๖๔	๓๐๗๓	รวม ๕๐
๔๖ พระสุนทรราชา	๔๘	๗	๕๖	๓๐๗๘	
๔๗ พระภูมินทรราชา จิราธิราช ๔๖	๓๕	๒๐	๕๕	๓๐๘๘	
๔๘ พระธรรมราชา อนา ๒๗	๕๓	๒๒	๗๓	๓๑๒๐	
๔๙ พระอุทุมพรราชา โอรส ๔๘	๒๘	๓ เดือน	—	ทรง ผนวช	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช เสด็จ สวรรคต	หมายเหตุ
๕๐ พระเอกาทศ ราชาเชษฐา (๕๑)	๓๑	๑	๕๑	๑๑๒๑	แผ่นดินสมเด็จพระ เจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ ครั้น ศักราช ๑๑๒๑ กรุงเก่า

